di G. Mazzoni

CAJUS VALERIUS

CATULLUS

Et in eum

ISAACI VOSSII

OBSERVATIONES.

Proſtant apud ISAACUM LITTLEBURII
Bibliopolam Londinenſem.
MDCLXXXIV.

TYPOGRAPHUS

BENEVOLO

LECTORI

SALUTEM.

N*Isi amicus harum ad Catullum observationum majorem quam ipse auctor curam habuisset, nunquam forsan in lucem prodiissent. Per integros triginta & plures annos in tenebris jacuere, longoque tandem situ periissent, nisi amicus iste*

la-

laceras jamdudum chartas in ordinem digessisset & ab interitu vindicasset. Huic itaque gratias habeas, mi Lector, & fruere quidquid hoc libelli est.

CAI VALERI CATULLI VERONENSIS AD CORNELIUM NEPOTEM LIBER.

Quoi dono lepidum novum libellum,
Arida modo pumice expolitum?
Corneli, tibi. nanque tu ſolebas
Meas eſſe aliquid putare nugas
Jam tum, quum auſus es unus Italorum
Omne ævum tribus explicare chartis
Doctis, Iuppiter, & laborioſis.
Quare habe tibi quicquid hoc libelli &
Qualecunque: quod, ô patroa Virgo,
Plus uno maneat perenne ſæclo.

ISAACI VOSSII AD C. VALERIUM CATULLUM OBSERVATIONES.

CAi prænomen in Quinti mutavit vir ſummus Joſ. Scaliger, tum quod ſic ſcriptum invenerit in libro quodam Cujacii, tum quoque autoritate ipſius Catulli, cujus verſum carmine in Januam ſic reformandum eſſe putabat; *Verum iſti populo nænia, Quinte, facit*, Neutra tamen hic ſuccedit ratio. Verſiculum enim hunc longe aliter legendum eſſe infra decebimus. Exemplar vero ſcriptum Cujacia-

num cum recentissimum fuerit, tanti videri non debet, ut propterea in dubium vocentur testimonia Apuleii in Apologia priore, & Hieronymi in Chronico, qui Cajum, non Quintum appellant. Nec est obscura causa unde factum sit, ut Quinti prænomen in prædicto Codice Catullo tribuatur. Quisquis nempe ille fuit qui Codicem istum descripsit, is Quintum Catulum, cujus versus exstant apud Gellium, & hunc nostrum Catullum, eundem esse credidit. Non, ut puto, fugit hoc Scaligerum, sed vitiosam scripturam, adstruendæ conjecturæ suæ idoneam, avide, ut videtur, est amplexus.

Arida modo pumice expolitum] Cum ex Servio & Atilio Fortunatiano constet sic scripsisse Catullum, recte hanc lectionem reduxerunt viri docti non *arido*, quemadmodum habent libri manu exarati. Pumicem feminino genere reperias quoque in Priapeis, nisi fallor. Nam quo loco legitur vulgo;

Quæ succo caret atque putris pumex.

metrica ratio exigit ut *putra* legatur. Ut enim *hilaris* & *hilarus*, *pronis* & *pronus*, *sterilis* & *sterilus*, ac complura alia adjectiva in IS & US simul exeunt, ita quoque *putris* & *putrus*. Porrò quod Muretus putat, ut nunc ita quoque olim libros pellibus obtegi & pumice poliri solitos, eoque adducit locum Ovidii, *Nec fragili geminæ poliantur pumice frontes:* in eo omnino fallitur. Longe enim alia ratio voluminum, a libris hodiernis. Quod enim in cylindris bases, id in voluminibus sunt frontes. Itaque semper ut gemina cornua, ita quoque geminas frontes habent volumina. At vero libris quadratis, quibus olim rarius, nunc passim & fere solis utuntur, si pari ratione ac voluminibus in rutulum convolutis frontes adsignare velimus, sicque appellare partes quæ circumciduntur, utique non duas, sed tres frontes habebunt, cum a totidem partibus charta seu pergamena incidatur.

Meas esse aliquid putare nugas] Ut paulo ante trochæum in prima sede, ita hic jambum posuit, contra morem Latinorum, quorum auribus displicuisse hanc libertatem, facile colligas è Plinio, qui statim in præfatione, ut obiter emolliret hunc versum, *nostras* maluisse videtur quam *meas*, quamvis in vulgatis Plinii exemplaribus id deprehendere non possis, utpote quæ cum Catullo conspirent. Multis tamen non displicuisse insolentes istius modi Syllabas, scimus è

Mar-

Martiale, *Verona docti Syllabas amat vatis.* Græcis præterea familiare fuiſſe ut in hendecaſyllaborum principio jambum aut trochæum collocarent, docet Attilius Fortunatianus, qui Anacreontem & Sappho, cujus imprimis ſtudioſus fuit Catullus, ipſum hoc factitaſſe ſcribit. Notum quoque Muſicos cantibus ſuis ſæpe miſcere falſas voculas, ut loquitur Cicero III. de Oratore, ut nempe contraria contrariis appoſita magis eluceſcant. Ipſum hoc affectaſſe videtur Catullus & hic, & ſæpe alibi.

Omne ævum tribus explicare chartis.] Id eſt tribus voluminibus, ut monuimus in ſcripto de LXX. interpretibus. Sic quoque accipi debet locus Sereni Samonici; *Tertia namque Titi ſimul & centeſima Livi Charta.* Volumina namque etiam a Græcis χάρται dicuntur. Quamvis enim è diverſis compingerentur & jungerentur paginis; unum tamen, volumen, ſeu unam tantum conſtituebant chartam. Aliter contingebat, ſi non in voluminibus, ſed in quadratis codicibus deſcriberentur libri: illi quippe plura continebant volumina, fiebantque non è papyro, ſed è multis membranis, utrinque ſcripturam admittentibus, ſecus ac volumina, quæ quod ex facili papyro ut plurimum eſſent contexta, nunquam erant ὀπισθόγραφα. Ex iſtiusmodi quadratis codicibus tota fere conſtabat Martialis bibliotheca, niſi fallor, utpote qui recenſeat, Homerum in pugillaribus membranis, Virgilium in brevi membrana, Ovidium è multiplicibus tabellis, & denique Livii aliquot decadas conſcriptas pellibus exiguis. De ratione vero compingendorum voluminum, vide quæ infra ſumus dicturi.

Quare habe tibi quidquid hoc libelli Et qualecunque quod o Patroa virgo] Non vehementer ſolum, ſed & ſeditioſe de hoc loco litigant inter ſeſe Grammatici; nec tamen quidquam proficiunt. Ego veterem reduxi lectionem, quam licet alii quoque ante nos in ſuis repererint libris, non admiſêre tamen propterea quod eam non intellexerint. Patroa virgo non hic eſt Minerva, uti Athenis, ſed Veſta, ſub cujus tutela Romani. Recte autem à Veſta ſecundum proverbium incipit, huic enim omnium rerum primitiæ offerebantur, ſolebantque precantes hanc primo implorare. Unde Faſt. VI. ſic legitur;

Hinc quoque Veſtibulum dici reor, hincque precantes
Præfamur Veſtam quæ loca prima tenet.

Nec in principio tantum ſed & in fine ſacrificiorum & convivio-rum optima quæque Veſtæ libabant veteres. Homerus hymno in Veſtam;

ἐ γὸ ἄτερ σε
Εἰλαπίναι θνητοῖσιν, ἵν' ἐ πρώτη πυμάτη τε
Εἱςίη ἀρχόμενος σπένδει μελιηδέα οἶνον.

Iſæus apud Harpocrationem in dictione Ἀφ' Ἑςίας. Ὁ ἀφ' Ἑςίας μυέμενος Ἀθηναῖος ἦν πάντως, κὴ ὁρῶ ὁ Λάκων ἐμυεῖτο. Proculdubio Scribendum σκαιῷ ρῶ ὁ Λάκων ἐμυεῖτο. Σκαιὸν ρῶ est Scæva canina Plauto, R nempe litera. Perperam de latratu accipiunt. Dicit itaque Iſæus, Athenienſem utique fuiſſe qui a Veſta Sacrorum initium faceret, cum Laco a litera canina auſpicaretur. Quam frequens ſit litera R in diâlecto Laconum, utpote qua omnes pene dictiones terminentur etiam pueris notiſſimum. Eodem nomine male quoque audiebant Eretrienſes. Cauſam porro quamobrem in pleriſque deorum Sacrificiis primitiæ Veſtæ ceſſerint explicat Ariſtocritus apud Schol. Ariſtophanis in Veſpis. Non autem ſolus fuit Catullus qui Librum ſuum huic deæ inſcripſit, ſed & Cratetem Comicum olim carmen ſuum a Veſta exorſum fuiſſe teſtantur vetuſta Scholia ad Aratea Germanici. Jam verò Veſtam virginem dici notiſſimum, licet Virgilius matrem appellet. Cujus rei cauſa eſt, quod ipſe Veſtam eandem eſſe ſenſerit ac ſit Terra, quemadmodum etiam plerique poſteriores tam Græci quam Romani exiſtimarunt. Unde demum duæ prodierunt Veſtæ, ſi Grammaticis credamus. At vero vetuſtiſſimis temporibus abſque ulla controverſia Veſta ſemper pro ſole fuit habita, ideoque hanc Deam in medio ſeu centro mundi fixam & ſtabilem collocarunt. Hanc ſententiam non ſolum Pythagorei, ſed & complures alii & ipſe quoque Plato ætate provectior amplexi ſunt, Solem appellantes cor mundi, focum univerſi, & thronum numinis. Hinc quoque factum ut plerique olim foci, non in angulis aut lateribus parietum, uti camini, ſed in medio ædium aut atriorum ad ſimilitudinem foci univerſalis ſtatuerentur. Patroa vero quare Veſta dicatur, ſatis ut puto intelligunt ii, qui ſciunt, quinam θεοὶ πατρῷοι vocentur, illi nempe qui a longa progenitorum ſerie ſunt relicti.

licti. Est quippe πατρῷος a πάτρως. Græci vero genarchas seu generis autores πατρώας vocant, uti ex Stesichoro testantur Eustathius & Pollux, licet apud hunc posteriorem πατρώνας vulgo legatur, quod Græcum non est. Porro ut apud Athenienses Minerva patroa dicebatur, ita apud Romanos Vesta. Itaque recte Dionysius Halicarnassensis Veturiam Coriolani matrem Ἑστία πατρῴα valedicentem introducit, Ὑμεῖς ὦ θεοὶ κτήσιοι καὶ Ἑστία πατρῴα, καὶ δαίμονες οἱ κατέχοντες τοῦτον τὸν τόπον χαίρετε.

AD PASSEREM LESBIÆ.

PASSER delitiæ meæ puellæ,
Quicum ludere, quem in sinu tenere,
Quoi primum digitum dare ac patentis
Et acris solet incitare morsus:
Cum desiderio meo nitenti
Carum nescio quid lubet jocari,
Et solatiolum sui doloris
Credo, ut gravis acquiescat ardor.
Tecum ludere, sicut ipsa; posse
Et tristis animi levare curas,
Tam gratum est mihi, quam ferunt puellæ
Pernici aureolum fuisse malum,
Quod zonam solvit diu ligatam.

Putant viri docti quia à passere incipit Catullus, totum ejus libellum Passeris nomine designari à Martiale cum dicit, *Sic forsan tener ausus est Catullus Magno mittere passerem Maroni*, & alibi, *Donabo tibi passerem Catulli*, item, *ipsa est passere nequior Catulli.* Carrionem sic sententem stellionem vocat Ios. Scaliger in posterioribus suis ad Eusebium curis. Attamen non primus fuit Scaliger, cui hæc observatio accepta ferri debeat, ipsum quippe hoc jam diu antea annotarat Parthenius. Hæc opinio ideo potissimum placuit, quia vix aliter effici possit, quominus aliquid turpiculi Catullianis istis subsit

versiculis. Ego quidem Laudo horum castimoniam, sed vereor ut illa intempestiva sit, præsertim apud Lesbiam, cui hæc scribuntur. Nisi enim in ambiguitate vocabuli passeris luserit Catullus, quænam quæso erit nequities passeris? Quid denique frigidius eo, *Tecum ludere sicut ipsa possem* & quæ sequuntur, si hæc simpliciter & ad literam, ut loquuntur, intelligi debeant? Quod autem dicunt si hoc Catulli epigramma obsceni aliquid contineat, non multum salis ex eo accedere versibus Martialis, sequens vero epigramma Catulli omnem prorsus leporem exuere, in eo omnino falluntur, ut puto. Audiamus Martialem,

Da nunc basia, sed Catulliana,
Quæ si tot fuerint, quot ille dixit,
Donabo tibi passerem Catulli.

An non longe insipidius fuerit acumen Martialis si basia Catulliana remuneretur libello, quam ea ratione qua Venus apud Moschum,

Οὐ γυμνὸν, τὸ φίλαμα, τὺ δ' ὦ ξένε καὶ πλέον ἑξεῖς.

Esto tamen ut hoc epigramma non multum habeat Salis & acuminis, habet tamen epigrammatum linguam. Ecquis enim nesciat vel solam obscænitatem sæpe constituere epigramma? Festi vero testimonium luculentius est, quam ut quidquam huic opponi possit, cum struthеum pro obscæna parte accipi affirmat. Simili ratione ab aliis avibus sumta appellatione Græci utuntur vocabulis χελιδόνος, κορώνης & ἀηδόνος, hirundinis nempe, cornicis & lusciniæ, quod ultimum hodie quoque apud Italos usitatum est. Notandum vero plerasque istiusmodi voces promiscue pro virili & muliebri μορίῳ a Græcis accipi

Quoi primum digitum dare adpetenti] Melior est lectio quam ex librorum veterum auctoritate reposuimus, *ac patentes.* Sic quoque locutus est Lucretius lib. v. ubi canes cum suis catulis colludentes describit.

Aut ubi eos lactant pedibus, morsuque patente
Suspensis teneros imitantur dentibus haustus.

In vulgatis tamen Lucretii exemplaribus etiam hæc male concipiuntur.

Credo ut quom gravis acquiescat ardor] *Quom* abest a nostris exempla-

emplaribus, & omnino expungendum. Iſtiusmodi hiatus amat paſſim & affectat Catullus, quod cum non intelligerent ſcioli librarii, & hunc & complura alia in Catullo loca interpolarunt. Conſtructio vero & ſenſus hujus loci eſt iſtiusmodi; Credo te, ô paſſer, neſcio quid carum jocari cum deſiderio meo nitenti, id eſt cum puella mea, & ſimiliter credo te ſolatiolum eſſe ſui doloris, ut gravis ejus ardor acquieſcat. Scaliger non bene hæc interpretatur, & frigidam elegantiſſimo poëtæ affundit, licet ipſe inuſitatæ elegantiæ ea eſſe exiſtimet.

Tam gratum eſt mihi] Plerique expunxere *τὸ eſt*, cum tamen in omnibus compareat vetuſtis exemplaribus, etiam fatente Achille Statio. Ego omnino retinendum ſentio, & *poſſem* mutandum in *poſſe*. Tecum, inquit, ô paſſer, poſſe ludere pari conditione ac ludat puella mea, & hac ratione triſtitiam animi levare, tam eſt mihi gratum & jucundum, quam jucundum fuit malum Hippomanis, quod Zonam ſolvit Atalantæ. Vocabulum pomi & mali accipi etiam obſcœno ſenſu, notum, ut puto, pleriſque qui Latine ſciunt. Nullum itaque eſt dubium, quin epigramma hoc licet verbis ſcriptum ſit verecundis, magnam tamen contineat nequitiam, quam planis & dilucidis explanare vocabulis non eſt noſtri inſtituti.

Quod zonam ſoluït diu ligatam] Zonam vel mitram ſolvere etiam apud Græcos accipi non tantum pro parere, ſed etiam pro diminuere virginitatem, recte obſervatum Scaligero. Patet hoc etiam ex Idyll. XXVII. quod Theocrito tribuitur;

Φεῦ φεῦ καὶ τὰν μίτραν ἀπέστιχες· ἐς τί δ' ἔλυσας;

Quo loco Scaliger legebat *ἀπέχρισες*, quod non probo, dicendum enim erat *ἀπέχρισας*. Omnino ſcribendum *ἀπέστικες*. Ab *ἀποστίζειν* nempe, id eſt acum fibulæ ſolvere, ſeu defibulare. Iſtiusmodi autem zonæ non ſolum e corio & pellibus, quod minus tutum; verum etiam ex ære, argento & chalybe compingebantur, iisque non puellarum tantum pudenda, ſed & puerorum nates muniebantur, uti nunc apud varias fit gentes. Docet hoc non uno loco Etymologici magni auctor, & complures alii Grammatici, qui & intus lanatas fuiſſe addunt.

FUNUS PASSERIS.

Lugete o Veneres, Cupidinesque,
Et quantum est hominum venustiorum.
Passer mortuus est meæ puellæ,
Passer delitiæ meæ puellæ;
Quem plus illa oculis suis amabat.
Nam mellitus erat, suamque norat
Ipsa tam bene, quam puella matrem:
Nec sese à gremio illius movebat,
Sed circunsiliens modo huc, modo illuc,
Ad solam dominam usque pipiabat.
Qui nunc it per iter tenebricosum
Illuc, unde negant redire quenquam.
At vobis male sit malæ tenebræ
Orci, quæ omnia bella devoratis:
Tam bellum mihi passerem abstulistis.
O factum male! ô miselle passer!
Cuja nunc opera meæ puellæ
Flendo turgiduli rubent ocelli.

Nihilominus flagitiosum est hoc carmen quam præcedens. Non me fugit viros eruditos longe aliter sentire, & credere nihil hic esse quod non castissimæ matronæ mitti possit, sed vero si existimemus Catullum confectum & exhaustum lucta venerea & funerata, ut cum Petronio loquar, ea parte quæ virum facit, Lesbiæ suæ hoc epigramma scripsisse, tanto utique plus leporis hos versiculos habituros existimo, quanto fuerint nequiores. Et sane quid passeri cum gremio puellæ, si nihil dictu turpe hic subintelligi debeat? Si quis tamen aliter existimet, per me licet ut unusquisque suo fruatur ingenio.

Suamque norat Ipsam tam bene quam puella matrem] Cum in vetustis libris habeatur *ipsa*, non *ipsam*, non dubitavimus eam lectionem

nem reducere. Notum eſt Catullum in hendecaſyllabis ſuis ſæpe trochæum ponere in prima ſede. Paſſer, inquit, tam bene ſuam norat puellam ſeu dominam, quam ipſa puella ſuam norat matrem.

Pipilabat] Mediolanenſe exemplar legit *piplabat*, unde fecimus *pipiabat*. Pipo enim & pipio utrunque dicitur. Sic Tertullianus in libro contra Valentinianos, *cæleſtes imbres pipiavit Achamoth*, ac item ſcripto de monogamia *infantes pipiantes*. Sic quoque carmen Anonymi de vocibus avium. *Hinc pipiare cupit diverſa per avia paſſer.* Licet alibi paſſeres *tittare* dicantur. Nec tamen ſoli paſſeres, ſed & accipitres pipiant, unde pipiunculi in vetuſtis paſſim vocantur gloſſariis.

Tua nunc opera] Cenſuerunt nonnulli *Veſtra* reſcribi debere pro *Tua*. Ego vero cum in veteribus quibuſdam exemplaribus invenerim *Qua nunc opera*, non dubito quin Catullus ſcripſerit, *Cuja nunc opera.* Sic quoque Lucilius xxx. Satyrarum; apud Nonium.

Cuja opera ἀνδρόγυνος πόρνηξ *per caſtra cluebat.*

Ita reformavimus hunc verſum qui gemino apud Nonium loco vitioſe admodum ſic concipitur, *cuja opera troginus calix per caſtra cluebat.* Ἀνδρόγυνος πόρνηξ eſt ſcortum maſculum utrique ſexui inſerviens. Hæc eo libentius monemus, quod & Turnebus, & Scaliger, & complures alii, infeliciter admodum hunc Lucilii locum emendare conati ſint.

DEDICATIO PHASELI.

PHASELUS ille, quem videtis hoſpites,
Ait fuiſſe navium celerrimus,
Neque ullius natantis impetum trabis
Nequiſſe præterire, ſine palmulis
Opus foret volare, ſine linteo.
Et hoc nec aut minacis Adriatici
Negare litus, inſulaſque Cycladas,
Rhodumue nobilem, horridamue Thraciam,
Propontida, trucemue Ponticum ſinum:

Ubi iſte poſt phaſelus antea fuit
Comata ſilva. nam Cytorio in jugo
Loquente ſæpe ſibilum edidit coma.
Amaſtri pontica, & Cytore buxifer,
Tibi hæc fuiſſe, & eſſe cognitiſſima
Ait phaſelus. ultima ex origine
Tuo ſtetiſſe dicit in cacumine:
Tuo imbuiſſe palmulas in æquore:
Et inde tot per impotentia freta
Herum tuliſſe: leva, ſive dextera
Vocaret aura, ſive utrunque Juppiter
Simul ſecundus incidiſſet in pedem.
Neque ulla vota litoralibus Deis
Sibi eſſe facta, quum veniret a mare
Noviſſimo hunc ad uſque limpidum lacum.
Sed hæc prius fuere: nunc recondita
Senet quiete, ſeque dedicat tibi
Gemelle Caſtor, & gemelle Caſtoris.

Phaſelum quo è Ponto Bythiniaque ad ſuum revectus eſt larem Caſtori & Polluci legitimis navigantium numinibus conſecrat Catullus. Non verò id ita accipiendum eſt, ac ſi totum navigium ſuſpendiſſet, hoc enim abſurdum fuerit exiſtimare, ſed proculdubio acroſtolium aut apluſtria tantum conſecravit. Hunc enim veterum morem fuiſſe ſatis liquet ex Diodoro Siculo, cum in eorum qui ſuperſunt librorum poſtremo ſcribit Rhodios captarum Demetrii Poliorcetæ navium ἀκροστόλια diis conſecraſſe. Uſitatum id jam fuiſſe Homericis temporibus patet ex Iliad. I. ubi de Hectore dicitur,

Στεῦται γὰρ νηῶν ἀποκόψειν ἄκρα κόρυμβα.

Romani & ante eos Carthaginenſes captarum navium roſtra diis dedicabant, quod in phaſelis fieri non potuit, utpote qui roſtris carerent, & quorum virtus in ſola ſita eſſet celeritate, cui plurimum obſunt roſtra. Longi quippe & ſimul anguſti erant faſeli, inſtar leguminis

φασης

φασήλων, quos phaſeolos vocant, ſive illi dederint, ſive potius acceperint nomen a navigio. Nec tamen in eo ſolo phaſelorum conſiſcebat celeritas, ſed & præcipue in forma proræ, longe & obliquè ſupra aquam porrectæ. Sane & horum & ſimilium navigiorum velocitas effecit, ut a quindecim ſeculis deſierint omnino conſtrui triremes, vixque aliæ in mediterraneo mari compareant naves præter liburnicas & phaſelos, adeoque omnibus prælati ſint illi, ut quævis etiam navigia phaſeli, ſeu ut vulgo loquuntur, vaſſelli appellentur. Verum de his pluribus agemus in ſcripto de ταχυπλοΐα. Quod vero attinet locum ubi phaſelum hunc conſecravit Catullus, is proculdubio fuit ipſum Caſtorum ſeu templum ſeu nemus, cujus mentionem faciunt Tacitus aliique, è quibus ſatis colligi poteſt, iſtud haud procul à Padi fluminis abfuiſſe ripa, inter Bedriacum nempe & Placentiam.

Et hoc negat minacis Adriatici Negare litus] Cum in nonnullis libris ſcriptis legatur *negant*, manifeſte adparet reponendum eſſe *nec aut*. Leve quidem haud mendum, ſed tamen quod haud parum officiat elegantiæ Catullianæ. Idem error eſt in parodia Sabini, qui & ipſe ſcripſerat, *Et hoc nec aut Tryphonis æmuli domum Negare nobilem, inſulamve Cæruli.*

Horridamve Thraciam] Vel quod Marti ſacra eſt, vel quod horridum ſit mare Thracium. Quamvis vero id intelligi poſſit, de illa ora quæ à Salmydeſſo uſque ad Cyaneas & Helleſpontum extenditur, adeo obnoxia tempeſtatibus, ut de ea ſic loquatur Æſchylus;

> Τραχεῖα πόντου Σαλμυδησία γνάθος
> Ἐχθρόξενος ναύτῃσι μητρυιὰ νεῶν.

Tamen ordo exigit ut de eo potius mari accipiamus, quod Athonem alluit, quod & ipſum procelloſum eſſe ſatis doceat epiſtola, quam Græci monti huic Xerxem ſcripſiſſe fabulantur. Sed neque ſequentia *trucemve Ponticum ſinum* de hoc litore accipi debere, ſed vero de toto Ponto Euxino, trucemque hic valere inhoſpitalem, ſatis declarant ſequentia.

Rhodumve nobilem] Rhodum quoque acceſſiſſe hinc apparet. Sed cum hic memoret loca tempeſtatibus obnoxia, quæritur quamobrem

hujus fecerit mentionem. Sciendum itaque petentibus Rhodum, ſitam in Orientali hujus inſulæ latere, neceſſe eſſe ut navigent per mare Lycium haud minus ſæpe periculoſum, quam Pamphilium. Nam certe totus ille tractus qui à Rhodo uſque ad Chelidonias protenditur omnibus ſeculis fuit formidabilis navigantibus.

Sive utrunque Juppiter ſimul ſecundus incidiſſet in pedem] Pedes ſunt funes, quibus interiores veli anguli puppim verſus adducuntur. Religatis itaque ad utrumque latus pedibus, & vento pone adflante, tum navigatio maxime erat ſecunda, tumque navis currit ἀμφοτέροισι πόδεσσι, ut habet C. Smyrnæus, vel ut habet Ariſtophanes in Avibus ἐξ ἀμφοῖν ποδοῖν. Uno autem pede navigabant, ſi ventus eſſet obliquus, quippe ſi à ſiniſtra flaret, tum dextrum adducebant pedem; ſin autem à dextra, ſiniſtro ſolum pede utebantur. Quod ſi obliquior etiamnum ventus incideret, adeo ut pene eſſet contrarius, tum puppim verſus producebatur pes alteruter, & quidem quanto magis ventus eſſet adverſus, tanto longius producebatur pes, tantoque fortius intendebatur velum, cum ratio nautica exigat, ut quanto obliquius & acutiori angulo ventus aſpiret, tanto minor eſſe debeat veli ſinus. Quod ſi nimius eſſet ventus & periculum eſſet ut navis everteretur, tum laxabant pedem, quod Græci dicunt χαλᾶν aut ἐνδιδόναι πόδα. Cautiores tamen nautæ in tali periculo neglecto pede totum demittebant velum ſecus enim ſi facerent, jam merito illis aptabatur paroemia, ἀφέντες τὸν ὑπέραν τὸν πόδα διώκουσιν, id eſt, *neglecto eo fune, cui antenna ſuſpenditur, pedem perſequuntur.* Hæc cum ita ſint & infinitis veterum teſtimoniis confirmari poſſint, mirum videri poſſit quod unus Euripides in Iphigenia Taurica pedem veli ad proram, ubi erat στόλος & ἀκροστόλιον religatum fuiſſe ſcribat; προτόνοι κατὰ πρῷραν, ὑπὲρ στόλον ἐκπετάσουσι πόδα ναὸς ὠκυπόμπου. Hæc ſane ſtultitia eſt, & merito Lucianus in Jove Tragœdo ridet nautam quendam qui adeo eſſet ſtupidus, ut προτόνους ad puppem, utrumque vero pedem ad proram adduceret. Idem ſi ſenſiſſet Euripides, quos non ſibilos & cachinnos moviſſet plebi naſutiſſimæ, & ναυτικωτάτῃ; Sciendum itaque στόλον in hoc Euripidis loco, non notare id quod vulgo exiſtimant ſed accipi pro clavo gubernaculi, prope quem pes veli adſtringebatur.

Sic

Sic primitus acceptam fuisse hanc vocem sed postmodum cum multis aliis nauticis vocabulis à puppi in proram migrasse alibi monuimus. Insigniter etiam nugatur Isidorus, cum *Saphonem* scribit funem fuisse in prora collocatum, cui nempe pes veli esset vel vicinus, vel contiguus idque ex hoc Cæcilii loco adstruere conatur. *Venerio cursu veni prolato pede usque ad Saphonem*, Sapho vel Safo aut etiam Savo est flumen Campaniæ inter Lirim & Vulturnum ad quem prolato pede, & vento non quidem omnino favente, sed tamen Venereo cursu, id est placido & tranquillo mari se pervenisse scribit Cæcilius. Reverendus iste Hispalensium præsul pro flumine funem accepit, quo nihil fingi possit ineptius, & miror non suboluisse hoc Scaligero. Cæterum ad hunc Catulli locum hæc sufficiant, quæ ideo monere operæpretium censuimus, quia complures hac nostra ætate existimant artem eam qua naves per crebros flexus contra ventum obluctando proficiunt, veteribus plane ignotam fuisse. Nam certe prolato pede *nunc sinistros nunc dextros solvere sinus*, ut Virgilius inquit, ipsum hoc est, quod vulgo *loeveren* vel *laveren* dicimus. Et sane aliter fieri non posset id quod Plinius scribit Lib. II. *Iisdem ventis in contrarium navigatur prolatis pedibus, ut noctu plerumque vela concurrant.*

Nec ulla vota Litoralibus diis] Quæsivere multi quinam sint isti Dii quos hic litorales vocat Catullus. Muretum marinos & Litorales deos confundere jam alii annotarunt. Non desunt qui solum Apollinem Actæum & Hellespontiacum numen hoc nomine censendos esse existiment. Sed sane nullus fere est deorum majorum minorumve, cui fana in litoribus sacrata non fuerint, cuique navigantes vota non fecerint. Tædiosum esset & longum, ne dicam futile, singulorum nomina & templa commemorare, cum quot promuntoria & sinus maris, ac denique litorales essent civitates; totidem quoque & plura Αἰγιαλίων θεῶν fana passim, occurrerent. Vel solum Jovis Urii templum in Bospori faucibus situm, & navigantibus sacrum simul quoque omnium erat deorum. Quod autem Catullus dicit nulla sibi vota esse facta in reditu è Ponto, non hoc neglectui cultus divini adscribendum est, sed quod opus non habuerit ad Maleatem Apollinem, aut Neptunum Tænarium aut crebra in iisdem litoribus Dianæ Noctilucæ fana divertere, cum secunda semper usus sit navigatione. Jovis autem Urii templum, quamvis proxime prætervectus sit,

 si non

si non frequentarit, id propterea factum, quod redeuntibus è Ponto moris non esset, aut certe rarissime, fanum hoc adire. Solis quippe Pontum ingressuris fanum hoc consecratum fuisse constat.

Cum veniret a mari Novissimo] Quamvis plerique fere libri veteres pro hac stent lectione, veriorem tamen esse alteram scripturam, quam secuti sumus, recte judicat Scaliger. Mare novissimum est Pontus Euxinus. Perpetuus est Catullus in imitatione antiquissimorum Græciæ scriptorum, uti passim ex iis quæ postea dicentur, palam fiet. Plerique vero vetustiores Græci ante bella Persica & victorias Alexandri Pontum Euxinum & Colchorum terras longe adeo ad orientem remotas esse credebant, ut horum regione & intimo hujus Ponti recessu, terrarum mariumque mensuram terminarent, ita ut Colchica regio principium ipsius esset terræ habitatæ. Hinc est quod Mimnermus solis cubile in Colchis posuerit. Hinc quoque Aeeten & Medeam solis sobolem fabulata est antiquitas. Hinc quoque est quod Lucretius Lib. VI. quatuor partes seu cardines mundi recensens, ut Gades pro occasu, ita pontum pro oriente nominarit. Et sane in antiquis Geographicis tabulis Colchis & Caucasus erant termini telluris ad orientem cognitæ. Nec defuere etiam post victorias Alexandri, qui ut huic inscitiæ patrocinarentur Colchos etiam apud Indos invenerint, & ut illos cum aliis conjungerent Colchis, Indos & Sinas Ponto Euxino vicinos esse adfirmarint. Talia cum legunt fatui, seipsos mirantur plurimumque in se gaudent, adeoque quidem ut antiquitatis eos etiam miseret. Qua quidem in re similes mihi videntur pueris, qui, si quot in sacculis gestent talos, soli norint, solos etiam se sapere existimant. Adeo libenter homines sibi ipsis placent, ut nihil tam futile sit, unde non avide superbiam sumant.

Gemelle Castor & gemelle Castoris] In quibusdam nostris libris scriptum inveni, *gemelle Castorum & gemelle Castoris*, quomodo tamen Catullus non scripsit. Dioscoros dici Castoras, notum est omnibus. Sed & Polluces pari ratione dixit infra; *Jam prece Polluces, jam Castoras implorante.* Jocum Bibuli in Cæsarem legas apud Dionem lib. XXXVII. Optime itaque interpres vetus in Actis Apostolorum capite ultimo παράσημον Διοσκόρων, vertit *insigne Castorum*, quod male reprehendit vir doctus.

AD LESBIAM.

Vivamus, mea Lesbia, atque amemus,
Rumoresque senum severiorum
Omnis unius æstimemus assis.
Soles occidere & redire possunt:
Nobis, quum semel occidit brevis lux,
Nox est perpetua una dormienda.
Da mihi basia mille, deinde centum,
Dein mi altera da secunda centum,
Dein usque altera mille, deinde centum,
Dein cum millia multa fecerimus,
Conturbabimus illa, ne sciamus,
Aut nequis malus invidere possit,
Cum tantum sciat esse basiorum.

Dein mille altera, dein secunda centum] Cum in melioris notæ exemplaribus legatur, *Dein mi altera da secunda centum*, non dubitavimus eam Scripturam reducere, cum & elegantior & magis sit Catulliana.

Conturbabimus illa, ne sciamus,] Duo nempe sunt causæ quamobrem velit ut nec sibi, nec aliis basiorum numerus innotescat. Prior est, ut conturbato numero, novam rationem & novum cogantur instituere calculum, ut sic lusus fiat perpetuus. Alios vero vult nescire ne fascinatio noceat, quæ tum demum nocere nequit si vel nomen rei, vel denique numerus ignoretur.

AD FLAVIUM.

Flavi delicias tuas Catullo,
Ni sint illepidæ, atque inelegantes,
Velles dicere, nec tacere posses.
Verum nescio quid febriculosi

Scor-

Scorti diligis : hoc pudet fateri,
Nam, te non viduas jacere noctes,
Nequidquam tacitum cubile clamat.
Sertis, ac Syrio fragrans olivo,
Pulvinusque perinde & hic, & illic
Attritus, tremulique quassa lecti
Argutatio, inambulatioque.
Nam ni istapte, valet nihil tacere.
Cui non jam latera exfututa pandant
Noctu quid facias ineptiarum?
Quare quidquid habes boni, malique,
Dic nobis. Volo te ac tuos amores
Ad cœlum lepido vocare versu.

Nam ni prævalet ista nihil taceres] Hunc locum corruptissimum in omnibus Vaticanis exemplaribus sic legi adfirmat Achilles Statius. *Nam in ista prævalet nihil tacere, Cur non tam latera & futura panda. Nec tu quid facias ineptiarum.* Cum hac lectione conveniunt exemplaria quæ nos vidimus, nisi quod pro *panda* habeant *pandas* vel *pandat*. Proculdubio sic scripserat Catullus;

Nam ni istapte, valet nihil tacere.
Cui non jam latera exfututa pandant
Noctu quid facias ineptiarum?

Ni enim ista ipsa vera sint, nihil prodest silentium tuum; id est, nisi turpe & febriculosum aliquod scortillum depereas, non puderet amores tuos palam profiteri. Sed frustra taces, cum ipsa tua latera testentur quid noctu facias. *Istapte* pro *ista ipsa*, ut *mihipte* & *mepte* pro mihi ipsi & meipsum. *Valere* autem sæpe accipitur pro prodesse, ut apud Ciceronem, *hæc res mihi valet ad Gloriam*, & passim apud Nepotem & optimos quosque scriptores.

AD LESBIAM.

Quæris quot mihi basiationes.
Tuæ, Lesbia, sint satis, superque?
Quam magnus numerus Libyssæ arenæ
Laserpiciferis jacet Cyrenis
Oraclum Jovis inter æstuosi,
Et Batti veteris sacrum sepulchrum:
Aut quam sidera multa, cum tacet nox,
Furtivos hominum vident amores:
Tam te basia multa basiare,
Vesano satis, & super Catullo est,
Quæ nec pernumerare curiosi
Possint, nec mala fascinare lingua.

Laserpiciferis jacet Cyrenis] Sic scribendum non *laserpitiferis*. Sive enim laserpicium dictum sit quasi lac serpicium, sive potius nomen ex eo traxerit, quod sit laseris spica; laser enim vocatur succus; laserpicium vero ipse caulis, seu ferula quæ succum gignit, planum fit vocabulum hoc per C non vero per T scribi debere. Per Battum Veterem intellige primum Battiadarum, qui & Aristæus & Aristoteles dictus fuit. Hujus sepulcrum quod inprimis coluere Cyrenæi, cum in ipsa fuerit Pentapoli Cyrenaica. Oraculum vero Jovis Ammonis, quadringentis minimum millibus inde remotum, patet Catullum, qui magnum inter utrumque statuit intervallum, rectius sensisse, atque illi qui Oraculum hoc Pentapolitanæ provinciæ vicinum esse crediderunt. Errorem istum non aliunde provenisse quam ex diversa acceptione Cyrenes & Cyrenaicæ, ex iis quæ ad Melam scripsimus, satis colligi potest. Nam certe tota aliquando Marmarica Cyrenes nomine censebatur. Nec aliter sensisse Catullum patet ex eo, quod & ipse Ammonis oraculum in Cyrenis ponat.

Cyrenis] Non solus inter Latinos est Catullus, qui primam in Cyrenis corripiat, sic quoque Virgilius in Elegia ad Valeriam Messallam;

Si laudem aspirem, humiles & adire Cyrenas
Si patrio Grajos carmine adire sales
Possumus: optatis plus jam procedimus ipsis.

Per humiles Cyrenas intellige musas humiles Callimachi. Frustra sese hic torquent viri docti.

Nec mala fascinare lingua] Exemplar manu exaratum quod olim fuit Hieronymi Commelini, pro *mala* habet *maha*, unde aliquis suspicabatur Catullum scripsisse *maga*, ego tamen vulgarem malui servare lectionem, quæ nisi fallor verior & Catullo dignior, cum altera nescio quid putidum suboleat.

AD SEIPSUM.

Miser Catulle desinas ineptire,
Et quod vides periisse, perditum ducas.
Fulsere quondam candidi tibi soles,
Quum ventitabas, quo puella ducebat
Amata nobis, quantum amabitur nulla.
Ibi illa multa tam jocosa fiebant,
Quæ tu volebas, nec puella nolebat.
Fulsere vere candidi tibi soles.
Nunc jam illa non volt, tu quoque ipse te refer
Nec quæ fugit sectare, nec miser vive:
Sed obstinata mente perfer, obdura.
Vale puella, jam Catullus obdurat:
Nec te requiret, nec rogabit inuitam.
At tu dolebis, quum rogaberis nullam
Scelesta noctem. Quæ tibi manet vita?
Quis nunc te adibit? quoi videberis bella?
Quem nunc amabis? cujus esse diceris?
Quem basiabis? quoi labella mordebis?
At tu Catulle obstinatus obdura.

Nunc jam illa non vult tu quoque haud potes, quare?] Vitiosus & muti-

mutilus iſte verſus qua ratione emendari debeat, multum hactenus ſollicitos habuit eruditos. Codex Commelini qui haud paucis in locis cæteris eſt integrior, ita hunc verſum concipit; *Nunc jam illa non vult, tuque inepte & impote;* Alia exemplaria habent *impotens*; Unde conjiciebam;

> *Nunc jam illa non vult, tuque inepte & impos ne-*
> *-que quæ fugit, ſectare, nec miſer vive.*

Impos eſt non potens animi ut Feſtus & alii Grammatici interpretantur. Nec offendere debet quod vocula dimidiata abſorbeatur a ſequenti verſu, cum id ipſum quoque fiat in *ulti-moſque Britannos*. Sic paſſim Sappho, quam ubique imitatur, & eleganter quidem, ut mirer reperiri hoc ſeculo, qui hypermetros & hypercatalecticos iſtiuſmodi carpant verſus. Nec tamen me fugit, etiam olim fuiſſe, qui reprehenderint Homerum, quod Ξ ιλ. ſic diviſerit Ζῆ-ν' ut poſterior litera cum ſequenti verſu copuletur: ſed profecto nimium ſibi tribuunt, qui Homerum artem volunt docere poëticam. Audivi nonnullos, qui quasvis etiam in medio verſuum improbarent cæſuras, unde tamen præcipua carminum venuſtas. Verum ut horum ſpernenda ſunt judicia, ita quis non Græcorum miretur ingenium, quod cæſuræ beneficio etiam eas voces, quas lex metrica reſpueret, verſibus ſuis feliciſſime inſeruerint. Non patiebatur metrum Heroicum aut elegiacum ut Ἀριστογείτων aut Ἀπολλόδωρος nominentur. Illi tamen viam invenere qua id ipſum commodiſſime fiat. Itaque Simonides,

> Ἦ μέγ Ἀθηναίοισι φόως γένεθ' ἡνίκ' Ἀριστο-
> γείτων Ἵππαρχον κτεῖνε καὶ Ἁρμόδιον.

Item alius,

> Οὗτος δήποι ὁ κλεινὸς ἀν' Ἑλλάδα πᾶσαν Ἀπολλό-
> δωρος. γινώσκεις τοὔνομα τοῦτο κλύων.

Felices noſtræ ætatis poëtæ, qui adeo laxas & patulas habent aures, ut Melchiſedechum, Nabuchodonoſorem, Maximilianum ſimul juxtaque poſitos, & majora etiam nominum portenta, unico deglutiant

 hauſtu

haustu & concoquant. Quolibet enim in loco istiusmodi admittunt vocabula, cum prorsus negligant metrum, utpote qui pedestri sermone pleraque absolvant carmina, uno tantum decurrentia pede, dummodo is pulcre resonet. Verum de his aptior alibi erit dicendi locus. Ut ad Catullum redeam, quamvis ea quam exhibuimus lectio libri antiqui auctoritate quodammodo fulciatur pro conjectura tamen habeatur velim, idque eo magis quod in aliis libris sic scriptum in venerim,

Nunc illa non vult, tu quoque ipse te .....

Pro *ipse te* emendatum in quibusdam libris *impote*, in aliis *inepte*; quorum neutrum jam placet. Ampliato itaque judicio, omnino arbitror excidisse *refer* vel *reduc*. Sic ipse Catullus infra;

Quin tu animum offirmas atque istinc te reducis
Et dis invitis desinis esse miser.

Qui nescirent ancipitem esse primam in *referre* & *reducere*, illi proculdubio offensi modulo Syllabæ aut istam aut alteram vocem expunxere.

At tu dolebis cum rogaberis nulli, Scelesta tene? Plerique fere libri sic scribunt, *nulla scelesta nec te*. Unde facile vera eruitur lectio.

At tu dolebis cum rogaberis nullam
Scelesta noctem.

Scaligeri conjectura frigida est.

At tu Catulle obstinatus obdura] Cum hæc sit constans omnium librorum scriptura, frustra sunt illi qui locum hunc reformare conantur. Passim Catullus istiusmodi amat hiatus.

AD VERANNIUM.

VERANNI omnibus è meis amicis
Antistans mihi millibus trecentis:
Venistine domum ad tuos penatis,
Fratresque unanimos, anumque matrem?
Venisti? ô mihi nuncii beati.

Visam te incolumen, audiamque Hiberum
Narrantem loca, facta, nationis,
Ut mos est tuus: applicansque collum,
Jucundum os, oculosque suaviabor.
O quantum est hominum beatiorum,
Quid me lætius est, beatiusve?

Antistans mihi millibus trecentis] Non dubitavi lectionem hanc omnium antiquorum librorum auctoritate munitam admittere, quum & Lucretius ea utatur, & apud Gellium ex Quadrigario habeamus, *virtute cæteris antistabat.* Paulo post pro eo quod est in libris *suamque matrem*, rescripsimus *anumque matrem.* Sic infra *charta anus*, & *fama anus*, & *natalis anus* apud Tibullum: Græci similiter loquuntur, cum apud Homerum legamus σάκος γέρον, & Æschylus dixerit γέρον γράμμα, & alius γέροντα μύθον, ut est apud auctorem Etymologici. Huic contrarium *charta virgo* apud Martialem, & *rosæ uirgines* apud Apulejum & complura istiusmodi.

DE VARII SCORTO.

VARUS me meus ad suos amores
Visum duxerat è foro otiosum:
Scortillum ut mihi tum repente visum est,
Non sane illepidum, nec invenustum.
Huc ut venimus, incidere nobis
Sermones varii: in quibus, quid esset
Jam Bithynia, quomodo ops se haberet,
Et quantum mihi profuisset è re:
Respondi, id quod erat: nihilmet ipsis
Nec prætoribus esse, nec cohorti,
Cur quisquam caput unctius referret:
Præsertim quibus esset irrumator
Prætor, non faceret pili cohortem.

At certe, tamen inquiunt, quod illic
Natum dicitur esse comparasti
Ad lecticam homines: ego, ut puellæ
Unum me facerem beatiorum:
Non inquam, mihi tam fuit maligne,
Ut, provincia quod mala incidisset,
Non possem octo Midas parare rectos.
At mi nullus erant nec hic, nec illic,
Fractum qui veteris pedem grabati
In collo sibi collocare posset.
Hic illa, ut decuit cinædiorem;
Quæso, inquit, mihi mi Catulle paulum
Istos commoda, nam volo ad Serapin
Deferri. Mane me, inquii puellæ:
Istud, quod modo dixeram me habere,
Fugit me ratio. meus sodalis
Cinna est Cajus, is sibi paravit.
Verumne illius, an mei, quid ad me?
Utor tam bene, quæ mihi paravit.
Sed tu invisa, male & molesta vivis,
Per quam non licet esse negligentem.

Varus me meus] Accipiendum de Alfeno Varo Jurisconsulto, de cujus perfidia infra conqueritur, cum prius fuerit amicissimus, ut ex eodem constat epigrammate. Sed cum in aliquot meis libris scriptum invenerim *Varius*, fieri potest ut hæc verior sit lectio, & ut sit synecphonesis, quales complures apud Catullum, ut *Aquinios*, *Veronensium* &c. Id si sit, non dubitandum quin hic sit insignis ille vates, quem Virgilius, Horatius & alii tot cumulant laudibus, ut omnibus aliis præponere videantur.

Quomodo se haberet] Multum ab hac lectione recedunt libri veteres, in quibus constanter legitur, *quomodo posse haberet*. uti etiam testatur Achilles Statius. Nos vero nullius literæ detrimento veram exsculp-

exsculpsimus lectionem, *quomodo ops se haberet.* Ops est terra, quod & mediocriter docti non ignorant. Similiter quoque infra in epithalamio; *Æmathiæ tutamen opis.* Varro iv. de ll. *Terra ops, quod heic omne opus, & hac opus ad vivendum: & ideo dicitur Ops mater, quod terra mater.* Sic enim legunt vetera exemplaria, quod perperam immutarunt. Bene autem Varro vocabulum hoc interpretatur, sed falsum, ut solet, addit etymum. Est enim a Græco ὦπις seu Οὖπις. Hæc quippe Græcis antiquitus eadem erat quæ Rhea. Sive autem Opem pro magna matre, Phrygum & Bithynorum dea, sive pro ipsa accipias terra, utrumque recte se habet.

Et quantum mihi profuisset ære] Sic Scaliger in suo libro reperisse videtur, & sic quoque habebat antiquum exemplar, in reliquis enim pro *ære* scriptum inveni *habere*, & pro quantum *qm.* vel *quoniam*, ut videri possit fuisse, *Et quonam mihi profuisset ære.* Sed nescio unde in plerisque exemplaribus *habere* compareat. An scripserat Catullus *Et quanam mihi profuisset ab re?* Apud Martialem simile mendum, sed cujus medicina non tam ambigua. Nam quo loco apud eum lib. xi. Ep. cvii. legitur *Albi Maxime si vacas habere*, manifeste legendum est, *Albi Maxime si vacas ab ære*, non *vacabit hora* ut vulgo, neque *vacas avere*, ut Salmasius. Iste enim Albius Maximus præfectus erat ærarii.

Respondi id quod erat nihil neque ipsi] Recte concipitur hic locus in vetusto libro qui olim fuit Hieronymi Commelini. *Respondi id quod erat nihilmet ipsis. Nec prætoribus esse.* Hinc patet falli Grammaticos, qui putant Syllabicam adjectionem *met*, non affigi nisi post *ego*, *tu*, *sui.* Sic quoque infra in carmine ad Mallium *Quæmet.* Quod autem viri docti locum hunc mendosum esse existiment, ideo, quod in singulas Provincias singuli tantum mittantur Prætores, in eo omnino fugit illos ratio. Siquidem quod alibi sæpe contigit ut una Provincia in duas aut tres divideretur præturas, ipsum quoque hoc in Ponto & Bithynia contigit, quæ sæpe non plures provincias pluresque partitæ fuerunt metropoles; quæ licet ab uno aliquando administratæ fuerint proconsule, adeo tamen id non fuit perpetuum, ut contra sæpius quot metropoles, totidem quoque vel prætores, vel proconsules mitterentur. Pontica provincia duas habebat metropoles Amasiam & Neocæsaream. Duas similiter Cappadocia, Cæsaream

ream & Tyanam, ad quas totidem mittebantur prætores, audeoque affirmare, in toto imperio Romano nullam exſtitiſſe provinciam cujus termini & regiminis ratio toties à Romanis immutata ſit, ac Ponti & Bithyniæ, & attributis huic Paphlagoniæ Aſiæque proprie dictæ portionibus. Similiter Syria duas habebat Metropoles Tyrum & Berytum, idemque in aliis factum provinciis, verum de his plura alibi diximus.

Non faceret pili cohortem] Ellipſis, pro, qui non faceret pili cohortem ideſt ſuos comites.

At certe tamen inquiunt quod illic Natum dicitur eſſe comparaſti Ad lecticam homines] Cum hæc ſit conſtans omnium librorum lectio, male omnino de Catullo merentur qui iſtæc immutarunt, & pro *inquiunt*, *inquiit*, pro *eſſe*, *ære* ſubſtituerunt. Meras agunt nugas viri docti, cum interpretari conantur, quid ſit æs natum in provincia. Nihil planius hoc Catulli loco & miror hic hæſitaſſe eruditos. Verba ſunt ſcortilli dicentis; Attamen ô Catulle, vulgo inquiunt te comparaſſe tibi lecticarios, ſeu lecticam, rem natam in Bithynia. Bithynorum enim inventum credebatur eſſe lectica, unde Cicero v. in Verrem; *Nam ut mos fuit Bithyniæ Regibus lectica octaphoro ferebatur.* Idem quoque ex verbis Caii Gracchi, quæ exſtant apud Gellium lib. x. colligit Lipſius, & ſane jam ab antiquiſſimis temporibus conſuetudo iſta apud omnes fere orientis populos obtinuit, ut principes & honoratiores quivis ſellis aut lecticis vectarentur, tranſlatuſque eſt hic mos ab Indis ad Perſas & Medos, ab his ad Cappadocas & Bithynos, ab illis demum ad Romanos. In Cappadocia adeo communes fuere lecticæ, ut poſtmodum, cum Chriſtiani illic rerum potirentur, ipſi quoque Epiſcopi illis uterentur, cujus rei cauſam reddit Baſilius Elachiſtus Cæſarienſis Epiſcopus in ſuis ad Nazianzenum Scholiis, quod cum Cappadocum ſaxoſa & aſpera ſit regio, vixque rhedis & carpentis pervia, neceſſe ſit ſellis ferri aut lecticis. Nempe faſtui & pompæ, cujus nomine male audiebant Cappadocum Epiſcopi, nunquam deeſt prætextus. Porro lecticarum uſum non ad Romanos tantum, ſed & diu antea ad Græcos fuiſſe tranſlatum, mox dicemus.

Non poſſem octo homines parare rectos] Lecticarios promiſcue appellari tam ſellæ quam lecticæ bajulos notum eſt. In his vero eligendis &

dis & comparandis id præcipue obſervatum fuiſſe, ut recto & procero eſſent corpore, patet non tantum ex hoc Catulli loco, verum etiam ex Suetonio in Cæſare Cap. XLVII, cum ſcribit ipſum comparaſſe *Servitia rectiora politioraque immenſo pretio, & cujus ipſum quoque puderet, ſic ut rationibus vetaret inferri.* Sic libri antiqui, non *recentiora*, ut vulgo, vel *decentiora*, ut Lipſius arbitrabatur. Sed & Tertullianus huc facit lib. II. Ad uxorem Cap. VIII. *Difficile in domo Dei dives, ac ſiquis eſt, difficile cœlebs. Quid ergo faciant, idoneum niſia diabolo maritum petant, idoneum exhibendæ ſellæ ac mulabus & cinerariis peregrinæ proceritatis.* Ita ex Codice Agobardi refingendus hic locus, qui vulgo non recte concipitur. Porro omittendum non eſt hunc verſum Catulli non ſimiliter legi in vetuſtis libris. In exemplari quod mihi ſuppeditavit vir eruditus Marquardus Gudius, non *octo homines*, ſed *octo literas* ſcriptum inveni. In alio eſt, *octo litas.* Mediolanenſis codex habet, *octomines.* Omnino exiſtimo Catullum ſcripſiſſe *octo Midas.* Ut Paphlagonica mancipia Tibii, ita Phrygiaca & Bithynica vel Manes, vel Midæ olim appellabantur, non quod vocabula iſtæc in Phrygia Bithyniave ſint ſervilia, ſed quod nomen hoc frequens eſſet in illis tractibus, unde mancipia advehebantur. Græci enim & Romani, non tantum ὁμωνύμως τοῖς ἔθνεσιν ἐκάλουν τοὺς οἰκέτας, ὡς Λυδὸν καὶ Σύρον, ſed & ἐπιπολάζουσι ἐκεῖ ὀνόμασι προσηγόρευον ὡς Μάνην ἢ Μίδαν τὸν Φρύγα, Τίβιον δὲ τὸν παφλαγόνα. Idem quoque è Luciano, Plutarcho, Ariſtophane aliiſque paſſim colligere eſt.

Fractum qui veteris pedem grabati] Romanis & Syromacedonibus grabati vocabulum frequentius uſurpatum fuiſſe quam vetuſtioribus Græcis, vel ex eo colligi poteſt, quod Pollux id apud ſolum Rinthonem occurrere ſcribat, cujus tamen drama ſe vidiſſe negat. Nec mirum id videri debet, cum plurimas iidem voces habuerint, eandem prorſus rem ſignificantes, ut κλίνην, φόρτρον, χαμεύνην, σκίμποδα, στιβάδα, ἀσκάντην & multa alia, quæ à Grammaticis recenſentur. Nec dubitandum quin ſit Græcum vocabulum κράββατος, vel παρὰ τὸ ἐπὶ κάρα βαίνειν quaſi καραβατὸν, vel potius quaſi καραβαστὸν quod capite geſtetur. Spartanis eſt Ακχαλίβαρ, quod κράββατον exponit Heſychius. Ratio no-

 minis

minis minime obſcura, cum ἀγκὸς humerus vocetur à Laconibus; Ἀλίβας vero ſeu ἀλίβας mortuum ſignificat, feretrum nempe mortui qui humero effertur. Sed & χάλανδρον, ſeu potius χάλαδρον ut literarum poſtulat ordo idem exponit κράββατον, videlicet παρὰ τὸ χαλᾶν ἄνδρα; Nam pro ἄνδρα Pamphylii & alii dicebant ἄδρα, teſte eodem Heſychio. Promiſcue autem pleraque hæc vocabula accipiuntur & pro lecto pauperum, & pro feretro ſeu ſandapila, ut mirum non ſit à Catullo grabatum opponi lecticæ, qua ſoli utebantur divites, quamvis & hanc quoque pro ſandapila acceptam fuiſſe patet non tantum ex epigrammatis Martialis, ſed & ex plurium aliorum teſtimoniis, cum notiſſimum ſit cadavera lectis vel lecticis efferri ſolita fuiſſe. Nec multum errabit ſiquis grabatum dixerit lecticam pauperum, lecticam vero divitum grabatum. Non vero recte ſentiunt, qui putant Græcis ignotum fuiſſe lecticæ uſum. Etiam apud illos homines erant hominum bajuli. Sed cum tantus apud hos non fuerit luxus, atque apud Romanos geſtabantur à duobus tantum, nec niſi mortui demum ferebantur à pluribus. Porro non divites tantum, qui geſtabantur; ſed & lecticarii ſeu bajuli, qui iſtiuſmodi ſellas ſeu feretra portabant, communi utriſque nomine dicebanrur βάσαγες, ut ex Heſychio & Etymologici colligas auctore. Hinc νεκροβάσαξ pro veſpillone, & λιτροβάσαξ pro eo qui obolo conducebatur. Βάσαγες vero Phrygum ſeu Lydorum lingua dicebantur βάσικες, unde apud Heſychium; Βάσιξ ἀκρόλεα, θᾶσσον ἔρχου Λυδοί. Et ſic quidem ſi unus advocandus eſſet bajulus. Si vero duo ad lecticam homines eſſent advocandi, his verbis citabantur, Βάσικε ἐπικρολέαζε, id eſt, *Vos duo bajuli, cito accedite*. Pro eo vero contracte dicebant Βάσκε 'πικρολέαζε, ut habet idem Heſychius, cum hac expoſitione πλησίον ἐξελθάζε. Λυδοί. Sed & idem alibi, Κρολίαζε, πλησίαζε θᾶττον.

Iſtos commoda nam volo ad Serapin] Fruſtra hunc locum ſollicitant viri docti, ac ſi Syllabæ modulus repugnaret. Eſt enim ſciendum ancipites apud veteres fuiſſe iſtiuſmodi imperativos. Itaque poſtrema in *puta* paſſim corripitur. Similiter quoque corripitur poſtrema in *tempera*, in veteri Inſcriptione, *Tempera jam genitor lacrimas tuque optima*

optima mater Desine, ut jam aliis notatum. Pari ratione Imperativi secundi ordinis brevem nonnunquam habent ultimam, uti liquet in *cave*, *vale*, *jube*, *vide*, *responde*, & similibus.

Nam volo ad Serapin Deferri] Recte monet Scaliger ideo lecticam postulasse, quod Serapis fanum eo tempore esset extra urbem: erat quippe in regione urbis XIV. Fanum istud adibatur vel valetudinis, vel scortandi gratia. Inde *Isiacæ lenæ sacrarium* vocat Juvenalis. Ovidius;

Nec fuge Niliacæ Memphitica templa juvencæ,
Multas illa facit, quod fuit ipsa Jovi.

Nota quoque est historia Mundi & Paulinæ apud Josephum. Qui vero medicinæ ergo Serapidem frequentabant, illi paratis in templo ejus ad hos usus incumbebant stratis, rogato prius deo, ut quid ipsorum conduceret valetudini, somnio sibi significaret. Latini incubare, Græci ἐγκοιμᾶν vocabant, unde æque Serapidis, ac Æsculapii fana dicebantur μαντεῖα τ' ἐγκοιμωμένων. Pleni hujus moris sunt veterum libri. Somnio moniti χρηματισθέντες appellabantur. Vide inscriptiones in templo Æsculapii Romæ repertas apud Mercurialem & alios. Sic quoque in Evangeliis vox hæc accipienda est. Nonius in *Precantur*. *Ego medicina Serapi utor, cotidie precantur (intelligo recte scriptum esse Delphis)* θεῖα ὄνειρα. Ex iisdem Eumenidibus producit Nonius in *Cepe*, hæc quoque quæ de ejusdem Serapidis apparitione sunt accipienda.

- - - - In Somnis venit.
Jubet me cepam esse & sesaminum.

Sed & ex eodem Varronis scripto hæc etiam profert in *Miras*.

Hospes quid miras nummo curare Serapin,
Quid quasi non curat tantidem Aristoteles?

Idem iisdem;

Aut ambos mira aut noli mirare de eodem.

Immensum hac fraude faciebant ubique quæstum isti Serapidis sacerdotes,

dotes, ut non immerito qui Serapis, idem quoque creditus fuerit Plutus. Hinc quoque eſt, quod Alexandrini felices dicti fuerint in ſomniando, quemadmodum nos docet Photius. Sed non pro Pluto tantum, verum etiam pro Apolline ſeu ſole habitus fuit idem Serapis. Ut enim antiquiſſimi Ægyptii omnia ſua Sacra a Chaldæis, id eſt Judæis in Ægypto habitantibus, hauſerunt, ita quoque poſteriores Ægyptii ſuum Serapin ab iis quibuscum habitabant accepiſſe videntur Judæis. שרף enim ignem notat, unde Seraphim angeli ſeu ſpiritus ignei. Itaque ſub ſpecie ſolis Serapidem radiato effingebant capite. Quare vero a nonnullis pro Æſculapio habitus fuerit, ex iis, quæ jam diximus, ſatis patet. Sed nec illi male, qui Serapin cum Joſepho comparant Patriarcha, optimo videlicet ὀνειροκρίτῃ & annonæ curatore, in cujus rei ſignum modium in capite geſtabat. Vide quam variis formis & figuris cultus fuerit Serapis, quamque omnia illi affinxerint & tribuerint ejus Sacerdotes, ut merito de iſto, æque ac de cæteris Ægyptiorum diis dici poſſit, omnes Protei inſtar fuiſſe μυριομόρφους & μυριωνύμους, & quaſcunque avaritia ſuaderet potuiſſe induere perſonas. Recte itaque Adrianus in epiſtola ad Servianum, quam apud Vopiſcum in vita legas Saturnini, nummum Ægyptiorum vocat deum. Sed quandoquidem verba illius non recte accepta fuere a viris doctis, operæpretium fuerit illa adſcribere; *Ægyptum quam mihi laudabas, Serviane chariſſime, totam didici, levem, pendulam, & ad omnia famæ momenta volitantem. Illi qui Serapin colunt, Chriſtiani ſunt: & devoti ſunt Serapi, qui ſe Chriſti epiſcopos dicunt. Nemo illic archiſynagogus Judæorum, nemo Samarites, nemo Chriſtianorum presbyter: non mathematicus, non aruſpex, non aliptes. Ipſe ille Patriarcha quum Ægyptum venerit, ab aliis Serapidem adorare, ab aliis cogitur Chriſtum. Genus hominum ſeditioſiſſimum, vaniſſimum, injurioſiſſimum: civitas opulenta, dives, fæcunda, in qua nemo vivat otioſus. Alii vitrum conflant, ab aliis charta conficitur: alii linyphiones ſunt: omnes certe cujuscunque artis & videntur & habentur. Podagroſi quod agant habent: habent cæci quod faciant: ne chiragrici quidem apud eos otioſi vivunt. Unus illis deus eſt. hunc Chriſtiani, hunc Judæi, hunc omnes venerantur & gentes: & utinam melius eſſet morata civitas, digna profecto, quæ pro ſui magnitudine in profunditate totius Ægypti teneat principatum.* Male omnino Patriarchæ vocem viri magni interpretantur.

tantur de Pontifice ſeu Chriſtiano ſeu gentili, cum certum ſit Patriarchæ nomen nulli hoc tempore attributum fuiſſe Chriſtiano. Soli Judæi & Ægyptii Patriarchas habebant. De Judæis quidem notum. Apud Ægyptios vero Serapidis cultores, ut in pleriſque ritibus Sacris, ita quoque in eo, ut ſummum ſuum Sacerdotem vocarent Patriarcham, Judæorum ſecutos fuiſſe exemplum, luculentus teſtis eſt Taraſius Patriarcha, in epiſtola ad Alexandrum Papam, cum in verbis quæ producit e vita Chryſoſtomi, Ægyptiorum Patriarcham vocat ζηλωτὴν Patriarchæ Judæorum. Quamvis vero abſurdum ſit Adriani Cæſaris verba de Ægyptiorum accipere Patriarcha, ut tamen omne tollatur dubium, neminem fore puto cordatum, qui non probet Thomæ Brunonis magnæ eruditionis viri, certiſſimam emendationem, ſcribentis hoc loco; *Ipſe Illel Patriarcha, cum Ægyptum venerit.* Adriani enim tempore Illel ſeu Hillel erat Judæorum Patriarcha. Quam crebrum inter Judæorum patriarchas fuerit hoc nomen, patet ex Origene, Hieronymo & Rabbinorum ſcriptis, quamvis non eadem ſemper ratione expreſſum occurrat, nonnunquam enim Illus, Ullus, Huillus, ſæpius tamen Illel appellatur. Sed & Juliani Cæſaris tempore, qui Judæorum erat Patriarcha ſic vocabatur, uti patet ex epiſtolis ejus, in quibus tamen non Οὔιλλος, ſed Ἴουλος, vocatur. Nec vitium ſubeſſe exinde conſtat, quod ſimili quoque ratione Alexandriæ appellata fuerit Synagoga Ἴουλου, Græcis & Romanis vocabulum hoc varie adeo detorquentibus. Meminit hujus Synagogæ Anaſtaſius Sinaita in Hexahemero, conjungens hanc cum Ammonis, Mercurii Triſmegiſti aliiſque Serapicorum Synagogis. Senſus vero verborum Adriani clarus eſt, dicit enim ipſos quoque Chriſtianos Serapin, id eſt plutum, coluiſſe, & devotos fuiſſe huic, qui ſe Chriſti vocarent Epiſcopos. Neminem illic Judæorum Archiſynagogum fuiſſe, neminem Samariten, neminem Chriſtianorum presbyterum, qui non ſimul quæſtus gratia fuerit mathematicus, aruſpex aut aliptes. Quin & ipſum quoque Illelem Judæorum Patriarcham, cum relicta Alexandria, præcipua Judæorum ſtatione, Ægyptum peragraret, ab Ægyptiis ad adorandum Serapidem, in illis vero locis ubi prævalerent Chriſtiani, ad adorandum compulſum fuiſſe Chriſtum. Demum concludit; *Unus illis deus eſt*, qui ab omnibus colatur Ægyptiis. Pro quo tamen rectius legas; *Nummus illis deus eſt*, aut ſi vulgata re-

tinenda sit lectio, idem intelligendum, ut nempe per unum illum deum intelligatur Serapis, seu Plutus, quatenus divitiarum Deus. Quod autem viris doctis parum videtur verisimile id quod Adrianus hoc loco scribit, plerosque Alexandriæ aut in Ægypto habitantes Christianos fuisse olim mathematicos, aruspices & aliptas; in eo omnino illos falli, vel crebra illa quæ supersunt Ægyptiaca, non Judæorum & Serapicorum modo, sed & Christianorum satis testantur amuleta. Ipsum quoque hoc satis evincit liber cestorum Julii Africani, qui clarissime ostendit, quales hic vocentur aliptæ, illi nempe qui unguentis superstitiosis, veneficiis & magicis uterentur emplastris, quorum descriptio longe maximam cestorum consttiuebat partem. Vide Suidam in voce Ἀφρικανός, unde facile cognoscas eum dictum fuisse Sextum Julium Africanum, sed errat cum Africanum Λίβυν interpretatur, quia nempe Africa Libya vocatur. Constat enim Syrum fuisse ex Emmaunte. Idem vero est Africanus Chronologus, & ille qui cestos scripsit, quod & Eusebius confirmat in historia Ecclesiastica, neque enim delenda sunt illa verba, quemadmodum doctus existimat interpres: qui & in hoc peccat, quod tres faciat Africanos, cum unus tantum fuerit, qui & Chronographiam, & cestos & στρατηγικὰ scripserit. Nam quæ supersunt στρατηγικῶν fragmenta illa constituebant sextum & septimum cestorum librum. Cestorum vero erant lib. XXIV. sic dicti a cesto Veneris, quo illa ad varia artificia & θελκτήρια utebatur, ut ex Homero constat. & revera tales fuisse istos Africani libros, vel ex iis quæ supersunt satis patet strategicis. In Eusebianis tamen excerptis, quæ Scaliger collegit, liber iste dicitur fuisse ἐννεάβιβλος. Nec obstat quod Christianus fuerit Africanus. Multos enim Christianos magicis artibus, genethliacis & aruspicinæ nimium fuisse addictos, vel ex hac ipsa Adriani ad Servianum patet epistola. Ex illis ipsis porro Africani strategicis, quæ ut diximus desumta sunt è Cestis, liquet Syrum fuisse & familiarem Bardesani Partho & Enancaro filio Manni Arabum regis, ut dubitandum non sit, quin idem fuerit Cestorum & Chronologiæ scriptor, cum & ætas, & patria & testimonia conspirent veterum. Quamvis autem hæc nihil ad Catullum, quia tamen scitu digna existimavimus, libenter scripsimus.

Mane inquii puella] *Mane me* plerique libri veteres, quod non erat mutandum. *Me* enim παρέλκει uti ſæpe apud Plautum, Terentium, & alios. Abſque libris eſſet, ut abeſſe mallem. Amat enim iſtius modi hiatus Catullus.

Verum utrum illius] Ex libris melioribus reſcripſimus, *Verumne illius.* Quod ſequitur, *quam mihi pararim*, merito doctis diſplicet. Itque libenter amplector lectionem libri mei: non quidem admodum a vetuſti, ſed tamen emendatius exarati, quam reliqui, in quo manifeſte verſiculus hic a prima manu ſic ſcriptus adparet; *Utor tam bene quæ mihi paravit.*

Sed tu inſulſa male & moleſta vivis] Profecto nihil minus quam inſulſa erat hæc Vari puella. Libri omnes conſtanter habent *inſula*, quemadmodum & infra in epigrammate ad Thallum. Inde fecimus *inviſa*, id eſt odioſa, importuna. *Vivis* pro vivas, ut paſſim.

AD FURIUM ET AURELIUM.

FURI, & Aureli comites Catulli:
Sive in extremos penetrabit Indos,
Litus ut longe reſonante Eoa
Tunditur unda:
Sive in Hircanos, Arabaſque mollis,
Seu Sacas, Sagittiferoſque Parthos,
Sive qua ſeptem geminus colorat
Æquora Nilus:
Sive trans altas gradietur Alpis,
Cæſaris viſens monumenta magni
Gallicum Rhenum, horribilis, & ultimoſque Britannos:
Omnia hæc, quæcunque feret voluntas
Cælitum, tentare ſimul parati,
Pauca nunciate meæ puellæ
Non bona dicta;

Cum

Cum ſuis vivat, valeatque mœchis,
Quos ſimul complexa tenet trecentos,
Nullum amans vere, ſed identidem omnium
Ilia rumpens.
Nec meum reſpectet, ut ante, amorem:
Qui illius culpa cecidit, velut prati
Ultimi flos, prætereunte poſtquam
Fractus aratro eſt.

Furi & Aureli comites Catulli] Quisnam fuerit iſte Aurelius, quem inferius vocat patrem eſuritionum, non ſatis conſtat. Putant nonnulli eſſe hunc L. Aurelium Cottam, quod an verum ſit alii arbitrentur, ego in re tam incerta nolo divinare. Furîum quod attinet, is omnino videtur fuiſſe Furius Bibaculus. Iſte nihil minus fuit quam eſuritor, erat quippe obeſus, & vorax ut ex Horatio conſtat. Amœni & elegantis ingenii fuiſſe teſtantur ejus carmina. Quod male erga Cæſarem eſſet affectus, acerbaque in illum ſcripſerit carmina ut ex Tacito & Suetonio cognoſcere eſt, hoc quoque commune habuit cum Catullo. Cæterum non helluonem tantum, ſed & bibaculum fuiſſet, docet nos Plinius in præfatione magni operis, cujus verba quia vulgo non recte ſe habent, & infeliciter admodum ea corrigere conatus ſit, vir magnus in præfatione exercitationum ad Solinum, emendata adſcribam. *Noſtri craſſiores Antiquitatum, Exemplorum, Artiumque. Facetisſimi Lucubrationum: puto quia Bibaculus erat & vocabatur. Paulo nimis adſerit Varro in Satyris ſuis Seſquiuliſſe & πλάξ tabulis.* Quia iſte Bibaculus non nomine tantum, ſed & re ipſa eſſet bibaculus, & lucubrationes pergræcandi gratia amaret, ideo dicit illum aliquanto facetius quam reliquos lucubrationum titulo libros ſuos inſcripſiſſe.

Sive in extremos penetrarit Indos] Melior eſt lectio antiquorum exemplarium *penetrabit.* Sequitur enim *gradietur.*

Sive qua ſeptem geminus colorat Æquora Nilus] Libri antiqui habent, *Sive quis ſeptemgeminus* &c. *Quîs* pro *quibus.* Intelligit autem hoc loco Ægyptios, non mare Ægyptium.

Prætereunte poſtquam Tactus aratro eſt] Vetuſtiſſimum exemplar Thu-

Thuanæum in quo hoc Catulli carmen variorum epigrammatis subjungitur, legit *fractus*, non *tactus*. Et hoc probo, nisi malis *stratus*, nam in quibusdam libris *tractus* legebatur.

IN ASINIUM.

Marrucine Asini, manu sinistra
Non belle uteris in loco, atque vino.
Tollis lintea negligentiorum.
Hoc salsum esse putas? fugit te inepte,
Quamvis sordida res, & invenusta est.
Non credis mihi? crede Pollioni
Fratri, qui tua furta vel talento
Multari velit: est enim leporum
Disertus puer ac facetiarum.
Quare aut hendecasyllabos trecentos
Expecta, aut mihi linteum remitte:
Quod me non movet æstimatione,
Verum est μνημόσυνον mei sodalis.
Nam sudaria Sætabe ex Ibera
Miserunt mihi muneri Fabullus
Et Verannius, hæc amem, necesse est,
Ut Veramniolum meum & Fabullum.

Marrucine Asini] Asinium hunc fratrem Asinii Pollionis domo Marrucinum fuisse, clare satis ex hoc Catulli loco cognoscitur. Sed & alterius Asinii Marrucini mentionem facit epitome Livii lib. LXXIII. Insigniter itaque errat Scaliger, qui hoc ipsum negat, & pertendit Marrucinum hic convitii loco poni & accipi pro stupido. Adstruere hoc conatur ex istoc Tertulliani loco adversus Marcionem lib. v. cap. XVII. *Sicubi alibi dixi, & hic, non Marrucine, sed Pontice, cujus supra sanguinem confessus es, hic negas carnem.* Adhæc Scaliger, *Marrucine id est ἀναίσθητε καὶ ἀμαθής.* Nihil profecto alienius a mente Tertulliani fingi possit. Marrucinus hic op-

 ponitur

ponitur Pontico, quia Marrucini fide & probitate conſpicui, Ponticis vero ſeu Cappadocibus nihil fallacius. Itaque Marcionem Ponto oriundum, dicit non eſſe Marrucinum, utpote fidei deſertorem; ſed vere Ponticum, id eſt, perfidum & nequam. Marrucinorum fidem laudat quoque Silius lib. VIII.

Marrucina ſimul Frentanis æmula pubes,

Et clarius lib. XV.

Quaduri bello gens Marrucina, fidemque
Exuere indocilis ſociis Frentanus in armis.

At vero Ponticis ſeu Cappadocibus nihil perfidum & perjurum magis. Cui non nota τρία κάππα & epigrammata in Cappadoces? Traducit quoque illorum fidem Juvenalis Satyra VII. & Cicero horum negat valere teſtimonium. Et ſane notatu dignum, id quod de illis prodit vetus interpres Perſii, nempe *Cappadoces habere ſtudium naturale ad falſa teſtimonia proferenda; quia nutriti in tormentis a pueritia, equuleum ſibi facere dicuntur, ut in eo ſe invicem torqueant, & cum in pœna perdurarent, ad falſa teſtimonia ſe bene venundarent.* Satis vero manifeſtum quid ſibi velit Perſius cum ſic canit, ---- *Ne ſit præſtantior alter Cappadocas rigida pingues paviſſe cataſta.* Dicit nempe ſi tibi divitiæ ſint cordi, ne ſit alter liberalis & prodigus magis in conducendis calumniatoribus & falſis teſtibus, adſuetis equuleum pati: in documentum artis ſuæ jam quidem pinguibus & divitibus, ſed quos porro tamen rigida paſcat cataſta. Tale divitationis genus frequentaſſe Cappadoces & Bithynos & alios Aſiaticos & hac ratione multos ex iis factos eſſe equites conſtat ex Juvenali. Perſii locum male admodum interpretati ſunt viri eruditi. Paulini qui adducitur locus nihil ad rem facit. Manifeſte autem hoc loco Aſinium ſugillat Catullus, quod cum Marrucinus eſſet, nihil tamen Marrucinum haberet, utpote qui eſſet κλεπτίστατος.

Qui tua furta vel talento Mutari velit] Mutari pto redimi a Latinis accipi ſcio, ſed æquum non erat ut Aſinius Pollio furtorum fratris ſui pœnam lueret, itaque rectior & elegantior eſt lectio libri Vaticani,

ni, qui habet *multari*, non *mutari*, quod indubitanter admittendum esse censuimus. Notat autem Catullus hoc loco morbum Asinii, omnibus sane solemnem seculis, quo nobiles & affluentes etiam opibus multi tenentur & præsertim juvenes, ut pessimæ artis exercitio apud similes sodales ingenii laudem obtineant, & si aliter non possint, furandi saltem dexteritate clarescant. Hunc ipsum morbum describit quoque Lucilius apud Nonium in *stare*, cujus ideo adscribam locum, quod in vulgatis Nonii exemplaribus, admodum vitiose Legatur.

-- ---.-- -- Quis denique sanus & est a-
varus, cui si stet terrai traditus orbis,
Furando tamen ac morbo stimulatus eodem
Ex sese ipse aliquid quærat cogatque peculi.

Est enim leporum Disertus puer & facetiarum] Disertus leporum & facetiarum, nusquam ut puto reperias. Rectius legas *disertus*, id est *dissertus* seu plenus: notum est veteres non geminasse literas. Pollio vero iste est C. Asinius Pollio poëta & orator eximius. Adiit iste consulatum anno urbis DCCXIII, unde apparet Catullum diu ante hòc tempus epigramma hoc scripsisse, utpote qui Pollionem vocet puerum. Corruit itaque opinio Scaligeri de tempore quo Catullus istæc scripsit, quod & alibi fusius declaramus. Male vero in quibusdam libris legitur *pater* pro *puer*.

Nam sudaria Sætaba ex Hiberis] Veterum librorum lectio est *Sætaba exhibere*. Utique scribendum *Sætabe ex Ibera*. Memoratur hoc linum etiam Silio lib. III.

Sætabis & telas Arabum sprevisse superba
Et Pelusiaco filum componere linum.

Gratius;

At contra nostris imbellia lina Faliscis.
Hispanæque alio spectantur Sætabis usu.

 Sic

Sic legendum. Dicit lina quæ proueniunt in Sætabi Hispana, non esse apta retibus texendis, utpote quæ nimium essent tenuia, ideoque aliis usibus destinanda, nempe sudariis, ut hic dicit Catullus, & similibus textis.

AD FABULLUM.

CÆNABIS bene, mi Fabulle, apud me
Paucis, si tibi dii favint, diebus:
Si tecum attuleris bonam, atque magnam
Cœnam, non sine candida puella,
Et vino, & sale, & omnibus cachinnis.
Hæc si inquam attuleris, venuste noster,
Cœnabis bene, nam tui Catulli
Plenus sacculus est aranearum.
Sed contra accipies meros amores:
Seu quid suavius elegantiusve est.
Nam unguentum dabo, quod meæ puellæ
Donarunt Veneres, Cupidinesque:
Quod tu cum olfacies, deos rogabis
Totum ut te faciant, Fabulle, nasum.

Paucis, si tibi dii favent, diebus.] *Faxint* est in quibusdam veteribus libris, unde fecimus *favint*, id est faverint.

Hæc si inquam attuleris Fabulle noster] Reposuimus lectionem, quam & Achilles Statius in Vaticanis, nos vero in nostris invenimus exemplaribus, *Quæ si inquam attuleris venuste noster.* Non enim solent in epigrammatis bis poni nomina eorum, ad quos scribuntur epigrammata, præsertim si brevia fuerint. Quod sicubi id aliter se habeat, non laudatur. A Martiale tamen lib. VII. Ep. XLV. hoc negligitur, in postremo quippe versiculo, nomen Prisci quod præcesserat, repetitur.

Divitibus poteris musas elegosque sonantes
Mittere, pauperibus munera, Prisce, dato.

Licet

Licet in omnium quotquot vidi librorum antiquissimo ita concipiatur hic locus, magis tamen probo aliam lectionem *munera plena dato.* Plena id est non ornata & polita instar elegorum sonantium, sed crassa, pinguia, & incondita quidem, magni attamen ponderis; simili tudine ducta ab illis qui pituita & muco redundant, ac propterea pro stupidis habentur, quales Græci βλέννους, πλέννους & φλέννους, Latini plenos, blennos & flenos vocant, unde apud Suetonium in Domitiano *fleno ingenio* pro *pleno*, id est pingui, & apud Plautum *pleni dentes* pro stupidis. Sed hæc obiter, multo enim plura de his alibi diximus, ostendimusque ipsum quoque φλέγματος vocabulum ab hac origine petendum.

Unguentum dabo quod meæ puellæ] Alludit ad unguentum Veneris quod κάλλος vocat Homerus Ὀδ. Σ. de quo multa nugantur Grammatici, qui etiam alterum locum Ὀδ. Θ. Ναυσικάα δὲ θεῶν ἄπο κάλλος ἔχουσα, inepte de hoc ipso accipiunt unguento. Dictum quoque fuit κῦδος Ἀφροδίτης. Unde compositum fuerit unguentum istud, non olim magis, quam nunc constabat. Aliqui finxere esse anchusam, quod merito exploditur. Plures brenthium aut baccharin, quæ sunt genera τῶν παχέων μύρων. Hesychius; Βρενθινὰ ῥιζάρια τινὰ οἷς ἐρυθραίνονται αἱ γυναῖκες τὰς παρειὰς, οἱ δὲ ἄγχουσαν, σὺν δέ. οἱ δὲ φῦκος παρεμφορεῖς κύδει ἀφροδίτης. Sic lege.

AD CALVUM.

Ni te plus oculis meis amarem,
Jucundissime Calue, munere isto
Odissem te odio Vatiniano.
Nam quid feci ego, quidue sum locutus,
Quur me tot male perderes poëtis?
Isti dii mala multa dant clienti,
Qui tantum tibi misit impiorum.
Quod si, ut suspicor, hoc novum, ac refertum

Munus dat tibi Sulla literator:
Non eſt mi male, ſed bene, ac beate,
Quod non diſpereunt tui labores.
Dii magni horribilem, & ſacrum libellum,
Quem tu ſcilicet ad tuum Catullum
Miſti, continuo ut die periret
Saturnalibus optimo dierum.
Non modo hoc tibi, ſalſe, ſic abibit.
Nam ſi luxerit, ad librariorum
Curram ſcrinia. Cæſios, Aquinios,
Suffenum, omnia colligam venena,
Ac te his ſuppliciis remunerabor.
Vos hinc interea valete, abite
Illuc, unde malum pedem tuliſtis,
Sæcli incommoda, peſſimi poëtæ.

Iſti dii mala multa dent clienti] Nihilo deterior, imo etiam melior eſt ſcriptorum exemplarium lectio; *iſti dii mala multa dant clienti.* Nulla eſt enim ratio, quamobrem Calvi clientibus ſuccenſeat, aut male ominetur; Sed potius ipſi ſuccenſet Calvo, remittentis ſibi mala carmina, quæ dii irati clientibus ejus tribuiſſent.

Quod ſi, ut ſuſpicor, hoc novum ac repertum Munus] Strenue nugantur qui hoc loco legunt *auripendum.* Omnino pro *repertum* ſcribendum eſt *refertum.* Refertum munus, ut refertum ærarium, pro opulento & pleno & denſo. Simili fere ratione ſuffertum apud Suetonium in Nerone; *ſi paullum ſubbibiſſet, aliquid ſe ſufferti tinnitu- rum Græco ſermone promiſit.* Quomodo Homero πυκινὸν ἔπος.

Sylla literator] Pro hac lectione ſtat Marcianus Capella lib. III. quæ ſi vera eſt, omnino hæc accipienda ſunt de Cornelio Epicado Grammatico, qui ut ex Suetonio conſtat Syllæ fuit libertus. Notum enim libertos patronorum ſibi adſciſcere cognomina. Optimum nihilominus exemplar Palatinum habet *Sillo* vel *Silo.* Hoc poſterius verum eſſe poteſt, cum & infra Silonis fecerit mentionem, nec obſtat Syllabæ modulus, cum conſtet in rectis caſibus ancipites eſſe

iſtiuſ-

istiusmodi syllabas. Complures vero Silones inter Rhetoras & Grammaticos invenias. Apud Senecam Rhetorem sæpius occurrit Abronius Silo pater filiusque, Pompejus Silo, aliusque ab hoc Gavius Silo, sed plerique hi posteriores hoc Catulliano Silone. Silonis quoque Grammatici mentionem facit Virgilius in Epigrammate; *Ite hinc inanes Rhetorum manipli ite hinc*, Si lectionem viri eruditi sequi velimus;

Et vos Silo, Albuti, Arquitique Varroque,

Sed vero in veteri nostro libro sic concipitur iste versiculus,

Et vos Ælique Tarquitique Varroque.

Omninoque accipiendum de Ælio Stilone.

Saturnalibus optimo dierum] Sic Plautus, *die festo celebri, nobilique Afrodisiis.* Et alibi, *die bono Afrodisiis.* Passim apud Græcos & Romanos singulares construuntur cum pluralibus si singularis significationem habeant, & contra. Notandum præterea festum Saturnalium tempore Catulli uno tantum apud Romanos patuisse die, non septem, ut postea. Attamen etiam apud vetustiores Romanos totis septem diebus celebrata nonnunquam fuisse Saturnalia docet Macrobius, quem vide sis, uti & Lucianum in Saturnalibus.

Non non hoc tibi salse sic abibit] Reduxi priscam scripturam, quam in melioribus inveni exemplaribus. *Non modo hoc tibi salse sic abibit. Modo* non tantum de præterito, sed & de præsenti accipi tempore, idemque valere quod *nunc*, notissimum est. Quod trochæum ponat in prima sede, & hoc quoque Catullianum.

Cæsios, Aquinos] In libro Marquardi Gudii scriptum inveni *Sosios*: Sed cætera exemplaria cum vulgata conveniunt lectione. Cæsii velut mali poëta mentio fit in Rhetorica ad Herenn. Aquinos vero in Aquinios recte mutant viri docti.

Si qui forte mearum ineptiarum
Lectores eritis manusque vostras

Non

Non horrebitis admovere nobis,
Pædicabo ego vos & irrumabo.

Siqui forte mearum ineptiarum] Hoc loco in plerisque veteribus libris constituuntur tres isti sequentes versiculi, quos solos ex epigrammate aliquo Catulli superesse existimant docti. Qui eos epigrammati ad Aurelium & Furium ante ultimum versiculum inserendos censuerunt, intempestivo prorsus eos collocarunt loco, neque enim cum præcedentibus cohærent. Sed quandoquidem optime conveniunt cum ultimo, *Pædicabo* &c. omnino illum huc quoque revocandum esse existimavimus; tum quod sensus requirat, tum quoque, quod si sic sentiamus, jam manifesta fiat ratio vitii, quod omnia occupat exemplaria. Nempe propter similem versum, quo hoc epigramma terminatur & alterum incipit, omissum a librariis fuit id, quod medium est inter utrunque, idemque postea additum, omisso eo quem reduximus versu. Millies hac in re peccari, nullumque errorem frequentiorem esse eo, qui ex omissione oritur, norunt quotquot veteres tractant libros, Cæterum epigramma hoc ἀνεπίγραφον reliquimus, & fieri potest ut sit integrum, nihilque ei desit præter lemma ad lectores. Ego sane sic libenter existimo. Nam ut sæpe alias, ita quoque hic, sola obscœnitas facit epigramma.

AD AURELIUM.

Commendo tibi me, ac meos amores,
Aureli. veniam peto pudentem,
Ut si quicquam animo tuo cupisti,
Quod castum expeteres, & integellum:
Conserves puerum mihi pudice:
Non dico à populo: nihil veremur
Istos, qui in platea modo huc, modo illuc
In re prætereunt sua occupati:
Verum a te metuo, tuoque pene
Infesto pueris bonis, malisque.

Quem

Quem tu, qualubet, ut lubet, moveto
Quantum vis, ubi erit foris, paratum.
Hunc unum excipio; ut puto, pudenter.
Quod ſi te mala mens, furorque vecors
In tantam impulerit, ſceleſte, culpam,
Ut noſtrum inſidiis caput laceſſas:
Ah tum te miſerum, malique fati,
Quem atratis pedibus, patente porta,
Percurrent raphanique, mugileſque.

Quem attractis pedibus patente porta] Attractis pro diductis & divaricatis accipit Muretus. Sed rectius intelligas de more quo ſæpe rei ad ſupplicium pedibus trahuntur. Cicero VII. Epiſt. ad Volumnium; *Trahantur per me pedibus omnes rei.* Græcis ποδόῤῥυτοι, & ποδόῤῥυτις Heſychio τὸ τῶν ποδῶν ἕλκεσθαι. Sic lege. Hinc pedibus trahi dicuntur illi, qui plane victi in poteſtate ſunt victoris. Attamen lectio hæc ut ut videatur ſatis commoda, non tamen omnium eſt librorum, cum aliqui habeant *adſtrictis*, alii vero *atratis*, quod poſtremum & ipſum quoque minime rejiciendum. Moechis enim apud Athenienſes atra pice evellebantur pili, & vocabatur ſupplicium hoc καταπίττωσις ſeu παρατιλμὸς, ut docent veteres Grammatici. Non autem ſoli moechi, ſed & alii ſontes eadem pœna afficiebantur. Tradebantur primo πιττωταῖς qui emplaſtra pice calida oblita piloſæ cuti adhibebant. Illis frigefactis una cum pice detrahebantur pili. Lucianus itaquè in Δραπέταις jubet ſervum fugitivum παραδοθῆναι τοῖς πιττωταῖς, ὡς ἀπόλοιτο παρατιλλόμενος τὰ πρῶτα ῥυπώσῃ προσέτι καὶ γυναικεία τῇ πίττῃ. Picem ῥυπῶσαν & γυναικείαν vocat quam Martialis *turpem reſinam.* Notandum tamen καταπίττωσιν quoque fieri ſolitam abſque παρατιλμῷ, in illis nempe qui vivi comburebantur, quemadmodum in πισσοκωνία apud Græcos, & tunica moleſta apud Romanos. Quo ſupplicio crebro olim afficiebantur Chriſtiani, nec dubito quin de illis accipiendus ſit locus Martialis, lib. X. Ep. 25. ubi negat Mutium pro forti viro eſſe habendum, quod manum juſſus urere, paruerit. Lon-

ge enim fortiores esse illos, qui *tunica præsente molesta*, audent dicere, *non facio*, ut solebant Christiani respondere, cum Sacrificare juberentur. De hac ipsa tunica capiendus locus Juvenalis Sat. I.

> - - - *tæda lucebis in illa*
> *Qua stantes ardent, qui fixo gutture fumant*
> *Et latum media sulcum deducit arena.*

Vulgo hæc male interpretantur. Dicit enim ab incensa hac tunica tantam liquefactæ tædæ seu picis defluxisse copiam, ut latus etiam in media arena deduceretur sulcus, & ardens quasi formaretur rivus. Ut vero ad moechos redeam, illorum pœna non subsistebat in παρατιλμῷ, ita enim affectis, tum demum prægrandis raphanus, quales nempe proveniebant in Laciadis Atticæ horum inserebatur podici. Quod si ille ad manum non esset idem officium præstabant aut mugil, aut scorpius piscis, aut scapus ligneus securis, seu pertica qua à bajulis gestantur onera, quam Græci ἀλάβαστον appellant vel ἀνάβαστον, utrunque enim rectum. Tali supplicio Alcæum poetam periisse docet epigramma in Anthologia hactenus inedita. Est autem istiusmodi;

> Ἀλκαίου τάφος οὗτος ὃν ἔκτανεν ἡ πλατύφυλλος
> Τιμωρὸς μοιχῶν γῆς θυγάτηρ ῥάφανος.

Accipi debet hoc distichon non de Alcæo lyrico, sed comico, in quem lepidum Philippi regis epigramma habes apud Plutarchum in vita Flaminii. Est enim verisimile poetam hunc incidisse tandem in manus Philippi, ab eoque tam diro supplicii genere excarnificatum interiisse. Scholiastes tamen vetustus ad Lucianum de morte Peregrini, dicit non nisi jam mortuis aut certe morientibus raphanos inseri solitos; ἐπὴν δὲ ἑάλω μετὰ πολλὰς ἄλλας αἰκίας πλοῦτῶντος ῥαφανῖδα τῇ πυγῇ τοῦ μοιχοῦ πάνυ ἀδρὰν ἐνεῖρον. Sed vero Lucianus ipse aliud hoc loco indicare videtur, utpote qui Theage-

nem

nem iſtum fartis raphano natibus aufugiſſe dicat. Unde liquet non ſemper lethale fuiſſe hoc ſupplicium, & ipſum hoc videtur ſignificare verſus Comici cujuſdam, apud Heſychium in ῥαφανιδωθῆναι.

Τὶς ἀντὶ ῥαφανῖδος ἰδὼν ὀξυθυμίαν
Ἔλθοι πρὸς ἡμᾶς.

Sic concipiendus locus. Verba ſunt moechæ dicentis ad aliam, ſi pro raphano pœna mœchis ſtatuatur crux, nemo nos accedet.

AD AURELIUM ET FURIUM.

PÆDICABO ego vos, & inrumabo
Aureli pathice, & cinæde Furi:
Qui me ex verſiculis meis putatis,
Quod ſint molliculi, parum pudicum.
Nam caſtum eſſe decet pium poetam
Ipſum. verſiculos nihil neceſſe eſt:
Qui tum denique habent ſalem, ac leporem,
Si ſunt molliculi, ac parum pudici,
Et quod pruriat incitare poſſunt,
Non dico pueris, ſed his piloſis,
Qui duros nequeunt movere lumbos:
Vos, quod millia multa baſiorum
Legiſtis, male me marem putatis:
Pædicabo ego vos, & inrumabo.

Legiſtis male me marem putatis] Hoc loco perperam in editis exemplaribus collocantur tres verſiculi *Si cui forte* &c. reluctante ſenſu & invitis omnibus antiquis libris, in quibus ſequuntur ſtatim poſt epigramma ad Licinium Calvum, ut paulo ante monuimus.

AD COLONIAM.

O Colonia quæ cupis ponte ludere ligneo
Et ſalire paratum habes: ſed vereris inepta
Crura ponticuli aſculis ſtantis, irredivivus
Ne ſupinus eat, cavaque in palude recumbat:
Sic tibi bonus ex tua pons libidine fiat,
In quo vel Salii ipſulis ſacra ſuſcipiunto:
Munus hoc mihi maximi da, colonia, riſus.
Quendam municipem meum de tuo volo ponte
Ire præcipitem in luium per caputque, pedeſque:
Verum totius ut lacus putidæque paludis
Lividiſſima, maximeque eſt profunda vorago.
Inſulſiſſimus eſt homo, nec ſapit pueri inſtar
Bimuli, tremula patris dormientis in ulna.
Quoi quum ſit viridiſſimo nupta flore puella,
Ut puella tenellulo delicatior hœdo,
Aſſervanda nigerrimis diligentius uvis:
Ludere hanc ſinit, ut lubet, nec pili facit uni,
Nec ſe ſublevat ex ſua parte: ſed vel ut alnus
In foſſa Liguri jacet ſubpernata ſecuri,
Tantundem omnia ſentiens, quam ſi nulla ſit uſquam:
Talis iſte meus ſtupor nil videt, nihil audit.
Ipſe quis ſit, utrum ſit, an non ſit, id quoque neſcit.
Nunc eum volo de tuo ponte mittere pronum,
Si pote ſtolidum repente excitare veternum,
Et ſupinum animum in gravi delinquere cœno:
Ferream ut ſoleam tenaci in voragine mula.

O Calonia] Nonnulli Coloniam hic interpretantur oppidulum aliquod prope Veronam, quod hodieque nomen ſervat; alii vero de Mantua hæc accipienda eſſe contendunt, ac ſi illa unquam Romana fuiſſet

fuiſſet Colonia. Non deerunt etiam qui exiſtimabunt intelligi hic prædium aliquod ruſticum, cum non tantum apud Juris-conſultos, colonia pro quavis villa ruſtica accipiatur, ſed etiam apud Columellam Lib. xi. cap. i. Rectius vero Scaliger coloniam hanc Comum interpretatur, utpote quæ paulo ante, quam hæc ſcriberet Catullus, facta ſit a Cæſare Colonia Romana ſub nomine Novi-comi. Et ſane videtur etiam hic aut domum, aut villam habuiſſe Catullus, ut ex iis, quæ infra dicentur, fiet manifeſtum.

Quæ cupis ponte ludere longo] In optimis membranis invenimus *ligneo* non *longo*, & rectius omnino. Si enim ponticulus, ut ſequitur, quomodo longus?

Crura ponticuli adſulitantis] Ita Scaliger locum hunc emendare conabatur, non ſatis feliciter. Dactylum in tertia ſede poſuit, ubi tamen requiritur Creticus; quem ſi ſuſtuleris, ſimul quoque tolles rhythmum, id eſt totam vim carminis. Motus enim hujus cantici penitus eſt jocoſus & ridiculus, idque propter pauſam quam in ipſo verſus medio currenti metro injicit Creticus, qui cum ultimam longam habeat, ſitque pes maxime gravis & ſerius, ægre conjungitur cum dactylis & trochæis, quorum levis & volubilis eſt natura. Quamvis & ex hoc epigrammate & præterea ex altero Priapeio, *Hunc ego juvenes locum* &c. lex hujus carminis ſatis colligi poſſit, multo tamen clarius iſtam cretici neceſſitatem deprehendet, ſiquis muſicæ non imperitus motum rhythmi obſervet, id enim ſi fiat, utique ſentiet, in prima & quarta ſede alios quoque pedes admitti, ſed in ſecunda & tertia ſede niſi Creticus dactylo copuletur, totam & vim & formam carminis perire. Ut itaque metri legibus ſatisfiat, reduximus veram lectionem reſcribendo *aſculis ſtantis*, pro eo quod eſt in omnibus libris *ac ſulcis tantis*. Aſculis pro aſſiculis ſeu axiculis & ſic non uno loco apud Vitruvium in veteribus libris ſcriptum invenimus. Porro axes ſeu aſſes & aſſeres & reliqua quæ exinde fiunt accipi non debent pro tabellis ligneis, ut vulgo exiſtimant, ſed pro perticis & minoribus tignis, ſive illæ quadratæ ſive rotundæ fuerint, ut jam ſæpe ab aliis monitum. Senſus itaque perſpicuus, Vos inquit Coloni Novicomenſes, qui paratum habetis, ἐν ἑτοίμῳ ἔχετε, ludere & ſaltare in ponte veſtro ligneo, ſed timetis crura pontis inepta, utpote ſtantis in aſculis id eſt minutis aſſeribus ſeu perticis, non

uti moris est sublicis seu tignis majoribus, quique proinde talis sit, ut si supinus cadat, irredivivus & irreparabilis fiat &c.

In quo vel Salisubsuli sacra suscipianto] Salisubsulum hic vocari Martem dicit Muretus, adducitque hunc Pacuvii versum; *Pro imperio sic Salisubsulus vestro excubet.* Mera hæc est impostura, cum iste versiculus nusquam alibi exstet, nec Pacuvium, sed Muretum habeat autorem. Mirum fraudem hanc non detectam fuisse a Scaligero, cui merito suspectæ esse debuerant merces sub quocunque demum titulo è tam dolosa prodeuntes officina; utpote qui adulterinis hujus viri versibus deceptum se fuisse optime nosset. Sed profecto tanti apud Scaligerum ponderis fuit Mureti facundia, ut bis quoque ab eo passus sit se decipi. Quod autem hunc Catulli locum adtinet, illum sic legi in plerisque manuscriptis exemplaribus monet Statius; *In quo vel Salisubsuli sacra suscipiunt.* Nec aliter nostræ membranæ. Omnino sic scripserat Catullus; *In quo vel Salii ipsulis Sacra suscipiunto.* Ipsilæ & ipsules, ut flutæ & flutes, sublicæ & sublices & sexcenta similia. Quid vero illæ sint docet Festus; *Subsiles sunt quas aliter ipsiles vocant, lamellæ necessariæ sacris, quæ ad rem divinam conferre dicuntur maxime specie virorum & mulierum.* Dicuntur etiam Ipsulices ut ex eodem constat Festo. *Ipsulices bracteæ in virilem muliebremque speciem expressæ.* Minime hoc loco audiendus Scaliger, qui *ipsiplices* legit: est enim vocabulum Saliare, cujus rationem ne ipsi quidem potuissent reddere Salii, utpote quorum carmina obsoletis & nemini intellectis vocabulis erant refertissima. Ut vero rem ipsam teneamus sciendum Pontifices & Salios in ponte Sublicio saltantes Sacris suis adhibuisse istiusmodi bracteas seu lamellas in quibus expressæ essent deorum heroumque imagines, quemadmodum apud Athenienses in peplo Minervæ. Θεῶν ἐκτυπώματα & δείκηλα istas imagines vocat Zozimus lib. IV. qui docet ritum istum apud Thessalos in ponte Penei fluminis olim obtinuisse, & inde ad Romanos translatum; Τῶν δὲ ἀνθρώπων οὐδέπω τὴν διὰ τῶν ἀγαλμάτων ἐπισταμένων τιμήν, ἐν Θεσσαλίᾳ πρῶτον ἐδημιουργήθη θεῶν δείκηλα. ἐδῶν δὲ οὐκ ὄντων ἄγνωστος γὰρ ἦν καὶ τούτων ἡ χρεία, τὰ τῶν θεῶν ἐκτυπώματα τῇ κατὰ τὸν Πηνειὸν γεφύρᾳ καθίδρυσαν, τοὺς ἱερωμένους τοῖς θεοῖς λαχόντας ἐκ τῆς πρώτης καθιδρύσεως γεφυρεῖς ἐξονομάσαντες.

σαντες. Ipſum hoc, non de Penei, ſed Sperchii fluminis ponte memorat Joannes Laurentius Lydus in ſcripto de menſibus. Ὅτι ποντίφικες οἱ ἀρχιερεῖς παρὰ Ῥωμαίοις ἐλέγοντο καθάπερ ἐν Ἀθήναις τὸ πάλαι γεφυραῖοι πάντες, οἱ περὶ τὰ πάτρια ἱερὰ ἐξηγηταὶ καὶ ἀρχιερεῖς διοικηταὶ τῶν ὅλων ὠνομάζοντο διὰ τὸ ἐπὶ τῆς γεφυρᾶς τοῦ Σπερχείου ποταμοῦ ἱερατεύειν τῷ παλλαδίῳ. πόντην γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι τὴν γεφυρὰν καλοῦσι, καὶ πονϊλια τὰ γεφύρια ξύλα. Nec aliter ſenſit Varro cujus verba hæc ſunt lib. IV. de LL. *Pontifices, ut Q. Scævola Pontifex maximus dicebat a poſſe & facere, ut potifices. Ego a ponte arbitror: nam ab iis ſublicius eſt factus primum & reſtitutus ſæpe, cum ideo & uls & cis Tiberim non mediocri ritu fiant.* Hæc eſt priſca lectio quæ non erat mutanda. Pontificibus nempe incumbebat cura reficiendi & conſervandi pontis ſublicii ab utraque ripa, ideoque cum magna pompa electio eorum fiebat non tantum in cis, ſed & tranſtiberina regione. Patet itaque quare Catullus Coloniæ ſuæ optet pontem tam firmum, quam ſit pons ſublicius Romæ, in quo Salii ſubſulis vel ſubſilibus ſuis Sacra poſſint celebrare.

Ut puella tenellulo] Ut hic eſt admirantis particula, dummodo ſincera ſit lectio: nam in quibuſdam libris ſcriptum invenimus *Et puella*. Sciendumque *&* in initio ſæpe redundare.

In foſſa Liguri jacet ſupernata Securi] Recte obſervatum Politiano & aliis legendum eſſe *ſubpernata* id eſt ſucciſa, ex Feſto. Verum errant in eo, quod foſſam Liguri accipiant de foſſis Liguriæ. Sane in tota Liguria, ut nunc, ita quoque olim nulla fuit foſſa ſed amnes & torrentes complures. At vero in veronenſi tractu & regionibus Pado adſitis crebræ ſemper fuere foſſæ. Itaque foſſam Liguri interpretor de foſſa Ligurii alicujus. Frequens enim olim Liguriorum erat nomen apud Veronenſes, uti patet ex in ſcriptionibus, quas conſule.

Si pote ſtolidum repente excitare veternum] Hæc lectio Victorio debetur, eſtque longe melior illa altera *Si poteſt olidum* &c. quam exinde interpretari conantur, quod hircis tuſſi laborantibus præſens remedium ſit, ſi nares eorum fimo oblinantur. Sed inepta hæc eſt expoſitio: Plenius ſatisfaciet Celſus qui lethargos monet curari fœtoribus, aut ſi hoc non ſuccedat aquæ frigidæ aſperſione. Utrum-

que;

que hic posuit Catullus, cum veternosum illum suum municipem in putidissimam & virosissimam paludem deiici postulat.

Ferream ut Soleam] Ex hoc loco adparet quam antiquum sit soleis ferreis equorum mulorumque ungulas substernere. Et tamen multo vetustiorem esse hunc ritum colligo ex Xenophonte περὶ ἱππικῆς, qui jubet equorum ungulas muniri ferro περιχηλῶσαι σιδήρῳ, licet vulgo περιχειλῶσαι legatur, quæ ridicule prorsus interpretes accepere, ac si lapides cui insistant equi ferreo labro sint includendi, ne diffundantur. Idem mendum apud Pollucem occurrit lib. I. c. XI, ubi hunc Xenophontis locum adducit. Quod si etiam altius hunc morem inquirere libeat, invenies illum etiam apud Homerum: Quum enim equos χαλκόποδας seu æripedes appellat, ipsum hoc quod dicimus manifeste indicat. Antiquos enim, tam Græcos, quam Romanos, æris vocabulo pro ferro semper uti solitos fuisse, notius est, quam ut moneri debeat. Scio quidem χαλκόποδας accipi etiam posse de pedum robore & χαλκᾶ σκέλη adsignari τοῖς τροχαϊκοῖς & qui pedibus valeant, sed vero longe potior prior mihi videtur expositio, quam ipse confirmat Homerus cum ἐριγδούπους πόδας ἵππων & alibi ὑψηχέας vocat διὰ τὸ ἠχητικὸν τοῦ χαλκοῦ ut recte exponit Eustathius. Apud Romanos idem factum fuisse docet Plinius lib. XXXIII. cap. XI, cum dicit Poppæam delicatioribus jumentis soleas ex auro induere solitam fuisse. Scaliger existimat eas non clavis ferreis suppactas, sed inductas tantummodo fuisse. Verum qua ratione absque clavis id fieri possit, non satis liquet. In vetusto exemplari Hippiatricorum Græcorum, quod habeo, cui etiam picturæ accedunt, clavorum quibus trajiciantur ungulæ, signa & vestigia manifeste adparent. Maxime vero notandum, quod Xiphilinus de eadem agens Poppæa, affirmet ejus mulos non soleis aureis, ut Plinius, sed σπαρτίοις ἐπιχρύσοις substratos fuisse dicat. Veteri spartea animalia calceari solita fuisse docet Palladius lib. I. cap. XXIV. Sed & apud Columellam lib. VI. cap. XII. bubus claudicantibus *Solea spartea pes induitur.* Nec cuiquam hoc mirum debet videri, cum & veteres Hispani & Afri sparteis olim uterentur calceamentis ut ex Plinio constat. Camelos quoque apud Asiaticas gentes carbatinis id est recentibus pellibus calceari solitos, docet

docet Aristoteles de Animalibus lib. II. Nostro quoque seculo apud Seras aliosque Orientis populos coriis animalium calceantur equi perinde ac homines. Et sane miror id ipsum passim non fieri, præsertim tunc quando crebra clavorum impactione adeo labefactatæ & disruptæ sunt ungulæ, ut nulli amplius fidant clavi. Nec est, ut quisquam objiciat istiusmodi calceos cito nimis ab equis consumi; huic enim malo ferreorum clavorum suppactione facile occurritur.

AD AURELIUM.

AURELI pater esuritionum,
Non harum modo, sed quot aut fuerunt,
Aut sunt, aut aliis erunt in annis:
Pædicare cupis meos amores,
Nec clam: nam simul es, jocaris una,
Hæres ad latus; omnia experiris.
Frustra. nam insidias mihi instruentem
Tangam te prius inrumatione.
Atqui si id faceres satur, tacerem.
Nunc ipsum id doleo, quod esurire
Meus me puer, & sitire discet.
Quare desine, dum licet pudico:
Ne finem facias, sed inrumatus.

Nec clam nam simul & jocaris una] Proba omnino est lectio, *nam simul es, jocaris una, Hæres ad latus.* *Es* pro *edis*, ut infra *essem* pro *ederem.* Frigida sunt Scaligeri ad hunc locum commenta, neque satis puto Latina. Paulo post rescripsi *tangam te prior*, uti est in libris veteribus, non *prius*, ut vulgo.

Ah me me puer & sitire discet] Sic Scaliger edidit, quod in libris invenisset, *me me puer & sitire discet.* In quibusdam libris legitur *Meus jam puer & sitire discet.* Sed rectior lectio *Meus me puer & sitire*

 discet.

discet. Jambus enim a Catullo in prima quoque sede ponitur, cum alibi, tum in ipso statim initio. *Meas esse aliquid putare nugas.* Simile huic epigramma vide apud Martialem de Mamuriano. Causa ex eo petenda, quod famelici & siticulosi sint magis salaces, quam bene pasti & obesi. Patet hoc in borealibus populis, qui cum epulis & poculis libenter indulgeant, in rebus tamen Venereis longe minus valent, quam soli vicinæ gentes. Inter boreales tamen populos, siqui sint famelici ut Scoti & alii, ii salaciores sunt ut plurimum Anglis & Germanis. Sensus autem Catulli clarus. Relicto Catullo Aurelium sectabatur puer. Illum rogat Catullus, ut satur amet; id enim ni fiat, necessum esse, ut & ipse esurire & sitire discat, si puero restitui cupiat.

AD VARUM.

Suffenus iste, Vare, quem probe nosti,
Homo est venustus, & dicax, & urbanus,
Idemque longe plurimos facit versus.
Puto esse ego illi millia aut decem, aut plura
Perscripta: nec sic, ut fit; in palimpsesto
Relata. chartæ regiæ, novi libri,
Novi umbilici, lora rubra, membrana
Directa plumbo, & pumice omnia æquata.
Hæc quum legas, tum bellus ille, & urbanus
Suffenus unus caprimulgus, aut fossor
Rursus videtur: tantum abhorret, ac mutat.
Hoc quid putemus esse? qui modo scurra,
Aut si quid hac re tritius videbatur,
Idem inficeto est inficetior rure
Simul poëmata attigit. neque idem unquam
Æque est beatus, ac poema quum scribit.
Tam gaudet in se, tamque se ipse miratur.
Nimirum idem omnes fallimur. neq; est quisquam,
Quem

Quem non in aliqua re videre Suffenum
Possis. Suus quoique adtributus est error.
Sed non videmus, manticæ quid in tergo est.

Relata chartæ regiæ] Cum hæc omnium esset tenuissima, non mirum est eam maxime aptam fuisse voluminum constructioni. Hoc nomine laudat quoque illam Hero mechanicus in Automatis; Τούτων γινομένων δεῖ χάρτην λαβόντα λεπτότατον τῶν βασιλικῶν λεγομένων ἀποτεμεῖν αὐτοῦ τὸ μῆκος ἡλίκον ἂν περιέχῃ τὸ ὕψος τοῦ πίνακος ἔδαφος.

Novi libri, Novi umbilici] Libros hic vocari involucra & tegumenta librorum, recte notat Statius, licet nec exemplum, nec ullam adducat rationem. Hæc vero ut cognoscatur, libet modum compingendorum apud veteres librorum, a nemine quod sciam satis hactenus traditum, breviter hoc loco exponere. Primo itaque hoc monendum apud veteres tam Græcos quam Romanos, non tantum tempore Catulli, sed etiam diu postea, raros omnino fuisse libros quadratos, quales proximis seculis maxime in usu fuere. Tota supellectilis libraria & integræ veterum bibliothecæ è solis utplurimum componebantur voluminibus convolutis, in formam columellæ seu cylindri, quemadmodum illos vocat Diogenes, cum Epicurum ccc cylindros conscripsisse dicit. Primus qui libros quadratos sive codices membraneos facere instituit, is ut puto fuit Attalus Rex, cujus demum ætate innotuit facilior ratio emundandi pelles ab utraque parte, cum antea non nisi ab una parte conscriberentur, quemadmodum fit in voluminibus. Verum hoc esse vel ex eo adparet, quod nullus vetustiorum Græcorum aut etiam Romanorum mentionem fecerit ὀπισθογράφων aut librorum qui non in rutulum convolverentur. Cæterum quamvis codicum membraneorum, id est librorum quadratorum usus ab Attalo demum incœperit, non tamen cessavit prior ratio, quin potius non tantum Catulli & Ciceronis seculo, sed & aliquamdiu postea, totæ, ut diximus, bibliothecæ è solis componebantur voluminibus, nulla facta membraneorum codicum mentione. Magno quippe isti vænibant, cum volumina tenui & salubri possent

haberi pretio, utpote quæ è facili papyro, propemodum ſine arte, ſine labore & ſine impenſis a quibuslibet conſtruerentur. Vilitatem quidem hujus mercis iſtud ſatis indicat, quod ῥώπῳ Αἰγυπτίῳ papyrus accenſeatur. Et ſane ipſa papyri compoſitio hoc ſatis evincit. Quippe non ea ratione qua linum intercurrentibus ſe mutuo & permixtis texebatur ſtaminibus, ſed totum ejus opificium conſtabat in acu, pectine, glutine ac prœlo. Ex papyraceis monumentis, quæ in multis ſuperſunt bibliothecis, clarius etiamnum quam ex deſcriptione Plinii adparet inas ſeu filamenta papyri non mutuo nexu colligata fuiſſe, ſed ſolum transverſa ſerie ſuperpoſita, & ſolo cohærentia glutine, quo vel uſu attrito, vel ſenio deficiente, ſola denuo adparebant filamenta, ac tum barbata erat charta, ut loquitur Martialis. Ratio vero compingendorum voluminum hæc erat. Chartæ, ea qua diximus ratione, paratæ glutine a librariis conjungebantur in longam ſeriem, pro magnitudine nempe libri deſcribendi, cui, quanto prolixior evaderet, tanto ſubinde plures ſubjungebantur paginæ. Chartæ vacuæ è propiore analogii ſeu pulpiti ſcriptorii parte a librariis ſucceſſive producebantur, eædemque peracta ſcriptura in averſam & remotiorem analogii frontem recondebantur. Finito opere totum volumen in rutulum ſeu ſpiram convolvebatur, convolvendi initio facto a fine ſeu umbilico voluminis. Umbilico autem firmamenti gratia inſerebatur bacillus ex buxo, ebeno aliave materia, qui ultimæ ſchedæ ſeu ἐσχατοκωλίῳ erat annexus. Capiti vero ſcripturæ, hoc eſt extimæ voluminis oræ in averſa parte chartæ, agglutinabatur fruſtum membranæ, quod erat velut operculum & tegumentum voluminis. Fiebat autem hoc non tantum ad muniendam chartæ fragilitatem, ſed & ornatus gratia; hæc quippe membrana vel croco, vel minio, aut etiam purpura tingebatur, ita tamen ut color interior diſcreparet a colore exteriore, unde bicolor a Perſio dicitur; *& poſitis bicolor membrana capillis.* Uſu quippe aut vetuſtate fatiſcentibus voluminibus barbata aut capillata, ut diximus, reddebatur charta, ac tum vel ſponte ſua diffluebat, vel facili negotio excutiebatur a membrana cui cohærebat, tumque hæc membrana cedebat uſui puerorum una cum charta, ſiqua a tergo ſcripturæ patiens ſupereſſet, unde Martialis, *inverſa pueris aranda charta.* De hac ipſa membrana accipienda ſunt verba Juvenalis Sat. VII. *atque ideo croceæ membrana tabellæ*

Imple-

Impletur; quæ verba quia non intelligerent immutare conati ſunt nonnulli contra veterum exemplarium fidem. Hæc autem membranea tabella intus quidem continebat inſcriptionem ſeu dedicationem voluminis, foris autem in parte nempe averſa quæ utplurimum purpureo erat tinctà colore, indicem id eſt titulum libri, aureis oſtentabat literis. Unde Martialis lib. III. Ep. II. *Et cocco rubeat ſuperbus index.* Sed multo clarius Cicero ad Atticum lib. IV. Ep. IV. *Vellem mihi mittas de tuis librariolis duos aliquos, quibus Tyrannio utatur glutinatoribus ad cætera adminiſtris: iiſque imperes ut ſumant membranulam, ex qua indices fiant, quos vos Græci, ut opinor,* σιττύβους *appellatis.* Vulgo non recte legitur συλλάβους, cum σιττύβους verum ſit. Sic idem ſequenti epiſtola, *Bibliothecam mihi tui pinxerunt conſtrictione & ſittybis.* Has enim membranas σιτύβους, vocabant Græci, erantque velut ſtolæ continentes & ſimul conſtringentes volumen. Heſychius Σιττύβαι, δερματιναὶ στολαὶ, τὰ μικρὰ ἱμαντάρια. Recte enim hæc ſe habent, neque audiendi ſunt qui legunt ἱμαλάρια. Meminit quoque Pollux lib. VII. cap. XV. καὶ σκύλαι ἢ ἦσαν ἐσθῆτες. Σίττυβα μὲν χιτὼν ἐκ δέρματος. Ita meus liber optimus, cujus beneficio infinita in Polluce loca reſtitui poſſunt. Peractis his, ſupererat circumciſio librorum, cujus inventionem Iſidorus Siculis acceptam refert, cum dicit circumcidi libros primum in Sicilia increbuiſſe. Ego tamen malim credere morem hunc æque antiquum eſſe, quam ſit ipſe voluminum uſus, præſertim cum Ariſtoteles luculentam hujus fecerit mentionem in problematis Sect. XVI. Probl. VI. ubi docet qua ratione ſectio iſtæc fieri debeat. Erigenda nempe ſunt volumina ad rectos angulos ſuper planum aliquod æquale, ſic ut ſectio frontis ſuperioris ad perpendiculum reſpondeat baſi ſeu fronti inferiori. Si enim hac ratione ſectio inſtituatur ac dein explicetur volumen, ſectio erit æqualis & rectilinea. Quod ſi volumen non ad rectos angulos, ſed oblique erigatur & ſic ſecetur ut circuli non ſint æquidiſtantes ad centrum umbilici, utique ſectio non erit æqualis, evolutoque volumine linea ſectionis adparebit non recta, ſed undulata & in minores minoreſque ſucceſſive deſinens ſinus.



Ut in volumine A ſi ad rectos ſecetur angulos, jam quoque recta erit ſectionis linea. Idem ſi oblique ſecetur ut in B efficies lineam C, D, quam evolutam ſeu explicatam helicem poſſis dicere, de cujus generatione, variis formis & accidentibus, multa hodiernis mathematicis intacta & tamen conſideratione digniſſima dici poſſunt, ſed quæ explicare non hujus ſit loci. Ultimus libri ornatus erant cornua, quæ pumicata utraque voluminis fronte ex auro, argento, ebeno aut denique ebore affigebantur bacillo umbilici. Superſunt & alia haud pauca, de colligatione nempe plurium voluminum eorumque thecis & manualibus, de ratione digerendi illa in bibliothecis, de conſtructione codicum membraneorum, de voluminibus epiſtolaribus, aliiſque id genus, ſed profecto hæc ad Catullum ſufficiunt & forſan nimia ſunt. Unum hoc tamen addo unius librarii munus fuiſſe omnia hæc præſtare & perficere. Neque enim ut nunc, ita quoque olim diverſa fuere officia ſcriptorum, bibliopolarum & compactorum. Ut apud Græcos unum idemque ſunt bibliographus, bibliopegus & bibliopola, ſic quoque apud Romanos tria hæc munia uno librarii nomine comprehendebantur.

Membrana Directa plumbo, & pumice omnia æquata] Plumbo præſignare lineas parallelas, ad quas librarii ſcripturam ſuam dirigant, ut nunc, ita quoque olim ſolenne fuiſſe, non tantum ex teſtimonio antiquorum, ſed & pleriſque vetuſtis codicibus clare ſatis cognoſcitur. Huic uſui inſerviebat ſtylus plumbeus, qui dirigebatur beneficio regulæ, quæ Κανὼν ſeu Κανονὶς dicebatur, ſeu etiam thecæ calamariæ, quæ & ipſa vicem regulæ præſtabat, ac ſimiliter canon appellabatur. Iſtiuſmodi ſtylum plumbeum παράγραφον a Græcis, à Latinis vero præductal vocari jam aliis notatum. Pollux παραγραφίδα appellat. Hinc παραγράφειν præducere. Attamen non hoc

hoc de sola plumbi præductione accipiendum: quippe qui minio, cocco & rubrica libros exornabant etiam illi παραγράφειν dicebantur. Et hinc est quod Jurisconsultorum rubricæ paragraphi adpellentur. Et hac quidem ratione patet, quid sit apud Catullum *membrana directa plumbo*, licet si proprie loquamur, non ipsa membrana, sed versus in membrana plumbo dirigantur. Cæterum cum vetusta exemplaria, ut monet Statius, habeant *detecta*, aliter forsan accipiendus est hic locus. Nempe a quibusdam veteribus membranis vel ipsis oculis testibus, peracta scriptura detergebatur plumbum idque majoris nitoris gratia. Itaque membrana plumbo detecta est illa, in qua nullum plumbi superest vestigium. Alteram quoque lectionem suppeditat exemplar Mediolanense, in quo legitur *Desecta.* Videri itaque possit sic scripsisse Catullus, *membrana Desecta, plumbo & pumice omnia æquata.* Membrana desecta est membrana circumcisa, ut paulo ante monuimus. Æquandi autem vocabulum duplici hic ponitur significatione, uti sæpe. Plumbo enim æquantur versus, ut scriptura æqualiter procedat; pumice vero æquatur charta & membrana, cum abraditur, quidquid inæquale subest. Sed profecto verior est altera lectio, quam libenter admisimus, præsertim cum constet veteres directa & derecta promiscue scripsisse. Confirmant hanc lectionem Glossæ Philoxeni; *Directum*, κατὰ κανόνα ὀρθωθὲν, ἰθυνθὲν, γραμμιωθέν. Et alibi, κατευθύνω, *derigo.*

Tantum abhorret ac mutat] Mutat hic passive accipitur, ut sæpe; itaque præpostere fecerunt qui *nutat* rescripserunt. Dicit Suffenum, licet sit urbanus & scurra, aut siquid tritius & versutius sit scurra; adeo tamen immutari & illepidum fieri cum scribit poëmata, ut unicus & præcipuus aliquis fossor aut caprimulgus potius videatur, quam poëta. Minime vero audiendus hoc loco Scaliger, cum legit, *aut si quid hoc retritius videbatur*, neque enim opus novum fingere vocabulum, cum vulgata lectio proba sit. *Trita res est scurra*, æque Latinum est quam sit, *Credula res Amor est.* Sed nec recte locum corrigit Juvenalis:

—— —— Populi frons durior hujus
Qui sedet, & spectat triscurria Patritiorum.

Nam

Nam quod *trascurria* reponendum existimat, id nemini ut opinor persuaserit. Æque ineptum est hoc vocabulum, ac sit alterum. Omnino *strictoria* legendum. Sic vocabantur tunicæ strictæ, quibus non histriones tantum & comœdi, sed & ipsi quoque patritii & senatores deposita toga & neglecta honoris & dignitatis suæ ratione, in conviviis, in ludis & spectaculis, passim & palam spectabantur. Multa nisi fallor de hoc more habet Lipsius. Illum vero translatum esse a Carthaginensibus, tunicatis videlicet, ut ex Plauto & aliis constat, colligo ex Valerio Maximo capite de spectaculis; *Translatum autem à Pœnicis indutum tunicis M. Scaurus exquisito genere vestis cultum induxit.* Sic legendus iste locus qui frustra viros doctos exercuit. Dicit indutum seu habitum translatum à Pœnicis tunicis, ornatiorem factum a M. Scauro, qui simplicem istum amictum exquisito genere vestis ornarit. Multa à Pœnis habere Romanos & totam triumphorum pompam ab illis accepisse alibi monemus. Nam sane sæpius Pœnos triumphasse de Romanis, & porticus suos spoliis eorum ornasse, testis apud Servium est Varro.

Manticæ quid in tergo est] Nota est fabella ex Æsopo de duabus peris, unde ortum vocabulum καταγωγίζεσθαι, quod non tantum accipitur, pro in tergo aliquid ferre, seu & pro contemnere, uti apud Suidam exponitur. Hinc est quod apud Dicæarchum Thebani dicuntur καταγωγισταὶ παντὸς δικαίου. Sed & πλατεῖν pro eodem dixere Græci a πλάτη humerus. Hesychius; πλαταΐστρ· ὠμοθετήσαι. Æoles enim πλαταΐς pro πλατεῖν, ut γεράϊς pro γερᾶν dicebant. Utraque voce usa est Sappho, licet vulgo admodum inquinati legantur ejus versus, ut alibi ostendimus. Latini dicunt *postergare*, eadem significatione pro contemnere & vilipendere, significatione sumta à bajulis, qui res viliores ei quæ est a tergo committunt manticæ, nunquam vero nummos. Vocabula etiam distincta habuisse Græcos, docet auctor Etymologici; Βαλάντιον, μαρσίπιον ἀπὸ τοῦ ὄπισθεν. Marsupii loco Romanis erat nonnunquam balteus, ut ad Nonium diximus. Et sane ἀπὸ τοῦ βαλαντίου dictus est balteus.

A D

AD FURIUM.

FURI, quoi neque ſervus eſt, neque arca,
Nec cimex, neque araneus, neque ignis:
Verum eſt & pater, & noverca, quorum
Dentes vel ſilicem comeſſe poſſunt:
Eſt pulchre tibi cum tuo parente,
Et cum coniuge lignea parentis.
Nec mirum; bene nam valetis omnes,
Pulchre concoquitis, nihil timetis,
Non incendia, non gravis ruinas,
Non facta impia, non dolos veneni,
Non caſus alios periculorum.
Atqui corpora ſicciora cornu,
Aut ſi quid magis aridum eſt, habetis,
Sole, & frigore, & eſuritione:
Quare non tibi ſit bene, ac beate?
A te ſudor abeſt, abeſt ſaliva,
Muccuſque, & mala pituita naſi.
Hanc ad munditiem adde mundiorem,
Quod culus tibi purior ſalillo eſt,
Nec toto decies cacas in anno,
Atque id durius eſt faba, & lapillis:
Quod tu ſi manibus teras, fricesque,
Non unquam digitum inquinare poſſes.
Hæc tu commoda tam beata, Furi,
Noli ſpernere, nec putare parui.
Et ſeſtertia, quæ ſoles precari,
Centum, deſine: nam ſat es beatus.

Nec cimex, neque araneus, neque ignis] Facete hæc dicta volunt interpretes, acſi ut omnia deeſſe oſtendat, ea quoque deeſſe dicat,

 quæ

quæ nullum habent uſum, quæque non habere melius ſit, quam habere. Sed cum mox ſubjungat, illum non timere incendia, ac proinde ne domum quidem habere, malo hæc ſic accipere, ut per cimicem intelligatur locus in quo lateant cimices, nempe ſponda lecti. Cum itaque dicit illum non habere cimicem, araneum & ignem, oſtendit illum adeo eſſe egenum, ut nec lectum, nec larem, nec focum poſſideat. Pro ſummæ paupertatis indicio poſuit quoque hæc ipſa Martialis lib. I. Epigr. XCIII.

Sed ſi nec focus eſt, nudi nec ſponda grabati.

& alibi

Nec toga, nec focus eſt, nec tritus cimice lectus.

Spondam eſſe locum præcipuum in quo latitent cimices, norunt omnes. Itaque etiam apud Petronium, quo loco dicit Gnithonem ſubiiſſe grabatum, adeoque ſe contraxiſſe, *ut ipſos ſcinyphes ore tangeret*, omnino legendum *cimices*. Cum adeo notum & obvium hoc ſit vocabulum, miror doctiſſimos viros adeo ſe torſiſſe in explicandis Adriani Imp. verſiculis, qui exſtant apud Spartianum. Ubi enim vulgo legitur *culices pati rotundos*, quam facile erat *cimices* pro culicibus reponere.

Et cum conjuge lignea] Id eſt ſicca, ut & apud Lucretium, *nervoſa & lignea Dorcas*, ſumta ſimilitudine a ſtatuis ligneis, quæ fieri nequeunt è ligno recenti aut viridi, ſed demum jam ſicco, quale Græci *δανὸν* & *καύσιμον* vocant.

Atqui corpora ſicciora] Sic quoque Martialis *frigore & fame ſiccus*. Porro quod Statius hic legat *utqui*, id minime probo. Particula hæc non poteſt hoc loco eſſe cauſalis abſque detrimento ſententiæ; neque enim ſequitur, ut ſint pauperes, ſi qui ſint frigore & fame ſicci. *Atqui* hic accipitur pro *& certe*, ut ſæpe.

Sicciora cornu] Cornu pro materia aridiſſima ponitur etiam in epigrammate, quod exſtat in Priapeis; *Ductor ferreus inſularis æque Laternæ videor fricare cornu*, cujus tamen ſenſum non ſatis aſſecuti ſunt viri docti. Nam quod putant hic intelligi vel quemlibet fabrum ferrarium, vel denique opificem laternarum, in eo omnino fugit illos ratio. Ductor ferreus inſularis, hic eſt Vulcanus, cujus nempe ſedes eſt Lemnus inſula. Græci Ἐλωὸν dixere, a ducendo ferro. Heſychius; Ἐλωὸς ὁ Ἥφαιστος παρὰ Δωριεῦσιν. Cornu vero igne duci

duci & extendi nequit. Dicit itaque iste hortorum præses, quod siccam & aridam adeo amplectatur puellam; se sibi videri Vulcanum, qui quamvis igne suo ipsum quoque molliret ferrum, frustra tamen laboraret in subigendo cornu, utpote quod igne molliri aut extendi nequeat.

Muccusque & mala pituita nasi] Hæc omnia optimæ valetudinis esse indicia vel ex Cicerone notum. Hinc quoque ἄμυξος Hesychio est ἄνοσος. Pituita vero hic est quatuor syllabarum, cum Horatio & Persio sit trisyllabum. Mirum vero possit videri, quod muccum distinguat a pituita nasi, cum Celso & plerisque aliis idem prorsus sit. Nisi fallor muccum accepit pro crassiori nasi excremento, pituitam vero pro liquidiori. Et sane si vocis spectemus etymum, pituita nihil aliud fuerit quam saliva, a πτύειν, pro quo etiam πιτύειν & πιτύζειν seu πυτίζειν dixere; ut non tantum ex Etymologico magno & Suida, sed & ex Vitruvio & Juvenale colligi potest, cum voce pitysmatis seu pytismatis pro sputo utuntur. Sæpius autem migrare istas vocales patet ex πυτίη & πιτύη, πυτίνη & πιτύνη, item πίτυλος & πύτιλος & multis similibus. In Vitruvii libris veteribus *ptumatis* scriptum inveni pro *pitysmatis*. In versu vero Juvenalis

Qui Lacedæmonium pytysmate lubricat orbem

recte a viris doctis accipitur hoc vocabulum pro sputo, sed vero in reddendo sensu mirifice omnes cæcutiunt. Postquam de feminis egit Satyricus, transit ad Laconicos seu masculos amores, de quibus accipienda illa verba, *Major tamen illa voluptas Alterius sexus, magis ille extenditur.* Orbem vero Lacedæmonium vocat discum, quos aut ferreos, aut lapideos aut denique ligneos fuisse notum est. Habebant vero illi in medio foramen, per quod transmittebatur lorum, cujus beneficio discus in gyrum agebatur. Eustathius ad Θ. Οδ. Δίσκος & σόλος, inquit, ἢ ξύλινος, ἴσως δὲ χαλκοῦς, καί που καὶ λίθινος. Ἐνταῦθα δὲ λίθος τετρημένος καὶ ἔχων ἐκ μέσου καλώδιον, οὗ ἐχόμενοι οἱ ἀγωνιζόμενοι, ἔδικον ὅ ἐστιν ἔβαλλον, ἔρριπτον, ὅθεν ὁ δίσκος γίνεται. Figuram vero disci videre est apud Gruterum in inscriptionibus pag. 54. quam nonnulli perperam interpretati sunt de crotalo aut tympano. Jam vero qui discum hunc

erant

erant libraturi, ſolebant medium ejus foramen, & ipſum quoque lorum ſaliva inungere, quo nempe velocius moveretur & efflueret diſcus. Quid vero per diſcum ſeu orbem marmoreum intelligat Satyricus, dicant ii qui ſordibus capiuntur. Nam certe vix obſceniorem verſum uſquam reperias.

Faba & lapillis] Nonnulli malunt *lupillis*, quia lupinis melius convenit cum fabis. Sed non quæritur, quid magis fabis, ſed quid magis conveniat ſententiæ. Similitudines depromtæ e rebus inter ſe diſſimilibus, tanto habentur pulchriores, quanto res eæ magis fuerint diſſimiles, dummodo exacte rei quâcum comparantur conveniant. Quapropter vulgatam lectionem, veterum librorum autoritate munitam, immutare noluimus.

AD JUVENTIUM.

O qui floſculus es Juventiorum,
Non horum modo, ſed quot aut fuerunt,
Aut poſthac aliis erunt in annis:
Mallem divitias Midæ dediſſes
Iſti, quoi neque ſervus eſt, neque arca:
Quam ſic te ſineres ab illo amari.
Qui? non eſt homo bellus, inquies? eſt:
Sed bello huic neque ſervus eſt, neque arca.
Hoc tu qua lubet abjice, elevaque:
Nec ſervum tamen ille habet, neque arcam.

Mallem divitias mihi dediſſes Iſti] In omnibus, quos vidimus, libris ſcriptum invenimus *mi dediſſes*, unde *mihi* fecerunt viri docti, quia nempe τὸ *mihi* ſæpe παρέλκει. Sed quis unquam dixit μοὶ αὐτῷ? Geminata itaque ſyllaba pro *mi dediſſes* reſcripſimus *Midæ dediſſes*. Divitias vero Midæ quis neſcit?

AD THALLUM.

CINÆDE Thalle mollior cuniculi capillo,
Vel anſeris medullula, vel imula oricilla,

Vel

Vel pene languido ſenis, ſituque araneoſo:
Idemque Thalle turbida rapacior procella,
Quum clivias Malea aves oſtendit oſcitantes.
Remitte pallium mihi meum, quod involaſti,
Sudariumque Sætabum, catagraphonque Thynon
Inepte: quæ palam ſoles habere tanquam avita.
Quæ nunc tuis ab unguibus reglutina, & remitte,
Ne laneum latuſculum, natiſque mollicellas
Inviſa turpiter tibi flagella conſcribillent.
Et inſolenter æſtues, velut minuta magno
Deprenſa navis in mari veſaniente vento.

Vel anſeris medullula] Omnino hoc intelligendum, non de oſſium medulla, ſed de interioribus plumis. Notum enim anſerum olorumque pinnas, quæ corpori proximæ ſunt, eſſe molliſſimas, ideoque magno etiam pretio a Germanis redemtas, ut è Plinio conſtat. Cæteris præſtare creduntur, quæ latent in partibus quas alæ tegunt, uti etiam illæ quibus collum veſtitur. Unde apud Lucillium VII. Sat.

—— —— Calidiſſime ac bene
Plumatus olorum atque anſeris collus.

Ita enim legendus locus ille corruptiſſimus, qui eſt apud Nonium in voce *collus*. Conſtat enim id quod in quadrupedibus pilorum, ipſum hoc in avibus plumarum efficere ſubtilitatem, ut nempe quantum teneriores fuerint, tanto majorem afferant calorem. Græci πτίλα ſeu τίλα & τίλλα vocant, quod vellus potius & lanugo videantur, quam plumæ ſeu pinnæ, a τίλλειν ſcilicet, ſeu quod idem eſt πτίλλειν, pro quo etiam πίλλειν dixere, unde *pilus*. Hinc & minutiſſima quæque corpuſcula & atomos τίλας vocat Plutarchus. Hinc & ἀντίλαι, micæ panis, pro quo male apud Heſychium legas ἀντίλαοι.

Situque araneoſo] Conjungendum hoc cum eo quod præceſſit, pene languido qui longo ſitu factus ſit araneoſus.

Cum de via mulier aves ostendit oscitantes] Ita quidem Scaliger, sed nemini, ut opinor, persuaserit. In aliis libris, *Cum diva mulier aves ostendit oscitantes*, aut etiam *Cum diva mater alites*, quod de Junone possit intelligi. Apud Servium enim Juno in auguralibus libris præesse dicitur auspiciis. Sed profecto non sic scripserat Catullus. Optimum exemplar, quod olim fuit Palatinæ Bibliothecæ, sic habet; *Cum diva Malia naves ostendit oscitantes.* Unde facile veram eruas lectionem.

Cum clivias Malia aves ostendit oscitantes.

Maliæ promuntorium formidabile navigantibus, notum vel adagio, Μαλέαν δ᾽ ἐπικάμψας ἐπιλάθου τῶν οἴκαδε. In Inscriptione non ita pridem in Hierapoli Phrygiæ reperta, memoratur tanquam res admiratione digna, quod aliquis bis & septuagies promuntorium hoc transierit. ΦΛΑΟΥΙΟΣ ΖΕΥΞΙΣ ΕΡΓΑΣΤΗΣ ΠΛΕΥΣΑΣ ΥΠΕΡ ΜΑΛΕΩΝ ΕΙΣ ΙΤΑΛΙΑΝ ΠΛΟΑΣ ΕΒΔΟΜΗΚΟΝΤΑ ΔΥΟ. Propter πλυφαγίαν, & quia tot naves in hoc maris tractu absorberentur dictum fuit hoc, æque ac aliud vicinum promuntorium ὄνου γνάθος, id est asini maxilla, sive ὄνου καζαμάγουλον, ut docet Scholiastes Euripidis ad Oresten. Posterioribus enim Græcis καζαμάγουλον idem est quod γνάθος a καζαμάσσω. Cliviæ vero aves sunt prohibitoriæ, dictæ ex eo quod tempore tempestatis clivos & excelsiora petant loca. Plinius Clivinam appellat, dummodo recta sit lectio, nam & hoc loco quidam libri legunt *cliviam.* Hinc clivia auspicia, quæ aliquid fieri vetant, ut testatur Festus. Idem vocabulum reddendum Papinio Statio in Sylvis lib. IV. via Domit. ubi vulgo legitur;

His parvus, nisi Lechia vetarent,
Inous freta miscuisset Isthmos.

Notant viri docti in scriptis exemplaribus legi, *nisi devia vetarent*, unde mirifica exsculpere conati sunt. Vera lectio est; *nisi clivia vetarent.* Oscitantes vero cum dicit, notat λαρυγγισμὸν avium

avium & præcipue larorum. Eadem ratione κοράκων λαρυγγισμὸν vocat Democritus apud Plutarchum in ὑγιεινοῖς παραγγέλμασι. Hinc quoque oſcines aves dictas puto. Uti enim ab hio, hiſco, hiſcito ; ita quoque oſcito eſt ab inuſitato *oſco*, unde oſcines.

Catagraphoſque Thynos] Non placent hoc loco correctiones & interpretationes virorum doctorum, & omnino ab omni veriſimilitudiſunt alienæ. Lectio vulgata bene ſe habet & confirmatur a pleriſque quos vidi libris antiquis, niſi malis *catagraphonque Thinon*, quomodo eſt in exemplari Palatinæ bibliothecæ. Ut vero ſciamus quænam ſint catagrapha, obſervandum vocabulum hoc non eadem ſemper accipi ratione. Plinius lib. XXXV. cap. VIII. catagrapha interpretatur *obliquas imagines & varie formatos vultus, reſpicientes, ſuſpicientesque & deſpicientes.* Inde manifeſte colligi poteſt catagrapha quoque appellari eas picturas quæ diverſas repræſentent formas, licet nulla accedat colorum diverſitas. Altera hujus vocabuli acceptio eſt cum rem diverſis diſtinctam notat coloribus. Sic Athenæus libro IX. genus anatum quæ βοσκάδες vocantur, κατάγραφον eſſe dicit eodemque libro Attagenem ſcribit eſſe ὅλον κατάγραφον τὰ περὶ τὸν νῶτον, licet Euſtathius ad Λ Iliad. hæc Athenæi verba citans habeat κατάγραπτον & interpretetur γραμμιστὸν hoc eſt *lineis conſcriptum*, nam γραμμίζειν eſt lineis notare & conſcribere. Jam vero quod Hipparchi locum attinet, ille ſic debet intelligi. Dixerat Aratus dextrum tempus urſæ majoris in directo eſſe ad linguam ſerpentis extremam. Hoc reprehendit Hipparchus lib. I. adfirmans non dextrum ſed ſiniſtrum tempus urſæ dicendum fuit. Nec potuiſſe Aratum caput draconis a mundo interiore averſum fingere, ut Attalus volebat, cum omnia ſidera ad noſtrum conformata ſint aſpectum, εἰ μή τι κατάγραφον αὐτῶν ἐστι, id eſt, *niſi quid illorum coloribus pictum ſit*, quemadmodum fit in ſphæra artificiali, in qua omnia aſtra averſo a mundo interiore ſitu picta adparent, ita ut quæ nobis dextra ſunt, illic ſiniſtra appareant, inverſo penitus ſiderum aſpectu & ordine. Veteres autem ſphæras ſuas armillares coloribus depingere ſolitos fuiſſe, teſtantur cum alii, tum Achilles Tatius in Iſagoge ad Phænomena, unde patet ſigniferum cera miniata, galaxiam cera alba,

ſidera

ſidera aureo colore expreſſa fuiſſe. Et hac quidem ratione patet quid ſit καταγραφον apud Hipparchum. Ut autem ad Catulli veniamus catagrapha, puto illa accipi debere de pugillaribus membranis, quæ vario colore tincta fuiſſe & alii obſervarunt & nos ipſi vidimus. Quatuor ſiquidem præcipue coloribus olim tingebantur membranæ, coccineo, luteo, viridi & purpureo. Unaquæque pagella peculiari erat tincta colore, ita ut ſi purpurea eſſet ab uno latere, eadem vel crocea, vel viridis, vel coccinea eſſet in parte averſa. Duplices itaque ſive δίθυροι libelli, qui duas ſed ſibi invicem oppoſitas admittebant aperturas, quia tamen quatuor conſtabant pagellis, quarum duæ affixæ erant libelli operculis buxeis vel eboreis, quatuor tamen poterant inſigniri coloribus. Conficiendis vero iſtiuſmodi pugillaribus aptiſſima erat Bithynia, utpote quæ ſola præſtabat quidquid ad eorum conſtructionem eſſet neceſſarium. Præter enim buxum quæ nuſquam copioſior quam ad Cytorum & Thyniam provenit, etiam accedunt membranæ Bithynorum, ut diximus, inventum. Coccus quoque baphica nuſquam felicius quam in Bithynia eique vicina Paphlagonia germinat. Eadem quoque terra præſtabat rubricam ſeu minium, cujus præcipua & unica propemodum officina erat olim Sinopenſium civitas, quæ etiam nomen dedit minio, uti ex Strabone, Dioſcoride, Plinio aliiſque abunde colligi poteſt. Nec ochra ad inducendum luteum colorem deeſſe poterat, cum ex iiſdem venis & ochra & minium ut plurimum effodiatur, & omne minium prius ſit ochra, omnisque ochra uſtione vel naturali percoctione neceſſario in minii tranſeat naturam. Hæc omnia aliaque infinita cum proveniant in Bithynia, & præcipue illa ejus parte ubi ſunt Thyni, merito Thynæ merces prædicantur etiam ab Horatio conſolatione ad Aſterien, ubi vocat juvenem Thyna merce beatum.

Inuſta turpiter tibi flagella conſcribillent] Urere aliquem flagellis recte dicitur propter inflammationem quæ plagas conſequitur. Horatius *Ibericis peruſte funibus latus*. Lucretius; *torretque flagellis*. Cum tamen in pleriſque veteribus libris ſcriptum ſit *inſula*, quomodo etiam ſupra, epigrammate de Vari ſcorto, ſcriptum fuiſſe monuimus pro *inviſa*, errore orto exin, quod ſ & i in veteribus libris eodem modo compareant, pro *conſcribillent* aliqui legunt *conſtrigillent*, eademque ratione *obſtringillare* apud Nonium accipi volunt. Sed fallun-

tur,

tur; obstringillare enim non est a strigile, sed ab obstringo, accipiturque pro obsignare, recludere, obstare, ut recte interpretatur Nonius. Alii legunt *concribillent*, quod Scaligero in prima editione non displicuit, sed in postremis curis merito rejecit. Attamen modulus syllabæ quæ semper producitur repugnat. Sed Scaliger hoc negat & dicit syllabam hanc corripi. Recte quidem hoc loco, si lectio bene se habet, sed ipsum hoc est quod quæritur. Turnebus putat Catullum scripsisse *conscribilent flagella*. Exempla tamen, quibus adstruere conatur diminutiva in L O per simplex L scribi debere, non satis firma nonnullis videntur, quia vitiose apud Plautum legi existimant; *Hem, mihi jam video propter te victitandum sorbilo*. Verum locus iste recte se habet. Sic enim loquitur servulus Milphio, quod dentes ipsi excussi essent a domino, cujus manus habitaret in ejus ore, ut ipsius Plauti utar verbis. Hinc verbum sorbilo apud Terentium: Pari ratione a vigeo fit vigilis, unde vigilo; a rutilus, rutilo; a ventulus, ventilo. Sic quoque a mulco, mulcito & contracte mulcto, fit mulctilo, unde mutilo. Notandum autem istæc seu diminutiva seu frequentativa, non semper a Nominibus, sed etiam a Verbis formari, & Verba æque ac Nomina sua habere diminutiva, quæ si sint simplicia diminutiva, uti illa quæ attulimus, tunc sæpe quidem in I L O, sæpius tamen in V L O terminantur, ut pullulo, stipulo, ejulo, collutulo, postulo, quod formatur a posco, poscito, & contracte posto, unde demum postulo. Quod si diminutiva istæc non sint simplicia sed secundi aut tertii ordinis & quasi diminutiva diminutivorum, tunc terminantur in I L L O, uti a sugo, sugulo sugillo; obstringo obstringulo obstringillo; calvo calvulo calvillo, unde cavillo & sexcenta alia id genus. Hæc eo fusius, ut constaret a conscribo non minus analogice formari conscribulo vel conscribilo, quam conscribillo. Et sane in melioribus Catulli exemplaribus verbum hoc per simplex L concipitur. Nihilominus receptam retinemus lectionem, idque eo magis, quod postquam hæc scripsissem, inciderim in locum Manilii, unde clare satis colligi possit, quod aliis contingit compositis, ut non semper primitivorum sequantur legem, idem quoque evenire in illis quæ fiunt a *scribo*. Locus Manilii in ipsa statim occurrit operis præfatione

——— certa cum lege canentem
Mundus & immenso vatem circumscribit orbe.

Sic longe optimum nostrum habet exemplar, non *circumstrepit* ut vulgo, quod sensui non admodum conveniens. Circumscribit, id est coërcet, cohibet & in arctum cogit. Ipse seipsum interpretatur Manilius.

Minuta magno Deprensa navis in mari] Magno mari, id est agitato & magnis assurgente fluctibus, quomodo apud Lucretium, Virgilium & Sallustium.

AD FURIUM.

Furi, villula nostra non ad Austri
Flatus opposita est, nec ad Favoni,
Neu sævi Boreæ, aut Apeliotæ:
Verum ad millia quindecim & ducentos.
O ventum horribilem atque pestilentem!

Furi villula nostra] Monet Muretus, aut legendum esse *vestra*, quemadmodum & nos in quibusdam libris scriptum invenimus; aut Catullum ex sua persona dicere, quod tamen de Furio intelligi debeat. Posterius merito reprehendit Scaliger, & dicit v rum disertum somniare hoc loco; & sane non est admittenda talis prosopopoiја. Quænam tamen lectio verior sit, dictu difficile est. Nos vulgatam retinuimus; nam certe Catullum pauperem fuisse, non uno apparet loco.

Flatus opposita est] Sic quoque Juvenalis, *lancibus oppositis*, pro oppositis pignori.

Verum ad millia quindecim & ducentos] Sic est in omnibus libris antiquis, non *ducenta*, ut recte monet Scaliger, verum nescio qua ratione, dum is summam subducit & cum hodierna componit moneta, factum sit, ut neque sestertii cum denariis, nec denarii cum solatis, ut vocat; conveniant. Cum enim quatuor nummi sestertii conficiant unum denarium, jam clarum est sestertios 15200 conficere denarios 3800.

3800. Hos si in hodiernam convertas monetam, habebis coronatos aut Philippeos argenteos, quos & ducatones vocant 380, summula sane hoc tempore non magna, quam tamen capitalem existimavit Catullus, unde apparet quam vile factum sit aurum & argentum, postquam suas nobis opes contulere Indi Occidentales.

AD POCILLATOREM PUERUM.

MINISTER vetuli puer falerni,
Inger mi calices amariores,
Ut lex Postumiæ jubet magistræ
Ebriosa acina ebriosioris.
At vos quo lubet hinc abite lymphæ,
Vini pernicies, & ad severos
Migrate. hic merus est Thyonianus.

Ingere mi calices amariores] Exemplo caret in hoc versuum genere, ut dactylus primam teneat sedem. Libri veteres habent *jungere*, in aliis *inque* Videtur *inger* scripsisse Catullus. Glossæ optimæ, *Inger*, *εἰσκέρασον.* Pari ratione biber pro bibere apud Charisium. Frequentes sunt istiusmodi apocopæ, præsertim in imperativis. Quod vero hunc Catulli locum interpretantur ex illo Homerico, *Ζωρότερον δὲ κέραιρε*, id demum recte fit, si illorum sequaris expositionem, qui *ζωρὸν*, reddunt *πολυετῆ*, a *ζα ἐπιτατικῷ* & *ὦρος* annus. Nam alii *ζωρὸν* velut *ζωερὸν* id est vividum, nonnulli etiam & forsan non male, ducunt hanc vocem a *ζοηρὸν* seu *ζαηρὸν*, id est *μεγάλως πνέοντα*, cum *ζοὴς* & *ζαὴς* idem sit. Denique non desunt, qui a *ζέειν*, aut etiam aliunde formari existiment. Verum omnibus his opus est minime, ut cognoscamus amariores calices dici hic calices vini vetustioris, cum notum sit vinum vetustate amarescere. Seneca Epist. LXIV. *In vino nimis veteri amaritudo nos delectat.* Ipsum hoc docent Plutarchus, Galenus, Plinius, aliique innumeri, notumque ideo marinam aquam addi solitam, quod omnia salsa brevi amarescant.

Ebriosa acina ebriosioris] Ebriosioris pro ebriosiores, ut passim. In Gellii vetustis exemplaribus lib. VII. cap. XX. versiculus hic sic legitur; *Ebriosæ acinæ ebriosiores*, quod licet rectum possit videri, cum notum sit comparativos æque ac positivos aut superlativos jungi genitivis, ut apud Horat. *major juvenum*, non tamen hoc permittunt Gellii verba, quæ clare satis ostendunt Catullum scripsisse *ebriosa acina.*

Hic merus est Thyanianus] Antiqua lectio habet, *Hic meus est Thyonianus*, quomodo etiam in suo exemplari reperisse videtur Lilius Giraldus.

AD VERANNIUM ET FABULLUM.

Pisonis comites, cohors inanis,
Aptis sarcinulis, & expeditis,
Veranni optime, tuque mi Fabulle:
Quid rerum geritis? satisne cum isto
Vappa, frigoraque, & famem tulistis?
Ecquidnam in tabulis patet lucelli
Expensum? ut mihi, qui meum secutus
Prætorem, refero datum lucello:
O Memmi bene me, ac diu supinum
Tota ista trabe lentus inrumasti:
Sed, quantum video, pari fuistis
Casu. nam nihilo minore verpa
Farti estis. pete nobiles amicos.
At vobis mala multa Dii Deæque
Dent, opprobria, Romuli, Remique.

Ecquidnam in tabulis patet lucelli expensum] Nulla hic difficultas. Ut nunc, ita quoque olim construebantur tabulæ accepti & expensi. Si minus accipimus quam expendimus, fit jactura. Sin contra plus accipiamus quam expendimus, tunc omne id quod redundat, lucrum appellamus. Quærit itaque Catullus, an non in illis tabulis seu pagellis

gellis codicis, in quibus lucrum ſcribi debeat, pro lucro pateat expenſum, quemadmodum ſibi contigiſſe dicit, qui in iis codicis ſui tabellis, in quibus lucrum ſignari debuerat, pro lucro coactus fuerit ſcribere datum ſeu expenſum, idque nimia prætoris ſui Memmii avaritia omne provinciæ lucrum ſibi ſoli vindicantis, nec permittentis ut ad contubernales & clientes aliquid redundaret lucelli. Sic etiam Turnebus, niſi fallor, locum hunc interpretatur. De duplici emolumento quod comites prætorum percipere ſolerent, quæ ſcribit Scaliger iis parum ſubeſt ſolidi. Nam quod loca Ciceronis, quæ ex epiſt. xx. lib. v. ad Famil. producit, in iis emendandis omnino fallitur. Utrobique enim legendum eſt *logeo* vel *logeio*, non *lucello*, ut ipſe arbitratur. Λογεῖον idem eſt quod λογιστήριον, locus nempe ubi reponuntur pecuniæ. Vetus lexicon interpretatur ταμεῖον, Suidas δικαστήριον. Cum quærendus eſſet locus ubi pecuniæ ſecure ſervari poſſent, dicit placuiſſe ut in fano ponerentur, quod tamen paulo poſt parum gratum fuiſſe teſtatur. Porro pro *lucelli*, ſcribitur & *lucilli*. Sic quoque in gloſſis Κερδύφιον, *lucillum*. Hinc forſan Lucillii nomen, niſi malis ex Luciolo contractum.

O Memmi bene me ac diu ſupinum] Recte Scaliger monuit male hæc avulſa eſſe a ſuperioribus, cum unum idemque conſtituant epigramma. Conjunguntur hæc etiam in pleriſque manu exaratis exemplaribus. Noli vero exiſtimare Catullum tabulis accepti & expenſi hæc adſcripſiſſe, uti putat Scaliger; eſt quippe apoſtrophe cum indignatione ad Memmium, qua de injuria ſibi illata graviter expoſtulat. Bene vero cenſet idem vir ſummus, verbis iſtis quantumvis obſcœnis nihil tamen obſcœnitatis ſubeſſe, cum homines urbani ſæpe ſoleant ſenſus ſuos exprimere per figuratas iſtiuſmodi locutiones & ſimilitudines depromtas è rebus turpibus. Sic ſupra, *pædicabo ego vos, &c.* Obſcœnitas in ſolis eſt verbis, non autem in re; verbis enim e plebe petitis pœnam lectoribus minatur, qui in carpendis & differendis ſuis epigrammatis nimium velint eſſe ingenioſi. Contra Martialis cum rem obſcœnam ſignificat, verbis tamen id facit honeſtis, cum alibi, tum quoque Epigr. . . . . .

Si te prendero, Gargili, tacebis.

Tacere enim idem quod irrumari, ut Catullus aliqua ratione Martiale poſſit videri honeſtior.

Tota iſta trabe lentus irrumaſti] Repoſuimus e veteribus libris *tentus*, non *lentus*. Trabe vero, ut & Græci, quibus κορμῶτις eſt τὸ τῶν ἀνδρῶν αἰδοῖον, pro quo male apud Heſychium legas κορμούτης.

AD CÆSAREM DE MAMURRA.

QUIS hoc poteſt videre, quis poteſt pati,
Niſi impudicus, & vorax, & helluo:
Mamurram habere, quod Comata Gallia
Habebat uncti, & ultima Britannia?
Cinæde Romule hæc videbis & feres?
Et ille nunc ſuperbus, & ſuperfluens
Perambulabit omnium cubilia,
Ut albulus columbus Aïdoneus?
Cinæde Romule hoc videbis, & feres?
Eſt impudicus, & vorax, & helluo.
Eone nomine, imperator unice,
Fuiſti in ultima Occidentis inſula:
Ut iſta voſtra diffututa mentula
Ducenties comeſſet, aut trecenties?
Quid eſt, ait, ſiniſtra liberalitas?
Parum expatravit? an parum helluatus eſt?
Paterna primum lancinata ſunt bona:
Secunda præda Pontica; inde tertia
Hibera: quam ſcit amnis aurifer Tagus.
Hunc Galliæ timent, timent Britanniæ.
Quid hunc malum fovetis? aut quid hic poteſt,
Niſi uncta devorare patrimonia?
Eone nomine urbis opulentiſſime?
Socer, generque perdidiſtis omnia.

Quod

Quod Comata Gallia Habebat uncti] Ita hunc locum emendavit Achilles Statius, cujus lectio proxime accedit ad scripturam veterum exemplarium. Quare *unctum* malit Scaliger, equidem nescio. Idem infeliciter admodum corrigit locum Plinii de Mamurra, qui occurrit lib. XXXVI. cap. VI. Verba ejus, quia non uno laborant vitio, emendata adscribemus. *Primum Romæ crusta marmoris operuisse totius domus suæ in Cælio monte Cornelius Nepos tradidit Mamurram Formiis natum equitem Romanum, præfectum fabrum C. Cæsaris in Gallia, ne quid indignitati desit tali auctore inventa re. Hic namque est Mamurra Catulli Veronensis carminibus proscissus, quem & res, & domus ipsius clarius quam Catullus dixit habere, quidquid habuisset Comata Gallia. Namque adjicit idem Nepos eum primum totis ædibus nullam nisi è marmore columnam habuisse & omnes solidas Caristio aut Lunensi.* Res hic accipitur pro re familiari, ut cum alibi passim, tum & apud Horatium, *melior sit Horatius, an res*, quod & ipsum quoque inepte sollicitant.

Es impudicus & vorax & alea] Versus hic non comparet in libris manu exaratis, iis nempe quos vidimus, quapropter illum expunximus. Quod si expungendus non sit, omnino pro *es* rescribendum fuerit *est*, quemadmodum paulo post, ut referatur ad Mamurram, non Cæsarem, cui hæc minus conveniunt.

Perambulabit omnium cubilia] Recte hoc vocabulum accipit Scaliger, sed quod de ἐμβασικοίταις addit, non probo. Obscenius multo hoc est vocabulum, quam ut de quibusvis intelligatur mœchis. Ἐμβασικοῖται nempe sunt, qui dormiunt ἔμβασιν ἔχοντες. Marinus Italus sic illos expressit, *Chi dormon stivalati la notte ancora.*

Ut albulus columbus aut Adoneus] Ita correxere hunc locum Statius & Scaliger, quod in libris scriptis habeatur, *ut albulus Columbus & idoneus*, vel etiam, *aut idoneus.* Qui enim Adonis vulgo dicitur, idem quoque est Adoneus Plauto & Ausonio. Sed disjunctiva ista particula, omnino hoc loco est intempestiva. Græcum Alexidis apud Athenæum sic se habet; Ὁ λευκὸς ἀφροδίτης εἰμὶ γὰρ περιστερός. Audacter rescribimus;

Ut albulus columbus Aïdoneus.

Sic quoque dictus Adonis. Nam ut Ἅδης & Ἀΐδης, sic quoque

Ἅδων

Α'δων & Α'ΐδων, Α'δώνεῦς & Α'ϊδωνεὺς vocatus fuit idem, ut facile colliget, ſiquis Græcos adeat Grammaticos, apud quos, & his, & multo pluribus modis nomen hoc inflexum reperitur. Nec vero cauſa latet, quamobrem Phœniciam vocem, quæ dominum & regem notat, cum rege inferorum confuderint. Credebant nempe tertiam anni partem cum Proſerpina apud inferos verſari Adonin. Nota eſt fabella, proculdubio ex affinitate vocabuli conficta.

Es impudicus & vorax & aleo] In optimo meo libro ſcribitur *Et ſi impudicus.* Itaque non dubitavi reſcribere *Eſt impudicus.* Nam ſane hæc ad Mamurram non Cæſarem debent referri. Cum iſte tuus Mamurra, quem obſcœno ſemper appellat vocabulo ſit impudicus & vorax & aleo, ideone, o Cæſar, ſubegiſti Galliam & Britannias ut ſiniſtram tuam liberalitatem exerceres in hominem impurum, & ut tot provinciarum prædam voraciſſimi helluonis avaritiæ ſubjiceres? Quod autem ſpondæum in prima ſede ponat, id ipſum quoque facit infra,

Hunc Galliæ timent, timent Britanniæ,

quod ipſum quoque alibi facere ſolet.

Quid eſt? ait ſiniſtra liberalitas] Ita libri veteres, & non video quamobrem hoc mutandum ſit. Eſt enim apoſtrophe ad Cæſarem, quem vocat ſiniſtram liberalitatem, utpote dicentem, quantulum hoc quod prodegit Mamurra? Reſpondet vero Catullus, an tibi, ô Cæſar, parum videtur quod expatravit, qui paterna tua conſumſit bona, & quæ ſequuntur?

Secunda præda Pontica] Ponticam prædam hic accipiunt plerique interpretes de ſpoliis à victo Pharnace relatis, quod perquam eſt abſurdum. Miror ad eundem obicem impingere Ioſ. Scaligerum in ſuis ad Euſebium animadverſionibus, cum ad annum MDCCCCLX. prolixe admodum oſtendere conatur Catullum ſenem admodum obiiſſe, & potuiſſe ſpectare quatuor Cæſaris triumphos, qui haud diu mortem ejus præceſſere. Sed vero quam certum eſt Catullum iſta ſcripſiſſe, tam quoque certum eſt illum de triumphis Cæſaris ne cogitaſſe quidem. Præda Pontica hic accipitur de eo lucro & emolumento quod è Bithynia ex contubernio M. Thermi Prætoris & familiaritate Nicome-

comedis Regis retulit. Hæc prima fuit Cæſaris militia, uti cum ex aliis, tum præcipue è Suetonio conſtat.

Inde tertia Ibera, quam ſcit amnis aurifer Tagus] Etiam hic errant Scaliger, & plerique alii, cum hæc de victoria Mundenſi accipiunt. Quid Mundæ cum Tago flumine, qui plus quam ducentis paſſuum millibus abeſt a Munda? Manifeſte hæc intelligenda ſunt de præda belli Luſitanici, quod geſtum a Cæſare anno urbis DCLXXXXIII. & ſequenti. Hæc ſi adtendiſſet Scaliger, profecto non inſtituiſſet longam iſtam diſputationem de ætate Catulli, in qua nihil omnino eſt, quod non melius ſit tacuiſſe. Sane ne ſemel quidem ſcopum attigit. Hujus porro expeditionis mentio quoque fit in fragmento, quod habeo è libris linteis magiſtratuum Rom. in quo ad v. Kal. Sept. hæc invenio. *C. Cæſar in Hiſpaniam ulteriorem ex Prætura proficiſcitur, diu prius retardatus à creditoribus.* Ex Prætura nempe urbana, quam per annum geſſerat, ut ex Dione cognoſcimus.

Quid hunc malum fovetis?] Aliter, *Quid hoc malum fovetis?* & forte concinnius.

Eone nomine urbis opulentiſſime] Ex ſuperioribus etiam patet, non ſemper in hoc carmine obſervari puros jambos. *Opulentiſſime* hic eſt tetraſyllabum, idemque patitur quod infra *exules* & *ſingulum*, ut media ſyllaba abſorbeatur, & fiant diſyllaba.

Socer generque perdidiſtis omnia] Hæc de Cæſare & Pompejo accipienda eſſe plerique exiſtimant interpretes. Ego vero de Cæſare & Mamurra hæc intelligi malim. Socer generque hic non ſunt cognationis, ſed nequitiæ nomina. Hæ nempe appellationes exinde forſan originem traxere, quod exoleti plerunque aut fiant aut ſint generi. Hoc ſenſu accipi debet epigramma, quod in Catalectis perperam Virgilio tribuitur, quodque integrius & emendatius hic exhibeo.

Superbe Noctuine, recutitum caput,
Datur tibi puella, quam petis, datur.
Datur ſuperbe Noctuine, quam petis.
Sed ô ſuperbe Noctuine, non vides
Duas habere filias Atilium,
Duas, & hanc, & alteram tibi dari.

Adeste nunc, adeste, ducit ut decet,
Superbus ecce Noctuinus hirneam
Thalassio Thalassio.

Porro quam frequens in canticis hoc seculo fuerit versiculus iste *Socer generque* &c. ex altero quoque constat epigrammate in eundem Noctuinum, quod & ipsum vulgo non recte concipitur.

Socer beate nec tibi, nec alteri,
Generque Noctuine recutitum caput,
Tuone nunc puella talis, heu tuo
Stupore pressa rus abibit, hei mihi!
Ut ille versus usquequaque percinat,
Gener socerque perdidistis omnia.

Calvi videtur esse hoc epigramma. Recutitum caput dicitur illorum, quibus ex crebra percisione seu irrumatione os quasi recutitum esset. *Rus abibit*, hic est, rus fiet, seu plena ruris, ut infra: ex stupore nempe mariti. Porro ut hic soceri generique, ita apud Græcos πενθερȣ̃ & γαμβρȣ̃ accipiuntur appellationes; nam πενθερὸς τίθεται καὶ ἐπὶ τȣ̃ γαμβρȣ̃, ut habet Hesychius, & γαμβρὸς etiam dicitur sponsus utrique inserviens sexui. Promiscua sunt hæc vocabula, cum omnis familiaritas & consuetudo omnis, sive nuptiis, sive alia ratione contracta, istis signetur & contineatur nominibus. Græci vocant γαμβρεύειν. Idem itaque Catullus hoc loco Cæsari & Mamurræ exprobrat, quod poëta quidam apud Eustathium ad H Iliados de rege quodam Libyco salsè satis scripsit;

Βαινόμενος βαίνει, ὅτε νύμφιος, ἄλλοτε νύμφη.

Nempe pro βινόμενος βίνει, εὐφημίας ergo.

AD ALFENUM.

ALFENE immemor, atque unanimis falſe ſodalibus:
Jam te nil miſeret, dure, tui dulcis amiculi.
Jam me prodere, jam non dubitas fallere, perfide.
Nec facta impia fallacum hominum cælicolis placent,
Quæ tu negligis, ac me miſerum deſeris in malis.
Eheu quid faciant dehinc homines, quoive habeant fidem?
Certe tute jubebas animam tradere, inique me
Inducens in amorem, quaſi tuta omnia mi forent.
Idem nunc retrahis te, ac tua dicta omnia, factaque
Ventos inrita ferre, & nebulas aëreas ſinis.
Si tu oblitus es, at dii meminerunt, meminit Fides.
Quæ te ut pœniteat poſtmodo facti, faciet, tui.

Eheu quid faciant dic homines] Recte legit Statius hoc loco *dehinc*, non *dic*. Non eſt autem dubitandum, quin hoc epigramma ſcriptum ſit ad Alfenum Varum, prius quidem ſutorem, ut ex Horatio conſtat, poſtea vero Juris-conſultum celebrem & poëticæ addictum, de cujus perfidia conqueritur Catullus, contra quam Virgilius, cui hujus plurimum profuit amicitia, uti colligere eſt & ex ipſo Virgilio, & ex Donato, qui vitam ejus ex Suetonio compilavit.

AD SIRMIONEM PENINSULAM.

PENINSULARUM Sirmio, inſularumque
Ocelle, quaſcunque in liquentibus ſtagnis,
Marique vaſto fert uterque Neptunus:
Quam te libenter, quamque lætus inviſo,
Vix mi ipſe credens Thyniam, atque Bithynos
Liquiſſe campos, & videre te in tuto.
O quid ſolutis eſt beatius curis?

Quum mens onus reponit, ac peregrino
Labore fessi venimus larem ad nostrum,
Desideratoque acquiescimus lecto.
Hoc est, quod unum est pro laboribus tantis.
Salve, o venusta Sirmio, atque hero gaude,
Gaudete, vosque Lariæ lacus undæ.
Ridete quicquid est domi cachinnorum.

Neptunus uterque] Falluntur interpretes cum mare Superum & Inferum hic intelligi volunt. Sirmionem suam, non tantum horum marium, sed & omnibus omnium marium insulis præfert Catullus. Mare vastum hic est Oceanus. Stagna vero vocat, non lacus solum, sed & quæcunque maria mediterranea, ut passim. Uterque ergo Neptunus, est mare exterum, & mare internum, sive Oceanus & mare Mediterraneum, quod Neptuni paret imperio. Varro in Chorographia apud Priscianum lib. III.

Ergo inter Solis stationem & sidera septem
Exporrecta jacet tellus; huic extima fluctu
Oceani, interior Neptuno cingitur ora.

Columella lib. X.

Nunc pater æquoreus, nunc & regnator aquarum
Ille suam Tethyn, hic polluit Amphitriten.

Tethys nempe Oceani conjux, pro ipso mari Oceano sæpe ponitur, unde infra *ultima Tethys*, & alibi cana Tethys pro Oceano. Scio quidem sæpe confundi hæc vocabula, & quibusvis maribus attribui hæc nomina, eruditiores tamen poëtæ, quibus merito annumerandus Catullus, distinguunt, & prout quæque maris partes, diversis subjiciuntur numinibus, ita quoque diversis utuntur appellationibus. Itaque Nereus, Neptunus, Amphitrite, Ægan, Pontus, Portunus, Proteus & complures alii Mediterraneo mari, aut toti, aut partibus ejus, præ-

esse

esse dicuntur. Oceano vero præest ipse pater Oceanus & conjux ejus Tethys, Atlas, Saturnus, Phorcys, alii. Hinc est quod in multis veterum scriptorum locis nomina hæc ponuntur vel pro ipsis numinibus maris, vel pro ipsis maribus, quibus numina hæc præsidere credebantur. Ita Atlantem pro ipso mari Atlantico posuit Festus Avienus in tralatione Dionysii.

Terrarumque cavis illabitur arduus Atlas.

Pro eodem mari Phorcyn posuit Manilius lib. v. ubi de Andromeda agit,

—— —— Sonat undique Phorcys
Atque ipsi metuunt montes scopulique ruentem.

Sic emendamus locum illum ex optimo nostro libro, in quo scriptum invenimus, *sonat undique fortis.* Pessime vulgo legitur *Syrtis*, quæ nihil cum Oceano habet commune. Pari ratione idem Manilius libro eodem Portunum posuit, de urinatoribus agens;

—— —— Nunc æquore mersas
Deducet palmas Portuno remus in ipso,
Nunc in aquas rectus veniet, passumque notabit.

Et hunc quoque locum, jam a viris magnis depositum, sic corrigendum esse libenter, ut opinor, fatebitur, siquis vulgatam lectionem cum hac nostra committat. Sed & non intempestivum videatur, si è Lucretio simile tollamus mendum. Is itaque circa finem libri v. commemorans primorum hominum vitam & mores, hunc quoque habet versum;

Tum mare velivolum florebat propter odores.

Hæc est scriptura omnium, nisi fallor, librorum, quam merito docti se non intelligere fatentur. Sic enim puto scripserat Lucretius;

Tum mare velivolam florebat Protei ad oras.

Proteus & ipse deus marinus, utpote qui primus navigasse creditur, unde claues maris eum habuisse fabulantur. Hujus tutelæ & imperio, non Carpathium tantum, sed & Ægyptium & Phœnicium maria subesse dicebantur. Oræ vero Protei, sunt oræ in quibus regnabat Proteus, in quibus omnibus navigationem floruisse affirmat, etiam antequam literæ essent repertæ. Attamen siquis in hoc Catulli loco per utrumque Neptunum malit intelligere Neptunum quatenus etiam lacubus præest, per me licet. Nam sane quemadmodum Nymphæ aliæ limniades, aliæ marinæ, ita quoque alter Neptunus qui in stagnis & dulcibus aquis, ab eo, qui in mari regnat. Hinc Hesychius; Επλίμνιος, Ποσειδών. Male vulgo Επλήμνιος.

Gaudete vosque Lydiæ lacus undæ] Optimum exemplar quod olim fuit Hieronymi Commelini, legit hoc loco, *Lariæ lacus undæ*, quod omnino probum esse existimamus. Non enim ad Benacum tantum sed & ad lacum Larium in Comensi Colonia domicilium & larem habuit Catullus, ut haud obscure ex carmine ad Coloniam intelligi potest.

AD HISPITILLAM.

Amabo mea dulcis Hispitilla,
Meæ delitiæ, mei lepores,
Jube ad te veniam meridiatum.
Quod si jusseris, illud adiuvato,
Ne quis liminis obseret tabellam,
Neu tibi lubeat foras abire:
Sed domi maneas, paresque nobis
Novem continuas fututiones.
Verum si quid ages, statim jubeto:
Nam pransus jaceo, & satur supinus
Pertundo tunicamque, palliumque.

Hipsitilla] Scaliger diminutivum esse existimat ab Hypsithea, quod tamen nihilo probabilius, quam Turnebi Hospitilla. Guyeto placebat

bat Iphitilla ab Iphito. Sed cum Catullus Romanis tantum utatur appellationibus, malui *Hiſpitilla*, quomodo in veteri libro ſcriptum reperi. Hujus, niſi fallor, contractum Hiſpilla apud Plinium juniorem. Forſan quoque ſic ſcripſerat Juvenalis, non Hiſpulla.

Jube ad te veniam meridiatum] Meridiari quid ſit notiſſimum. Græci id vocant μεσημβριάζειν, βρίξαι, ἐνδιάζειν, quæ pleraque accipiuntur pro requie & ſomno poſt prandium, ἐπὶ σιτίων πέψει ut loquitur Euſtathius. Mos iſte ſolennis omnibus gentibus & omnibus ſeculis, præſertim diebus æſtivis, & quamvis ignotus Homericis poſſit videri heroibus, qui ſtatim a prandio ſe exercebant, ἅμα δαὶς, ἅμα ἄεθλοι, excipiendus tamen Agamemnon, quem meridiari ſolitum fuiſſe, non male ex hoc colligas Homeri loco, ἔνθ' οὐκ ἂν βρίζοντ' ἴδοις Ἀγαμέμνονα δῖον. Hinc forſan lactucæ Cypriæ genus, puniceis præditum foliis, dictum Ἀγαμεμνόνη. Sic enim lactucam appellari docet Heſychius. Eadem quoque dicta βρὶξ & βρένθιξ, ut ex eodem, & Athenæo conſtat. Notum vero omnes lactucas ad inducendos facere ſomnos.

Ne quis liminis obſeret tabellam] Accipiunt hoc nonnulli de peſſulo, alii de ligneis repagulis quibus fores exterius ſepiuntur. Neutrum bene. Tabella liminis eſt ipſa janua, more Græco qui θύραν, σανίδα vocant. Pollux Αἱ μὲν οὖν θύραι καὶ σανίδες καὶ πτύχες ὀνομάζονται.

Nam pranſus jaceo] Supinitatis id nempe indicium, unde Varro apud Servium, *in lecto temulentos jacere, ſobrios cubare conſueſcere.* Quod vero ſequitur, *pertundo tunicamque palliumque*, id Græci eleganter dicunt πέπλον κρούειν.

IN VIBENNIOS.

O furum optime balneariorum
Vibenni pater, & cinæde fili:
Nam dextra pater inquinatiore,
Culo filius eſt voraciore:

Quur

Quur non exilium, malaſque in oras
Itis? quandoquidem patris rapinæ
Notæ ſunt populo, & natis piloſas,
Fili, non potes aſſe venditare?

Nam dextra pater inquinatiore] Conjectura Guyeti eſt *uncinatiore*. Ego vulgatam lectionem retineo. Sic apud Ciceronem *manus lava*, in depeculatorem, cujus manus turpibus & ſordidis furtis erant inquinatæ.

SECULARE CARMEN AD DIANAM.

Dianæ ſumus in fide
Puellæ, & pueri integri:
Dianam pueri integri,
Puellæque canamus.

O Latonia maximi
Magna progenies Jovis,
Quam mater prope Deliam
Depoſivit olivam,

Montium domina ut fores,
Silvarumque virentium,
Saltuumque reconditorum,
Amniumque ſonantum.

Tu Lucina dolentibus
Juno dicta puerperis:
Tu potens Trivia, & notho es
Dicta lumine luna.

Tu curſu, dea, menſtruo
Metiens iter annuum,

Ru-

Ruſtica agricolæ bonis
Tecta frugibus exples.

Sis quocunque tibi placet
Sancta nomine, Romulique
Ancique, ut ſolita es, bona
Soſpites ope gentem.

Carmen hoc ſcriptum eſſe a Catullo ludis ſecularibus factis anno urbis DCCXXXVII. C. Furnio & C. Junio Silano Coss. quando & Horatius ſuum ſeculare edidit carmen, adſtruere conatur Ioſ. Scaliger in Euſebianis animadverſionibus ad annum MDCCCCLX. Verum longe id ſecus ſe habet, totis quippe triginta quinque annis antea jam Catullus obierat. Iſtud quidem negari non debet, Catullum non trigeſimo ætatis anno vivere deſiiſſe, ut habet Euſebii vel potius Hieronymi Chronicon, cum & Britanniæ à Cæſare ſubactæ meminerit Catullus, & ex Suetonio conſtet illum reconciliatum fuiſſe Cæſari, poſtquam jam magna Cæſaris in Rep. eſſet autoritas; ſed vero illum potuiſſe ſpectare ſeculares ludos ſub Auguſto, & ſupervixiſſe Virgilio, utique abſurdum fuerit. Nullus ſcriptorum qui ſub Auguſto floruere, Catulli tanquam viventis mentionem facit, & ipſa Catulli, quæ ſuperſunt, ſcripta, nihil continent quod non præceſſerit bellum civile Cæſaris & Pompeii. Quod vero ludum attinet ſecularem, quem hic memorat Catullus, illum omnino de eo intelligendum eſſe exiſtimo, qui proculdubio celebratus fuit anno urbis DCC vel DCCV. Hoc ſic efficitur. Licet olim diſcrepantes admodum fuerint ſententiæ de tempore celebrationis hujus ludi, qui peractis tribus ætatibus, ut teſtatur Herodianus, inſtaurari debebat, ætatum vero ſpatia non eadem ratione ſubducerentur, cum uni ætati ſeu γενεᾷ alii XXXIII, alii XXXV, quidam etiam plures annos adſignarent, unde factum eſt, ut longiſſimæ vitæ humanæ complures annos centum, alii centum & quinque, nonnulli etiam centum & decem annos adſcriberent: viciſſe tamen videtur eorum ſententia, qui humanam vitam ſeculo ſive centum annis terminarent, eoque peracto ſpatio ludos ſeculares inſtitui debere crederent. Ex horum itaque ſententia ludi ſeculares cele-

brati fuere anno Urbis CCCV, CCCCV, DV, ac denique DCV, ut ex Censorino & aliis colligi potest. Claudius Cæsar annis quinque anticipavit præfatum ordinem, quippe cum anno urbis DCCCV ludi isti ritu majorum instituendi essent, voluit nihilominus ut completo exactè octavo seculo indicerentur. Idem factum nono & decimo seculo. Hinc facile perspici potest etiam septimo seculo ludos istos recurrisse, sive illi celebrati fuerint exacto præcise seculo septimo, ut postea Claudio Cæsari placuit, sive quinquennio serius more antiquo, quod tamen minus mihi videtur probabile, cum ante bellum civile libellum suum ediderit, &, ut puto, vivere desierit Catullus noster. Cum vero Augustus eumque secutus Domitianus aliter tempora subducerent, hinc factum, ut eodem seculo bis celebrati fuerint ludi seculares, quod ipsum quoque antea non semel contigisse ex multis veterum testimoniis facile conficitur. Satis, ut puto, hinc patet quantum errarit Scaliger, cum Catullum septuagenario majorem obiisse scribit. In qua sententia hoc inprimis absurdum, quod si Catullum usque ad ludos seculares Augusti vixisse putemus, illud omnino sequatur, ut ex judicio Cornel. Nepotis Julius Calidius melior poëta fuerit Virgilio & Horatio, quorum prior obiit biennio antè ludos, alter sexennio tantum supervixit. Verba ipsius Cornelii in vita Attici hæc sunt; *Idem L. Iulium Calidium, quem post Lucretii Catullique mortem, multo elegantissimum poëtam nostram tulisse ætatem vere videor posse contendere* &c. Ut vero ætati Catulli annos XXXV, ita quoque ætati Lucretii annos XLIV. idem addidit Scaliger, utpote quem in Eusebianis natum scribat C. Lælio Sapiente & Q. Servilio Cœpione Coss. anno urbis DCXIV, unde sequeretur Lucretium vixisse annis LXXXVIII, cum tamen constet illum anno ætatis quadragesimo quarto mortem sibi conscivisse. Vide quanti errores à magnis sæpe committantur viris. Non tamen incessenda est hoc nomine eorum fama, nec carpendi quod, dum ardua literarum conscendant culmina, nonnunquam præcipites eant, cum magnæ & illustres animæ, quanto fortius terræ affligantur, tanto sæpe altius resurgant. Non metuunt istiusmodi casus vilia & plebeia quorundam nostri seculi grammaticorum ingenia, quibus ne labantur tutissimum videtur humi semper reptare, & eos qui sublimi versantur maledictis lacessere, ac si subjectis capitibus turpiter illudendi deesset facultas. Porro ut quæ dixi clarius patescant, apponam tabellam quæ singula temporum spatia declaret.

Anni

ANNI V. C.

645. Atticus naſcitur.
648. Cicero naſcitur.
656. Lucretius poëta naſcitur.
668. Catullus naſcitur.
684. Virgilius naſcitur.
689. Horatius naſcitur.
699. Lucretius poëta moritur, ut habet ſcriptor vitæ Virgilianæ, licet Hieronymus triennio fere ſerius obiiſſe ſcribat.
700. Ludi ſeculares celebrantur.
704. Vel hoc, vel ſequenti anno, Catullus obiit.
705. Bellum civile inter Cæſarem & Pompejum incipit.
710. Cædes Cæſaris.
711. Cicero occiditur. Ovidius naſcitur.
722. Atticus moritur.
735. Virgilius moritur.
737. Ludi ſeculares ſub Auguſto.
746. Horatius moritur.

Pueri integri] Horatius pueros vocat necdum virum expertos, ubi mira est simplicitas commentatoris Antwerpiensis, qui nescire se fatetur, quinam illi sint. Ἠϊθέους vocant Græci. Varro περὶ ἐξαγωγῆς, apud Nonium, pueros appellat devirginatos, *Quam sympathiam lumbi ad oculos haberent, quid imaginem interesset, puerum utrum essem devirginatum visurus, an μόνους ἔρωτας puros, dum cogito*: Ita expurgavimus locum hunc Varronis ope libri veteris, sensu claro & manifesto.

Quam mater prope Deliam deposivit Olivam] Contendunt mythologi utrum palma, an vero oliva fuerit ad quam Latona pepererit, cum discrepent veterum testimonia. Sed quæstionem eam solvere videtur Ælianus, qui utramque nominat arborem quam apprehenderit Latona, ita ut altera manu oleam, altera palmam presserit, idque fortiter prout solent plerique qui in dolore versantur, & præcipue mulieres dum pariunt. Plutarchus tamen Bœotos adfirmasse scribit, non in Delo insula, sed ad Delum Bœotiæ montem hæc contigisse, idque non inter duas arbores, sed inter duos fluvios, quorum hic Palma, alter Oliva vocaretur. Vide illum in Pelopida.

Tecta frugibus exples] More Græco, & præsertim Asiatico, quibus Diana & Ceres est eadem, quod vel ex cognominibus, quæ eadem sunt, palam fit. Nam & Ευλακία sive Αυλακία dicta, quod arationi præsit, & Αἰκλία seu Εὐκλία quod opimas largiatur epulas, & Εὐπορία ab affluentia, & Παμπανῶ quod omnes pascat. Male pro eo Πάμπανον legas apud Hesychium, ut recte observat doctissimus Thomas Bruno. Eadem quoque de causa dicta Ομπνία. Notum enim quid sint ὄμπναι & ὀμπνικαὶ δαῖτες. Hinc ὀμπνεῖν largis indulgere dapibus, unde ὀμπνητικὴ Ciceroni VIII. Famil. Epist. I. *Ego qui scirem Q. Pompejum Baulis ὀμπνητικὴν facere, & usque eo, ut misererer ejus esuriei*. Male vulgo *embaneticam* legas. Bauli olim erat taberna & diversorium totius Campaniæ affluentissimum Ibi Pompejus corpus largis curabat dapibus, unde Cicero dicit se misereri ejus, utpote qui tantum esuriat.

Sis quocunque tibi placet Sancta nomine] Hæc dicit quia pauca tantum recenseat Dianæ cognomenta, cum tamen infinita sint illa. Est quippe Diana dea μυριώνυμος, æque ac Isis.

Romulique antiquam, ut solita es, sospites ope gentem] Non male Scaliger *Ancique* reposuit, cum libri veteres habeant *antique*, non *antiquam*. Et sane Ancus rex conditoribus Romani nominis præcipue accenseri meretur, unde Ennio *bonus Ancus*.

CÆCILIUM INVITAT.

POETÆ tenero meo sodali
Velim Cæcilio, papyre, dicas:
Veronam veniat, Novi relinquens
Comi mœnia, Lariumque litus.
Nam quasdam volo cogitationes
Amici accipiat sui, meique.
Quare si sapiet, viam vorabit,
Quanvis candida millies puella
Euntem revocet, manusque collo
Ambas injiciens roget morari:
Quæ nunc, si mihi vera nunciantur,
Illum deperit impotente amore.
Nam quo tempore legit inchoatam
Dindymi dominam: ex eo misellæ
Ignes interiorem edunt medullam.
Ignosco tibi Sapphica puella,
Musa doctior; est enim venuste
Magna Cæcilio inchoata mater.

Nam quo tempore legit incohatam] Ita accipiendum quemadmodum apud Virgilium,

—— —— *Nocturnas incohat aras.*

Incohare verbum sacrorum notatque, perficere & consummare. Est autem a Græco κοᾶν vel κοιᾶν. Hesychius, κοιᾶται, ἱερᾶται. Idem Κοίης, ἱερεὺς καβείρων, ὁ καθαίρων φονέα. οἱ δὲ κόης.

κοιόλης idem, quæ omnia possint videri orta ab Hebræo כהן. Hinc quoque θυοσκόος. Porro ut apud Latinos incohare geminam habet significationem, ita quoque apud Græcos ἐγκοιᾶν. Nam & ἔγκοιος idem est quod ἔγκυος, & κοιοφόρος idem quod κυοφόρος, id est ἔγκυος.

Sapphica puella] Sic vocat amicam Cæcilii, quam dicit esse Musa doctiorem; id est, ipsa Sappho. Nam Sappho dicta Musarum decima. Ausonius;

Lesbia Pieriis Sappho soror addita Musis,

Εἰμ' ἐνάτη Λυρικῶν, Ἀονίδων δεκάτη.

Ita ex vestigiis veteris editionis legit frater meus Gerardus.

IN ANNALES VOLUSII.

ANNALES Volusi cacata charta,
Votum soluite pro mea puella.
Nam sanctæ Veneri, Cupidinique
Vovit, si sibi restitutus essem,
Desissemque trucis vibrare jambos:
Electissima pessimi poëtæ
Scripta, tardipedi deo daturam
Infelicibus ustulanda lignis.
Et hæc pessima se puella vidit
Joco se lepide vovere divis.
Nunc ô cæruleo creata ponto,
Quæ sanctum Idalium, * Uriosque apertos,
Quæque Ancona, Cnidumque arundinosam
Colis, quæque Amathunta, quæque Golgos,
Quæque Durachium Adriæ tabernam:
Acceptum face, redditumque votum,

Si

Si non inlepidum, neque invenuſtum eſt.
At vos interea venite in ignem
Pleni ruris, & inficetiarum
Annales Voluſi cacata charta.

Annales Voluſi cacata charta] Idem de annalibus Tanuſii olim dicebatur. Seneca Epiſt. XCIII. *Et paucorum verſuum liber eſt & quidem laudandus atque utilis. Annales Tanuſii ſcis quam ponderoſi ſint & quid vocentur.* Ita reformandus hic locus ex optimo meo libro, in quo legitur *non deroſi*. Itaque non eſt ut eam vocem ſuſpectam habeamus.

Quæ ſanctum Idalium Urioſque apertos] Nec Scaligeri lectio legentis *Uxios*, nec Statii invitis etiam ſyllabarum modulis ſubſtituentis *Arios* ſuccedunt hoc loco, cum Uxiorum & Ariorum terræ undique montibus includantur. Nihilo meliores ſunt Turnebi, Leopardi & aliorum conjecturæ, quæ præterquam quod ab omni abhorreant veri ſimilitudine, etiam ſyllabarum repugnant quantitati. Omnino Catullus ſic ſcripſerat,

Quæ ſanctum Idalium Syroſque apertos.

nam & Sappho, cujus imprimis ſtudioſus fuit hic noſter, ex Cnido, Syria, & Cypro Venerem advocavit, uti docet Menander Rhetor, in eo quod περὶ κλητικῶν ὕμνων ſcripſit capite. Error exinde provenit quod cum initiales literæ tam verſuum, quam nominum propriorum ſoleant minio aut croco notari, illæ autem a librariis ſæpe aut negligantur, aut licet appingantur vetuſtate nihilominus evaneſcant; factum ſit ut *uroſque* hoc loco in vetuſtis legatur libris pro *Suroſque*, quod cum paſſim in Catullo, tum in hoc ipſo quoque contigit epigrammate, ut cum *electisſima* plerique libri habent, pro *ſelectisſima*, & *alcos* vel *olcos* pro *Golgos*. Syros vero apertos vocat hoc loco Catullus Syros ſuperiores, id eſt Aſſyrios. Juſtinus lib. I. *Aſſyrii, qui poſtea Syri dicti ſunt.* Aſſyriorum vocabulum longe vetuſtius eſſe nomine Syrorum, etiam è ſacris conſtat literis. Sed vero Romani & Græci poſteriores Aſſyriam Syriæ accenſent, Phœnicen quippe & alias provincias mari vicinas Syriam nominant inferio-

rem:

rem: Assyriam vero seu Babyloniam iidem appellant Syriam superiorem. Perperam itaque viri docti Justinum reprehendunt, ac si contrarium dicere debuisset. Quare vero Syros id est Assyrios apertos hoc loco vocet Catullus, causam pro me dicat Cicero primo de divinatione haud procul initio; *Principio Assyrii, ut ab ultimis auctoritatem repetam, propter planitiem magnitudinemque regionum, quas incolebant, cum cœlum ex omni parte patens atque apertum intuerentur, trajectiones motusque stellarum observaverunt.* Per Venerem Assyriam perinde fuerit utrum intelligas, cœlestem de qua Herodotus, seu Anaitin, cujus cultus à Persis propagatus ad Assyrios ac reliquas ditionis Persicæ gentes, seu denique Atergatin quæ & Derceto; nam hæc etiam Babyloniorum quondam fuit dea. Manilius lib. v.

Scilicet in piscem sese Cytherea novavit,
Cum Babyloniacas summersa profugit in undas
Anguipedem alatos humeros Typhona ferentem.

Idem postea eodem libro;

Piscibus Euphrates datus est, ubi pisce sub atro
Quum fugeret Typhona Venus subsedit in undis.

Sic emendavimus hunc depositum Manilii locum ope optimi nostri exemplaris.

Colis quaque Amathunta quaque Golgos] In libris fere *Colchos* invenias, non *Golgos.* Nec inficeta possit videri hæc lectio, cum propter insignem mulierum formam nulla toto terrarum orbe sit regio, cui Venus magis favisse videatur: testis sit non Medea solum, sed & Hippocrates scripto de aëre, aquis & locis, qui Colchicarum mulierum pulchritudinem mirifice commendat. Nostro quoque & superioribus seculis quæ Turcorum & Persarum monarchis præcipue in deliciis sunt, majoremque gynæcei constituunt partem, è Colchide & ex Circassia vicinoque huic Georgiano tractu à mangonibus adducuntur pellices. Verior est tamen ea, quam exhibuimus, lectio, pro qua stant non Theocritus tantum, sed & præcipue Sappho, quam ubique noster hic fideliter exprimit.

Cni-

Cnidumque arundinosam] Ovidius Cnidum piscosam vocat, sed hoc nihil ad arundines, cum loca piscosa esse possint etiam ubi nullæ nascantur arundines. At vero qui calamos Cnidios commendat, & quidem præ cæteris, is est Plinius libro XVI. cap. XXXVI, cum scribit probatissimos calamos provenire Gnidi, & circa Anaiticum lacum, sic dictum ab Anæa, quæ & ipsa est Cariæ oppidum Cnido vicinum.

Dyrrachium Adriæ tabernam] Non sine causa Dyrrachium sic vocat. Illyriis quippe, omnibusque Adriaticum mare accolentibus commune erat hoc emporium. Quippe cum Apolloniæ vicinisque urbibus interdicta esset exteris habitatio, Dyrrachii seu Epidamni quibusvis & habitare & mercaturam exercere erat licitum, ut docet Ælianus Var. lib. XIII. cap. XVII. Huc accedit, quod cum omnibus fere è Græcia Macedoniaque Romam tendentibus per Dyrrachium esset transitus, utpote ubi brevissimus in Italiam sit trajectus, necesse sit exterorum plenam semper fuisse hanc civitatem. Pari ratione Egnatiam, vicinum Brundusio oppidum, commune advenarum in Græciam proficiscentium diversorium vocat Strabo, utpote unde æque, atque à Brundusio, brevissimus ad Dyrrachenos esset transitus, ita ut hic locus celebris viæ Egnatiæ, quæ totam secat Macedoniam, caput & principium possit videri.

Pleni ruris] De hoc loquendi genere superius diximus. Huic contrarium μεστὸς Συβαρίδος. Vide Adagia.

AD CONTUBERNALES.

SALAX taberna, vosque contubernales,
A pileatis nona fratribus pila,
Solis putatis esse mentulas vobis?
Solis licere, quicquid est puellarum
Confutuere, & putare cæteros hircos?
An, continenter quod sedetis insulsi
Centum, aut ducenti, non putatis ausurum
Me una ducentos inrumare sessores?
Atqui putate, nanque totius vobis

Frontem tabernæ ſopionibus ſcribam.
Puella nam modo quæ meo ſinu fugit,
Amata tantum, quantum amabitur nulla,
Pro qua mihi ſunt magna bella pugnata,
Conſedit iſtic. hanc boni, beatique
Omnes amatis: & quidem, quod indignum eſt,
Omnes puſilli, & ſemitarii mœchi.
Tu præter omnis une de capillatis
Celtis peroſæ Celtiberiæ fili
Egnati, opaca quem facit bonum barba,
Et dens Hibera defricatus urina.

Voſque contubernales] Non recte contubernales intelligi hoc loco volunt de ſcurris & perditis hominibus, quales in popinis & tabernis ut plurimum verſantur, nam & in bonam partem accipitur hoc vocabulum apud ipſum quoque Ciceronem & alibi paſſim, pro eo, qui ſub eodem verſatur tecto. Hinc Petronius allucitas, id eſt culices, ut volunt, contubernales ſuos vocat. *Nam contubernales me allucitæ moleſtabant.* Vulgo inepte legitur *nam centum vernales.* Ego vero allucitas hic interpretor, non culices, ſed illos qui officia lucis noctiſque pervertunt, qui in tenebris vivunt & interdiu ſtertunt, cujuſmodi hominum genus M. Cato antipodas vocabat, ut eſt apud Senecam epiſt. CXXII. Dicuntur vero allucitæ vel alucitæ a privativa particula *a* vel *ab* & *luceo*, unde & alucinari vel allucinari quaſi ablucinari quidam dici exiſtimant. Pari ratione aves nocturnas alucos veteres vocarunt. Philoxeni gloſſæ; Νυκτικόραξ, *alucus, bubo.* Sed & Servius ad VIII. Eccl. *Vlulæ aves* ἀπὸ τοῦ ὀλολύζειν, *id eſt a fletu nominatæ, quas vulgo alucos vocant.* Sic lege, non *ulucos*, ut vulgo.

A pileatis nona fratribus pila] In vetuſtis nummis Caſtores ſemper pileati viſuntur appoſita ſupra pileum ſtella. Conſtat vero apud Spartanos pileum non libertatis tantum, uti apud Romanos & Macedonas, ſed & nobilitatis fuiſſe indicium. Itaque & Ulyſſes in Ithacenſium nummis pileatus exprimitur, quod propter conjugem Penelopen, quæ Lacæna fuit, civitate donatus, & Spartanæ inſertus fuerit nobilitati.

litati. Primus qui hoc Ulyſſem expreſſerit habitu, Plinius dicit fuiſſe Nicomachum Ariſtodemi filium. Sed ſcholia mea antiqua, & ex illis Euſtathius ad K Iliados, Apollodorum ſciagraphum primum ita pinxiſſe Ulyſſem affirmant. Mirum eſt quod ſcribit Herodianus, qui perperam vulgo dicitur Erotianus, cum in dictionibus Hippocraticis σκιᾶς χάριν pileatos fuiſſe dicit Laconas. Veteres quippe nummi & Scriptores complures teſtantur pileos iſtos Dioſcororum fuiſſe inſtar dimidiati putaminis ovi, ut non immerito exinde poſſit videri conficta fabella natalium Caſtoris & Pollucis, veluti qui toti ex ovo diſſecto, id eſt ex pileolis quæ geſtant, prodire videantur; pari fere loquendi formula atque in Anthologia de hippocentauris legas, ἵππος ἀπερδύεται ἄνδρα, βρότος δ' ἀποπέρδεται ἵππον. Sed tamen ne putemus Herodianum erraſſe & pileum Laconicum confudiſſe cum pileo ſeu petaſo Theſſalico ſeu Macedonico, notandum vocem πίλου accipi & pro ſimplici pileo, qui è lana coacta erat contextus, & ſimul pro galea, quæ iſtiusmodi contineret pileum, & hinc eſt quod Græci magiſtri omnem galeam dicant eſſe πῖλον διπλοῦν. Nec vero ſimile eſt galeas ſeu pileos Spartanorum bellicos margine caruiſſe, præſertim qua fronti imminerent. Obſervandum quoque, quamvis Vulcanus ſemper pileatus exprimatur, tamen in nummis Liparæorum utroque habitu viſendum occurrere, & ſimpliciter pileatum, & alias galeatum, uti videre eſt in numinis Siculis Philippi Parutæ.

Namque totius vobis Frontem tabernæ ſcipionibus ſcribam] Alii *titionibus* repoſuerunt, pro eo quod in veteribus legitur libris *ſcorpionibus*, aut *ſopionibus*. Scripſerat forſan Catullus *ſopironibus*. Ζωπύρους & ζώπυρα quid Græci vocent notiſſimum. A ζώπυρος ſeu ζώπυρον eſt amplificativum ζωπύρων, ut a γνάθος γνάθων, βλέφαρον βλεφάρων, χεῖλος χείλων & ſexcenta ſimilia. Hinc ſopirones mutato Z in S more veterum Latinorum, quibus ignota erat prior litera, ut & Velius Longus & plerique veteres teſtantur Grammatici. Hinc quoque Ζωπυρίων *un boutefeu*, viliſſimi mancipii nomen, ut docet Lucianus in ſcripto de mercede conductis. Sed tamen ampliato judicio, magis probamus, ut retineatur *ſopionibus*, quomodo in melioribus libris ſcriptum invenimus. Sopiones

 ſunt

sunt extincti aut sopiti carbones, idem quod ζώπυρα. A *sopio* autem prima producta, ut sæpe, recte & analogice sopiones formari, nemo qui Grammaticorum libros triverit, inficias, ut puto, iverit. Emendandus quoque Petronius; *Ancilla totam faciem fuligine longa perfricuit & non sentientis labra humerosque sopionibus pinxit.* Vulgo legebatur *sopitionibus*, quæ lectio multum exercuit eruditos.

Puella namque quæ meo sinu fugit] In duobus vetustis exemplaribus invenimus, *Puella nam modo quæ meo sinu fugit*, quam lectionem retinendam puto.

Cuniculosæ Celtiberiæ fili] Sic quidem correctores, & quidem satis speciose; sed apud Priscianum in plerisque manu exaratis libris, idque duobus aut tribus in locis, legitur *Celtiberosæ Celtiberiæ fili.* quemadmodum etiam legebatur in eo Bibliothecæ Palatinæ libro quo usus est Commelinus, unde nuper in Castigationibus ad Melam fecimus, *Celtis perosæ Celtiberiæ fili.*

AD CORNIFICIUM.

MALE est, Cornifici, tuo Catullo,
Male est mehercule, & laboriose:
Magisque, & magis in dies, & horas.
Quem tu, quod minimum, facillimumque est,
Qua solatus es adlocutione?
Irascor tibi sic meos amores?
Paulum quod juvet adlocutionis,
Mœstius lacrimis Simonideis.

Paulum quidlubet allocutionis] Libri veteres habent *quid jubet*, unde, ut sensus constet, fecimus *quod juvet.* Indignatur Cornificio quod jejuna nimis allocutione se in magna constitutum tristitia solatus fuerit, ac si amores ejus parvifaceret. Cum enim aliquod doloris levamen percipere soleant homines, quando alios vident συμπάσχοντας, ea propter petit, ut Cornificius officio humanitatis satisfaciat, & non pedestri aut humili aliqua allocutione, sed præclara aliqua elegia, quæ

sit, instar næniarum Simonidis, quidpiam dolori suo afferat solatii. Scaligeri interpretatio non placet, nec sensui convenit, cum Simonidem in rerum tristium commemoratione excelluisse constet. Sane Basilius Magnus Epist. CCCLXXIX. ad Martinianum, hac in parte uni eum postponit Æschylo; Σιμωνίδου ὄντως ἤ τινος τοιούτου μελοποιοῦ ἐδεόμεθα, ἐναργῶς εἰδότος ἐπιστενάζειν τοῖς πάθεσι. καί τοι τί λέγω Σιμωνίδην, δέον Αἴσχυλον εἰπεῖν, ἢ εἰ δή τις ἕτερος παραπλησίως ἐκείνῳ συμφορᾶς μέγεθος ἐναργῶς διαθέμενος μεγαλοφώνως ὠδύρατο; Hinc Cea nænia Horatio.

AD EGNATIUM.

EGNATIUS, quod candidos habet dentis,
Renidet usque quaque: si ad rei ventum est
Subsellium, quum orator excitat fletum,
Renidet ille: si pii ad rogum filii
Lugetur, orba quum flet unicum mater,
Renidet ille: quicquid est, ubicunque est,
Quodcunque agit, renidet. hunc habet morbum
Neque elegantem, ut arbitror, neque urbanum.
Quare monendus es mihi. bone Egnati,
Si urbanus esses, aut Sabinus, aut Tiburs
Aut pastus Umber, aut obesus Hetruscus,
Aut Lanuvinus ater, atque dentatus,
Aut Transpadanus, ut meos quoque attingam,
Aut quilibet, qui puriter lavit dentis:
Tamen renidere usque quaque te nollem.
Nam risu inepto res ineptior nulla est.
Nunc Celtiber in Celtiberia terra.
Quod quisque minxit, hoc solet sibi mane
Dentem, atque russam defricare gingivam.
Ut quo iste vester expolitior dens est,
Hoc te amplius bibisse prædicet lotii.

Renidet] Renidere idem dicunt eſſe Grammatici, quod ſubridere, μειδιᾷν, quod medium eſt inter hilarem, & triſtem ſeu tetricum riſum. Itaque μειδίασμα auſterum & ἠρεμαῖον γέλωτα reddunt. Sed profecto melius hoc verbum interpretatur Catullus, quam Grammatici.

Seu ad rei ventum eſt] Diphthongum *ſeu* putant hic abſorberi à ſequente vocali. Sed profecto tales ſynecphoneſes apud Latinos non inveniuntur. Libri veteres habent; *Sed ad rei ventum eſt*, & paulo poſt, *ſi ad pii rogum filii.* Profecto ſic ſcripſerat Catullus;

> —— —— *Si ad rei ventum eſt*
> *Subſellium, cum orator excitat fletum,*
> *Renidet ille; ſi pii ad rogum filii* &c.

Aut parcus Umber] Libri veteres habent *partus*. Scaliger ad Varronem oſtendere conatur legendum eſſe *Aut porcus Umber*. Sed profecto ſcripſit Catullus; *Aut paſtus Vmber.* Vide quæ ad hunc locum annotavit Scaliger, & fatebere veriorem eſſe hanc, quam reddimus, lectionem, ac ſit ea quam ipſe ſubſtituit. Gloſſæ Philoxeni; *Paſtus* πιμελής, λιπαρός. Gulæ ac ventri addictos fuiſſe Umbros docent Dionyſius Halicarnaſſenſis, & Athenæus, qui ἁβροδιαίτους, & Virgilius & Perſius, qui Umbros vocant pingues. Recte quidem Scaliger reprehendit eos, qui ex Plutarchi Sympoſiacis oſtendere conantur, Umbros parcos fuiſſe: ſed idem non minus peccat, cum ὀμβρικὰς δαῖτας accipit de cœnis catulorum & ferarum, quia nempe illa ὀμβρίκια vocentur, quod tamen aliter ſe habet; ita quippe vocatur genus ovium Libycarum. Præterea apud Plutarchum pro ὀμβρικὰς δαῖτας ſcribi debere Ὁμηρικὰς δαῖτας libenter agnoſcet, qui Homerum triverit. Cæterum in hoc Catulli loco poſſit quoque legi, *Aut fartus Vmber*, ſed alterum, niſi fallor, verius.

Aut Lanuvinus ater atque dentatus] Lanuvinos hoc nomine notatos fuiſſe, quod illis dentes & os roſtri inſtar prominerent, colligo etiam è loco Lucilii apud Nonium; *Bronci ſunt producto ore & dentibus prominentibus. Lucilius Sat. Lib.* III. *Broncus novilanus dente adverſo*

verso eminulo hic est rhinoceros. Sic habet liber noster optimus, sic quoque in suis reperit Turnebus. Transpositæ nempe sunt literæ & pro *novilanus* legendum *Lanovinus.* Duas priores hujus vocabuli syllabas esse ancipites, monere, ut puto, non est opus.

Aut quilibet qui puriter lavit dentes] Si in iis, inquit, natus esses populis, qui vel suapte natura, vel propter crebra sacrificantium convivia, æquo plus ventri indulgent, ac propterea sæpius os aqua colluunt pura; adeo tamen frequens & intempestiva dentium ostentatio, res esset perquam inepta: nunc vero multo id ipsum magis ridiculum debet videri cum sis Celtiber, & quidem ex ipsa Celtiberia, terra famelica, ubi non puriter, ut in prædictis locis, sed obscenum in modum dentium student nitori, abluendo os & gingivas lotio matutino. Quod vero Egnatium vocet Celtiberum ex ipsa Celtiberia, id ideo facit, quoniam Celtiberorum nomen longe olim latius patebat, quam Celtiberiæ. Quam parci vero & sobrii veteres fuerint Iberi, vel ex eo satis liquet, quod Athenæus affirmet omnes Iberos, quamvis divites essent, solam potasse aquam, & solos semper cœnasse. Eosdem lotio solitos fuisse lavare dentes, faciem, ac reliquum corpus, sanitatis, ut inquiebant, gratia, ex Diodoro Siculo & Strabone constat.

AD RAVIDUM.

QUÆNAM te mala mens, miselle Ravide,
Agit præcipitem in meos jambos?
Quis Deus tibi non bene advocatus,
Vecordem parit excitare rixam?
Anne ut pervenias in ora volgi
Cuivis qualibet esse notus optas?
Eris: quandoquidem meos amores
Cum longa voluisti amare pœna.

Quidvis? qua lubet, esse notus optas] Rescripserim *Cuivis qualibet esse notus optas?* Qualibet via seu ratione cuivis notus esse optas.

DE

DE SCORTO MAMURRÆ.

Ain ſana puella defututa
Tota millia me decem popoſcit?
Iſta turpiculo puella naſo,
Decoctoris amica Formiani?
Propinqui, quibus eſt puella curæ,
Amicos, medicóſque convocate.
Non eſt ſana puella. nec rogate
Qualis ſit. ſolet ἐκμαγεῖυ ὄζειν.

Ah me an illa puella] Et hic quoque miſere ſe torquent interpretes, nec tamen quidquam proficiunt. In pleriſque veteribus libris legitur *Amcana* vel *Ameana*, quemadmodum etiam teſtatur Achilles Statius. Noli dubitare quin ſic ſcripſerit Catullus;

Ain ſana puella defututa
Tota millia me decem popoſcit?

Ipſe Catullus confirmat hanc lectionem, cum mox ſubjicit, *Non eſt ſana puella*. Eſt autem antiptoſis, ut ſupra, *Ait fuiſſe navium celerrimus*, & Virgilius,

— *ſenſit medios delapſus in hoſtes.*

Solet hæc imaginoſum] Et hæc quoque lectio mirifice viros doctos exercuit, cum & ſenſu careat & ne quidem ſit Latina. Liber Vaticanus, *Solet hæc maginoſum*. Scribe;

—— —— *nec rogate*
Qualis ſit, ſolet ἐκμαγεῖυ ὄζειν.

Ab ἐκμάττω ſeu ἐκμάσσω, abſtergo, ἀποσπογγίζω, fit ἐκμαγεῖον, mantile, ſpongia, & quælibet res, qua quid abſtergimus, aliquando etiam quodlibet retrimentum. Prior ſignificatio notior

tior & frequentior est apud Grammaticos, quibus ἐκμαγεῖον & μαγδαλία idem notat, nempe massam farinæ fermentatæ & aqua maceratæ, qua peractis cœnis manus abstergebant, quamque deinceps canibus objiciebant. In Glossis veteribus ἐκμαγεῖον *tergorium* exponitur vel *tersorium*, utrumque enim dixere veteres. In Glossis vero Dosithei ἐκμαγεῖον *mantile*, χειρεκμαγεῖον *mappa*, & ποδεκμαγεῖον *pedale* redditur. Manifeste vero pro spongia accipitur apud Platonem in Timæo, cum lienem excrementorum hepatis receptaculum esse docet. Verba ejus postquam de hepate egit hæc sunt. Ἡ δ' αὖ τοῦ γείτονος αὐτῷ ξύστασις καὶ ἕδρα σπλάγχνου, γέγονεν ἐξ ἀριστερᾶς, χάριν ἐκείνου, τοῦ παρέχειν αὐτὸ λαμπρὸν ἀεὶ καὶ καθαρὸν, οἷον κατόπτρῳ παρεσκευασμένον καὶ ἕτοιμον ἀεὶ παρακείμενον ἐκμαγεῖον. *Vicini visceris* (lienis nempe) *constitutio & sedes est ad sinistram, idque ea gratia, ut jecur semper splendidum sit ac purum, & ut huic inserviat tanquam spongia parata & promta detergendo, cui apposita est, speculo.* Ita vertenda erant verba Platonis, quæ non malè tantum, sed & ridicule interpretes plerique reddidere, ac si præclarus ille Philosophus lienem vocasset speculum seu simulacrum hepatis. Est enim notum veterum specula, non è vitro, uti hodierna fere omnia, sed pleraque metallica fuisse, ac proinde crebra tersione opus habuisse. Hinc νεόσμηκτον ἔσοπτρον quod Hesychius interpretatur τὸ νεωστὶ καθαρθὲν κάτοπτρον. Nec spongia tantum qua leviter tantummodo abstergerentur, sed & pumix olim speculis appendebatur, ut nempe si longo & diuturno situ scoriam aut æruginem contraxissent denuo polirentur, quod manifestum ex loco Tertulliani de pallio, ubi dicit Omphalen sibi fecisse coronam ex sagittis Herculis, deterso prius sanguine, beneficio pumicis, qui speculo inserviebat. Miror doctissimum interpretem hic hæsisse, & nescisse coronas ex sagittis fieri solitas. Cum tamen id ipsum satis constet è Plinio. Sed & Claudianus;

Et gens compositis crinem vallata sagittis.

Hinc quoque est quod Lucianus Æthiopibus capillos vicem pharetræ præstare scribat. Herculis vero sagittæ eo ornandis Omphales co-

mis erant aptiores, quod breves admodum eas fuisse testentur veteres. Fortitudinis quippe indicium brevibus uti sagittis, ut in belopoiicis nostris ostendimus. Hunc vero Platonis locum laudat quoque Longinus περὶ ὕψους cap. xxix, sed male apud hunc legas μαγειρεῖον, cum μαγεῖον scribendum sit. Quemadmodum vero spleni spongiæ nomen indidere, ita vicissim spongias & emplastra abstergentia σπληνία & σπληνίσκους vocant non Hippocrates tantum aliique medici, sed & Philo mechanicus in scripto πῶς δεῖ πύργον οἰκοδομεῖν. Pollux splenia cum spongiis conjungit lib. x. cap. xxxi, ubi medici instrumenta enumerantur; λεκανὶς, σπογγία, ἐπίδεσμα, σπλήνιον, λαμπάδιον. Sic lege. Ut vero ad Catullum redeam, etiam apud illum de spongia accipiendum esse hoc existimo vocabulum, non tamen de qualibet, sed de ea, quæ obscenis usibus esset destinata, quam propterea infelicem spongiam Martialis vocat. Quam vero turpis visa fuerit Romanis spongiæ appellatio, patet quoque è Seneca Controv. lib. III, in præfatione, cum Albutium reprehendit, qui in declamationibus, *res dicebat omnium sordidissimas, acetum, puleium, Damam, philerotem, laternas, spongias.* Sic libri veteres, nec quidquam mutandum. Acetum & pulegium, res quidem pauperibus utilissimæ, sed tamen vilissimæ. Eadem est ratio laternæ, qua soli pauperes & mendici utebantur. Sed & Dama vilissimi & turpia tantum obeuntis munia mancipii est nomen, ut ex Horatio & Martiale colligi potest. Φιλέρως æquè ac παιδέρως, non lapidis nomen, sed unguenti ex anchusa, quo purpurissi loco genas puerorum juvenumque inungebant mangones. Omnium vero turpissima spongia, utpote qua obscenæ partes detergebantur. Hanc nec Græci nec Romani libenter nominabant. Græci patres & ipse quoque Apostolus hujus loco habet περίψημα Corinth. I. IV. 13. πάντων περίψημα ἕως ἄρτι, *omnium spongia hactenus*, quod vulgo non recte interpretantur, idem enim est περίψημα & ἐκμαγεῖον. Hinc commune illud apud Alexandrinos ἐγώ σου περίψημα. Cæterum antequam desinam, hoc quoque addo; sive de spongia, sive de liene acceperis hunc Catulli locum, eodem rem recidere, cum utrique conveniat sensui adagium istud ἐκμαγείου ὄζειν; Nam ut Celsus

ſus inquit lib. II. *quibus magni lienes ſunt, his gingivæ malæ ſunt & os olet.* Ante jam hoc dixerat Hippocrates ſecundo προῤῥητ. cum ſcribit οὖλα ἢ πονηρὰ καὶ στόματα δυσώδεα οἷσι σπλῆνες μεγάλοι. Plauto hic morbus vocatur hepatarius. Addunt medici tales ſæpiſſime delirare. Attamen cum ἐκμαγεῖον propriè mappam ſeu ſpongiam notet, priorem longe præfero expoſitionem. Manifeſte namque hoc loco traducit puellam, quod eatenus pateret libidini Mamurræ, ut etiam pateretur capiti ſuo ab eo illudi.

AD MOECHAM.

ADESTE hendecaſyllabi, quot eſtis
Omnes undique, quotquot eſtis omnes.
Jocum me putat eſſe mœcha turpis,
Et negat mihi voſtra reddituram
Pugillaria: ſi pati poteſtis,
Perſequamur eam, & reflagitemus.
Quæ ſit, quæritis? illa, quam videtis
Turpe incedere, mimice ac moleſte.
Ridentem, catuli ore Gallicani.
Circunſiſtite eam, & reflagitate:
Mœcha putida redde codicillos.
Redde putida mœcha codicillos.
Non aſſis facis? o lutum lupanare,
Aut ſi perditius poteſt quid eſſe,
Sed non eſt tamen hoc ſatis putandum.
Quod ſi non aliud pote eſt, ruborem
Ferreo canis exprimamus ore,
Conclamate iterum altiore voce:
Mœcha putida redde codicillos,
Redde putida mœcha codicillos.
Sed nil proficimus, nihil movetur.

Mutanda est ratio, modusque vobis,
Si quid proficere amplius potestis.
Pudica, & proba redde codicillos.

Mimice ac moleste Ridentem] Ita ut distinximus, distinguendus erat hic locus. Mimice & moleste ridere, est quemadmodum mimi personati, qui magno & molesto rident rictu. Varias tamen hujus loci lectiones vide apud Statium. In quibusdam libris scriptum invenimus *murrice* & *murtice*. Unde fieri possit *murcide*, id est, ignave. Murcidus enim a murcus, illud autem à Siculo μύρκος, quod ἐνεὸν seu ἄφωνον reddunt, id est ignavum seu mutum.

Catuli ore Gallicani] Catuli id est canis, ut passim apud Horatium, Virgilium, & optimos quosque linguæ Latinæ scriptores. Pari ratione Græci σκύμνους vocant, non tantum recens genitos, sed etiam adultos & in præcipuo ætatis robore constitutos canes. Idem observare est, cum in aliarum ferarum, tum maxime leonum catulis, quodque mirere plus aliquando est catulus leonis, quam ipse leo. Sic in sacris literis cap. XLIX. Genes. ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος, & passim alibi. Hujus rei hæc est causa, quod leunculi & juniores leones ferociores & magis bellicosi sint, quam vel senio confecti, ac propterea invalidis dentibus, vel grandiori præditi statura, qui ut plurimum torpidi sunt, si cum prioribus conferantur.

Non assis facis oblitum lupanar] Id est inquinatum, ut *oblitum latus*, in carmine obsceno quod Tibullo tribuitur.

Canisque fœda, susque ligneo tibi
Lutosa subfricabit oblitum latus.

Sic enim concipiendi isti versiculi, annuentibus fere libris veteribus. Attamen cum scripti codices conveniant & habeant *ô lutum lupanar*, reponendum censuimus *ô lutum lupanare*, ut ultima syllaba absorbeatur à sequenti versu, quemadmodum in illo qui præcessit,

Quanam te mala mens misselle Ravide.

Lutum lupanare dixit, ut *lutum lenonium* apud Plautum. A lupanar enim fit lupanaris & lupanare. Glossæ *lupanaris*, χαμαιτυπικός.

Ut

Ut vero hoc loco lutum, ita Græci πηλὸν vocant contumelia dignum. Unde κακύνειν τ̀ πηλὸν, quod Suidas interpretatur τ̀ ἄξιον ὕβρεως ὑβρίζειν.

Ferreo canis exprimamus ore] Forsan id ita accipiendum, ac si dixisset fidiculis exprimamus. Notum enim canem vel catellum esse vinculi genus.

AD AMICUM MUMURRÆ.

SALVE nec minimo puella naso,
Nec bello pede, nec nigris ocellis,
Nec longis digitis, nec ore sicco,
Nec sane nimis elegante lingua,
Decoctoris amica Formiani.
Ten' provincia narrat esse bellam?
Tecum Lesbia nostra comparatur?
O sæclum insipiens, & inficetum!

Salve nec minimo puella naso] Non ad Acmen, quæ erat amica Septimii, sed ad puellam Mamurræ scriptum esse hoc epigramma patet ex iis quæ superius diximus. Nescio vero quid sibi velit Scaliger cum legit *nec nimio*, cum omnes libri veteres cum vulgata lectione conspirent. Sed neque audiendi sunt alii Catulli interpretes qui de naso grandiori hæc accipiunt. Ipse Catullus contrarium testatur, cum paulo ante de hac ipsa puella agens turpiculum ei tribuit nasum. Profecto nihil certius, quam *nec minimo* hoc loco ita dici ut infra *funera nec funera*. Puella itaque nec minimo naso, id est, quæ ne minimum quidem habeat nasum. Adeo nempe minutum nasum dicit habuisse istud Mamurræ scortillum, ut ne dignus quidem nasi esset nomine.

IN FUNDUM SUUM.

O funde noster, seu Sabine, seu Tiburs,
Nam te esse Tiburtem autumant, quibus non est
Cordi Catullum lædere. at quibus cordi est,

Quovis Sabinum pignore esse contendunt.
Sed seu Sabine, sive verius Tiburs,
Fui libenter in tua suburbana
Villa, malamque pectore expuli tussim:
Non immerenti quam mihi meus venter,
Dum sumptuosas appeto, dedit, cœnas.
Nam Sestianus dum volo esse conviva,
Orationem in Antium petitorem
Plenam veneni, & pestilentiæ legit,
Hic me gravedo frigida, & frequens tussis
Quassavit, usquedum in tuum sinum fugi,
Et me recuravi otioque, & urtica.
Quare refectus maximas tibi gratis
Ago, meum quæ non es ulta peccatum.
Nec deprecor jam, si nefaria scripta
Sesti recepso: quin gravedinem, & tussim
Non mi, sed ipsi Sestio ferat frigus,
Qui tunc vocat me, quum malum legit librum.

Malamque pectore expuli tussim] Recte *expui* substituerunt viri docti quod & propius ad veterum exemplarium scripturam accedit. Præter Terentium sic quoque locutus est Martialis,

Expuit una duos tussis & una duos.

Orationem in Attium petitorem] Libri scripti meliores habent, *Orationem minantium petitorem*. Unde faciendum, *Orationem in Antium petitorem*. Antius iste est C. Antius Restio, qui legem tulit sumtuariam, *quam legem*, inquit Macrobius, *quamvis esset optima, obstinatio tamen luxuriæ & vitiorum firma concordia nullo abrogante irritam fecit*. Idem addit, hunc Restionem post hanc legem latam nunquam foris cœnasse, *ne testis fieret contemtæ legis, quam ipse bono publico pertulisset*. Antium hunc proscriptum fuisse tempore triumviratus anno urbis DCCXI, mira tamen servi fidelitate evasisse, docet idem Macrobius & Appianus bellorum civil. lib. IV.

Et

Et me recuravi otioque & urtica] Non video quare durum hoc loco debeat videri *recuravi*, & quare Scaliger contra librorum veterum fidem malit *procuravi*, cum alterum rectius ſit. Sic alii, ſic quoque Apul. in lepidiſſima illa fabella; *Diſcede frater & otioſus adſiſte, donec probe recuratum iſtud tibi repræſentem.* Sic libri veteres. Male quoque pro *otio* repoſuerunt *ocimoque*, cum & Chryſippus, & Galenus, & plerique fere veteres medici ocimum hominibus fugiendum cenſuerint, utpote non inutile tantum, ſed & damnoſum ſtomacho, veluti quod inducat inſaniam, lethargos, adeoque ipſas quoque capras id aſpernari. Licet non defuerint, qui hæc aliter ſe habere exiſtimarint, de quibus vide Plinium lib. xx. cap. XII. Non tamen iſta efficere debent, ut vulgata lectio, quæ omnium librorum autoritate fulcitur, diſpliceat, & ut Catullus ſuſpectæ fidei herba valetudini conſulere voluerit, neglectis infinitis ſalutaribus remediis, quibus tralativo huic malo ſine periculo occurritur. Jam vero gravedine & tuſſi laborantibus æque ac aliis corporis affectibus nocere literata ſtudia ac quælibet negotia & Celſus & complures medici teſtantur. Lenes ambulationes & molles motus tollere gravedinem, eandem vero induci curſu & violentis exercitiis monet Caſſius Jatroſophiſta quæſtione XXVI. Urticæ vero eſum prodeſſe huic malo docet Plinius, & Celſus, cum lib. IV. jubet ut tuſſi laborantes cibo utantur aliquando acri, aliquando vero molli, ut malva & urtica. Hinc, ut puto, ſatis veriſimiliter effici poteſt, Catullum relictis urbis negotiis ad villam ſuam ſeceſſiſſe ſalutaris otii amore, non vero ocimi veſcendi gratia.

Meum quod non es ulta peccatum] Vetera quædam exemplaria habent, *quæ non es ulta peccatum*, quod libenter ſecuti ſumus. Referuntur enim hæc ad villam, quæ proxime præceſſit, non autem ad fundum in qua erat villa.

Si nefaria ſcripta Sextii recepſo] Vetus lectio eſt *ſentire cepſo*, vel *geſtire cepſo*, ut neſcias utrum legi debeat *Sentii recepſo*, an vero *Geſtii recepſo*. Poſterius tamen magis probamus, cum paulo ante in veteri libro Ceſtianus pro Sextianus ſcriptum invenerim. Ut enim Cajus & Gajus, ita quoque Geſtius & Ceſtius idem nomen eſt, ex Ceſtia ſeu Geſtia familia. Ex hac quoque fuit Ceſtius Florus Judææ præſes, qui Albino ſucceſſit. Apud Joſephum perperam Γέσσιος legitur pro Κέστιος. Quiſnam vero fuerit Catullianus iſte Ceſtius certo

qui-

quidem affirmari non potest, si tamen hæc vera sit lectio, verisimile est eundem fuisse, ac fuerit ille, qui triumviratus tempore proscriptus, seipsum vivum combussit, ut habet Appianus IV. bell. civ.

DE ACME ET SEPTIMIO.

Acmen Septimius suos amores
Tenens in gremio, Mea inquit Acme,
Ni te perdite amo, atque amare porro
Omnis sum assidue paratus annos,
Quantum qui pote plurimum perire:
Solus in Lybia, Indiaque tosta,
Cæsio veniam obvius leoni.
Hoc ut dixit, Amor sinister ante,
Dextram sternuit adprobationem.
At Acme leviter caput reflectens,
Et dulcis pueri ebrios ocellos,
Illo purpureo ore suaviata,
Sic, inquit, mea vita Septimille,
Huic uno domino usque serviamus:
Ut multo mihi major, acriorque
Ignis mollibus ardet in medullis.
Hoc ut dixit, Amor sinister ante,
Dextram sternuit adprobationem.
Nunc ab auspicio bono profecti,
Mutuis animis amant, amantur.
Unam Septimius misellus Acmen
Mavolt, quam Syrias, Britanniasque.
Uno in Septimio fidelis Acme
Facit delitias, libidinesque.
Quis ullos homines beatiores
Vidit? quis Venerem auspicatiorem?

Hoc

Hoc ut dixit Amor ſiniſtra, ut ante] Vitioſam eſſe hanc lectionem vidit Scaliger, ſed non vidit qua ratione emendari debeat. In quibuſdam libris bis repetitum legitur *ante*, hac nempe ratione *ſiniſtrante ante*. Profecto ſcripſerat Catullus;

Hoc ut dixit, Amor ſiniſtet ante,

Dextram ſternuit adprobationem.

Sternutamenta a dextra parte advenientia boni ominis fuiſſe, patet cum ex aliis, tum ex Plutarcho in Themiſtocle, cum huic ante pugnam navalem πταρμὸν ἐκ δεξιῶν victoriæ ſignum fuiſſe ſcribit. Lepide quoque Ariſtophanes idem ſignificat in Equitibus; Ταῦτα φροντίζοντί μοι Ἐκ δεξιᾶς ἀπέπαρδε καταπύγων ἀνὴρ Κἀγὼ προσέκυσα. De adoratione ſternutationis ſive πταρμοῦ opus non eſt quidquam dicamus, cum exempla paſſim obvia ſint. Hoc tantum monemus, non eſſe ut quemquam moveat, quod complura etiam loca apud Græcos & Latinos occurrant, ubi ſiniſtra omina pro felicibus, dextra vero pro infauſtis habeantur. Hujus enim rei ratio ſatis ex Varrone eſt manifeſta, cum dicit, ſi meridiem contemplemur, jam partes Orientis, id eſt dextras, fieri nobis ſiniſtras, ac proinde hinc lætiora captari auſpicia. Idem eveniebat in avibus cavea incluſis, quæ enim ſiniſtræ erant, dextra faciebant omina, & contra. Quod ſi a læva ad dextram diſcederent, & fierent ἔξεδροι, ſiniſtra inde proveniebant omina. Inde Heſychius Ἔξω λαιϐᾶς, id eſt ἔξω λαιᾶς, interpretatur οὐκ αἰσίους. Sic enim legendum. Nec dubitandum quin arte & conſuetudine aves edoctæ, ea, qua ſacrorum vellent antiſtites, diſcederent, ita ut pro ipſorum lubitu fieret vel ἐξεδρεία, vel συνεδρεία, aut etiam διεδρεία, id eſt, ut avis propitia ad unam, alia vero ad alteram caveæ extremitatem diſcederet, ita ut tota diſtarent diametro. Iſtiuſmodi artificia etiamnum apud Aſiaticas uſurpantur gentes, eritque de his alibi forſan commodior dicendi locus.

VALEDICIT BITHYNIÆ.

Jam ver egelidos refert tepores,
Jam cæli furor æquinoctialis
Jucundis Zephyri silescit auris.
Linquantur Phrygii, Catulle, campi,
Nicææque ager uber æstuosæ.
Ad claras Asiæ volemus urbis.
Jam mens prætrepidans avet vagari.
Jam læti studio pedes vigescunt.
O dulces comitum valete cœtus,
Longe quos simul a domo profectos,
Diverse variæ viæ reportant.

Catullum Epigramma hoc scripsisse in Bithynia recte monet Muretus, & perperam hoc nomine reprehenditur a Scaligero, qui ridiculum esse dicit, ut Catullus exequias fratri scripserit ante funus. Verum longe aliter se res habet. Catullus scripsit hæc cum etiamnum versaretur in agro Nicæno, qui quidem ager secundum posteriorum temporum divisionem extra Phrygiam erat, sed vero secundum antiquos in ipsa situs erat Phrygia. Bithynia quippe pars tantum erat Phrygiæ majoris. Sallustius apud Servium; *Igitur introrsus prima Asiæ Bithynia est, multis ante nominibus appellata. Ipsa enim est & major Phrygia, & Bebrycia* &c. Catullus itaque peragrata ea Phrygiæ majoris parte, in qua morabatur, Bithyniæ nempe, ingressus est dein Phrygiam minorem, & demum Troada, ubi fratrem amisit. Profecto si statim post obitum fratris carmen hoc scripsisset, non tanta se extulisset lætitia.

Jam cœli furor æquinoctialis] Cœli æquinoctialis furorem ideo dicit, quia quando Sol est in æquinoctiis, tunc maxime fiant tempestates. Hoc cum sit notissimum, miror quid interpretes velint sibi cum æquinoctiali Zephyro, ac si ista duo junxisset Catullus. Zephyri & ante & post æquinoctium vernum solent spirare, & hinc est quod Græci vernum tempus appellent περὶ ζεφύρου πνοὰς, pari ratione

ac æstatem περὶ τὰ ἐτήσια πνεύματα ; sed isti Zephyri qui æquinoctium præcedunt frigidi sunt & ingrati, qui tempore æquinoctii flant horridi & crebris permixti tempestatibus : ultimi qui spirant, illi demum placidi sunt & tranquilli & jucundi, ut habet Catullus.

Nicææque ager uber æstuosæ] Mirum possit videri cur agrum Nicæensem æstuosum appellet, cum tamen Galenus non uno in loco universam Bithyniam frigidam esse adfirmet, & specialiter Nicæam locis Bithyniæ frigidioribus annumeret lib. I. cap. XIII. de Aliment. facult. ubi zeopyrum dicit provenire ἐν τοῖς χειμεριωτάτοις τῆς Βιθυνίας χωρίοις. Deinceps designans quænam sint illa frigidissima Bithyniæ loca, nominat primo quidem Nicæam, postquam sequuntur, Προῦσα, καὶ Κράσσου καὶ Κλαυδίου πόλεις τε καὶ Ἰουλιούπολις ἀλλὰ καὶ Δορύλαιον. Sic lege. Hinc est quod idem de Simpl. Medic. facult. lib. II. cap. XX. Bithynos obesos & corpulentos esse prodat, & quod alibi pleraque Bithyniæ vina alba, aquosa & nullarum pene virium esse dicit. Quamvis autem hæc ratio non satis sit firma, cum & Ægyptus & complures aliæ regiones, licet calidissimæ, vina frigida & pingues producant homines, non tamen ideo desinit verum esse id quod Galenus dicit, Bithyniam, & separatim agrum Nicænum, situm esse in loco frigido. Sed neque falsus est Catullus, qui contrarium dicit, & agrum Nicææ vocat æstuosum. Opem hic nobis fert Aristoteles, è quo utrumque verum esse colligi potest. Is nempe in Problematis sect. XXV. Probl. VI. docet Pontum, id est Bithyniam, maximo frigore & simul maximo æstu infestari, cum quærit, διὰ τί ἐν τῷ Πόντῳ καὶ ψύχη μάλιστα καὶ πνίγη. Causam vero reddit, quia aër cum admodum sit crassus, hyeme difficulter calefiat, æstate vero calefactus propter eandem causam plurimum faciat æstum. Addit & hoc, omnia palustria loca hyeme esse frigida, æstate vero admodum calida. Idem monet in iisdem problematis sect. XIV. Probl. XIII. Jam vero talem esse situm Nicææ satis constat, utpote quæ sedeat in ripa lacus Ascanii, & cujus solum sit humidum ac molle ut inquit Plinius junior XLVIII. Epist. ad Trajanum. Patet itaque quare Catullus Nicæam æstuosam, & Propertius Cyzicum frigidam dixerint: sed & hoc patet non peccaturos fuisse & hunc & illum etiamsi contraria dixissent.

Ad claras Asiæ volemus urbes] Phrygia enim & Bithynia ubi Catullus agebat, erat extra Asiam proprie dictam. Hæc quippe solam comprehendebat Joniam & partem Lydiæ & aliquando etiam Æolidem. Homeri seculo & diu etiamnum postea Asiæ nomen pro magna sumtum continente æque erat ignotum ac Europæ & Africæ. Ab Asia palude, vicinoque huic in Tmolo monte ejusdem nominis oppido, si antiquis credamus Grammaticis, transiit hæc appellatio ad reliquam continentem, quemadmodum ab Europo & Europia oppido & provincia Macedoniæ, tota hæc nostra continens nomen accepit. Priscam hanc divisionem secuti sunt fere Romani, qui Asiam proprie dictam appellarunt tractum litoralem, qui à Pergamo civitate usque ad Cariam extenditur. De hac sic Eunapius in vita Maximi; αὐτὴ γὰρ ἀπὸ Περγάμου τὸ ἀλιτενὲς ἐπέχουσα πρὸς τὴν ὑπερκειμένην ἤπειρον ἄχρι Καρίας ἀποτέμνεται, καὶ ὁ Τμῶλος αὐτῆς περιγράφει τὸ πρὸς Λυδίαν. Sic lege. Cum in hac terræ portione fuerint tredecim civitates Joniæ & aliquot Æolidis, omnes antiquis temporibus clarissimæ & nobilissimæ, mirum quod Scaliger de quatuor tantum civitatibus Catulli verba accipiat, Epheso nempe, Smyrna, Colophone ac Mileto. Has à numero quadrigam Asiæ vocari putat à Propertio;

Et si quadrigæ visenda est ora Caystri,

quia nempe in libris scriptis legitur *Et si qua oryga.* Sed vero solà Ephesus adjacet Caystro, à quo reliquæ tres absunt plurimum. Profecto si quis veterum exemplarium lectiones consulat, fatebitur Propertium sic scripsisse;

Et si qua Phrygii visenda est ora Caystri.

Hæc lectio magis placet, atque illa quam olim exhibuimus. Caystrum Phrygium vocat, quia in Phrygia oritur. Eadem ratione huic vicinum Mæandrum, Ovidius Phrygium vocat, nam & Mæander in Phrygia suos habet natales.

Longe quos simul à domo profectos Diversè variæ viæ reportant] Cum hæc omnium librorum veterum sit lectio, monente etiam Statio, non recte fecerunt qui rescripsere *diversos.* Offendit nempe illos cacophonia, ut putant, *diversè variæ viæ.* Sed vero alibi ostendimus

diph-

diphthongum *æ*, quam vetustiores Romani proferebant velut *ai*, paulo ante Catulli tempora cœpisse contrahi in *æ*, ac tum sonuisse, non ut *e* Latinum, sed velut *η* Græcum. Non itaque magis hic locus, quam Horatianum istud *Iam satis terris nivis*, aures cujusquam debet offendere, cum constet veteres *terreis* non *terris* pronuntiasse. Frustra sunt qui ex corrupta nostra pronuntiatione, de antiqua judicium ferunt, & hæc & similia loca emendare conantur. Porro quos dicit *simul à domo profectos*, illi a Græcis ὁμόστιβοι, vel elegantius etiamnum ὁμόστολοι vocantur. *Diversè* vero ita accipiendum, ut apud Suetonium in Galba cap. XIX, *qui multifariam diversèque tendebant.*

AD PORCIUM ET SOCRATIONEM.

PORCI & Socration, duæ sinistræ
Pisonis, scabies famesque * Mundi:
Vos Veraniolo meo, & Fabullo
Verpus præposuit Priapus ille?
Vos convivia lauta sumptuose
De die facitis, mei sodales
Quærunt in trivio vocationes?

Scabies famesque Memmi] Et hic quoque retinenda librorum veterum lectio, *Scabies famesque Mundi.* Complures olim fuere sic cognominati. Nota est ex Josepho historia Decii Mundi, qui Paulinæ in Serapidis fano stuprum intulit.

Vos convivia lauta sumtuosa De die facitis] De die id est statim, repente, ut interpretatur Donatus ad Terentium. Porphyrio ad Horat. Epod. XIII. *de die*, inquit, *id est primo mane*, quod tamen hic locum non habet, neque enim quisquam tam perditis olim erat moribus, ut primo mane convivaretur, nam & illi qui hora quinta vel sexta genio indulgebant, justo tempestiviora dicebantur celebrare convivia. Illa tempestiva demum censebantur convivia, quæ hora solita, nona nempe vel decima, vergente jam sole, instituebantur. Scio quidem virum magnum aliter arbitrari, & tempestiva convivia illa appellare, quæ à medio die ad mediam noctem protrahebantur, & negare ulla fuisse

intempestiva convivia; sed vero crebra nimis tam apud Græcos quam Romanos occurrunt testimonia, unde contrarium evinci possit ac ostendi pleraque convivia vel justo tempestiviora, vel etiam ad multam noctem producta habita fuisse pro intempestivis. Indignatur vero hoc loco Catullus quod Porcius iste & Socration quocunque tempore genio possent indulgere, & quibuscunque etiam intempestivis conviviis interesse; cum Verannius & Fabullus in triviis exspectare cogerentur donec ad communes cœnas vocarentur. Vocare enim & revocare absque alia adjectione poni pro vocatione & revocatione ad cœnam, notissimum. Sed peccant viri docti, cum eodem sensu vocabulum hoc apud Justinum accipi debere putant atque hic apud Catullum. Verba enim ejus lib. XXXVII, de Mithridate, ita refingenda sunt ex libro nostro vetusto; *Hyeme dein appetente, non in convivio, sed in campo; nec in avocationibus, nec inter sodales; sed inter coæquales aut equo, aut cursu, aut viribus contendebat.* Avocationes & avocamenta accipi passim pro negotiis jucundioribus, quibus animi curas levamus, norunt qui Latine sciunt.

AD JUVENTIUM.

MELLITOS oculos tuos, Juventi,
Si quis me sinat usque basiare,
Usque ad millia basiem trecenta,
Nec unquam inde ero satur futurus,
Non si densior aridis aristis
Sit nostræ seges osculationis.

Nec unquam saturum inde cor futurum est] Nec hæc lectio, nec illa, quam substituit Achilles Statius, placet. Librorum veterum scriptura est, *Nec unquam inde ero satur futurus*, hiante syllaba ut solet Catullus. Non dubitavimus itaque sic rescribere.

AD M. TULLIUM.

DISERTISSIME Romuli nepotum,
Quot sunt, quotque fuere, Marce Tulli,

Quot-

Quotque post aliis erunt in annis:
Gratias tibi maximas Catullus
Agit pessimus omnium poëta:
Tanto pessimus omnium poëta,
Quanto tu optimus omnium patronus.

Tanto pessimus omnium poëta] Versus hic abest à melioribus libris, & sane citra damnum sententiæ abesse potest. *Quantus*, *qualis*, *talis*, & similia pronomina sæpe ponuntur absque relativis, quæ subintelliguntur.

AD LICINIUM.

HESTERNO, Licini, die otiosi
Multum lusimus in meis tabellis,
Ut convenerat esse, delicatos
Scribens versiculos uterque nostrum,
Ludebat numero modo hoc, modo illoc:
Reddens mutua per jocum, atque vinum.
Atque illinc abii, tuo lepore
Incensus, Licini, facetiisque,
Ut nec me miserum cibus juvaret,
Nec somnus tegeret quiete ocellos:
Sed toto indomitus furore lecto
Versarer, cupiens videre lucem,
Ut tecum loquerer, simulque ut essem.
At defessa labore membra postquam
Semimortua lectulo jacebant,
Hoc, jucunde, tibi poëma feci.
Ex quo perspiceres meum dolorem.
Nunc audax, cave, sis: precesque nostras
Oramus, cave despuas ocelle,
Ne pœnas Nemesis reponat. Ate
Est vehemens dea, lædere hanc caveto.

Cave deſpuas ocello] Prior lectio *ocelle*, & omnino ſic ſcripſerat Catullus.

Ne pœnam Nemeſis repoſcat à te] *Reponat*, non *repoſcat* habent libri veteres: unde apparet legendum;

Ne pœnam Nemeſis reponat. Ate
Eſt vehemens Dea, lædere hanc caveto.

Ate, eadem quæ Nemeſis, non ex Homero tantum, ſed vel ipſo nota nomine. Verum ut multi non unam, ſed plures Nemeſes eſſe crediderunt, ita quoque plurali ſæpius quam ſingulari numero Ἄται dicuntur, nec furias tantum, ſed & parcas & item alias deas, omnes Jovis & filias & in puniendis aut tollendis hominibus miniſtras, ſic dictas invenias. Eædem apud Heſychium dicuntur Αἶται, nec audiendi ſunt qui errorem ſubeſſe exiſtimant, ut enim promiſcue fatum & fata, ita quoque Ἄτη ſeu Αἴτη, & Ἄται ſeu Αἶται dicuntur. Nec dubitandum quin hinc ſit αἰτία & αἴτιος. Nam certe & ἐπίτια, idem quod ἐπαίτια.

AD LESBIUM.

ILLE mi par eſſe deo videtur,
Ille ſi fas eſt, ſuperare divos,
Qui ſedens adverſus identidem te
Spectat, & audit
Dulce ridentem, miſero quod omnis
Eripit ſenſus mihi: nam ſimul te
Leſbia adſpexi, nihil eſt ſuper mi
* *
Lingua ſed torpet. tenuis ſub artus
Flamma demanat, ſonitu ſuapte
Tintinant aures. gemina teguntur
Lumina nocte.

Otium,

Otium, Catulle, tibi molestum est,
Otio exultas, nimiumque gestis.
Otium reges prius, & beatas
Perdidit urbes.

Sonitu suopte Tintinant aures] Scio quidem recte dici *sonitu suopte*, pro *sonitu proprio*, quemadmodum apud Ciceronem & alios passim legas, *pondere suopte* & *natura suapte*, &c. non tamen probo ut hoc in loco *suopte* construatur cum *sonitu*, & libentius amplector lectionem veterum librorum, in quibus scriptum invenio, *sonitu suapte Tintinant aures*. Absolute hic ponitur *suapte* pro *sponte*. Sic quoque Lucretius VI.

Sed natura loci hoc opus efficit ipsa suapte.

Sed & apud Ciceronem & alios hoc vocabulū sic positū observavimus, licet perperam mutatum sit. Est autem *suapte* æque ac cætera pronomina quibus *pte* accedit, contractum ex *sua pote*, valetque idem quod *sponte*, quod & ipsum factum est ex *se pote*, interjecto *n* ut solebant veteres.

Otium Catulle tibi molestum est] Hæc non satis cohærent cum præcedentibus, & cum plura hic habeat Sappho, sensui perquam idonea, non immerito aliquis suspicetur, excidisse hic nonnulla. Ego tamen libentius credo in medio conatu subsistere & abrumpere hic Catullum, velut indignantem quod in tenui adeo labore, in vertendo nempe hoc Sapphus odario, suo abutatur otio. Si totam absolvisset odam, intempestiva omnino fuisset hæc indignatio. Nunc autem elegantissima est, cum παρὰ προσδοκίαν fiat, ut solent sæpe dithyrambici, quorum præcipuum artificium versatur circa digressiones. Sed ipsam nunc Lesbiam Musam loquentem audiamus, cujus odam relictam nobis Longini beneficio, emendatam adscribemus. Nam certe in hac corrigenda viri docti operam lusere.

Φαίνεταί Ϝοι κῆνος ἴσος θεοῖσιν
Ἔμμεν' ὠνὴρ ὅστις ἐναντίος τοι
Ἰζάνει καὶ πλασίον ἁδὺ φωνού-
σας ὑπακούει.
Καὶ γελάϊς ἱμερόεν, τό μοι τὰν
Καρδίαν ἐν στήθεσιν ἐπτόασεν.
Ὡς γὰρ εἴδω σε βροχέως με φώνας
Οὐδὲν ἔθ' ἥκει.

Ἀλλὰ καμμὲν γλῶσσα σέσιγε, λεπτὸν δ'
Αὔτικα χρῷ πῦρ ὑποδεδρόμακεν
Ὀππάτεσσιν δ' οὐδὲν ὄρημι, βομβεῦ-
σιν δ' ἀκοαί Fοι
Καδδ' ἴδρως ψυχρὸς χέεται, τρόμος δὲ
Πᾶσαν ἄγρει· χλωροτέρη δὲ ποίας
Ἔμμι, πεθνάκην δ' ὀλίγω 'πιδεύσα
φαίνομαι ἄλλα.

In initio statim rescripsimus φαίνεται Fοι κῆνος quemadmodum citatur ille locus ab Apollonio Alexandrino in Grammatica, nam Fοι Æoles dicebant pro μοι, & iidem ὀνὴρ vel ὠνὴρ pro ἀνήρ. Mox dein, ubi vulgo legitur καὶ γελώσας ἱμερόεν, secuti lectionē libri scripti Dionysii Longini, qui adservatur in bibliotheca Regia Lutetiæ, fecimus καὶ γελάϊς ἱμερόεν. Γελάϊς Æoles dicebant pro γελᾶν, ut πεινάϊς pro πεινᾶν, πλατάϊς pro πλατᾶν, χρυσοῖς pro χρυσοῦν, uti colligere est ex auctore Etymologici, Hesychio, & iis, qui de dialectis scripsere. Postea idem liber Longini habet ὡς γὰρ εἴδω σε βροχέας με φώνας οὐδὲν ἔθ' ἥκει, quod omnino rectum est. Æoles pro βραχὺς, dicebant βροχύς. Βροχέας itaque pro βραχείας. Hesychius βροχέως interpretatur σαφῶς, συντόμως. Male vulgo βρουχέως. Deinde quod in scriptis libris est Ἀλλὰ καμμὲν γλῶσσα σέσιγε λεπτὸν δ' Αὔτικα & hoc quoque rectum. Σέσιγε non est a σιγᾶν, sed a σίζω, cujus præteritum medium σέσιγα, quod ex Eustathio & auctore Etymologici constat. Recte quoque idem liber Ὀππάτεσσι δ' οὐδὲν ὄρημι. Sed nec contemnenda est altera lectio ὄρημι in eodem libro. Sæpe enim apud Æoles μ in π transit, sæpe quoque apud eos consonæ geminantur. Sequitur dein Πᾶσαν ἀγρεῖ χλωροτέρα δὲ ποίας. Æolicum est ἀγρεῖ pro αἱρεῖ. Hesychius καταγρεῖ, καθαιρεῖ, καταλαμβάνει. Sed & ipsa Sappho apud Apollonium in Grammatica; ὅτι πάννυχος ἄσφι καταγρεῖ. Ποίας vero pro πόϝας, id est, πόας. Quod sequitur dein in eodem libro sic concipitur, πεθνάκην δ' ὀλίγω 'πιδεύσα, id est τεθνᾶναι δ' ὀλίγου ἐπιδεύουσα. A τέθνακα, more Æolum, qui solent à præteritis seu activis seu mediis verba formare, fit πεθνάκω, ut a

πεποίηκα πεποιήκω, a κέκραγα κεκράγω, ab ἐγρήγορα ἐγρηγορῶ & infinita similia. Itaque τεθνάκην seu τεθνάκειν est τεθνᾶναι. Postremo denique, ἄλλα Æolicum est pro ἀλάλη, id est muta, mortua, & similiter ἄλλος est ἄλαλος, ut testantur Grammatici veteres, qui de dialectis scripsere. Sed quandoquidem & altera Sapphus oda, quam nobis conservavit Dionysius Halicarnassensis, multum viros doctos exercuit; non ingratam, ut opinor, curiosis operam præstabimus, si & hanc quoque a mendis, quibus jam pridem inquinata est, expurgaverimus. Sic itaque illa sese habet.

Ποικιλόφρον ἀθάνατ' Ἀφροδίτη
Παῖ Διὸς δολοπλόκε, λίσσομαί σε
Μή μ' ἄσαισι μηδ' ἀνίαισι δάμνα
 Πότνια θῦμον.
Ἀλλὰ τυῖδ' ἔλθ' αἴποκα κατερῶτα
Τας ἐμᾶς αὔδας ἀΐοισα πόλλυ.
Ἔκλυες, πατρὸς δὲ δόμον λιποῖσα
 Χρύσεον ἦλθες
Ἄρμ' ὑποζεύξασα, καλοὶ δέ σ' ἆγον
Ὠκέες στρουθοὶ περὶ γᾶς μελαίνας
Πυκνὰ δινῦντες πτέρ' ἀπ' ὠραν' ὠθέ-
 ρος διὰ μέσσω.
Αἶψ' ἀλλ' ἐξίκοντο· τὺ δ' ὦ μάκαιρα
Μειδιάσαισ' ἀθανάτῳ προσώπῳ
Ἤρε' ὅττι δ' ἦν τὸ πέπονθα, κ' ὅττι
 Δεύ τε κάλημμι
Κ' ὅττι ἐμῷ μάλιστα θέλω γενέσθαι
Μαινόλα θύμῳ, τίνα δ' αὖτε πείθη-
μι σαγηνέσσαν φιλότητα, τίς σ' ὦ
 Σαπφοῖ ἀδικῆ;
Καὶ γὰρ εἰ φεύγῃ ταχέως διώξει
Αἰ δὲ δῶρα μὴ δέκετ', ἀλλὰ δώσει
Αἰ δὲ μὴ φιλεῖ, ταχέως φιλήσει
 Ἤ οὐκι ἐθέλοις.

Ἔλθε μοι καὶ νῦν, χαλεπᾶν δὲ λῦσον
Ἐκ μεριμνᾶν, ὅσσα δέ μοι τελέσσαι
Θῦμος ἱμέρρει τέλεσον, σὺ δ' αὐτὰ
Σύμμαχος ἔσσο·

Vulgo ſcribitur Ποικιλόθρονε, quod quamvis rectum poſſit videri, cum notum ſit quam variis in locis templa & ſedes iſta habeat dea, attamen cum in ſcripto Dionyſii libro invenerim ποικιλόφρον, vocandi caſu a ποικιλόφρων, malui ſic reſcribere, ſenſu conveniente, & more Æolico, ut notant Grammatici. Qui ſequitur locus vulgo corruptiſſimus, ille ſic concipitur in ſcriptis Dionyſii Halicarnaſſenſis libris; Ἀλλὰ τύδ' ἔλθ' αἴ ποκα κατ' ἔρωτα τᾶς ἐμᾶς αὐδῶς αἴοισα πολύ. Unde fecimus, Ἀλλά τυίδ' ἔλθ' αἴποκα καπερῶτα τᾶς ἐμᾶς αὐδᾶς αἴοισα πολλύ. Citat quoque hæc Priſcianus, qui habet τυίδ' ἔλθ', & recte omnino, nam τυίδε Æolicum pro τῇδε. Nec Æoles ſolum, ſed & Cretes quoque ſic dicebant, ut ex Heſychio conſtat, cum τυῖ interpretatur ὧδε. Apud eundem quoque legas Τύδαι, ἐνταῦθα. Αἰολεῖς, pro τυίδε. Sic quoque legendum apud illos, qui de dialectis ſcripſere. Ex κατ' ἔρωτα fecimus καπερῶτα, quod & ipſum eſt Æolicum, pro καὶ ἐπήρωτε. Heſychius, Καπερῶτα, καὶ ἄλλοτε. Sic lege. Apollonius in Grammatica; παρὰ τὸ ἔτερος, ἑτέρωθε, ἀφ' οὗ καὶ τὸ παρ' Αἰολεῦσιν ἐτερῶτα. Cum vero in libris ſit. Τᾶς ἐμᾶς αὐδῶς αἴοισα πολλὺ, id eſt, τῆς ἐμῆς αἰδοῦς πολὺ αἴουσα τὸ αὐδῶς vel potius αἰδῶς, uti eſt in alio libro, accipi poſſit pro cultu & obſervantia, quemadmodum ſæpe alibi: ſed libentius credo ſi recte ſe habet ſcriptura, αὐδῶς Æolicè poſitum pro αὐδᾶς, mutatumque ab imperitis in αἰδῶς. Simile mendum jam olim in Euripidis Hippolyto obſervavimus, ubi enim ille coronam Dianæ offert, iſte occurrit verſus; Αἰδὼς δὲ ποταμίαισι κηπεύει δρόσοις. Pudor enim, ſive dea, ſive affectus, quid hic ad rem facit? Profecto ſcripſerat Euripides Αἰὼς δὲ ποταμίαισι κηπεύει δρόσοις. Auroræ eſt enim, non pudoris, matutino rore rigare terram. πολλὺ vero pro πολὺ repoſuimus more Æolico, qui ſolebant liquidam iſtam geminare, ut ex Etymologo & aliis conſtat Grammaticis. Itaque & σελλάνα & μέλλος pro σελάνα & μέλος dice-

dicebant. Hinc est quod prima in μέλος, non tantum à Græcis, sed & à Persio producatur, ubi tamen vulgo pro *melos* rescripsere *nectar*. Hactenus invocatio. Sequitur dein, Ἔκλυες, & mox ἦλθες, & demum Αἶψα δ' ἀλλ' ἐξίκοντο. *Audivisti, venisti, sed cito venisti.* Sequentia in libris sic concipiuntur περίγας μελαίνας πυκνὰ δινῶντες πτέρ' ἀπ' ὠρανώθερος διὰ μέσσω. Priorem vocem correctores absurde mutarunt in πτέρυγας ac si Veneris currus à nigris traheretur alitibus. Quis non videat legendum esse περὶ γᾶς μελαίνας πυκνὰ δινῶντες πτέρ' ἀπ' ὠρανῶ αἴθερος διὰ μέσσω; id est, περὶ γῆς μελαίνης πυκνὰ δινέοντες πτερὰ ἀπ' οὐρανοῦ διὰ μέσου αἰθέρος. Passim occurrit γαῖα μέλαινα, estque perpetuum epithetum. In sequentibus, ut in Αἶψ' ἀλλ' ἐξίκοντο & in δηὖτε κάλημμι secuti sumus librorum fidem, & omnino sunt meliora & Αἰολικώτερα, quam quæ vulgo leguntur Κ' ὅττι δηὖτε κάλημμι, *quare jam dudum te invocem.* Sic paulo post πείθημμι σαγηνέοσαν φιλότητα, id est πείθω σαγηνεύουσαν φιλότητα, nam in libris scriptis inveni πείθομαι. Σαγηνέοσαν φιλότητα est φιλότητα αἰχμαλωτίζοντα. *Cujus*, inquit, *ô Sappho iterum capta amore teneris?* Sic apud Phædrum, *formosam & oculis venantem viros.* Denique cum in iisdem libris scriptis invenerim ἢ οὐκὶ ἐθέλοις, non dubitavi & sic rescribere, vel potius ἢ οὐκὶ ἐθέλλοις more Æolico. Est autem συνεκφώνησις, ut apud Homerum.

Ἢ οὐχ' ἅλις ὅττι γυναῖκας ἀνάλκιδας ἠπεροπεύεις.

AD SEIPSUM DE STRUMA ET VATINIO.

Quid est, Catulle, quid moraris emori?
Sella in curuli Struma Nonius sedet:
Per consulatum peierat Vatinius.
Quid est, Catulle, quid moraris emori?

Quid moraris emori] Sic Achilles Statius in suis, & nos quoque in nostris invenimus libris, non *quod*, ut prius.

DE QUODAM ET CALVO.

Risi nescio quem modo in corona,
Qui, quum mirifice Vatiniana

Meus

Meus crimina Calvus explicasset,
Admirans ait hæc, manusque tollens:
Di magni, salicippium disertum.

Calvus explicasset] Ex hac Calvi oratione contra Vatinium superest fragmentum apud Aquilam in Rhetorica ubi de Climace. Meminit quoque hujus orationis Charisius. Paulo post *salicippium* legendum esse diximus ad Melam. Nequid tamen omisisse videamur, istud quoque jam addimus, in libris veteribus tam Senecæ, quam Catulli, sic concipi hanc vocem, *salapatium*, *salipatium*, & *saliputium*, unde videri possit *salapittium* veram esse lectionem, quemadmodum olim legendum esse conjiciebamus. Salapitta in Glossis optimis exponitur ῥάπισμα seu colaphus. Hinc ad scurras qui capita alapis & contumeliis exponerent detortum vocabulum, ut nempe salpittones, salvitones & salutiones dicerentur. Transiit hæc appellatio ad Corneliam scipionum gentem, quorum aliquem à similitudine mimi Salvittonem fuisse dictum constat ex Plinio & Suetonio. A Plutarcho hunc vocari Σκιπίωνα Σαλουτίωνα, & similiter à Dione, licet vulgo Σαλάττων legatur, annotarunt viri docti. Sed & apud eundem Plutarchum in vita Bruti occurrit γελωτοποιὸς Σακουλίων, proculdubio pro Σαλουτίων. Corruptius etiammum apud Eunapium in vita Proæresii scriptum invenias hoc vocabulum, cum dicit Anatolium per contumeliam vocatum fuisse ἀζουτρίωνα, quod nominis ut sciamus quid significet, consulendos esse ait thymelicos. Ego ne dubitandum quidem existimo quin vox hæc, dum à Græcis ad Latinos, & ab his denuo ad Græcos migrat, variis adeo modis a scenicis inflexa & depravata sit, à σαλπίζειν, quippe & σαλπίττειν omnia detorta sunt, unde non minus fit σαλπιστὴς quam σαλπιγκτὴς, & σαλπίττων æque ac σαλπίζων. A σαλπίττων & σαλπιττιῶν, salpitto, salvito, & salutio. Causa nominis ex eo, quod scurræ qui capita contumeliæ locabant, quo sonantiores fierent alapæ, tubicinum instar malas inflare solerent, & hac ratione æmulum tubæ reddere sonum. Tales proculdubio erant Latini & Mamercorum alapæ, quæ apud Martialem Panniculo infliguntur. Patet itaque quinam fuerint dicti salpyctæ, salpittæ & salapittæ. Sed & alaudam à sonoro cantu sic dictam existimo, nam quo loco

oco in Glossis legas κορύδαλος *sulpitia* vel *sculpitia*, *bardalla*, omnino puto scribendum, *salputa* vel *salpicta*, *bardaica*. Simili fere ratione à barbaris gentibus earumque posteris usurpatum bufonis vocabulum de scurris qui vili lucello faciem exponunt, ac tumentibus genis colaphos excipiunt. Hinc buffam & buffetonem vocant alapam. Sed & *sufflettus* dictus quod sufflare jubeantur, priusquam impingatur colafus. Si itaque in hoc Catulli loco illam quam diximus admittamus lectionem, clarum quamobrem Calvus hic vocetur salapittium disertum. Minutæ quidem staturæ erat Calvus, ut & Seneca testatur, attamen disertus & qui magnum ore sonaret. Nec est quod quisquam miretur tam salso vocabulo perstringi Calvum ab amico Catullo: vivo Catone & superstite republica sic amici amicos incolumi quoque solebant amicitia. Noluimus tamen ab ea, quæ viris doctis jamdudum placet, recedere lectione, utpote pro qua stare quoque videatur Seneca.

* * * * *

Othonis caput oppido est pusillum,
Subtile & leve peditum Libonis,
Vetti rustica semilauta crura.
Si non omnia displicere vellem
Tibi, & Fuffitio seni recocto.

* *

Irascere iterum meis jambis.
Immerentibus unice imperator.

Ottonis caput] longe salubrius ad hunc locum est consilium Mureti, qui ex præcepto Hippocratis vetat desperatis adhibere medicinam, quam Scaligeri, qui horum versuum expositione unum id in animo habuisse videtur, ut ostenderet etiam Catullum ineptire potuisse. Reliquimus itaque hos versus prout fere invenimus, nisi quód pro *Etri* aut *Veteri* ut habent antiqua exemplaria, reposuerimus *Vetti*, cujus infra quoque facit mentionem.

AD CAMERIUM.

ORAMUS, si forte non molestum est,
Demonstres ubi sunt tuæ tenebræ.
Te campo quæsivimus minore,
Te in circo, te in omnibus libellis.
Te in templo superi Jovis sacrato,

In Magni ſimul ambulatione:
Fœmellas omnis, amice, prendi,
Quas voltu vidi tamen ſereno,
Has vel te ſic ipſe flagitabam:
Camerium mihi, peſſimæ puellæ.
Quædam, inquit, nudum ſinum reducens,
En hic in roſeis latet papillis.
Sed te jam ferre Herculei labos eſt.
Tanto te in faſtu negas, amice.
Dic nobis ubi ſis futurus. ede hoc
Audacter, committe, crede, licet.
Num te lacteolæ tenent puellæ?
Si linguam clauſo tenes in ore,
Fructus projicies amoris omnis.
Verboſa gaudet Venus loquela.
Vel ſignis licet obſeres palatum,
Dum voſtri ſim particeps amoris:
* * *
Non cuſtos ſi fingar ille Cretum,
Non ſi Pegaſeo ferar volatu,
Non Ladas ſi ego, pennipeſue Perſeus,
Non Rheſi niveæ citæque bigæ:
Adde huc plumipedes, volatileſque,
Ventorumque ſimul require curſum,
Quos junctos, Cameri, mihi dicares:
Defeſſus tamen omnibus medullis,
Et multis languoribus pereſus
Eſſe in te, mi amice, quæritando.

Te in omnibus libellis] Id eſt in tabernis librariis, ut recte exponunt viri docti, ex communi Atticorum loquendi formula, qua res venales ut oleum, ſeſama, vinum, ſalſamenta, & pleraque alia, ponuntur pro locis ubi veneunt. De libris vero ſigillatim teſtem do Pollucem, cujus locum ex lib. IX. cap. V. adſcribam; Ἐν ᾗ τ κοινῶν

βι-

βιβλιοθῆκαι, ἢ ὡς Εὔπολίς φησιν, οὗ τὰ βιβλία ὤνια, ὃν τόπον καὶ ἁπλῶς βιβλία ἐκάλουν οἱ Ἀττικοί, ὥσπερ καὶ τοὺς ἄλλους τόπους ἀπὸ τῶν ἐν αὐτοῖς πιπρασκομένων. Peſſime hic Pollucis locus vulgo concipitur, ac ſi bibliothecas ἀντὶ τῶν βιβλίων poſuiſſet Eupolis.

Te in templo ſuperi Jovis ſacrato] Liber meus *ſummi* non *ſuperi*, & veram puto hanc lectionem. Studio enim Catullus in hoc paſſim epigrammate tam tardigrados captat numeros, ut ſuam exprimat laſſitudinem.

Has vel te ſic ipſe flagitabam] Putida lectio & miror qui viris doctis placere potuerit, cum in illis ipſis libris veteribus, quibus uſi ſunt, vera lectio totidem pene literis compareat;

Ah avellite ipſe flagitabam,
Camerium mihi peſſimæ puellæ.

Avellite inquit à vobis peſſimæ puellæ Camerium & mihi reddite.

Sinum reducens] Κόλπον ἀνιεμένη, ut eleganter Græci. In libris veteribus autem invenio *reduc*, ut neſcias, an *reduce* an *reducens* ſit ſcribendum.

Sed te jam ferre Herculei labos eſt] Male pro *ferre* quidam legunt *quærere* libris invitis. *Ferre* hic eſt afferre, adducere. Sic apud Martialem de Hercule; *aurea mala tulit.* pro attulit. Sic paſſim Cicero, ſic Virgilius ſic alii. *Herculei* vero vel *Herculi*, pro Herculis antique. Varro de LL. lib. VII. *Neque enim utrum Herculi an Herculis clavam dici oporteat, ſi doceat analogia, cum utrumque ſit in conſuetudine, non neglegendum.*

Audacter committe, crede, licet] Ita in noſtro, ita quoque in vetuſto libro Mediolanenſis Bibliothecæ ſcriptum inveni, quamvis in aliis non *licet*, ſed *lucet* exaratum ſit, unde viri docti fecere *Luci*, quod non placet. Committe & crede, inquit, amores tuos amico, tuto id tibi licet. Sequentia confirmant hanc lectionem.

Vel ſi vis licet obſeres palatum] Ita quidem plerique libri, ſed puto Catullum ſcripſiſſe,

Vel ſignis licet obſeres palatum
Dum voſtri ſim particeps amoris.

Signis id eſt ſigillis.

Non cuſtos ſi fingar ille Cretum] Hos decem verſus, qui in pleriſque manu exaratis libris conſequuntur Epigramma ad Cœlium de Leſbia, Scaliger in hunc tranſtulit locum, ita ut mox ſubſequantur & ultimam partem conſtituant epigrammatis ad Camerium. Aldus, Muretus & cæteri, conſtituunt eos poſt iſtum verſiculum,

En hic in roſeis latet papillis.

Mihi neutro loco satis commode se habere videntur, nec tamen dubito quin ad præcedens pertineant epigramma. Sed proculdubio deest nonnihil. Sive enim hoc, sive istoc loco reponantur, non tamen sensum aptum & Catullo dignum efficias. Custos vero Cretum hoc loco est Talos gigas æneus, qui singulis diebus Cretam circumibat; Holobolus Rhetor ad secundam Dosiadæ Aram; ἔῤῥαισε καὶ ἔφθειρεν ἡ Μήδεια τὸν οὖρον καὶ τὸν ὁρμηλικὸν γηγόχαλκον καὶ χάλκεον ἄνδρα τὸν Τάλω κωλύοντα τοὺς Ἀργοναύτας διελθεῖν: ὃς ἂν μίᾳ ἡμέρᾳ περιόδευε τὴν Κρήτην νῆσον καὶ ἐφύλαττε. De hoc Manuële Holobolo, viro sane doctissimo, sed infelicis admodum fati, vide historias Georgii Pachymerii. Hujus Talonis amores fuisse Rhadamanthum prodit Ibycus apud Athenæum, & Suidas in θάμυρις. Quod autem singulis diebus Cretam circum iret, id videntur nonnulli ad Solem retulisse, itaque apud Hesychium Τάλως, ὁ ἥλιος exponitur. Nempe quia ut huic æreo giganti, ita quoque Soli ἡμεροδρόμου epitheton tribuitur, sumtum à Persarum ἡμεροδρόμοις, de quibus vide & alios, & Suidam. Quod autem Holobolus οὖρον ὁρμηλικὸν interpretatur, id ego malim cum Catullo custodem reddere. Nam οὖρος seu ὦρος custos, ab ὠρεῖν, φυλάττειν. Unde ὠρεῖα, φυλακτήρια, quæ & ὠρήγματα dicuntur ab ὠρήσσω, quod idem est. Inde Latinorum *horrea*, hinc quoque θυρωρὸς, & complura alia. Porro ab hoc Talone dictos esse montes in Creta Tallæos alicubi me legisse recordor, sed an verum sit nescio.

Non Rhesi niveæ citæque bigæ] Mediolanense exemplar habet *Cytæque bigæ*, idque intelligi possit de curru Medeæ, utpote natæ in oppido Cyta. Ista exemplorum coacervatio, quanto major & crebrior, tanto majorem orationi vim affert.

Adde huc plumipedes, volatilesque] Quales fuere non Sirenes modo, sed & Zethus & Calais, qui & capita & pedes pennatos habuere, ut scribit Hyginus. Sed vetus liber Mediolanensis & alia quædam exemplaria habent *plumideas*, & intelligi possunt Sirenes. Volatiles vero sunt Zethus & Calais. Vulgatam tamen retinui lectionem.

AD CATONEM.

O rem ridiculam, Cato, & jocosam,
Dignamque auribus, & tuo cachinno.

Ri-

Ride, quicquid amas, Cato, Catullum:
Res eſt ridicula, & nimis jocoſa.
Deprendi modo pupulum puellæ
Criſſantem. hunc ego, ſi placet Dionæ,
Protelo rigida mea cecidi.

Deprendi modo pupulum puellæ Truſantem] Vocabulum nihili, nec ſatis conveniens huic loco. Utique ſcripſerat Catullus *Criſſantem*, id eſt κεληΐζοντα. Conſtruitur hoc verbum cum caſu tertio etiam in carminibus obſcenis, *Criſſabit tibi fluctuante lumbo.*

Protelo rigida mea cecidi] *Protelo* id eſt eodem tractu & tenore. Adverbium hoc tranſlatum eſt à jugis boum quæ protela appellantur. In Gloſſ. protelum recte exponitur ἄμπρον. Hoc vocabulum tam ipſum notat jugum, quam funem qui per jugum transmittitur. Inde eſt quod ἄμπρον quaſi ἄμπερον ab ἀμπείρω ſeu ἀμπεράω dictum putent Grammatici. Hinc ἀμπρεύειν τὸ μετ᾽ ἁμάξης πορεύεσθαι ut exponunt Suidas & Heſychius. Callimachus; Ἄνδρες δ᾽ Ἠλεῖοι Ἠλείαθεν ἀμπρεύοντες. Ita concipiendus iſte verſiculus, qui non recte ſe habet apud auctorem Etymologici magni. Ut vero a jugo eſt juge & jugiter adverbium, ſic quoque à protelis boum fit adverbium protelo, quod idem eſt ac jugiter. In hac ſignificatione, non hic tantum apud Catullum, ſed & apud Lucretium adverbialiter accipitur pro jugi & continuo tenore cum alibi, tum lib. IV. *Et quaſi protelo ſtimulatur folgure folgur.* Pro jugo vero ſeu funibus quibus, jugum regitur manifeſte hoc vocabulum accipitur non tantum apud Plinium, ſed & apud Lucilium, & Catonem, ut mirer virum magnum ad Solinum negare protelum, veteres uſurpaſſe pro eo quod Græcis eſt ἄμπρον ſeu ἔξαμπρον, cum illa ipſa quæ adducit loca contrarium evincant. Verum recte is in loco Varronis apud Nonium *protalo* mutandum eſſe monet in *protelo*. Quod autem alterum Varronis locum attinet, ubi ſimiliter protelum, pro incitamento accipi putabat Scaliger, is eſt lib. III. cap. XVI. de R R. ubi docet qualia eſſe debeant apum alvearia; *Primum ſecundum villam, potiſſimum ubi non reſonent imagines: hic enim ſonus harum fugæ cauſa exiſtimatur eſſe. Præterea procerum eſſe oportet aëre temperato, neque æſtate fervido, neque hyeme non aprico, ut ſpectet potiſſimum ad hybernos ortus.* Ita legitur in omnibus editionibus, quæ Scaligerianam præceſſere. Ipſe tamen expuncto τῷ *præterea*, ſic legit; *hic enim ſonus harum fugæ cauſa exiſtimatur eſſe protelum. Eſſe oportet* &c. Sed profecto ſiquid

 mutan-

mutandum, scripserim; *Prætoria procerum esse oportet*, & postea *spectent*. Notum antiquos omnes de apibus semper ac de militibus loqui, & adsignare illis castra & prætoria, reges & reginas, duces, satellites, vigiles, custodes & tibicinas. Proceres non uno loco appellat Columella. Prætoria illis tribuit etiam Virgilius. Vulgata tamen lectio servari potest, si procerum hoc loco accipiamus pro oblongo, & construamus cum alveario, quod præcessit. Paulo post etiam ex aliorum sententia jubet exstrui alvearia, quorum altitudo seu proceritas tripla sit ad latitudinem. Sed antequam desinam, hoc quoque addo, adverbium *protelo*, ut à Catullo, ita quoque à Lucilio accipi apud Nonium in *Samium*.

Hanc ubi vult male habere, ulcisci pro scelere ejus
Testam sumit homo Samiam, sibique protelo
Præcidit caulem, testesque una amputat ambo.

Ita emendamus hunc locum, neque, ut puto, aliter Lucillius scripserat.

IN MAMURRAM ET CÆSAREM.

PULCHRE convenit improbis cinædis
Mamurræ pathicoque, Cæsarique,
Nec mirum: maculæ pares utrisque,
Urbana altera, & illa Formiana,
Impressæ resident, nec eluentur.
Morbosi pariter, gemelli utrique.
Uno in lectulo, erudituli ambo:
Non hic, quam ille magis vorax adulter.
Rivales socii & puellarum.
Pulchre convenit improbis cinædis.

Morbosi pariter] Glossæ; *Morbosus*, παθικὸς, & sic omnino accipiendum. Paulo post retinuimus

Rivales socii & puellarum,

cum & conspirent libri, & non minus rectum sit eo, quod substituerunt viri docti.

AD COELIUM DE LESBIA.

COELI Lesbia nostra, Lesbia illa,
Illa Lesbia, quam Catullus unam

Plus

Plus, quam se, atque suos amavit omnis:
Nunc in quadriviis, & angiportis,
Glubit magnanimos Remi nepotes.

Glubit magnanimos Remi nepotes] Magnanimos ironice dictum volunt viri docti, quibus ego libenter assentirer, si faverent libri, in quibus constanter legitur *magna admiremini nepotes*, ut videatur potius scribendum, *magnanimi Remi nepotes*. Nec alienum debet videri hoc epitheton ab ingenio Remi, utpote cui magnanimitas fatalis fuisse creditur. Sensus autem epigrammatis nihil habet difficultatis. Quæritur Catullus tantopere sibi amatam Lesbiam, se relicto, utpote cujus sacculus plenus esset aranearum, defecisse ad secundarios quirites, quos vocat Remi nepotes, ad differentiam potentiorum, qui Romulidæ dicebantur. Satis hoc ex eo adparet, quod eos in quadriviis & angiportis collocet. Eadem ratione, nisi me fallit conjectura, Seneca cap. IX. consolatione ad Marciam vocat Remi populum. *Egregium versum & dignum audivi, qui non è populo Remi;*

Cuivis potest accidere, quod cuiquam potest.

DE RUFA.

Bononiensis Rufa Rufulum fellat.
Uxor Meneni sæpe quam in sepulchretis
Vidistis ipso rapere de rogo cœnam,
Quum devolutum ex igne prosequens panem
Ab semiraso tunderetur ustore?

Bononiensis Rufa Rufulum fallat] In libris veteribus legas *Ruffa Ruffum fallat*. Sed rectius *fellat*, licet vir magnus spurcos vocet homines, qui tam spurcum substituerunt verbum. At profecto iniqua hæc est censura. Si ita, ut ipse vult, constituas hoc epigramma, nullum omnino commodum efficias sensum. In epigrammatis ipsa sæpe sufficit spurcities & virulentia, quæ hic insignis est, cum uxorem Meneni faciat μυζουρίδα & tam miseram, ut etiam è rogo petat cibum. Libera etiamnum republica, complura istiusmodi & Romæ & Athenis scribebantur epigrammata, qui mos cessavit postquam reges & dominos habuere.

Ab semiraso tunderetur ustore] In plerisque veteribus libris *tonderetur* scribitur, & bene, ut puto, antepenultima enim more antiquo corripitur. *Tondere* vero accipitur pro vellicare, radere, lacerare, & carptim ferire,

quemadmodum iſte uſtor, qui Rufam rapientem panem è rogo devolutum, tæda ſua perſtringebat. Sic *detondere guberna* apud Lucilium. Sic quoque utitur eo vocabulo Virgilius, apud quem ſic legendum lib. VI. Æn.

> — *Roſtroque immanis vultur obunco*
> *Immortale jecur tondens.*

Nec aliter Cicero in Arateis,

> *Extremum nitens plumato corpore corvus*
> *Roſtro tondit,*

non *tundit*, ut vulgo. Græci ſimiliter loquuntur, ut cum ὑπὸ γυπῶν κειρέσθαι τὸ ἧπαρ Lucianus dicit in Dialogo Promethei & Jovis, & ſæpe alibi. Hinc quoque lucem accipiunt iſti Martialis verſus lib. XI. Epigr. LXXXV. qui vulgo non ſatis intelliguntur.

> *Hic miſerum ſcythica ſub rupe Promethea radat,*
> *Carnificem nudo pectore poſcet avem.*

Malit, inquit, Prometheus, ut vultur aut aquila jecur ejus perpetuo tondeat, quam ſubire manus Antiochi tonſoris.

* * *

Num te leæna montibus Libyſtinis,
Aut Scylla latrans infima inguinum parte,
Tam mente dura procreavit, ac tetra:
Ut ſupplicis vocem in noviſſimo caſu
Contemtam haberes? o nimis fero corde!

Sive fragmentum, ſive integrum ſit epigramma, nihil hoc habet commune cum ſuperiori, & qui ex utroque unum facere conantur, illi & ſe, & Catullum proſtituunt. Ego integrum eſſe exiſtimo, ſed ideo minus intelligi, quod ut ubique alibi, ita quoque hic lemma epigrammatis perierit, ita ut neſciamus de quo, & qua de cauſa ſcriptum ſit. Hæc eſt ratio, ut non tantum multa Catulli, ſed & plurima Martialis non ſatis intelligantur epigrammata. Ne autem temere hoc adfirmare videar, operæpretium erit ſi exemplis aliquot id ipſum declaremus. In ſpectaculorum Amphitheatri epigrammatis VII. & VIII. apud Martialem, ita reformanda ſunt lemmata, prout concipiuntur in vetuſtis membranis Thuanæis.

DE KAL. APRIL. qua die omnis venatio per mulieres confecta est.

Belliger invictis quod Mars tibi servit in armis,
Non satis est, Cæsar: servit & ipsa Venus.

De Venatrice quæ leonem primæ formæ venabulo excepit.

Prostratum vasta Nemees in valle leonem,
Nobile & Herculeum fama canebat opus.
Prisca fides taceat: nam post tua munera, Cæsar,
Hæc jam fœminea vidimus acta manu.

Epigrammatis XVII. inscriptio talis esse debet.

De Carpophoro, qui pariter immissos aprum, ursum, leonem, pardum, confecit.

Summa tuæ, Meleagre, fuit quæ gloria palmæ: &c.

Epigramma XXX. ejusdem libri auctoritate ita inscribendum & reformandum,

De Carpophoro qui XX. hircos pariter immissos confecit.

Secula Carpophorum, Cæsar, si prisca tulissent
Non Diomedis equos barbara terra ferat.
Non Marathon taurum, Nemee frondosa leonem,
Arcas Mænalium non timuisset aprum.
Hoc armante manus hydræ mors una fuisset,
Huic percussa foret tota Chimæra semel.
Igniferos posset sine Colchide vincere tauros,
Possit utrumque ferum vincere Pasiphaes.
Si sit ut æquorei revocetur fabula monstri,
Hesionem solvet solus & Andromedam.
Herculeæ laudis numeretur gloria: plus est
Bis denas pariter perdomuisse feras.

Complura alia adducere possimus, quæ, quod non recte concipiantur lemmata, vel nullum, vel certe frigidum admodum exhibeant sensum, præsertim in Xeniis & apophoretis. Quis enim intelligit epigramma istud de candela?

An-

Ancillam tibi sors dedit lucernæ,
Totas quæ vigil exigit tenebras.

Sed vero, annuentibus libris antiquis, ita corrigendum & epigramma & lemma.

Cicindela.

Ancillam tibi sors dedit lucernam,
Tutas quæ vigil exigit tenebras.

IN NUPTIAS JULIÆ, ET MANLII.

Collis ô Heliconei
Cultor, Uraniæ genus,
Qui rapis teneram ad vinum
Virginem ô Hymenæe Hymen,
O Hymen Hymenæe.

Cinge tempora floribus
Suaveolentis amaraci.
Flammeum cape. lætus huc
Huc veni niveo gerens
Luteum pede soccum.

Excitusque hilari die,
Nuptialia concinens
Voce carmina tinnula,
Pelle humum pedibus. manu
Pineam quate tedam.

Nanque Julia Manlia,
Qualis Idalium colens
Venit ad Phrygium Venus
Judicem, bona cum bona
Nubit alite virgo,

Floridis velut enitens
Myrtus Asia ramulis,

Quos

Quos Hamadriades deæ
Ludicrum ſibi roſcido
Nutriunt humore.

Quare age huc aditum ferens
Perge linquere Theſpiæ
Rupis Aonios ſpecus,
Lympha quos ſuper inrigat
Frigerans Aganippe.

Ac domum dominam voca
Conjugis cupidam novi,
Mentem amore revinciens,
Ut tenax hedera huc, & huc
Arborem inplicat errans.

Vos item ſimul integræ
Virgines, quibus advenit
Par dies, agite, in modum
Dicite: ô Hymenæe Hymen,
Hymen ô Hymenæe:

Ut lubentius audiens,
Se citarier ad ſuum
Munus, huc aditum ferat
Dux bonæ Veneris, boni
Conjugator amoris.

Quis Deus magis ac magis
Eſt petendus amantibus?
Quem colent homines magis
Cælitum? ô Hymenæe Hymen,
Hymen ô Hymenæe.

Te ſuis tremulus parens
  Invocat, tibi virgines
  Zonula ſolvunt ſinus,
  Te te Hymen cupida novus
  Captat aurę maritus.

Tu fero juveni in manus
  Floridam ipſe puellulam
  Matris è gremio ſuæ
  Dedis. ô Hymenæe Hymen,
  Hymen ô Hymenæe.

Nil poteſt ſine te Venus
  Fama quod bona comprobet,
  Commodi capere. at poteſt,
  Te volente. quis huic deo
  Compararier auſit?

Nulla quit ſine te domus
  Liberos dare, nec parens
  Stirpe jungier. at poteſt,
  Te volente. quis huic Deo
  Compararier auſit?

Quæ tuis careat ſacris
  Non queat dare præſides
  Terra finibus. at queat,
  Te volente. quis huic Deo
  Compararier auſit?

Clauſtra pandite januæ.
  Virgo adeſt. viden, ut faces
  Splendidas quatiunt comas?

Sed

Sed moraris, abit dies,
Prodeas nova nupta.

Tardet ingenuus pudor,
Quæ tamen magis audiens
Flet, quod ire necesse sit.
Sed moraris, abit dies,
Prodeas nova nupta.

Flere desine. non tibi
Aurunculeia periculum est,
Nequa fœmina pulchrior
Clarum ab Oçeano diem
Viderit venientem.

Talis in vario solet
Divitis domini hortulo
Stare flos Hiacynthinus.
Sed moraris, abit dies,
Prodeas nova nupta.

Prodeas nova nupta (st
Jam videtur) & audias
Nostra verba. (viden? faces
Aureas quatiunt comas.)
Prodeas nova nupta.

Non tuus levis in mala
Deditus vir adultera
Probra turpia persequens,
A tuis teneris volet
Secubare papillis:

Lenta qui velut aſſitas
Vitis implicat arbores,
Implicabitur in tuum
Complexum. ſed abit dies,
Prodeas nova nupta.

* *

* *

ô Cubile quot omnibus
Candido pede lecti,

Quæ tuo veniunt hero,
Quanta gaudia, quæ vaga
Nocte, quæ media die
Gaudeat. ſed abit dies,
Prodeas nova nupta.

Tollite, ô pueri, faces,
Flammeum video venire.
Ite, concinite in modum,
Io Hymen Hymenæe io,
Io Hymen Hymenæe.

Ne diu taceat procax
Feſcenina locutio,
Nec nucis pueris neget
Deſertum domini audiens
Concubinus amorem.

Da nucis pueris iners
Concubine. ſatis diu
Luſiſti nucibus. lubet

Jam

Jam ſervire Thalaſio.
Concubine nucis da.

Sordebam tibi villice
Concubine hodie atque heri.
Nunc tuum cinerarius
Tondet os. miſer ah miſer
Concubine, nucis da.

Diceris male te a tuis
Unguentate glabris marite
Abſtinere, ſed abſtine.
Io Hymen Hymenæe io,
Io Hymen Hymenæe.

Scimus hæc tibi, qua licent
Sola cognita: ſed marito
Iſta non eadem licent.
Io Hymen Hymenæe io,
Io Hymen Hymenæe.

Nupta tu quoque, quæ tuus
Vir petet, cave ne neges:
Ne petitum aliunde eat.
Io Hymen Hymenæe io,
Io Hymen Hymenæe.

En tibi domus ut potens,
Et beata viri tui,
Quo tibicine ſerviat
(Io Hymen Hymenæe io,
Io Hymen Hymenæe.)

Usque dum tremulum movens
Cana tempus anilitas
Omnia omnibus annuit.
Io Hymen Hymenæe io,
Io Hymen Hymenæe.

Transfer omine cum bono
Limen aureolos pedis,
Rasilemque subi forem.
Io Hymen Hymenæe io,
Io Hymen Hymenæe.

Adspice, imus ut accubans
Vir tuus Tyrio in toro
Totus immineat tibi.
Io Hymen Hymenæe io,
Io Hymen Hymenæe.

Illi non minus, ac tibi
Pectore uritur intimo
Flamma, sed penite magis.
Io Hymen Hymenæe io,
Io Hymen Hymenæe.

Mitte brachiolum teres,
Prætextate, puellulæ.
Jam cubile adeant viri.
Io Hymen Hymenæe io,
Io Hymen Hymenæe.

Vos bonæ senibus bonis
Cognitæ bene fœminæ,
Collocate puellulam.

Tor-

Io Hymen Hymenæe io,
Io Hymen Hymenæe.

Jam licet venias, marite.
Uxor in thalamo eſt tibi
Ore floridulo nitens:
Alba parthenice velut,
Luteumve papaver.

At, marite, ita me juvent
Cælites, nihilominus
Polcher es: neque te Venus
Negligit. ſed abit dies:
Perge, ne remorare.

Non diu remoratus es.
Jam venis. bona te Venus
Juverit: quoniam palam
Quod cupis, capis, & bonum
Non abſcondis amorem.

Ille polueris * erithei
Siderumque micantium
Subducat numerum prius,
Qui voſtri numerare volt
Multa millia ludi.

Ludite, ut lubet, & brevi
Liberos date. non decet
Tam vetus ſine liberis
Nomen eſſe: ſed indidem
Semper ingenerari.

Torquatus volo paruolus
  Matris è gremio suæ
  Porrigens teneras manus,
  Dulce rideat ad patrem,
  Semihiante labello.

Sit suo similis patri
  Manlio, & facile insciis
  Noscitetur ab omnibus,
  Et pudicitiam suæ
  Matris indicet ore.

Talis illius à bona
  Matre laus genus approbet,
  Qualis unica ab optima
  Matre Telemacho manet
  Fama Penelopeo.

Claudite ostia virgines.
  Lusimus satis. at boni
  Conjuges bene vivite, &
  Munere assiduo valentem
  Exercete juventam.

Collis ô Heliconii] Euripides in Iphigenia priore Hymenæi sedem statuit in monte Pelio. Servius vero ad Ecl. VIII. Oetam montem nominat, ubi Hymenæus ab Hespero adamatus sit. Sane cum Urania Musa præter Catullum, complures quoque è veteribus hunc nuptiarum deum prognatum scribant, licet alii alius Musæ progeniem faciant, mirum non est, ut Musis, ita quoque harum proli varias à Poetis adsignari sedes. Illud magis mirum quod Heliconem montem, non minorem Parnasso, collem appellat. Sed notandum collis vocabulum etiam celsis attribui montibus.

Myrtus

Myrtus Asia ramulis] De Asia palude, non autem de tota continente hæc esse accipienda, extra controversiam ponendum est. Asiam enim primum appellatam fuisse tractum ambientem hanc paludem supra monuimus. Hinc Ἀσίας κιθάρα, pro Lydia, utpote quæ in Asia, oppido circa Tmolum montem, reperta credatur. Sed & Asiana mensa pro Jonica, nec non & Asiaticum dicendi genus eadem ratione debet intelligi. Ut enim Lacones & Argivi breviloqui & σύντομοι, ita Jones copiosos & μακρολόγους fuisse testantur plerique veteres. Multum itaque errant, qui de quibusvis Asiaticis populis hæc interpretantur, illis enim unum dicendi genus & similes tribuere mensas, perquam fuerit ridiculum.

Quos Hamadryades deæ] Cum δρύας quodvis arborum genus appellent Græci, hic non quercuum, quæ nullæ sunt circa paludem Asiam, sed myrtorum intelligendæ sunt deæ. Amat enim myrtus litora & præcipue paludum ripas. Ludicrum hoc loco non est adjectivum, nec accipi debet pro joculari, sed pro loco lusui apto. Apud Livium & alios ludicrum pro ipso ludo & certamine aliquoties invenias. Hinc tibiæ ludicræ,& similiter ludicræ coronæ apud Plinium pro agonalibus. Ludicrum vero hic est lavacrum seu nymphæum, locus nempe ubi puellæ & mulieres ad lavandum conveniunt. Istiusmodi lavacra aut ad mare, aut ad flumina & paludes, & vel arboribus vel rupibus cincta. Ex omnibus tamen tuta sunt nulla, immo quanto umbrosa magis & obscura, tanto magis nequitiæ patent. Pleraque nihilominus quod viris sine crimine aut scelere non pateant, sacra appellantur. Discrepant autem ludicra & nymphæa ab antris. Antra quippe dicuntur ipsæ domus nympharum, seu, ut Græci loquuntur, τὰ τῶν λειμωνιάδων θεῶν ἐνδιαιτήματα, nymphæa vero sunt lavacra seu balnea nympharum. A poetis tamen confunduntur nonnunquam, nam & exesa à mari seu fluminibus sub rupibus antra & ipsa quoque nymphæa dicuntur. Tale quoque est nymphæum subterraneum, quod Alpheus in Arcadia efficit, ubi nempe terram subit, quod propterea ab Hesychio vocatur Νυμφαῖον χθονίων. Verba ejus, quæ vulgo corruptissima leguntur, emendata adscribam. Νυμφαῖον χθονίων, πάροδον ὁ Ἀλφειὸς τῆς Ἀρκαδίαν παραμειβόμενος τὰς λεγομένας Γλυφιὰς διέρχεται. Οἱ δὲ περὶ ποταμὸν Νυμφαῖον. Νυμφαῖον δ᾽ ὄρος ἀκούει τὸ περὶ τῆς

Α'ρκαδίαν. Antrum hoc ab eodem dicitur Γλυφεῖον, & ab Etymologo Γλύφιον, qui addit nymphas exinde Γλυφίας dictas. Sed & Γνύφας idem Hesychius νάπας interpretatur.

Perge linquere Thespiæ Rupis Aonios specus] Per Thespiam rupem intellige montem Heliconem, hic siquidem à Thespiis clementer surgere incipit, unde forsan collem superius dixit. Mirum autem videri possit, quod cum ex omnibus constet geographis Heliconem Thespiis vicinum esse, Eustathius tamen in digressionibus ad Homerum eum Aulidi & Euripo vicinum esse scribat, cum totius Bœotiæ intercedat longitudo. Sed vero intervallum istud longe minus est, quam credunt illi, qui ex solis Ptolemæi sapiunt tabulis. Vix dici potest quantum ille peccarit in Bœotiæ, totiusque Atticæ situ declarando, dum Bœotiæ longitudinem altero tanto majorem facit, quam revera sit. Siquis enim ejus mensuram ad stadia redigat, habebit stadia plusquam mille. Melius Strabo qui Bœotiæ longitudinem tantam fere esse dicit, quantum sit spatium inter Megaridem & Sunium promuntorium, id est stadiorum circiter sexcentorum. Sed vero longe rectius Dicæarchus, qui Bœotiæ longitudinem facit stadiorum quingentorum. Atticam prius vocatam fuisse Α'κτικὴν constat è plerisque, ideo nempe quod sit peninsula. Α'κτὴ enim peninsulam notat, ut patet ex iis, quæ ad Scylacem in prima adolescentia monuimus, quæ multis testimoniis, si opus sit, confirmare possimus. Hujus vero peninsulæ isthmus est Bœotia. Strabo lib. IX. Ω'σθ' ὅπερ εἶπον ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ἰσθμὸν γίνεσθαι τὴν Βοιωτίαν ἀμφιθάλαττον οὖσαν &c. Hujus isthmi spatium, quod maxime coarctatur, est id quod Euripum & intimum sinus Crissæi recessum interjacet. In Ptolemæi descriptione præterquam quod sinus Crissæus desideretur, etiam hoc animadvertendum, quod latera Atticæ quæ à Sunio incipiunt, nimis obtusum ad Sunium faciant angulum, & justo longius excurrant. In iis itaque Attica nihil minus est, quam peninsula ut minime mirum sit, Aulidem tanto intervallo ab Helicone separari. Hæc vero licet ad Catulli expositionem non pertineant, utilia nihilominus sunt ad illustranda infinita veterum loca. Nam sane siquis descriptionem Bœotiæ legat apud Dicæarchum, Strabonem, Melam & plerosque alios in meris versabitur tenebris, nec sciet quid sibi

ſibi veteres voluerint in recenſendis Bœotiæ oppidis tanquam vicinis, quæ tamen in Ptolemaica deſcriptione plurimum à ſe invicem abſunt. In latitudine quidem locorum Bœotiæ adeoque totius Atticæ non multum peccavit, in longitudine vero longe adeo à veritate receſſit, ut non dupla tantum, ſed & tripla nonnunquam fecerit intervallorum ſpatia.

Non queat dare præſides] Nempe qui non ex legitimis eſſent prognati nuptiis, magiſtratu excludebantur, ut recte interpretatur Scaliger. Stante Republica obſervatum hoc fuiſſe, vel ex hoc adparet Catulli loco. Sed mutatum fuiſſe ſub Cæſaribus hunc morem, cum multis aliis exemplis, tum quoque ex hoc ſatis liquet Plinii loco in Panegyrico. *Præfuerat provinciæ Quæſtor unus ex candidatis, in quem Oea, civitas ampliſſima, reditus egregia conſtitutione fundaverat. Hoc Senatui allegandum putaſti. Cur enim te Principe, qui generis tui claritatem virtute ſuperaſti, deterior eſſet conditio eorum, qui poſteros habere nobiles merentur, quam eorum qui parentes habuiſſent.* Sic enim levi mutatione reformandus hic locus, qui viris doctis magnas offudit tenebras. Oea civitas Africæ ampliſſima & nota omnibus, quæ huic candidato reditus fundaverat, id eſt certos fundos adſignarat, quemadmodum Cicero & alii loquuntur.

Aurunculeia periculum eſt] Ut ab Aurunco eſt Auruncejus, ita ab Aurunculo Aurunculejus. Ex hiſtoricis vero nota eſt, non Aurunculeja tantum, ſed & Auruncejа familia, unde Auruncejа Flora & Auruncejа Felicula apud Gruterum in inſcriptionibus. Non ſine ratione ſuſpicetur aliquis ſic quoque ſcripſiſſe Catullum. Nihil tamen mutandum puto, cum iſtiuſmodi ſyncopæ admodum ſint frequentes apud Virgilium, Horatium, Lucretium, & ipſum quoque Catullum, ut in *exules*, *ſingulum* & aliis.

Prodeas nova nupta ſi jam videtur & audias] Non placent ea quæ viri docti ad hunc locum annotarunt. Pro *ſi* reponas *ſt*, notam nempe ſilentii, & nihil ſupererit, quod quemquam morari poſſit. Sic itaque lege;

Prodeas nova nupta (ſt
Jam videtur) & audias
Noſtra verba.

Corrigendus quoque Juvenalis Sat. VI.

Jam fas eſt: admitte viros. ſt dormit adulter?

Sic enim legimus, pro eo quod eſt in libris veteribus *ſi dormit adulter.*

ter. In Varrone simile mendum suspicati sunt viri docti lib. IV. de LL. ubi vulgo sic legitur. *& si Harpocrates significat, qui sunt Taautes & Astarte apud Phœnicas.* Sed hæc intempestiva & commentitia sunt. Libri scripti sic habent. *Principes dei cælum & terra: hi dei iidem qui Ægypti Serapis & Isis, etsi Harpocrates digito significat ut cata se amidem principes in Latio Saturnus & Ops.* Ut dubitandum non sit quin vera sit lectio; *etsi Harpocrates digito significet, ut ea taceam. Iidem principes in Latio Saturnus & Ops.*

Probra turpia persequens] Probra sunt adulteria. Sic quoque infra loquitur, sic quoque Plautus. Nec multum recedunt libri veteres, in quibus *pro qua turpia.* Quapropter maluimus hoc, quam quod reposuere viri docti.

O cubile quot omnibus Candido pede lecti] Hæc est lectio meliorum librorum, nisi quod nonnulla exemplaria pro *lecti* habeant *lectuli* vel *lætuli.* Supplendo huic hiatui quæ viri docti inserciunt, ea, ut opinor, nollet Catullus pro suis agnoscere. Candidum vero pedem vocat eburnum. Vulgo ex ligno fiebant, unde apud Terentium Adelphis *lectuli ilignis pedibus.* Fiebant etiam è brusco, quod erat aceris tuber, ut testatur Plinius lib. XVI. cap. XVI. *Bruscum intortius crispum: mollufcum simplicius sparsum; & si magnitudinem mensarum caperet, haud dubie præferretur citro; nunc intra pugillares lectorumque sublicios aut laminas raro usu spectatur.* Sic lege, non *siliceos*, aut *solicios*, ut vulgo; pro quo *solidos* reponit Salmasius satis intempestive. Sublices vel sublicæ, & inde sublicii dicuntur non solùm ii pali, quibus pontes fulciuntur, sed & quælibet tigna, quibus onus aliquod incumbit, sive illa erecta, sive obliqua, sive transversa substernantur & soli vicem præstent, ut ex Livio constat. A *sublices* Galli, nisi fallor, formarunt *solives.* Perinde vero utrum substantive hoc accipiatur vocabulum, an adjective, id enim si sit, clarum quid subintelligatur. Utitur quoque hoc vocabulo Plinius junior Lib. II. Epist. XVII. *Adhæret dormitorium membrum transitu interjacente, qui suspensus subliciis conceptum vaporem salubri temperamento huc illucque digerit & ministrat.* Ita hunc locum legi jubet optimus noster liber manu Georgii Agricolæ è vetustissimis membranis Ferrariæ descriptus. Etiam apud Livium & alios vox subliciorum in sublicas est mutata. Si quis tamen in loco Plinii *pluteos* malit, non refragabor.

De-

Desertum domini audiens Concubinus amorem] Discrepant & hic libri. Alii enim *amorem*, alii *amores* habent. Neutrum bene, cum *amore* vera sit lectio. Desertus amore, ut desertus amicis, desertus vento.

Sordebam tibi villice] Perperam hæc immutarunt nonnulli, cum plerique sic habeant veteres libri. Noli vero hoc loco Scaligerum audire, qui villicum interpretatur rusticum, cum dispensatorem vel œconomum dicere debuisset. Non villæ tantum, sed & urbani dispensatores villici dicuntur. Gloss. *Villicus*, οἰκονόμος, ἐνοικολόγος, καὶ ὁ κατ' ἀγρὸν οἰκονομῶν. Hinc in carmine obscœno, *Villicus ærarii*, pro custode ærarii. Iidem, nisi fallor, dicebantur quoque duicensi, qui censebantur instar duorum aliorum. Glossæ; *Duicensus*, διπλὸς, δεύτερον ἀπογεγραμμένος. Festus accipit de eo servo, qui sit proximus herili filio. *Duicensus dicebatur cum altero, id est cum filio, census.* Reddendum id vocabulum Pomponio Macco apud Nonium in *Verecunditer*. *Virginem præteriens vidit duicensum in ludo, verecunditer non docentem condiscipulum, verum scalpentem nates.* Perperam vulgo legitur *duos censum*. Varro apud Nonium in *Examussim*. *Quare si diu gens est ad amussim, per me licet assumas teneo δίακον.* Lege; *Quare si duicensus est ad amussim, per me licet assumas ψευθλίακον.* Sed & alibi idem Varro apud eundem Nonium in *Cæcum*. *Neque id cæci consules fecissent, quæ mandata arcana T. Ampio sedissent, aut dividi centum Gn. Magnum.* Et hic quoque, nisi fallor, rescribendum; *quæ mandata arcana T. Ampio, dedissent ante duicenso Gn. Magni.* Ut vero ad Catullum redeam, sensus ejus hic est; Sordebam tibi, inquit, ô concubine villice, meque indignum tuis judicabas amoribus, elatus nempe & superbus formæ tuæ præstantia, & simul quod villicus seu dispensator & omnia esses apud dominum; sed concidet tibi iste spiritus, & jam jam miser à nova nupta traderis cinerario, qui cum capillitio simul quoque istam auferet arrogantiam. Notum vero est, ut puto, villicorum, atriensium, œconomorum & similium id genus hominum, utpote qui & ipsi aliquid sibi esse videantur. Hinc *procuratoris vultus* apud Martialem pro gravi & aspero. Pessime hæc accepta ab interpretibus.

Nunc tuum cinerarius Tondet os] Recte dicit cinerarium, quia concubini non jussu mariti tondebantur, ut putabat Muretus, sed jussu novæ nuptæ, unde apud Martialem;

Tondebit pueros jam nova nupta tuos.

Cinerarios enim & ciniflones, non virorum, sed mulierum servos fuisse notum est omnibus. Apprime autem huc facit locus Lucilii apud Nonium Marcellum in *zonatim*. *Puer zonatim circa impluvium cinerarios eludebat*. Sic enim legendum ex veteri nostro libro, in quo *per zonatim* scribitur, pro *puer zonatim*. Manifeste enim loquitur de puero jam jam tondendo & cinerarios effugere cupiente, quem sensum ex ingenio quoque perspexerat Lipsius. Dictos autem puto cinerarios, non à calefaciendis in cinere calamistris, ut habet Varro, sed quod capillos cinere rutilarent. Valerius Maximus lib. II. cap. I. de priscis matronis; *Quo formam suam concinniorem efficerent summa cum diligentia capillos suos cinere rutilabant*. Cato in originibus apud Charisium; *Mulieres nostræ capillum cinere inungitabant, ut rutilior esset crinis*. Recte vero dicit cinere inunxisse capillos, cinis quippe iste non erat pulvis dissolutus, sed lixivium aut sapo Gallicus. Plinius Lib. XXVIII. Cap. XII. *Prodest & sapo, Gallorum hoc inventum rutilandis capillis. Fit ex sevo & cinere. Optimus fagino & caprino, duobus modis spissus ac liquidus. Uterque apud Germanos majore in usu viris, quam feminis*. Meminit etiam utriusque Martialis. Spissus Sapo erat is, qui à Mattiacis in pilas densabatur, de quo in Apophoretis.

Si mutare paras longævos, cane, capillos;
Accipe Mattiacas (quo tibi calva?) pilas.

Lemma hujus distichi est *sapo* in plerisque libris antiquis. Perperam vero inscriptionem istam retulere ad præcedens distichon, cujus lemma reducendum est ejecto sapone, hoc pacto.

Crines.

Cattica Teutonicos accendat spuma capillos,
Captivis poteris cultior esse comis.

Sic reformanda sunt hæc disticha annuentibus fere libris vetustis. Non placebant nempe Germanorum flavi crines, nisi lavarentur spuma Cattica, seu sapone liquido, quo plus rutilarent. Spuma autem Cattica est, spuma Batava, ut ipse Martialis alibi docet lib. VIII. epigr. XXXIII.

Et

Et mutat Latias spuma Batava comas.

Polline vero oryzæ, vel farinæ, vel quocunque alio pulvere aut cinere sicco & dissoluto, canitiem sibi conciliasse, uti hoc tempore fit, nusquam, ut puto, legitur, nisi in luctu tantum, quando cinere capillos aspergebant. Illa quippe scobs aurea, qua Lucius Verus & Galienus Impp. usi, ac item Salomonis equites, ut est apud Josephum, ista nihil ad rem facit. Forsan hæc non fuit scobs simpliciter, sed tinctura aurea, quæ ex scobe seu ramentis auri conficitur. De hac nonnihil alio diximus loco.

Scimus, hæc tibi, quæ licent, sola cognita] Passeratius in Memmianis exemplaribus affirmat se reperisse,

Scimus hæc tibi cælibi
Soli cognita.

Hujus lectionis mentionem facit etiam Robortellus in suis ad hoc epithalamium annotationibus. Sane si vetusti alicujus exemplaris auctoritate fulciretur hæc lectio, crederem sic scripsisse Catullum,

Scimus hæc tibi cælibi &
Soli cognita.

Retinui tamen lectionem vulgatam, quæ in omnibus vetustis libris, quos vel Achilles Statius consuluit, aut nos vidimus, constanter scripta reperitur. Scimus, inquit, hæc sola, supple stupra, quæ licent, esse tibi cognita; sed eadem nunc tibi marito non licent.

Quæ tibi sene serviet] Frigida lectio & quam frustra emendare & interpretari conati sunt viri docti. Scripti plerique codices sic habent; *quæ tibi sine servit.* Proculdubio scripsit Catullus; *Quo tibicine serviat,* & construendum cum sequentibus, *usque dum tremulum movens* &c. Sic quoque supra spondeum in prima sede posuit, in *Aurunculeja.* Ut autem in ædificiis tibicines dicuntur fulcra, quæ tanquam tibiæ partes ruituras sustinent, ita quoque hic maritus domus vocatur tibicen. Sed & pro quolibet sustentaculo accipi hoc vocabulum, vel ex Petronii loco in epistola Circes ad Polyænum satis colligi potest; *Quod si idem frigus genua manusque tentaverit tuas, licet ad tibicines mittas.* Lignea nempe fulcra intelligit, qualibus claudi & tripedes utuntur. Pessime hæc vulgo interpretantur. Dicuntur quoque suffraginati.

Rasi-

Rasilemque subi forem] Ex opere rasili, quod non tantum ligno, uti hic, sed & lapidibus & metallis ex æquo convenit. Hesychius; Ξοάνων προθύρων, ἐξεσμένων. Sic distingue, nam ξόανον est opus rasile, idem nempe quod ξεστὸν, cum sit adjectivum. Hinc στήλη ἀπὸ ξοάνου *columna rasilis*, apud scriptorem chronici Alexandrini ad annum III. Olymp. CCLXXVII. Alibi quoque id vocabulum ita acceptum occurrit, licet perperam redditum ab interpretibus.

Aspice unus ut accubans] Mirifice hunc locum vexarunt viri summi, qui quamvis plurimum à se invicem, plus tamen à mente Catulli recesserunt. Scaligerum carpit Lipsius & merito, Lipsium carpit Scaliger in secundis ad Catullum curis, licet non recte, utrumque vero Salmasius, nihilo tamen felicius. Omnes in eo peccant, quod vulgatam immutarint lectionem, quæ optime sese habet, quæque omnium librorum auctoritate firmatur. *Unus* hic accipitur pro solo, ut passim apud Ciceronem, Plautum, Terentium, & ipsum quoque Catullum. Ex sequentibus ipsa luce clarius patet puellam necdum collocatam esse, quod tamen plerique existimarunt. Maritus seorsim in alio discubitorio seu cænatorio toro exspectat donec sponsa conjugali toro à pronubis collocetur. Lege quæ sequuntur, & fateberis, nihil hic esse quod quemquam possit offendere. At vero *imus*, vel *intus* si legas, nullum commodum expedias sensum. Intus accumbere eo intellectu, quo ipsi volunt, ne Latinum quidem est. Quod vero Lipsius pari ratione id dici putet ac *intus canere*, in eo fallit ipsum ratio. Aspendii citharistæ intus canere dicebantur. Asconius Pedianus id sic interpretatur; *Cum canunt citharistæ utriusque manus funguntur officio. Dextra plectro utimur, & hoc est foris canere. Sinistra digitis chordas carpit, & hoc est intus canere. Difficile autem quod Aspendius citharista faciebat, ut non uteretur cantu utraque manu, sed omnia id est universam cantionem intus & sinistra tantum manu complecteretur. Unde omnes, quotquot fures erant, à Græcis tanquam Aspendii citharistæ in proverbio dicebantur, quod ut ille carminis, ita isti furtorum occultatores erant.* In Vulcatii vero Gallicani expositionibus ad Verrinas Ciceronis hactenus ineditis, luce tamen dignissimis, ita explicatur hic locus; *Aspendium citharistam*] *Simulacrum*

lacrum dicit hujus cithariſtæ abſtuliſſe Verrem. Fuiſſe autem fertur tantæ ſubtilitatis, ut non exerta manu nervos citharæ impellere, ſed perquam occultis motibus, ac propterea proverbio aliter dictus eſt in ſe canere ſolitus; ſimulque orator χαριέντως, ut illum ipſum artificio ſuperaſſe videatur, callidiorem videlicet oſtendens hunc in furando, quam illum in pſallendo. Aſpendii nempe cithariſtæ, aliique qui intus canere dicebantur, manu ſiniſtra totum peragebant canticum. Illa autem latebat poſt magadem, ubi erant gradus, quibus ab uno ſono ad alterum aſcenſus eſt aut deſcenſus. Futiles enim ſunt, qui exiſtimant in veterum lyris ſingulas chordas, ſingulos tantum admiſiſſe ſonos, & non plures, uti fit in harpis vulgaribus, quas lyras barbarorum vocat Fortunatianus, & ante illum Diodorus Siculus. Porro de Aſpendiis cithariſtis ita Zenobius, ὐδεμίαν φορὰν ἔξω φορεύουσι, πάσας δ' ἐν τῷ ὀργάνῳ.

Vos bone ſenibus unis Cognitæ verne feminæ] Hæc eſt lectio meliorum librorum, unde facile eruas veram & Catullianam lectionem,

Vos bonæ ſenibus bonis
Cognitæ bene feminæ.

At marite tuum tamen] Egregie hunc locum emendavit Scaliger, cujus lectionem incunctanter admiſimus.

Ille pulvis Erythræi] Etiam hic locus multum vexavit interpretes, quorum conjecturas recenſere non attinet, cum nihil iis ſubſit ſolidi. Omnino ſcripſerat Catullus; *Ille pulvis Erythrii.* Fefellit librarios antiquus genitivus *pulvis* pro pulveris. Erythron tractus eſt ſeu pars Cyrenaicæ, cujus mentionem facit Ptolemæus. Tractus hic ſatis late patebat, utpote quo non tantum promuntorium, quod Ἐρυθρὰν ἄκραν Stephanus vocat, ſed complura inſuper oppida ſeu vicos contineret. Duo memorat Syneſius Epiſt. LXVII. Palæbiſcam nempe & Hydraca; Παλαίβισκα δὲ καὶ Ὕδραξ εἰς τὴν ἀρχαίαν τάξιν ἐπανήχθησαν καὶ πρὸς τὸ Ἐρυθρὸν ἀνελήφθησαν. Utrumque hoc oppidum memorat quoque Ptolemæus in Pentapoli, quamvis pro Παλαίβισκα vulgo apud eum legatur Ἀλιβάκκα vel Ἀλυββάκα. In hac olim regione quæ, ut vidimus, Ἔρυθρον dicebatur, nata fuit

forsan Sibylla Erythræa vulgo dicta, quam nonnulli Libyssam faciunt, διὰ τὸ τεχθῆναι ἐν χωρίῳ Ἐρυθρῶν ὃ προσηγορεύετο Βάττου, ut inquit Suidas, vel ut hab t alia lectio Βαττίας, quia nempe in Erythro tractu Batti sepulcrum esset. Plures tamen hæc de Erythris Joniæ seu Phrygiæ intelligere malunt, quibus nolim adversari. Præter memorata loca; complura quoque alia oppida seu vicos in Erythro tractu fuisse patet ex eadem Synesii epistola, utpote ex qua satis colligitur multas Erythritidas fuisse Ecclesias. Porro ab Erythrio agro, ejusque oppidis Palæbisca & Hydrace incipiebat Libya siticulosa seu arenosa. Idem Synesius; Γέγονα κατὰ Παλαίβισκάν τε καὶ Ὑδράκας, κῶμαι δ᾽ αὗται πενταπόλεως καὶ τῆς διψηρᾶς Λιβύης αὐτὰ τὰ μεθόρια. Cum itaque Erythros vel Erythron vocetur illa Cyrenaicæ portio, quæ Libyæ arenosæ est vicina, & ab eo dictus sit sinus Erythrius ὁ κατ᾽ Ἐρυθρὸν κόλπος, ut habet idem Synesius Epist. LI. clarum est pulverem Erythrium à Catullo appellari arenas Cyrenaicas. Ipse semetipsum explicat in Epigrammate ad Lesbiam,

Quam magnus numerus Libyssæ arenæ,
Laserpitiferis jacet Cyrenis &c.

Qui vestri numerare volt Multa millia ludi] Ita mutarunt viri docti, pro eo quod est in libris *ludere*. Cum vero in quibusdam veteribus scriptum invenerim, *lude* vel *ludite*, non immerito aliquis suspicetur sic scripsisse Catullum,

Qui vestra numerare volt
Multa millia luctæ.

Nec suspectum esse debet vocabulum luctæ, pro luctatu vel luctatione, si verum sit, quod nonnulli affirmant, usum eo Hyginum in Astronomico.

Dulce rideat ad patrem] Locum Virgilii

Incipe parve puer cui non risere parentes,

non recte exponit Scaliger, omnino enim ille sic accipi debet, incipe parve puer ridere, ut tuo risu provoces etiam risum parentum, cui enim puero parentes non risere

Nec Deus hunc mensa, dea nec dignata cubili est.

Inter-

Interpretatio Servii non discrepat ab illa Quintiliani, ut jam aliis monitum. Nihilo felicior est Scaliger in corrigendo & exponendo loco Martialis lib. XII. Ep. XXI. ad Marcellinam conjugem.

Nec cito ridebit peregrini gloria partus.
Romanam deceat quam magis esse nurum.

Nullum subsidium adferunt libri veteres, nisi quod nonnulla exemplaria habeant, *Romanam dicet te magis esse nurum.* Frivola est Scaligeri lectio scribentis *Nec cito ridebit peregrini Clodia partus.* Noli dubitare quin sic scripserit Martialis.

Nec Sicori debet peregrini gloria partus,
Romanam dicet te magis esse nurum.

Debet hic accipitur passive, vel est ellipsis & subintelligitur *aliquid* vel *quidquam* ut sæpe. Non, inquit, Sicori debetur gloria peregrini partus, ipse siquidem Sicoris non infitiabitur, te ingenio & moribus Romanis præditam, Romanam potius, quam Hispanam esse dicendam.

CARMEN NUPTIALE.

JUVENES.

Vesper adest, juvenes. consurgite. vesper Olympo
Expectata diu vix tandem lumina tollit.
Surgere jam tempus, jam pinguis linquere mensas,
Jam veniet virgo, jam dicetur Hymenæus.
Hymen, ô Hymenæe Hymen ades, ô Hymenæe.

PUELLÆ.

Cernitis, innuptæ, juvenes? consurgite contra.
Nimirum Oetæos se ostendit noctifer ignes
Sic certe, viden' ut perniciter exiluere?

Non temere exiluere. canent quod visere par est
Hymen, ô Hymenæe Hymen ades, ô Hymenæe.

JUVENES.

Non facilis nobis, æquales, palma parata est.
Adspicite, innuptæ secum ut meditata requirant.
Non frustra meditantur. habent memorabile quod sit.
Nec mirum: tota penitus quæ mente laborent.
Nos alio mentis, alio divisimus auris.
Jure igitur vincemur. amat victoria curam.
Quare nunc animos saltem convertite vostros:
Dicere jam incipient, jam respondere decebit:
Hymen, ô Hymenæe Hymen ades, ô Hymenæe.

PUELLÆ.

Hespere, qui cælo fertur crudelior ignis?
Qui natam possis complexu avellere matris,
Complexu matris retinentem avellere natam,
Et juveni ardenti castam donare puellam?
Quid faciant hostes capta crudelius urbe?
Hymen, ô Hymenæe Hymen ades, ô Hymenæe.

JUVENES.

Hespere, qui cælo lucet jucundior ignis?
Qui desponsa tua firmes connubia flamma
Quæ pepigere viri, pepigerunt ante parentes,
Nec junxere prius, quam se tuus extulit ardor.
Quid datur à divis felici optatius hora?
Hymen, ô Hymenæe Hymen ades, ô Hymenæe.

PUEL-

PUELLÆ.

Hesperus è nobis, æquales, abstulit unam.
Nanque tuo adventu vigilat custodia semper.
Nocte latent fures, quos idem sæpe revertens
Hespere mutato comprendis nomine eopse.

JUVENES.

Ut lubet innuptis ficto te carpere questu.
Quid tum si carpunt tacita quem mente requirunt?
Hymen, ô Hymenæe Hymen ades, ô Hymenæe.

PUELLÆ.

Ut flos in septis secretus nascitur hortis,
Ignotus pecori, nullo convolsus aratro,
Quem mulcent auræ, firmat sol, educat imber:
Multi illum pueri, multæ optavere puellæ,
Idem quum tenui carptus defloruit ungui,
Nulli illum pueri, nullæ optavere puellæ:
Sic virgo dum intacta manet, dum cara suis est.
Quum castum amisit polluto corpore florem,
Nec pueris jucunda manet. nec cara puellis.
Hymen, ô Hymenæe Hymen ades, ô Hymenæe.

JUVENES.

Ut vidua in nudo vitis quæ nascitur arvo,
Nunquam se extollit, nunquam mitem educat uvam,
Sed tenerum prono deflectens pondere corpus,
Jam jam contingit summum radice flagellum,
Hanc nulli agricolæ, nulli accoluere juvenci:
At si forte eadem est ulmo conjuncta marita,
Multi illam agricolæ, multi accoluere juvenci:

Sic virgo, dum intacta manet, dum inculta senescit,
Quum par connubium maturo tempore adepta est,
Cara viro magis, & minus est invisa parenti.
Et tu ne pugna cum tali conjuge virgo.
Non æquum est pugnare, pater quoi tradidit ipse,
Ipse pater cum matre, quibus parere necesse est.
Virginitas non tota tua est. ex parte parentum est.
Tertia pars patris est, pars est data tertia matri
Tertia sola tua est: noli pugnare duobus,
Qui genero sua jura simul cum dote dederunt.
Hymen, ô Hymenæe Hymen ades, ô Hymenæe.

Cernitis innuptæ juvenes consurgite contra] Consule patris mei de Analogia lib. 1. cap. xv. ubi docet versiculum hunc sic distinguendum esse;

Cernitis, innuptæ, juvenes? consurgite contra.

Nimirum Oeteos ostendit noctifer imbres] Ita concipitur hic versus cum in aliis, tum quoque in vetustissimo libro Thuanæo, ubi inter alia antiqua poemata, hoc quoque Catulli legitur Epithalamium. In aliis libris pro *imbres* legitur *imber*, unde Scaliger faciebat

Nimirum Oceano se ostendit noctifer imbre,

plane contra sensum Catulli, cum imber impedire potius debeat ne videatur Hesperus. Nihilo felicius alii *umbras*, alii alia substituunt. Vera lectio est *ignes*, quomodo etiam Avantius vetus exemplar habuisse testatur. Apud Manilium non uno in loco hæc vocabula in antiquis membranis invicem permutata offendi. Oetæos ignes vocat stellas & præcipue Luciferum cui mons Oeta consecratus est. Caussam hujus rei ut habeamus adscribam verba Servii ad ista Virgilii,

Tibi deserit Hesperus Oetam.

Sic itaque ille; *De hoc monte stellæ videntur occidere, sicut de Ida nasci; ut, Jamque jugis summæ surgebat Lucifer Idæ. Et hoc dicit, tibi Hesperus deserit, tibi, id est per te nox advenit.* Nempe qui è vertice Idæ montis prospectant, illi duabus fere horis solem & reliqua sidera prius

oriri

oriri vident, quam videant ii qui in plano versantur. Contra vero qui Oetæ montis verticem conscendunt, illis sol & sidera duabus horis serius occidunt, quam occidant iis qui in campestribus degunt. Hujus rei causam in observationibus ad Melam & alibi copiose satis exposuimus. Bene itaque dixit Virgilius, quod Hesperus deserit Oetam, utpote è cujus vertice ultimo cernatur, quemadmodum idem sidus mutato nomine ex Ida primum conspicitur. Hinc est quod, teste eodem Servio, Hespero & Hymenæo, Hesperi delicio, sacer fuerit mons Oeta. Hinc quoque est quod in nummis Locrorum Ozolarum, qui & Hesperii dicuntur, Hesperi sidus exprimatur, quod non tantum Strabo, sed & vetusta, quæ supersunt, testantur numismata. Nec tantum Locri Ozolæ, qui occidua Oetæ juga, sed & Orientales Locri, qui Opuntii vocabantur, quique fretum accolebant Euboicum, qua nempe Oeta exit in mare, similiter Hesperi sidus & quidem ampliori & magis conspicua forma in suis exprimebant nummis. Miror vero quod cum Virgilius memorato paulo ante loco, ac item in Culice sidus hoc faciat occidere in Oeta, idem tamen in Ciri, si tamen Virgilio adscribi debeat hoc carmen, diem ab Oeta oriri dicat.

Postera lux ubi læta diem mortalibus almum
Egelido veniens mani quatiebat ab Oeta.

Non me fugit quod & Seneca in Tragediis non uno loco, ac item Silius, similiter solem & sidera ex hoc ipso monte oriri faciant, sed poëtica auctoritas non debet naturæ præscribere, cum manifeste errarint. Jllud quidem verum est solem & alia sidera è montibus & locis admodum editis conspici posse etiamsi viginti & pluribus gradibus infra horizontem mersa fuerint, sed observandum non eadem ubique id fieri ratione. Si enim istiusmodi sit montium situs, ut hinc quidem pelagus, inde vero vastos terrarum prospicianr tractus; utique continget ut ab ea parte, qua tellus est, sidera videantur multo profundius infra horizontem mersa, quam ab alia parte qua pelagus est. Ab Ida itaque Phrygiæ, à Casio Syriæ, & innumeris aliis montibus, qui ab oriente vastis & apertis telluris spatiis terminantur; ab illis inquam sidera orientia comparent, viginti & pluribus gradibus infra horizontem etiamnum latentia, cum eadem ubi horizontem occiduum transierint

ierint multo citius dispareant si è mari se videnda præbeant. At vero ex Oeta, Atho, aliisque culminibus, quæ mare ab oriente prospiciunt, longe tardius sol & sidera orientia cernuntur, eademque longe serius in occiduo deficiunt cardine, qua nempe tellus adiacet. Eadem est ratio Canopi, qui è specula Pharia longe altius refractus adparet, quam vel è Rhodiis, vel Cnidiis adpareat speculis. Ex his enim sidus hoc per marinum spectatur aërem, cujus quanto major est refractio, tanto brevius est id spatium ad quod oculi possint pertingere, ut alibi ostendimus.

Canent quos visere par est] Puto Catullum ita scripsisse uti est in Thuanæis excerptis, *Canent quod visere par est.* Canent nempe visu & spectatu digna. Hinc *visendus* pro spectabili & memoratu digno. Idem nempe hic dicunt puellæ de juvenibus, quod juvenes paulo post de puellis *habent memorabile quod sit.*

Nec mirum tota penitus] Reduximus hunc versum temere expunctum à viris doctis, cum & vetustissimum Thuanæum & alia exemplaria illum agnoscant. Iidem libri paulo post habent *convertite,* non *committite.*

Hesperus è nobis æquales abstulit unam] Post hunc versiculum, aliquot versus desiderari putant Achilles Statius & Scaliger. Ego aliter sentio, & omnia recte se habere puto, cum & sensus constet, & exemplaria conspirent. Toto nempe hoc epithalamio circa id potissimum versantur juvenes & puellæ, ut hi quidem Hesperum, istæ vero Phosphorum laudent. Conqueruntur itaque illæ hoc loco, quod Hesperus unam è suis æqualibus rapuerit, & ironice subjiciunt vigiles adveniente Hespero bene & diligenter officio suo fungi, idque eo prætextu quod fures noctu lateant; sed tamen inquiunt, ô Hespere, tu qui mutato nomine & ex Hespero factus Phosphorus, cum sæpe fures & grassatores comprehendas, cur non æque diligenter excubas quando es Hesperus, cur tunc rapinas fieri permittis? In Ciri Virgiliana puellæ similiter aversantur Hesperum;

Quem pavidæ alternis fugitant, optantque puellæ:
Hesperium fugitant, optant ardescere solem.

Contra Callimachus in Aecale inducit juvenes Hesperum laudantes,

Αὐτὸν

Αὐτὸν μέν φιλέουσ' αὐτὸν δέ τε πεφρίκασι·
Ἑσπέριον φιλέουσιν, ἀποστυγέουσιν ἑῷον.

Cum juvenibus facit mascula Sappho apud Dionysium Halicarnassensem in eo scripto quod perperam Demetrio Phalereo tribuitur, uti patet ex Scholiis Aristophanis. *Ἕσπερε πάντα φέρεις, φέρεις οἶν, φέρεις αἶγα, φέρεις ματέρι παῖδα.* Eadem in alio epithalamio. *Ἕσπερε πάντα φέρων ὅσα φαινόλις ἐσκέδασ' αὔως.* Sic lege. *φαινόλις* est epitheton Phosphori. Hesychius; *Φαινολὶς, λαμπρὰ, φωσφόρος.* Apud eundem legas quoque; *Ἐπιφάτνιος, ὁ ἑωσφόρος ἀστὴρ,* nempe quia sidere hoc oriente ad præsepe aguntur pecora. Eadem ratione Apollonio Rhodio dicitur *αὔλιος ἀστήρ.* Nec defuere qui olim etiam apud Homerum sic legendum putarent pro *οὔλιος.*

Nempe tuo adventu vigilat custodia. Semper nocte latent fures] Sic distinximus hunc locum. Est autem ironice dictum à puellis, noctu scilicet latent fures, ut eos custodes & excubitores deprehendere nequeant, cum satis feliciter eos capere sciant oriente Phosphoro. Hac ratione furibus, præ.miatoribus & grassatoribus nocturnis, non minus sacer erat Hesperus; quam amantibus. Tale porro furum genus à Petronio Arbitro & Apulejo vocantur *internuculi*, quod miror non suboluisse viris doctis, qui infeliciter admodum hæc loca corrigere conati sunt. Vel ipsa vocis compositio eos docere debuerat; ut enim diurni fures dicuntur *interdiarii*, id est *ἡμεροκλέπται.* uti exponitur in Glossis; sic nocturni sive *ἡμεροκοῖται* dicuntur internuculi. A Græcis iidem quoque vocantur *δειελῖται.* Nam *δείελος* Hesperi epitheton, unde apud Homerum *δείελος ὀψὲ δύων.* Sed & fures inde dictos existimat Nonius, in quo tamen falli, norunt illi qui Græce sciunt. Neque satis bene & ipse, & alii versus adducunt Homeri, ut ostendant nebulones dictos quod nebulam & tenebras inducant;

Εὖτ' ὄρεος κορυφῇσι νότος κατέχευεν ὀμίχλην
Ποιμέσιν οὔτε φίλην, κλέπτῃ δέ τε νυκτὸς ἀμείνω.

Tralative dicuntur homines nequam tenebras offundere, ut in aliorum damno & cæcitate, ipsi sua inveniant commoda. Sed si proprie loquamur, non fures nebulas, sed nebulæ faciunt fures. Recte itaque Homerus nebulas ipsa quoque nocte furibus gratiores esse dicit. Noctu quippe vigiles & excubatores metuunt, qui non timentur quando sunt nebulæ: & proculdubio hinc dicti sunt nebulones, fures sagaciores, qui propterea distinguendi sunt à δειελίταις, internuculis & tenebrionibus. Sequentem versum sic legit Thuaneus codex:

Hespere mutato comprendis nomine eospem,

ut videatur legendum *eopse*.

At lubet innuptis] Scribendum, *Ut lubet*. Hæc enim à juvenibus dicuntur. Passim in Catullo initiales literæ vitiatæ sunt. Paulo post ex vetustis membranis Thuaneis pro *contusus*, reposui *convolsus*.

Quem mulcent auræ] Sic quoque Propertius,

Mulcet ubi effusas aura beata rosas.

Zephyro potissimum tales auræ tribuuntur, unde Lucretio *genitabilis aura favonii*, hac quippe nutriri dicuntur flores & plantæ. Unde in epigrammate Bacchilidis Anthol. VI. Τῶν πάντων ἀνέμων πιοτάτῳ ζεφύρῳ. Itaque recte apud Pollucem lib. I. αὖραι τρέφουσι γὰρ καὶ αὔξουσι, & Ovidius

Auris mulcebant natos sine semine flores,

Sed hæc omnia commenta poetarum, fingentium auras istas ab Elysiis adventare campis. Certum est auras seu ventos molles alere plantas, & dari ἀνεμοτραφῆ φυτὰ κούφοις αὐξανόμενα πνεύμασι, ut Græci loquuntur. Solos vero id efficere zephyros, istud vero minime concesserim: non tantum ob hoc quod Theophrastus in scripto de ventis prodit, alios fructus nutriri, alios vero corrumpi à Zephyris, sed ob aliam magis universalem causam, eam nempe, quod cum omnes plantæ humore alantur, necessum sit, ut si quando Zephyri à mari aut humentibus multum flant locis, plurimum etiam secum alimenti ferant: iidem vero noceant plurimum, si à terrestribus siccis veadveniant locis. Humor est itaque qui alat, non ventus, qui nullas

las habet qualitates nisi eas, quas ex iis, per quos transit, acquirit locis.

Sic virgo dum intacta manet, tum cara suis, sed] Lectio hæc quamvis hodiernis placere possit auribus, & insuper librorum aliquot auctoritate munita sit, non tamen est Catulliana, omninoque miror plerosque Catulli interpretes secure adeo prætervectos esse hunc locum, cum ex Quintiliano lib. IX. cap. III. manifestum sit sic scripsisse Catullum.

> *Sic virgo dum intacta manet, dum cara suis: sed*
> *Cum castum amisit* &c.

Subjicit enim prius *dum*, accipi hoc loco pro *quoad*, sequens vero pro *usque eo*. Lectionem hanc confirmant membranæ Thuaneæ. In vulgatis autem Quintiliani exemplaribus, non recte concipitur hic Catulli locus, qui bene sese habet in vetustioribus libris.

Nunquam se extollit, nunquam mitem educat uvam] In Thuaneis membranis legitur,

> *Nunquam se extollit, quam muniteam educat uvam,*

Unde forsan faciendum,

> *Nunquam se extollit, nunquam Amineam educat uvam.*

Nam sane non semper verum est, viduas vites non producere uvas mites; cum & Κατακεκαυμενίτης in Asia tractus totus sit sine arboribus; & in ipsa quoque Italia multæ sint ἄμπελοι χαμαΐται, quæ præstantes ferant uvas. Attamen verum est Amineas, Aminæas, aut etiam Aminnias, hoc est vites ἀναδενδράδων præstantiores censeri. Gaudent enim uvæ excelso situ & multa umbra, unde πεζαιτὰ istiusmodi loca vinifera dicebantur. Hesychius Πεζαΐτὰ, μετέωρα ἀμπερουργία, ὡς αἱ ἀναδενδράδες. Ineptum est Festi etymon, putantis Tamminia dici, quod tam rubra sint quam minium. Ex prava Virgilii lectione deformatum hoc vocabulum. Verum itaque esse puto, id quod affirmat Hesychius, Peucetiam, sive Picentinorum terram, Aminæam olim dictam fuisse. Ἀμιναῖον δι' ἑνὸς ν τὸν οἶνον λέγε. ἡ γὰρ Πευκετία Ἀμιναία λέγεται. Etiam Macrobius

 Ami-

Aminium campum in Picentinis, hoc est ad Salernum ponit. Sed & Galenus quoque Aminii vini ex Campania aliquoties facit mentionem, licet ipse minus id esse bonum existimarit, quam sit Aminæum Bithyniæ & Siciliæ. Puto primam hujus vocis originem petendam ab Abella & Abellino, diversorum quidem populorum postmodum oppidis, cum illud fuerit Hirpinorum, alterum vero Campaniæ, adeo tamen sibi invicem vicinis, ut vix totis decem passuum distent millibus, minimeque dubitandum sit, quin ab Avella seu Abella factum sit Abellinum. B & M mutæ, & similiter liquidæ L & N, quam sæpe invicem permutentur, notum est omnibus. Huc facit quod idem illud vinum, quod Α'μίνιον, seu Α'μίννιον, uti passim habent vetera Geoponicorum exemplaria, Græci quoque Α'βίλλιον appellarint. Hesychius; Α'βίλλιαν, οἶνον. Thebani hoc vocabulum in Α'μιλλάκαν deformasse videntur, ac si a litibus & jurgiis, quæ vinum id moveat, esset dictum. Hæc dicta sufficiant, ut sciamus campos Aminios, seu Aminæos, recte à Macrobio ad Salernum poni, utpote qui siti fuerint in confinio Campaniæ, Picentinorum & Hirpinorum, & in oppidis Abella & Abellino, antiquæ hujus appellationis superesse vestigia.

At tu ne pugna] Thuaneæ membranæ *Et tu nec pugna*, quod rectius est. Paulo post ex iisdem, pro eo quod vulgo legitur,

> *Tertia pars matri, pars est data tertia patri,*

fecimus

> *Tertia pars patris est, pars est data tertia matri.*

ATTIS.

Super alta vectus Atys celeri rate maria
Phrygium ut nemus citato cupide pede tetigit,
Adiitque opaca silvis redimita loca deæ:
Stimulatus ubi furenti rabie, vagus animi
Devolvit lenta acuta sibi pondera silice.
Itaque ut relicta sensit sibi membra sine viro:
Et jam recente terræ sola sanguine maculans,

Ni-

Niveis citata cœpit manibus leve typanum,
Typanum tubam Cybelles; tua, mater, initia.
Quatiensque terga tauri teneris cava digitis,
Canere hoc suis adorta est tremebunda comitibus:
Agite ite ad alta, Gallæ, Cybeles nemora simul,
Simul ite, Dindymenæ dominæ vaga pecora,
Alienaque petentes, velut exules, loca celere
Sectam meam executæ, duce me, mihi comites
Rapidum salum tulistis, truculentaque pelagi,
Et corpus evirastis Veneris nimio odio.
Hilarate hero citatis erroribus animum.
Mora tarda mente cedat. simul ite: sequimini
Phrygiam ad domum, Cybelles Phrygia ad nemora deæ.
Ubi cymbalum sonat vox, ubi tympana reboant,
Tibicen ubi canit Phryx curvo grave calamo,
Ubi capita Mænades vi jaciunt hederigeræ,
Ubi sacra sancta acutis ululatibus agitant,
Ubi suevit illa divæ volitare vaga cohors.
Quo nos decet citatis celerare tripudiis.
Simul hæc comitibus Atys cecinit notha mulier,
Thiasus repente linguis trepidantibus ululat,
Leve tympanum remugit, cava cymbala recrepant.
Viridem citus adit Idam properante pede chorus.
Furibunda simul anhelans vaga vadit animi egens
Comitata tympano Atys per opaca nemora dux,
Veluti juvenca vitans onus indomita jugi.
Rapidæ ducem sequuntur Gallæ properipedem.
Itaque, ut domum Cybeles tetigere lassulæ,
Nimio è labore somnum capiunt sine Cerere.
Piger his labantes langore oculos sopor operit.
Abit in quiete molli rabidus furor animi.

Sed ubi oris aurei sol radiantibus oculis
Lustravit æthera album, sola dura, mare ferum:
Pepulitque noctis umbras vegetis sonipedibus,
Ibi somnus excitum Atyn fugiens citus abiit.
Trepidantem quum recepit dea Pasithea sinu.
Ita de quiete molli rapida sine rabie
Simul ipsa pectore Atys sua facta recoluit,
Liquidaque mente vidit sine queis, ubique foret,
Animo æstuante rusum reditum ad vada tetulit.
Ibi maria vasta visens lacrimantibus oculis,
Patriam adlocuta mæsta est ita voce miseriter:
Patria o mea creatrix, patria o mea genetrix,
Ego quam miser relinquens, dominos ut herifugæ
Famuli solent, ad Idæ tetuli nemora pedem:
Ut apud nivem & ferarum gelida stabula forem,
Et earum ut omnia adirem furibunda latibula:
Ubinam, aut quibus locis te positam, patria, rear?
Cupit ipsa pupula ad te sibi dirigere aciem,
Rabie fera carens dum breve tempus animus est.
Egone à mea remota hæc ferar in nemora domo?
Patria, bonis, amicis, genitoribus abero?
Abero foro, palæstra, stadio, & gymnasiis?
Miser ah miser quærendum est etiam atque etiam anime.
Quod enim genus figuræ est, ego non quod adierim?
Ego mulier, ego adolescens, ego ephœbus, ego puer,
Ego gymnasii fui flos, ego eram decus olei.
Mihi januæ frequentes, mihi limina tepida,
Mihi floridis corollis redimita domus erat,
Linquendum ubi esset orto mihi sole cubiculum.
Egone deum ministra, & Cybeles famula ferar?
Ego Mænas, ego mei pars, ego vir sterilis ero?

Ego

Ego viridis algida Idæ nive amicta loca colam?
Ego vitam agam sub altis Phrygiæ columinibus:
Ubi cerva silvicultrix, ubi aper nemorivagus?
Jam jam dolet, quod egi, jam jamque pœnitet.
Roseis ut hinc palam labellis sonitus adiit,
Geminas deorum ad auris nova nuncia referens,
Ibi juncta juga resolvens Cybele leonibus,
Lævumque pecoris hostem stimulans ita loquitur:
Agedum, inquit, age ferox, fac ut hunc furoribus,
Face ut hinc furoris ictu reditum in nemora ferat,
Mea liberè nimis qui fugere imperia cupit.
Age, cæde terga cauda: tua verbera patere.
Face cuncta mugienti fremitu loca retonent.
Rutilam ferox torosa cervice quate jubam.
Ait hæc minax Cybelle, religatque juga manu,
Ferus ipse ardore talis rapidum incitat animum:
Vadit, fremit & refringit virgulta pede vago.
At ubi humida albicantis loca litoris adiit,
Tenerumque vidit Atyn prope marmora pelagi:
Facit impetum. ille demens fugit in nemora fera.
Ibi semper omne vitæ spatium famula fuit.
Dea, magna dea, Cybele, Didymi, dea, domina,
Procul à mea tuus sit furor omnis, hera, domo.
Alios age incitatos, alios age rabidos.

Attis de quo hoc carmine agitur, non est Phryx iste pastor, de quo multi tam multa scripsere, iste siquidem non mari advenit, sed in ipsa natus & educatus fuit Phrygia: quapropter minime dubitandum puto, quin Attis nomine intelligatur nobilis aliquis juvenis, qui è Græcia Phrygiam accesserit, & semivirorum magnæ Matris cantu in furorem actus, sibimet ipse virilia exciderit, comitesque & famulos suos ut idem facerent persuaserit. Id ita esse, vel ipsa hujus juvenis, quam hoc poëmate prosequitur, evincit historia. Unicum vero est hoc carmen,

men, cum nullum hujus generis Græce vel Latine integrum supersit, & imprimis eximium propter numerorum rationem, qui admodum concitati & rapidi sunt, utpote qui ab anapæsto incipiant, & in anapæstum desinant. Quod vero præcipue ad perturbandos facit animos est quod in penultima sede dactylus præcedat anapæstum, quod in sedato cantu minime liceat.

Devolvit illa acuto sibi pondera silice] Lectionum varietatem vide apud Achillem Statium. In Mediolanensi libro invenimus *Devolvit ilecto*, unde commode facias;

Devolvit lecto acuto sibi pondera silice.

Sic Juvenalis Sat. VI. de eadem re,

Qui rapta secuit genitalia testa.

Perperam enim corrigunt *rupta*, invitis libris antiquis & veteri Scholiaste. Sed cum meliora Catulli exemplaria habeant fere *læta* vel *leta*, incunctanter scripsimus

Devolvit lenta acuto sibi pondera silice.

Epitheton hoc aptissimum & huic loco convenientissimum esse, qui lentorem istarum partium norit nemo ut opinor negaverit. Quod autem doctus interpres Lusitanus putat *devovit* scribendum, pro *devolvit*, id minime probo. Locus Scholiastæ Nicandri, quem adducit, facit quidem ad historiam Attinis, sed nihil omnino ad adstruendam eam, quam proponit lectionem. Verba Nicandri quæ exstant Alexipharmacorum initio, nec Scholiastes nec alius quisquam hactenus intellexit. Scribens enim ad Protagoram Cyzici degentem ita canit.

Ἢ γὰρ δὴ σὺ μὲν ἄγχι πολυστροίβοιο θαλάσσης
Ἄρκτον ὑπ' ὀμφαλόεσσαν ἐνάσσαο, ἧχι τε Ῥείης
Λοβρίνης θαλάμαι τε καὶ ὀργαστήριον Ἄττεω.

Ἄρκτον ὀμφαλόεσσαν accipiunt de polo arctico, cũ accipi debeat de Arcto monte Cyziceno, cujus & Strabo & Apollonius Rhodius non uno meminit loco. Hinc quoque Cyzicus ipsa dicta Arctonesus vel Arconesus. Nam ut ex Eustathio & aliis Græciæ patet magistris, veteres ursos non ἄρκτους tantum sed & ἄρκους appellabant. Ὀμφαλόεσσαν vero hunc

hunc montem vocat, quod umbilicum ſeu antrum haberet in medio, ubi magnæ matri & Attini ſacra fiebant, quemadmodum ipſe ſubjungit. De hoc ipſo Cybeles antro accipi debet locus Propertii lib. III. Eleg. XXI.

Frigida tam multos placuit tibi Cyzicus annos,
Tulle, Propontiaca qua fluit Iſthmos aqua,
Dindymus, & ſacræ fabricata inventa Cybellæ
Raptoriſque tulit qua via Ditis equos.

Sic vulgo legitur, ſed quæ mirifice depravare conati ſunt viri docti. Omnino ſcripſerat Propertius *juvenca*, non *juventa* aut *inventa* ut Scaliger. In ſpecu nempe ſeu antro Lobrinæ ſeu Arcti montis ſacellum erat Matris deum, in quo juvenca marmorea viſebatur, quam hic deſignat Propertius. Iſtiuſmodi antrum Romæ expreſſum eſt in marmore quod exſtat in porticu Juſtinianea, in quo Attis ſeu Taurobolus juvencum mactans conſpicitur. Sed & alia complura ſuperſunt marmora in quibus hic Tauroboliorum ritus ſatis luculente exprimitur.

Tympanum tubam Cybeles tua mater initia] Nec recte diſtinguunt, nec recte hæc interpretantur viri docti, cum ita accipienda eſſe exiſtimant, ac ſi tympanum & tubam Cybeles crepundia vocaret Catullus. In ſacris Cybeles nullæ erant tubæ, ſed harum loco pulſabantur tympana. Suidas in voce Τύμπανα, duo fuiſſe teſtatur quo tubæ loco utebantur veteres, tympanum nempe & præterea flagellum, quo in Bacchicis præſertim orgiis ingentes edebant ſonos, tranſlato ab Indis more. De tympanis Polyænus, ubi de Baccho agit; Οἱ Ἰνδοὶ κυμβάλοις καὶ τυμπάνοις ἐσήμαινον ἀντὶ σάλπιγγος. De flagellis vero Suidas; Οἱ Ἰνδοὶ ἀντὶ σάλπιγγος τὰς μάστιξιν ἀπεκτύπουν εἰς τὸν ἀέρα. Quam autem in magnæ matris feſtis frequens olim fuerit flagellorum uſus, & ex marmoribus antiquis, & ex Ovidio, Apulejo, aliiſque ſatis poteſt colligi. Plura de his infra dicemus. Quod autem tympana attinet quibus præcipue tubæ loco utebantur magnæ matris miniſtri, eorum non eadem ſemper erat ratio. Specie quidem & conſtructione non multum, magnitudine vero plurimum diſcrepabant. Minora tympana paſſim in antiquis viſuntur marmoribus ejuſdemque

prorſus erant generis ac ſint Atabalæ Hiſpanorum. Sed & majoris tympani formam vide in tabellis marmoreis Fr. Perier figura poſtrema. Omnium vero maximum erat iſtud tympanum quod Suidas deſcribit. Sola vero, ut dixi, magnitudine diſcrepabant pleraque antiquorum tympana, nam compoſitionis eadem erat ratio. Conſtruebantur quippe ex circulo ſeu potius cylindro concavo ligneo, ex pelle quæ inducebatur, & inſuper è circulis ſeu tintinnabulis æreis oram undique ambientibus. Quod autem primam in tympano Catullus corripiat, id ipſum facit more antiquo, de quo multa alibi diximus. Eadem quoque ſyllaba corripitur in verſibus Mæcenatis, qui reperiuntur apud Fortunatianum Grammaticum, quos operæpretium fuerit adſcribere.

Ades, inquit, ô Cybele fera montium Dea,
Ades & ſonante tympano quate flexibile caput,
Latus horreat flagello, comitum chorus ululet.

Recentibus vero Gallis & necdum muſicæ gnaris, tympanum dabatur, quia id ſine magno etiam pulſatur artificio, & ideo vocat Cybelles initia, utpote quo primum initiabantur.

Agite ite ad alta Gallæ Cybeles nemora ſimul] Sic quoque Græcus poeta, licet non ex vetuſtiſſimis, apud Hephæſtionem; Γαλλαὶ μητρὸς ὀρείης φιλόθυρσοι δρομάδες. Infra quoque Gallæ, non Galli: quia enim una cum virilibus, habitum quoque virilem deponerent, idcirco paſſim de illis tanquam de mulieribus loquuntur veteres. Sic quoque Statius Papinius lib. XII. Theb.

Pinigeri rapitur Simoentis ad amnem
Dux veſana chori.

Fruſtra enim viri docti hæc mutare & corrigere conantur. De cauſa & origine hujus appellationis apud antiquos & recentiores ſcripta invenias, ſed quæ nullam omnino veriſimilitudinis umbram habere videantur. Nam quod à Gallo Phrygiæ flumine ſic dictos volunt, id prorſus eſt nugatorium. Priſcis Græcis & Romanis ignotum fuit hoc vocabulum. Apud Hephæſtionem quidem ubi de Antiſpaſtico agit metro legas hos verſus;

Χαῖρ

Χαῖρ' ὦ χρυσόκερως βαβάκτα Γάλλων
Πᾶν πελασγικὸν Ἄργος ἐμβατεύων.

Sed liber Florentinus recte hoc loco habet κήλων, non Γάλλων, quod ridiculum. Κήλων vero est asinus seu equus ὀχευτής. Ipse Hephæstion, ubi de Galliambo agit, satis testatur solos recentiores hoc carminis genere lusisse. Demum post bella Pontica Græcis & Romanis familiare esse cœpit hoc vocabulum. Ego ne dubitandum quidem existimo, quin appellatio hæc originem suam traxerit à Gallis Asiaticis seu Gallogræcis, qui postquam diu victores fuissent in bellis contra gentes Ponticas, demum & ipsi jugum Romanum subiere subacti à Manlio Vulsone. Quod telluri excolendæ potissimum insudarent, hinc ipsi æque ac Phryges Magnæ matri dicti sunt inservire. Siquis mores istorum Gallogræcorum conferat cum moribus & ceremoniis Gallorum Cybeles, prorsus gemellos inveniet. A Livio lib. XXXVIII. tribuuntur illis *promissæ & rutilatæ comæ, vasta scuta, prælongi gladii, adhoc cantus inchoantium prælium & ululatus & tripudia, & quatientium scuta in patrium quendam morem horrendus armorum crepitus: omnia de industria composita ad terrorem.* Sed ut habet ibidem Livius, *in uberrimo agro, mitissimo cælo, clementibus accolarum ingeniis, omnis illa, cum qua venerant, mansuefacta est feritas.* Pro tubis itaque & lituis successere tympana & tibiæ, pro scutis cymbala & disci, pro gladiis flagella: barbari clamores inconditaque tripudia, concinnis choreis & harmonicis permutata fuere concentibus converso in musica organa universo apparatu bellico. Castrationem vero seu ablationem testium quod attinet, ne de ea quidem vulgo recte sentiunt. Nimis est credulus qui sibi persuaderi patitur in honorem Magnæ ut vocant matris istiusmodi facinora licita aliquando fuisse. Non hodie aut heri, sed priscis quoque temporibus & fere semper humanæ cupiditatis & avaritiæ velum fuit religio. Proculdubio quæ nunc, illa ipsa quoque olim fuit castrandi causa, parentum nempe & mangonum avaritia, vel custodiæ sexus fæminei, vel cantus gratia mares in tenera præsertim ætate excidentium, cum experientia docuerit hac ratione voces reddi non acutiores tantum, sed & magis blandas & delicatas, quæque quam diutissi-

me conſervari poſſint, quod nec Ariſtotelem latuit, ut non uno loco colligere eſt ex ejus problematis. Quamvis autem tam ſordidi lucri gratia multi ſibi ipſis violentas manus inferrent, multo tamen plures erant qui a ſterilibus iſtis viris excidebantur, ſed religionis ſimulandæ gratia, ſponte ſua, ut puto, huic deæ ſemetipſos devoviſſe jactabant. Quantis artibus ſemiviri iſti mutilandæ puerorum integritati inſidiarentur, ſatis docet puer ille apud Martialem lib. III. Ep. XCI. qui Miſitium comitabatur. Adeo nempe impune comatis his ſacerdotibus permittebatur ea quoque facere, quæ Romanis legibus erant vetita. Quanta eorum fuerit poteſtas & auctoritas nemo luculentius expreſſit Dione Chryſoſtomo, cujus verba ex orat. XXXV. de Celænis Phrygiæ eo lubentius adſcribam, quod nihil lucis illis ſe adferre poſſe fateatur Caſaubonus. Ἄλλους σοφοὺς ὑμῖν ἀποδεικνύουσι τρεῖς ἢ τέτταρας κομήτας καθάπερ τοὺς ἱερέας τῶν παρ' ὑμῖν· τοὺς μακαρίους λέγω τοὺς ἁπάντων ἄρχοντας τῶν ἱερέων, τοὺς ἐπωνύμους τῶν δύο ἠπείρων, τῆς ἑσπέρας ὅλης. *Alios tres aut quatuor vobis oſtendunt ſapientes comatos, quemadmodum hic ſunt ſacerdotes noſtri: beati nempe illi, qui omnibus præſunt ſacerdotibus, qui nomen habent à duabus continentibus & occidente univerſo.* Manifeſte de Gallis & Archigallis loquitur, qui non erant calvi ut Ægyptii & alii ſacerdotes, ſed comati. Ideo vero dicit ſacerdotes iſtos nomen habere à duabus continentibus, quia & in Europa & in Aſia ſint Galli. Ab univerſo autem occidente addit propterea, quod ut antiquiores Græci Celtas, ita poſteriores quidquid ad occidentem eſt terrarum Gallos appellarunt. Iſtum Archigallum Tertullianus in Apologetico vocat Sanctiſſimum, ironice quidem, ſed tamen ex more gentilium. Juvenali Sat. VI. dicitur ingens ſemivir, ad differentiam aliorum Gallorum, quos vocat obſcenos minores;

—— matriſque deum chorus intrat & ingens
Semivir, obſceno facies reverenda minori.

Ex hoc porro Dionis loco patet non eſſe ſollicitandum Arnobii locum libro V. cum ſcribit; *Agdeſtim conſecraſſe corpus in Peſſinunte; ceremoniis annuis, & ſacerdotum antiſtitibus honoraſſe.* Quos enim Dio vocat ἁπάντων ἄρχοντας ἱερέων, Arnobius nominat ſacerdotum antiſtites.

tes. Frustra est itaque vir magnus ad Tertulliani Pallium, cum pro *antistitibus*, legit *intestibus*.

Dindymenæ dominæ vaga pecora] Et hæc quoque pessime vulgo accipiuntur. Equos & asinos pecoribus adscribi patet ex Columella & aliis. Quia vero Galli cogerentur magnæ matris sellam gestare, si deesset asinus, ideo illos vocat Dindymenæ dominæ pecora. Verum hoc esse patet non tantum ex antiquis marmoribus, in quibus Cybele gestatur à Gallis bajulis, sed & ex Apulejo lib. VIII. apud quem ministri hujus deæ gratulantur sibi de asino, tanquam miserrimi laboris succedaneo, qui defectis ipsorum succurrat lateribus. Hæc, ut puto, vera est causa, quamobrem asinus magnæ matris & ministrorum ejus delicium passim appelletur. Sic Phædrus, sic quoque Virgilius in Copa;

Vestæ delicium est asinus.

Ut vero Catullus homines, ita Ovidius scripto in Ibin leones, quod Cybeles currum trahant, pecora vocat,

Inque pecus magnæ subito vertare parentis.

Alienaque petentes velut exules loca celeri] Hæc est lectio, quam & Achilles Statius in suis, & nos in nostris invenimus libris. Variis modis hanc deformarunt viri docti, cum tamen omnia recte se habeant, si pro *celeri*, scribas *celerè*. Exteritur enim & absorbetur media in *exules* syllaba, ut in *Auruncuteja* & *singulum*.

Hilarate excitatis erroribus animum] Quod A. Statius in suo, nos quoque in optimo nostro invenimus libro, *Hilarate crocitatis*. Inde ipse non male faciebat *concitatis*. Vide tamen num melius;

Hilarate hero citatis erroribus animum.

Herus est ipse Attis, qui monet famulos sibi comites, & jam sectam suam executos, utpote qui & ipsi jam virum deposuerant, ut exhilarent herum suum, faciendo eadem quæ ipse faciat.

Ubi cymbalum sonat vox] Quidam legunt *nox*, accipiuntque pro noctu. Atqui tum quiescebant cymbala cæteraque Gallorum instrumenta. Juvenalis Sat. VIII.

Et resupinati cessantia tympana galli.

Notum quoque epigramma in inſcriptionibus antiquis;

Qui colitis Cybelen & qui Phryga plangitis Attin,
Dum vacat & tacita Dyndima nocte ſilent.

Sed contrarium habet Statius lib. XII.

Nocte velut Phrygia cum lamentata reſultant
Dindyma, pinigeri rapitur Simoentis ad amnem
Dux veſana chori.

Nihilo felicius Giffanius legebat *Ubi cymbalo inſonat vox*, ac ſi cymbala, æque ac tibiæ, inſpirari poſſint. Vulgata lectio bene ſe habet: *cymbalum* enim ponitur pro *cymbalorum.*

Tibicen ubi canit Phryx curvo grave calamo] Non recte Achilles Statius aliique interpretes hæc accipiunt, cum grave hic poni volunt pro triſti, aut magno & vehementi ſono; grave enim hic opponitur acuto. Calami ſeu tibiæ Phrygiæ quamvis tenues admodum eſſent, gravem nihilominus edebant ſonum. Qua hoc fieri poſſit ratione multi non intelligent, ſed ſi qui tibiarum explorent naturam, nihil eo verius eſſe deprehendent. Quod enim vulgo putant tibias majores graviorem ſemper edere ſonum, id aliter ſeſe habere, fuſe alibi docemus. Curvum vero calamum cum dicit Catullus, id non ita intelligendum, ac ſi ipſe calamus curvus fuiſſet, ſed quod calamo affixum eſſet cornu aut κώδων æreus, qui eſſet curvus, idque eo quo graviorem ederet ſonum. Hæc cum ita ſint, miror Euſtathium ſcribere codonis appoſitione ſonum à tubis edi valde acutum, λίαν ὀξύφωνον, longe enim aliter id ſe habere, non tantum plerique veteres Muſici, & Athenæus in fine lib. IV. ſed & ipſa etiam docet experientia. Ecquis enim tubarum vel tibiarum leviter gnarus neſciat, quanto illæ longiores ſint, ſive illa longitudo ex continua conſtet materia, ſive ex diverſis partibus coagmentata ſit, tanto quoque grauiorem edere ſonum? Euſtathium errantem dum ſequitur Salmaſius multos quoque alios committit errores, ut cum tibiam curvam, & præterea plagiaulum ſeu tibiam obliquam, quæ vulgo Germanica dicitur, confundit. Plagiauli enim ſunt recti, ſed quia oblique inſpirantur, ideo ſic dicti. At vero

vero tibiæ Phrygiæ curvæ dicuntur, quia illis affigebatur κώδων κεκλασμένος, quod non id, quod Salmasius vult, sed codonem cornu instar curvatum notat, quemadmodum passim in antiquis depingitur marmoribus. Passim etiam in iisdem comparent plagiauli, sed semper solitarii, & sane fieri nequit ut tibiæ rectæ cum plagiaulo simul inspirentur. Vel ipse capitis situs id non permittat; Phrygias enim inflantibus tibias, sive singulas, sive duas simul, iis caput manebat in statu naturali. At vero qui obliquis utuntur tibiis, illis necesse est ut caput in lævum declinent humerum, alias enim sinistra suo non possit fungi officio, præsertim si aliquanto longiores fuerint plagiauli. Hinc explicandus Juvenalis Sat. III.

—— Et cum tibicine chordas
Obliquas.

Manifeste enim plagiaulum seu obliquam intelligit tibiam, quam cum inflant tibicines, & ipsis quoque obliquum est caput. Inepte admodum hæc vulgo interpretantur. Chordas vero vocat tibias, uti quoque facit Plato & complures alii. Sed & Lucretius cum Satyris lib. IV. tribuit chordas, omnino intelligit tibias. Idem quoque lib. V. cum describit vitam primorum hominum & quomodo artes sint propagatæ, & denique qua ratione tibia sit reperta, demum addit;

Hæc animos ollis mulcebant atque juvabant
Cum satiate cibi. nam tum sunt omnia cordi.

Manifestè & hic legendum *chordæ*. Post satietatem cibi, nihil, inquit, hominibus æque placet ac musica, utpote quæ tunc sit τὰ πάντα. Nec est ut quisquam miretur chordas dici tibias, cum vice versa citharæ accipiantur quoque pro tibiis, & αὐλισμὸς pro κιθαρωδία, cujus appellationis plura possimus dare exempla, sed quæ libenter alteri reservamus loco, quo artem tibicinum hoc seculo deperditam, plenius persequemur.

Ubi capita mænades vi jaciunt hederigeræ] In sacris Bacchicis mænades sunt mulieres, in pompa vero Cybeles ipsi Galli dicuntur mænades. Sic infra Attis de seipso, *Ego mænas, ego mei pars.* Ut in cæteris, ita quoque in habitu utrique conveniebant. In antiquis marmoribus passim Galli visuntur in stola muliebri. Vulgo tamen existimant

mant mulieres esse quæ istoc habitu in lapidibus spectantur, in quo plurimum falluntur. Nam sane Galli matris magnæ, æque ac illi deæ Syriæ, statim ac viri esse desinerent, vestem assumebant muliebrem. Ut autem cantus & reliquus apparatus, ita quoque habitus gallantium erat lugubris. Pullis quippe vestibus utebantur, ut ex Juvenale Sat. VI. colligere est, ubi agit de Archigallo;

Grande sonat, metuique jubet Septembris & Austri
Adventum, nisi se centum lustraverit ovis,
Et xerampelinas veteres donaverit ipsi,
Et quidquid subiti & magni discriminis instat,
In tunicas eat, & totum semel expiet annum.

Male hæc vulgo & corrigunt & interpretantur ac si moris fuisset istis Cybeles sacerdotibus vestes matronarum igni cremare aut in compitalibus lustrationis gratia suspendere. Quin potius ipsimet Galli eas induebant, utpote qui exsectis virilibus illico habitum virilem muliebri permutarent. Eadem fere erat ratio Gallorum deæ Syriæ, quos Lucianus scribit statim ac castrati essent solitos fuisse per urbes discurrere manibus gestantes genitalia sua: in quamcunque vero domum ea projecissent, inde licitum ipsis fuisse rapere vestes & mundum muliebrem. Xerampelinus vero color quisnam sit, ipsum indicat nomen. Recte vetus Scholiastes colorem eum dicit esse medium inter coccinum & muricem. Plinius pullum interpretatur & recte omnino, sed non recte illi qui pullum & nigrum confundunt. Quia nempe pulla vocatur terra, & quod pullus sit lugentium color, ideo putant esse nigrum. Sed vero in utroque falluntur. Lugentium habitum non semper nigrum fuisse infra docebimus. Pulla vero terra non dicitur ea quæ nigra est, licet sic olim loquerentur Campani, teste Columella, qui pullum alibi nigrum, alibi vero putre interpretatur; sed vero quæ omnium optima erat terra, ea demum pulla vocabatur. Talis vero omnium fere gentium consensu existimatur esse terra virgo, id est terra pura, γῆ ἀληθινὴ, si quæ nempe optima sit, & tamen nihil genuerit. Pari ratione in inscriptione antiqua apud Gruterum pag. CIↃCXXXIX, locus purus & intactus appellatur

latur locus virgo. Plinius lib. XVII. cap. V. terræ anui ſeu effœtæ opponit terram pullam. Pullum Grammatici interpretantur quod ætate novellum ſit. Pulla itaque terra eſt terra puella. Opus vero non eſt à Græco πῶλος hanc vocem arceſſere, cum utraque ejuſdem ſit originis. Ut enim à paer fit puellus & contracte pullus, ita à Græco παῖς pro quo πόϊρ dicunt Aeoles, formatur πόϊλος & contracte πῶλος. Rectius tamen pullum formes à Græco πελλὸς de quo infra. Quod vero colorem terræ virginis ſeu pullæ attinet, illam Cato rubricoſam, Plinius ex teſtimonio Homeri nigreſcentem ex auro, alii rutilam appellant. Nec aliter ſenſit Joſepus, qui ex iſtiuſmodi terra Adamum formatum eſſe ſcribit; ὁ δὲ ἄνθρωπος οὗτος Ἄδαμος ἐκλήθη. σημαίνει δὲ τοῦτο κατὰ γλῶτταν τὴν Ἑβραίων πυῤῥὸς, ἐπειδή περ ἀπὸ πυῤῥᾶς γῆς φυραθείσης ἐγεγόνει. Τοιαύτη γάρ ἐστιν ἡ παρθένος γῆ καὶ ἀληθινή. Terræ virginis meminit quoque Plinius lib. XXXIII. cap. III. *Jam regnaverat in Colchis Salauces & Ebuſopes, qui terram virginem nactus plurimum argenti aurique eruiſſe dicitur in Suanorum gente, & alioquin velleribus aureis inclyto regno.* In hac lectione conſpirant plerique, niſi fallor, veteres libri, manifeſto tamen errore, cum ſcribendum ſit *Salauces Æetæ ſuboles.* Si Clementem Alexandrinum ſequamur, terra virgo eſt ea quæ Platoni VIII. de Rep. dicitur terra figularis. Philo Byzantius in ſcripto de ſeptem ſpectaculis terram virginem vocat terram immotam, qualis eſt ea quæ profunde effoditur. Multa de hac forſan non inutilia alibi à nobis dicentur, hæc obiter monuimus, ut cognoſcatur pullum colorem non eſſe atrum ſeu nigrum, ſed vel rutilum, vel latiori ſignificatu nigreſcentem ex auro, ut habet Plinius, & medium quodammodo inter coccinum & muricem. Tale erat vellus ovium Bæticarum, unde eſt quod à Grammaticis pullus color accipiatur pro Hiſpano ſeu Bætico, quem & nativum appellant.

Hederigeræ] Quemadmodum bacchantes, ita quoque iſti Cybeles ſemiviri hedera olim coronabantur, teſtaturque id ipſum ſcriptor Etymologici magni, cum dicit Ptolomæum Philopatorem dictum fuiſſe Gallum, quod coronam geſtaret hederaceam, διὰ τὸ φύλλα κισσοῦ κατεστέφθαι ὡς οἱ γάλλοι. Sic lege. De hoc Ptolomæo vide Juſtinum lib. XXX. In Gallis autem Cybeles non æque erat per-

petuum ut capillos hedera implexoshaberent ac in Bacchis, quæ nunquam ſine coronis hederaceis orgia celebrabant.

Nova mulier] Perperam, ut puto, ſic correxere, cum veterum librorum lectio ſit *nota* pro *notha*, ut jam aliis obſervatum. Sic ſupra, *notho lumine luna.*

Linguis trepidantibus] Forſan *ſtrepitantibus* aut *crepitantibus*, nam ſequitur *cava cymbala recrepant.* Retineo tamen vulgatam lectionem, pro qua omnes ſtant veteres libri. Linguis trepidantibus quamvis accipi poſſit pro cantibus tremulis, malo tamen communi ſenſu intelligere. Trepidant enim comites Attinis, utpote neſcientes etiamnum quid agant.

Rapidæ ducem ſequuntur Gallæ pede propero] Cum præcedat *rapidæ*, ineptum eſt addere *pede propero.* In melioribus libris ſcribitur *propere pede*, unde feci *properepedem*, id eſt *properipedem.* Sic ſolebant veteres ſcribere & ita paſſim Lucretius ut *confacere* pro conficere, *voceferari* pro vociferari, *confrangere* pro confringere, *pluramodo* & *multamodo*, pro plurimodo & multimodo, *inſtatuit* pro inſtituit, & complura alia, quæ omnia viri docti invitis libris antiquis è Lucretio ſuſtulerunt. A properepede vel properipede, fit properipedare, quo uſus Accius apud Nonium in *Nitidant.* Verum quia locus ille male admodum ſe habet, & infeliciter illum emendare aggreſſi ſunt viri eruditi, totum illum adſcribam, prout in veteribus concipitur membranis. *Nitidant, abluunt, dictum à nitore. Ennius Creſponte: Opie eam ſecum advocant, eunt ad fontem, nitidant corpora. Accius Thebaide: Quin id circeo fonte adveniunt mundulæ, nitidantur vulgo pripedantur ſoni pedum.* Primo lege *Opicam ſecum advocant. Opicam* id eſt, *Oſcam* vel *ſpurcam* & *immundam.* Locum vero Accii ſic conſtitue;

Quum de Dirceo fonte adveniunt mundulæ
Nitidanti bijugo properipedantum ſonipedum.

Piger his labante languore] Melius, *Piger his labantes languore oculos ſopor operit.*

Trepidantem eum recepit dea Paſithea ſinu] Bene inducit Paſitheam, quoniam Gratiæ curas & moleſtias ſopire credebantur. Et hinc eſt

est quod apud Hesychium Gratiæ dicantur Ἐνδαλεγῖνες, non Ἐδαλεγῖνες ut vulgo, quia nimirum faciunt ἴνδειν, id est ἡσυχάζειν τὰ ἀλεγεινά. Hinc quoque est quod nonulli eas Lethes seu oblivionis filias esse prodiderint, ut docet Eustathius; quamvis & hoc aliter possit accipi, quia nempe χάρις διαρρεῖ καὶ προδοῦσ' ἁλίσκεται, ut loquitur Sophocles. Eædem & προϊτίδες quoque dicuntur apud Hesychium, ideo, nisi fallor, quod gratiosi esse soleant primi congressus. Porro Pasitheæ nomen ex eo, quod omnibus, quasi ex æquo, benigna sit hæc dea, ideoque Somni conjux, qui & ipse curarum sopitor. Eadem autem ratione compositum est hoc vocabulum ac πασιπόρνη, quo usus Hermippus in Ἀρτοπώλισι apud Pollucem lib. VII. cap. XXXIII. ὡς πασιπόρνη καὶ κάπραινα. Sic enim in optimo meo libro scribitur iste locus.

Rapida sine rabie] Utramque lectionem vetera exhibent exemplaria *rabida* & *rapida*, & sane utrumque μητρωακοῖς convenit. Rabies & furor est in seipsum sævire, rapiditas vero notat τὸ σύντονον τοῦ πάθους seu æstum & celeritatem affectus, quo ad istiusmodi furorem concitabantur, qui tantus erat, ut ipsi quid facerent nescirent. Fervorem vocat Papinius Statius Thebaid. x.

Sic Phryga terrificis genitrix Idæa cruentum
Elicit ex adytis, consumtaque brachia fervor
Scire vetat.

Sic fere libri veteres. Quæ autem hic Statius consumta vocat brachia, illa Martialis lib. XI. Epigr. de Antiocho tonsore, vocat orba;

Orba minus sævis lacerantur brachia cultris,
Cum furit ad Phrygios enthea turba modos.

Sic rectius in veteri meo libro scriptum inveni, quam quod vulgo legitur *Alba*. Cum vero hoc loco describat Attin æstuantem quidem, sed tamen sine rabie utpote quæ jam cessabat, ideo maluimus *rapida sine rabie*.

Patriam allocuta mæsta est ita voce miseriter] *Majestas* & *ajestas*, quo-

quomodo habet liber meus, è suo loco ad marginem migrarat, ut sæpe solent non intellectæ voces, quia nempe *maistast* antiquo more scriptum erat pro *mæsta est*. Mæstitiam vero Attinis, seu adolescentis istius, qui musica magnæ matris in rabiem actus semetipsum castrasset, multis hic prosequitur Catullus, nec dubitari potest quin mæror & tristitia, qui tale factum sequebatur, immensus omnino fuerit. Hinc explicandus, ut puto, Martialis lib. VII. Epigr. ad Linum;

Et Gallum timeo minus recentem.

Nempe propter gravem halitum, qui tantum comitatur mærorem. Non assecutus est mentem hujus loci Turnebus & alii interpretes. Ipse seipsum interpretatur Martialis cum alibi scribit;

Non puer avari sectus arte mangonis

Virilitatis damna mæret ereptæ.

Mærentium vero anima quam sit gravis, idem satis declarat cum dicit;

Mæstorum quod anhelitus reorum.

Ut apud nivem & ferarum] Sic in plerisque inveni libris, quæ perperam mutata erant à viris doctis. Notum Idæ verticem ab Homero vocari Γάργαρ ἀγάννιφα.

Ego mulier, ego adolescens] Subintelligitur *sim*, ut sæpe. Itaque non probo lectionem Scaligeri, rescribentis, *Ego puber, ego adolescens.*

Sub altis Phrygiæ columinibus] Columina arbores interpretatur Turnebus, & reprehenditur hoc nomine à Scaligero. Sed ipse fallitur, neque enim Latinum est sub culmine, pro in culmine. Si columina Phrygiæ pro ipsis Phrygiæ accipias montibus, jam vivere sub montibus, est vivere ad pedes montium. Atqui hoc contrarium sensui Catulli, cum nullæ ibi nives. Rectius itaque Turnebus. Sic vertices Idæ pro arboribus dixit Petronius in halosi Trojæ.

—— *Cæsi vertices*

Idæ trahuntur.

Ita

Ita quoque πόδες Ἴδης, quamvis nonnulli interpretati sint τὰ ἔσχατα καὶ κατώτατα μέρη, alios tamen inaluisse id accipere de arboribus, testis est Hesychius.

Ubi cerva silvicultrix ubi aper nemorivagus] In vertice nempe, non ad pedem Idæ. Ideo Homerus montem hunc vocat μητέρα θηρῶν, id est πολλὰ θηρία ἔχουσαν ut explicat Hesychius. Ad pedem vero versabantur greges, unde μαλλωτὴν Ἴδην dictum fuisse hunc montem διὰ τὸ πολυπρόβατον, idem testatur.

Roseis ut hinc labellis palam sonitus abiit.] *Palam* abest à libris, excepto Mediolanensi; pro *abiit* vero, pleraque vetera exemplaria habent *adiit*, quod rectius altero, cum adire ad aliquem Latinum esse etiam pueri norint. Conjungendus itaque cum sequenti hic versus & sic constituendus;

Roseis ut hinc palam labellis sonitus adiit
Geminas deorum ad aures nova nuntia referens.

Geminas vero recte se habet. Sonitus non unam modo, sed utramque Cybeles aurem perculit. Nota paræmia Εἰς θεῶν ὦτα ἦλθεν.

Geminas deorum ad aures nova nuntia referens] Geminas aures dixit quoque Virgilius, ut recte monitum Scaligero, sed idem non recte mutat sequentia. Nam quod & ipse & alii existimant nuntium in neutro pro re nuntiata non esse Latinum, in eo omnino falluntur. Adeo manifesta sunt loca antiquorum, ut qui ea eludere conentur, operam mihi videantur perdere. Versus Lucretii sic leguntur in omnibus vetustis exemplaribus;

Refrigescit enim cunctando plaga per auras
Nec calida ad sensum decurrunt nuntia rerum.

Recedes à sensu Lucretii & rei veritate si *nuntia* construas cum *plaga*. Clarus est etiam Varronis locus de L L. lib. v. *Ubi noctu in templum censura auspicaverit, atque de cælo nuntium erit.* Perperam & hæc mutarunt invitis antiquis exemplaribus & vetustis Grammaticis, Vulca-

tio Gallicano, Servio aliisque, qui *nuntium* in casu recto sic accipi affirmant. Esto ut hoc vocabulum non occurrat apud Ciceronem, Virgilium & Horatium; sed Nonio teste occurrit apud doctos. Tales nempe inter Romanos habiti fuere præcipuè Varro, Lucretius, & hic noster Catullus. Quod autem Nonius ibidem istos doctos neget receptæ esse auctoritatis, id facit more suo, utpote qui in voce *cinis*, non Cæsaris tantum & Calvi, sed & Catulli auctoritatem vacillare scribat. Quantum vero hac in parte faciendum sit istud Nonii judicium, alii expendant, mihi monuisse sufficiat, quinam illi fuerint, quos doctos appellarit ille Grammaticus.

Ibi juncta juga resolvens Cybele leonibus] Laborant numeri, & in hoc & in sequentibus, quod an librariorum factum sit culpa, an vero Catullus in concitatis adeo exprimendis affectibus, studio quoque turbarit numeros, dictu difficile.

Lævumque pecoris hostem] Sinistrum currus sui leonem. Nescio quamobrem hæc mutarint nonnulli.

Agedum inquit age ferox fac ut hunc furor] Sic fere libri veteres, nisi quod in quibusdam *furoribus* legatur. Proculdubio periit hemistichium, in cujus locum migravit hemistichium sequentis versus. Velle vero ulcus hoc ex ingenio sanare, id demum fuerit in tenebris micare.

Mea libere nimis] Sic è libris reposuimus. Mox iidem libri *Face contra mugienti*.

Ferus ipse sese adhortans] In libris fere omnibus est *adortalis*. Mediolanense exemplar habet *ad ora talis*. Qui *adhortans* legendum credidere, illi proculdubio addiderunt *sese*. Sed vera, ut puto, lectio est illa quam dedimus;

Ferus ipse ardore talis rapidum incitat animum.

Currum Cybeles à leonibus trahi notum. Qua vero ratione Galli adeo mansuetos redderent istos leones, docet Varro apud Nonium in *Mansuete*; *Nam vidi simulacrum leonis ad Idæ lucum, ubi quondam subito eum quum vidissent quadrupedem Galli, tympanis adeo fecerunt mansuem, ut tractarent manibus.* Et profecto ubique fere gentium hac ratione domantur belluæ: nec in belluis tantum, sed & in hominibus fere semper contingit ut major & altior clamor seu sonitus obtun-

obtundat minorem, & ut qui exili ſint voce, velint nolint obtemperent vocalioribus. Ut vero ad lectionem Catulli revertamur, licet ſenſum dederimus, an tamen ipſa aſſecuti ſimus verba, ideo dubito, quod cum in pleriſque fere quos vidimus libris ſic ſcriptum invenerimus,

Ferus ipſe ſeſe adortalis rapidum incitat animum

In uno vero qui olim Palatinæ fuit Bibliothecæ;

Ferus ipſe adertalis rapidum incitat animum

Unde facimus,

Ferus ipſe, arde talis, rapidum incitat animum.

Arde, id eſt, ardore. Aliquis forſan malit. *Ferus ipſus arde talis* quod tamen non opus, cum Catullus paſſim iſtos vocalium amet hiatus. Utitur hac voce etiam Varro ad finem librorum quos de re ruſtica ſcripſit, ubi de piſcina Luculli ſic loquitur; *In Bajano autem ardis tanta, ut architecto permiſerit ut ſuam pecuniam conſumeret, dummodo perduceret ſpecus è piſcina in mare.* Idem in γνῶθι σεαυτὸν apud Nonium in *Fetum*. *Amor arde feta lampade.* Sic turges & turgor, ſqualles & ſquallor & complura alia, à quibus verba in *eo* & *eſco* deſinentia formantur. Sic quoque terres pro terrore apud Florum. Nam quo loco lib. III. cap. II. Vulgo legitur; *Sic ad meridiem populus Romanus. Multo atrocius & multipliciter magis & à ſeptentrione ſævitum.* Sic habent pleraque vetera exemplaria; *& multipliciter & magis à ſeptentrione veniente.* Nempe ſcripſerat Florus; *Multo atrocius & multiplici terre magis à ſeptentrione veniente.* Reddenda quoque eadem vox cum alibi tum quoque lib. IV. cap IX. Ubi ſic de Antonio; *Nec ille defuit vitiis, quin periret. Imo omnia expertus ambitu & luxuria, primum hoſtes, deinde cives, tandem etiam terre ſeculum liberavit.* Vulgo *terræ*, non bene. Si non affectat, utitur ſaltem obſoletis & inuſitatis iſtiuſmodi vocibus ſcriptor iſte, cui ne diſplicuit quidem impes pro impetu. Quod ſiquis mendoſum eſſe exiſtimet, habeat is & alterum locum unde certo colligi poſſit illum ab hoc non abſtinuiſſe vocabulo. Capite enim quarto libri ſecundi, ubi vulgo ſic legitur; *Gallis Inſubribus & his accolis Alpium, animi ferarum, corpora pluſquam humana erant:*

ſed

sed experimento deprehensum est, quippe sicut primus impetus eis major, quam virorum est, ita sequens minor quam feminarum, ecquis neget sic reformanda esse hæc verba; *Sed experimento deprehensum est, quod impes sicut primus eis major quam virorum est*, &c. Sed & lib. IV. cap. II. ubi vulgo legitur, *nisi quod amplior, eoque acrior Cæsarianorum impetus fuit*, cum optimus liber habeat *impos*, non dubito, quin reducendum sit hoc vocabulum.

Vadit fremit & refringit] Sic habet liber optimus. Mox dein libri habent. *At ubi humida albicantis*, quod nescio qua de causa mutarint viri docti.

Cybele, Didymi dea, domina] Varro apud Servium docet dominam proprie matrem Deorum dici.

EPITHALAMIUM THETIDIS ET PELEI.

PELIACO quondam prognatæ vertice pinus
Dicuntur liquidas Neptuni nasse per undas
Phasidos ad fluctus, & finis Æetæos:
Quum lecti juvenes Argivæ robora pubis,
Auratam optantes Colchis avertere pellem,
Ausi sunt vada salsa cita decurrere puppi,
Cærula verrentes abiegnis æquora palmis:
Diva quibus retinens in summis urbibus arces
Ipsa levi fecit volitantem flamine currum,
Pinea conjungens inflexæ texta carinæ.
Illa rudem cursu prora imbuit Amphitriten.
Quæ simulac rostro ventosum proscidit æquor,
Totaque remigio spumis incanuit unda,
Emersere feri candenti è gurgite vultus
Æquoreæ monstrum Nereides admirantes,
Illaque hautque alia viderunt luce marinas
Mortales oculi nudato corpore Nymphas
Nutricum tenus extantis è gurgite cano.
Tum Thetidis Peleus incensus fertur amore,

Tum

Tum Thetis humanos non deſpexit hymenæos,
Tum Thetidi pater ipſe jugandum Pelea ſanxit,
O nimis optato ſæclorum tempore nati
Heroes ſaluete, deum genus, ô bona mater:
Vos ego ſæpe meo vos carmine compellabo,
Teque adeo eximiæ tedis felicibus aucte
Theſſaliæ columen Peleu, quoi Juppiter ipſe,
Ipſe ſuos divum genitor conceſſit amores.
Tene Thetis tenuit pulcherrima Neptunine?
Tene ſuam Tethys conceſſit ducere neptem?
Oceanuſque, mari totum qui amplectitur orbem?
Quæ ſimul optatæ finito tempore luces
Ut venere, domum conventu tota frequentat
Theſſalia. oppletur lætanti regia cœtu.
Dona ferunt: præ ſe declarant gaudia voltu.
Deſeritur Scyros: linquunt Phthiotica Tempe,
Cranoniſque domos, ac mœnia Lariſſæa.
Pharſaliam coeunt, Pharſalia tecta frequentant.
Rura colit nemo, molleſcunt colla juvencis.
Non humilis curvis purgatur vinea raſtris.
Non glebam prono convellit vomere taurus.
Non falx attenuat frondatorum arboris umbram.
Squalida deſertis robigo infertur aratris.
Ipſius at ſedes, quacunque opulenta receſſit
Regia, fulgenti ſplendent auro, atque argento.
Candet ebur ſoliis, collucent pocula menſæ.
Tota domus gaudet regali ſplendida gaza.
Polvinar vero divæ geniale locatur
Sedibus in mediis, Indo quod dente politum
Tincta tegit roſeo conchylii purpura fuco.
Hæc veſtis priſcis hominum variata figuris,

Heroum mira virtutes indicat arte.
Nanque fluentisono prospectans litore Diæ
Thesea cedentem celeri cum classe tuetur
Indomitos in corde gerens Ariadna furores,
Necdum etiam, sese quæ visit visere credit
Utpote fallaci quæ tum primum excita somno
Desertam in sola miseram se cernit arena.
Immemor at juvenis fugiens pellit vada remis,
Inrita ventosæ linquens promissa procellæ.
Quem procul ex alga mœstis Minois ocellis,
Saxea ut effigies bacchantis prospicit Evœ,
Prospicit, & magnis curarum fluctuat undis,
Non flavo retinens subtilem vertice mitram,
Non contecta levi velatum pectus amictu,
Non tereti strophio lactantis vincta papillas:
Omnia quæ toto delapsa è corpore passim
Ipsius ante pedes fluctus salis alludebant.
Sed neque tum mitræ, neque tum fluitantis amictus
Illa vicem curans, toto ex te pectore, Theseu,
Toto animo, tota pendebat perdita voce.
Ah miseram assiduis quam luctibus externavit
Spinosas Erycina serens in pectore curas.
Illa tempestate ferox, & tempore Theseus
Egressus curvis è litoribus Piræi
Attigit injusti regis Gortynia tecta.
Nam perhibent olim crudeli peste coactam
Androgeoneæ pœnas exoluere cædis,
Electos juvenes simul & decus innuptarum
Cecropiam solitam esse dapem dare Minotauro:
Queis angusta malis quum mœnia vexarentur,
Ipse suum Theseus pro caris corpus Athenis
Pro-

Projicere optavit potius, quam talia Cretam
Funera Cecropiæ ne funera portarentur.
Atque ita nave levi nitens, ac lenibus auris,
Magnanimum ad Minoa venit, ſedeſque ſuperbas.
Hunc ſimul ac cupido conſpexit lumine virgo
Regia, quam ſuavis expirans caſtus odores
Lectulus, in molli complexu matris alebat:
Qualis Eurotæ progignunt flumina myrtus,
Aurave diſtinctos educit verna colores:
Non prius ex illo flagrantia declinavit
Lumina, quam cuncto concepit pectore flammam
Funditus, atque imis exarſit tota medullis,
Heu miſere exagitans immiti corde furores.
Sancte puer, curis hominum qui gaudia miſces.
Quæque regis Golgos, quæque Idalium frondoſam,
Qualibus incenſam jactaſtis mente puellam
Fluctibus, in flavo ſæpe hoſpite ſuſpirantem?
Quantos illa tulit languenti corde timores?
Quantum ſæpe magis fulgore expalluit auri?
Quum ſævum cupiens contra contẽdere monſtrum,
Aut mortem oppeteret Theſeus, aut præmia laudis.
Non ingrata, tamen fruſtra, munuſcula divis
Promittens, tacito ſuſcepit vota labello.
Nam velut in ſummo quatientem brachia tauro
Quercum, aut congeſtam ſudanti corpore pinum,
Indomitus turbo contorquens flamine robur
Eruit: illa procul radicitus exturbata
Prona cadit, latè quæcumvis obvia frangens:
Sic domito ſævum proſtravit corpore Theſeus
Nequicquam vanis jactantem cornua ventis.
Inde pedem victor multa cum laude reflexit,

Errabunda regens tenui vestigia filo.
Ne labyrintheis è flexibus egredientem
Tecti frustraretur inobservabilis error.
Sed quorsum primo digressus carmine, plura
Commemorem? ut linquens genitoris filia voltum,
Ut consanguineæ complexum, ut denique matris,
Quæ misera gnati misero deperdita letho,
Omnibus his Thesei dulcem præferret amorem?
Aut ut vecta ratis spumosa ad litora Dia?
Aut ut eam tristi devinctam lumina somno
Liquerit immemori discedens pectore conjunx?
Sæpe illam perhibent ardenti corde furentem
Clarisonas imo fudisse è pectore voces.
Ac tum præruptos tristem conscendere montes,
Unde aciem in pelagi vastos protenderet æstus:
Tum tremuli salis adversas procurrere in undas
Mollia nudatæ tollentem tegmina suræ:
Atque hæc extremis mœstam dixisse querelis,
Frigidulos udo singultus ore cientem:
Siccine me patriis avectam, perfide, ab aris,
Perfide deserto liquisti in litore Theseu?
Siccine discedens neglecto numine divum
Immemor ah devota domum perjuria portas?
Nullane res potuit crudelis flectere mentis
Consilium? tibi nulla fuit clementia præsto,
Immite ut nostri vellet mitescere pectus?
At non hæc quondam nobis promissa dedisti
Voce: mihi nec hæc miseræ sperare jubebas:
Sed connubia læta, sed optatos hymenæos.
Quæ cuncta aerii discerpunt irrita venti.
Jam jam nulla viro juranti fœmina credat,

Nulla

Nulla viri speret sermones esse fidelis:
Quîs dum aliquid cupiens animus prægestit apisci,
Nil metuunt jurare, nihil promittere parcunt.
Sed simulac cupidæ mentis satiata libido est,
Dicta nihil metuere, nihil perjuria curant.
Certe ego te in medio versantem turbine leti
Eripui, & potius germanum amittere crevi,
Quam tibi fallaci supremo in tempore deessem.
Pro quo dilaceranda feris dabor, alitibusque
Præda, neque injecta tumulabor mortua terra.
Quænam te genuit sola sub rupe leæna?
Quod mare conceptum spumantibus expuit undis?
Quæ Syrtis, quæ Scylla rapax, quæ vasta Charybdis,
Talia qui reddis pro dulci præmia vita?
Si tibi non cordi fuerant connubia nostra,
Sæva quod horrebas prisci præcepta parentis,
Attamen in vostras potuisti ducere sedes,
Quæ tibi jucundo famularer serva labore,
Candida permulcens liquidis vestigia lymphis,
Purpureave tuum consternens veste cubile.
Sed quid ego ignaris nequicquam conqueror auris,
Externata malo, quæ nullis sensibus auctæ
Nec missas audire queunt, nec reddere voces?
Ille autem prope jam mediis versatur in undis,
Nec quisquam apparet vacua mortalis in alga:
Sic nimis insultans extremo tempore sæva
Fors etiam nostris invidit questubus auris.
Juppiter omnipotens utinam ne tempore primo
Gnosia Cecropiæ tetigissent litora puppes:
Indomito nec dira ferens stipendia tauro
Perfidus in Cretam religasset navita funem:

Nec malus hic celans dulci crudelia forma
Conſilia in noſtris requieſſet ſedibus hoſpes.
Nam quo me referam? quali ſpe perdita nitar?
Idomenioſne petam montis, ah gurgite lato
Diſcernens Ponti truculentum ubi dividit æquor?
An patris auxilium ſperem, quemne ipſa reliqui
Reſperſum juvenem fraterna cæde ſecuta?
Conjugis an fido conſoler memet amore,
Quine fugit lentos incurvans gurgite remos?
Præterea nullo (litus ſolum) inſula tecto.
Nec patet egreſſus pelagi cingentibus undis.
Nulla fugæ ratio, nulla ſpes, omnia muta,
Omnia ſunt deſerta, oſtentant omnia letum.
Non tamen ante mihi langueſcent lumina morte,
Nec prius à feſſo ſecedent corpore ſenſus,
Quam juſtam à divis expoſcam prodita multam,
Cæleſtumque fidem poſtrema comprecer hora.
Quare facta virum multantes vindice pœna
Eumenides, quibus anguineo redimita capillo
Frons expirantis præportat pectoris iras,
Huc huc adventate, meas audite querelas
Quas ego, ve miſeræ, extremis proferre medullis,
Cogor inops, ardens, amenti cæca furore.
Quæ quoniam vere naſcuntur pectore ab imo,
Vos nolite pati noſtrum vaneſcere luctum:
Sed quali ſolam Theſeus me mente reliquit,
Tali mente, deæ, funeſtet ſeque ſuoſque.
Has poſtquam mœſto profudit pectore voces,
Supplicium ſævis expoſcens anxia factis:
Annuit invicto cæleſtum numine rector,
Quo tunc & tellus, atque horrida contremuerunt
Æ-

Æquora, concussitque micantia sidera mundus.
Ipse autem cæca mentem caligine Theseus
Consitus oblito dimisit pectore cuncta,
Quæ mandata prius constanti mente tenebat:
Dulcia nec mœsto sustollens signa parenti,
Sospitem Erechtheum se ostendit visere portum.
Nanque ferunt, olim classi quum mœnia divæ
Linquentem gnatum, ventis concrederet Ægeus,
Talia complexum juveni mandata dedisse:
Gnate mihi longa jucundior unice vita,
Gnate, ego quem in dubios cogor dimittere casus,
Reddite in extremæ nuper mihi fine senectæ:
Quandoquidem fortuna mea, ac tua fervida virtus
Eripit invito mihi te, quoi languida nondum
Lumina sunt gnati cara saturata figura:
Non ego te gaudens lætanti pectore mittam,
Nec te ferre sinam Fortunæ signa secundæ.
Sed primum multas expromam mente querelas,
Canitiem terra, atque infuso poluere fœdans,
Inde infecta vago suspendam lintea malo,
Nostros ut luctus, nostræque incendia mentis,
Carbasus obscurata dicet ferrugine Hibera.
Quod tibi si sancti concesserit incola Itoni,
Quæ nostrum genus, ac sedes defendere Erechthei
Annuit, ut tauri respergas sanguine dextram:
Tum vero facito, ut memori tibi condita corde
Hæc vigeant mandata, nec ulla obliteret ætas:
Ut simulac nostros invisent lumina collis,
Funestam antennæ deponant undique vestem,
Candidaque intorti sustollant vela rudentes:
Quamprimum cernens ut læta gaudia mente

Agno-

Agnoſcam, quum te reducem ætas proſpera ſiſtet.
Hæc mandata prius conſtanti mente tenentem
Theſea, ceu pulſæ ventorum flamine nubes
Aerium nivei montis, liquere, cacumen.
At pater, ut ſumma proſpectum ex arce petebat,
Anxia in aſſiduos abſumens lumina fletus:
Quum primum inflati conſpexit lintea veli,
Præcipitem ſeſe ſcopulorum è vertice jecit,
Amiſſum credens immiti Theſea fato.
Sic funeſta domus ingreſſus tecta paterna
Morte, ferox Theſeus, qualem Minoidi luctum
Obtulerat mente immemori, talem ipſe recepit.
Quæ tamen adſpectans cedentem mœſta carinam
Multiplicis animo volvebat ſaucia curas.
At pater ex alia florens volitabat Iacchus,
Cum thiaſo Satyrorum, & Nyſigenis Silenis,
Te quærens, Ariadna, tuoque incenſus amore:
Qui tum alacres paſſim lymphata mente furebant,
Evoe bachantes, evoe capita inflectentes.
Horum pars tecta quatiebant cuſpide thyrſos.
Pars è divolſo raptabant membra juvenco.
Pars ſeſe tortis ſerpentibus incingebant.
Pars obſcura cavis celebrabant orgia ciſtis,
Orgia quæ fruſtra cupiunt audire profani.
Plangebant aliæ proceris tympana palmis,
Aut tereti tenuis tinnitus ære ciebant.
Multi rauciſonos efflebant cornua bombos,
Barbaraque horribili ſtridebat tibia cantu.
Talibus amplifice veſtis decorata figuris
Polvinar complexa ſuo velabat amictu.
Quæ poſtquam cupide ſpectando Theſſala pubes
Ex-

Expleta eſt, ſanctis cœpit decedere divis,
Ac quali flatu placidum mare matutino
Horrificans Zephyrus proclivas incitat undas
Aurora exoriente vagi ſub lumina ſolis:
Quæ tarde primum clementi flamine pulſæ
Procedunt, leni & reſonant plangore cachinni:
Poſt vento creſcente, magis magis increbreſcunt,
Purpureaque procul nantes à luce refulgent:
Sic tum veſtibuli linquentes regia tecta
Ad ſe quiſque vago paſſim pede diſcedebant.
Quorum poſt abitum, princeps è vertice Pelii
Advenit Chiron portans ſilveſtria dona.
Nam quotcunq; ferunt campi, quos Theſſala magnis
Montibus ora creat, quos propter fluminis undas
Aura parit floris tepidi fœcunda Favoni,
Hos indiſtinctis plexos tulit ipſe corollis,
Queis permulſa domus iucundo riſit odore.
Confeſtim Peneos adeſt. viridantia Tempe,
Tempe, quæ ſilvæ cingunt ſuperimpendentes,
Xyniaſi & linquens Doris celebranda choreis
Bœbiados. Namque ille tulit radicitus altas
Fagos, ac recto proceras ſtipite laurus,
Non ſine lætanti platano, lentaque ſorore
Flammati Phaetontis, & aeria cupreſſu.
Hæc circum ſedes late contexta locavit,
Veſtibulum ut molli velatum fronde vireret.
Poſt hunc conſequitur ſolerti corde Prometheus,
Extenuata gerens veteris veſtigia pœnæ:
Quam quondam ſilici reſtrictus membra catena
Perſolvit, pendens è verticibus præruptis.
Inde pater divum ſancta cum conjuge, natiſque
A a Ad-

Advenit cælo, te ſolum Phœbe relinquens,
Unigenamque ſimul cultricem montibus Idri.
Pelea nam tecum pariter ſoror aſpernata eſt,
Nec Thetidis tedas voluit celebrare jugalis.
Qui poſtquam niveis flexerunt ſedibus artus,
Large multiplici conſtructæ ſunt dape menſæ.
Quum interea infirmo quatientes corpora motu,
Veridicos Parcæ cœperunt edere cantus.
His corpus tremulum complectens undiq; quercus
Candida purpurea quam Tyro incinxerat ora.
At roſeo niveæ reſidebant vertice vittæ,
Æternumque manus carpebant rite laborem.
Læva colum molli lana retinebat amictum,
Dextera tum leviter deducens fila ſupinis
Formabat digitis: tum prono in pollice torquens
Libratum tereti verſabat turbine fuſum:
Atque ita decerpens æquabat ſemper opus dens,
Laneaque aridulis hærebant morſa labellis,
Quæ prius in leni fuerant extantia filo.
Ante pedes autem candentis mollia lanæ
Vellera virgati cuſtodibant calathiſci.
Hæ tum clariſona pellentes vellera voce
Talia diviſo fuderunt carmine fata,
Carmine, perfidiæ quod poſt nulla arguet ætas:
O Decus eximium, magnis virtutibus angens,
Emathiæ tutamen opis, clariſſime nato:
Accipe, quod læta tibi pandunt luce ſorores,
Veridicum oraclum, ſerves quæ fata ſequuntur.
Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.
Adveniet tibi jam portans optata maritis
Heſperus. adveniet fauſto cum ſidere coniunx,

Quæ

Quæ tibi flexanimo mentem perfundat amore,
Languidulosque paret tecum conjungere somnos,
Lævia substernens robusto brachia collo.
Currite ducentes subtemina, currite fusi.
Nulla domus tales unquam contexit amores:
Nullus amor tali conjunxit fœdere amantes:
Qualis adest Thetidi, qualis concordia Peleo.
Currite ducentes subtemina, currite fusi.
Nascetur vobis expers terroris Achilles,
Hostibus haud tergo, sed forti pectore notus:
Qui persæpe vago victor certamine cursus
Flammea prævortet celeris vestigia cervæ.
Currite ducentes subtemina, currite fusi.
Non illi quisquam bello se conferet heros,
Quum Phrygii Teucro manabunt sanguine Teucri
Troicaque obsidens longinquo mœnia bello
Periuri Pelopis vastabit tertius heres.
Currite ducentes subtemina, currite fusi.
Illius egregias virtutes, claraque facta
Sæpe fatebuntur gnatorum in funere matres:
Quum in cinerem canos solvent a vertice crinis,
Putridaque infirmis variabunt pectora palmis.
Currite ducentes subtemina, currite fusi.
Nanque velut densas prosternens cultor aristas,
Sole sub ardenti flaventia demetit arva:
Trojugenum infesto prosternet corpora ferro.
Currite ducentes subtemina, currite fusi.
Testis erit magnis virtutibus unda Scamandri,
Quæ passim rapido diffunditur Hellesponto:
Quoius iter cæsis angustans corporum acervis,
Alta tepefaciet permista flumina cæde.

Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.
Denique teſtis erit morti quoque reddita præda:
Quum teres excelſo coacervatum aggere buſtum
Excipiet niveos perculſæ virginis artus.
Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.
Nam ſimulac feſſis dederit fors copiam Achivis,
Urbis Dardaniæ Neptunia ſolvere vincla:
Alta Polyxenia madeſcent cæde ſepulchra.
Quæ velut ancipiti ſuccumbens victima ferro,
Projiciet truncum ſubmiſſo poplite corpus.
Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.
Quare agite optatos animi conjungite amores,
Accipiat conjunx felici fœdere divam.
Dedatur cupido jam dudum nupta marito.
Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.
Non illam nutrix orienti luce reviſens,
Heſterno collum poterit circundare filo.
Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.
Anxia nec mater diſcordis mœſta puellæ
Secubitu, caros mittet ſperare nepotes.
Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.
Talia præfantes quondam felicia Pelei
Carmina diviſo cecinerunt pectine Parcæ.
Præſentes nanque ante domos inviſere caſtas
Heroum, & ſeſe mortali oſtendere cœtu
Cælicolæ nondum ſpreta pietate ſolebant.
Sæpe pater divum templo in fulgente reviſens,
Annua cum feſtis veniſſent ſacra diebus,
Conſpexit terra centum procurrere currus.
Sæpe vagus Liber Parnaſi vertice ſummo
Thyadas effuſis evantis crinibus egit:

Quum

Quum Delphi tota tertatim ex urbe ruentes
Acciperent læti divum ſpumantibus aris.
Sæpe in letifero belli certamine Mavors,
Aut rapidi Tritonis Hera, aut Rhamnuſia virgo
Armatas hominum eſt præſens hortata catervas.
Sed poſtquam tellus ſcelere eſt imbuta nefando,
Juſtitiamque omnes cupida de mente fugarunt:
Perfudere manus fraterno ſanguine fratres:
Deſtitit extinctos natus lugere parenteis:
Optavit genitor primævi funera nati,
Liber ut innuptæ poteretur flore novercæ:
Ignaro mater ſubſternens ſe impia nato
Impia non verita eſt divos ſcelerare parentes.
Omnia fanda, nefanda malo permiſta furore
Juſtificam nobis mentem avertere deorum.
Quare nec tales dignantur viſere cœtus,
Nec ſe contingi patiuntur lumine claro.

Recte viri docti mutarunt inſcriptionem. Sed quod iidem putant Catullum in hoc carmine imitatum eſſe Heſiodum, aut Agameſtora Pharſalium, qui utrique Epithalamium Thetidis & Pelei ſcripſerunt; id mihi non ſit veriſimile. Ut alibi paſſim, ita quoque in hoc Epithalamiorum libello, credo imitatum eſſe Sapphonem. Quantus hujus mulieris fuerit amator, vel exinde colligere licet, quod Lesbiæ, quovis alio potius nomine ſuam ornaverit amicam. Epithalamium de Heſpero, quin ex Sapphone redditum ſit, minime eſt dubitandum. Scripſiſſe autem Sapphonem epithalamiorum libellum, docet nos præter Servium & Dionyſius Halicarnaſſenſis, ubi de epithalamiis agit, cujus verba e ſcriptis libris ita ſunt reformanda; Ἦν μὲν οὖν καὶ παρὰ Σαπφοῖ τῆς ἰδέας ταύτης παραδείγματα ἐπιθαλαμίοις οὕτως ἐπιγραφομέναις ταῖς ᾠδαῖς.

Auratam optantes Colchis avertere pellem] Licet vellere aureo nihil ſit notius, cum in veterum Scriptorum & præcipue Poëtarum libris

utramque faciat paginam; neminem tamen hactenus inveni, qui cauſam & originem hujus fabulæ, quæ, ut cæteræ, non ex nihilo eſt orta, ſolide ſatis tradiderit. Chymici auri conficiendi rationem Colchis notam fuiſſe volunt. Verùm ut nugas mittamus, hæc omninò fabulæ de aureo vellere veriſſima eſt ratio, quod ut nunc, ita quoque olim & omnibus ſeculis, non præcipuæ tantum, ſed & ſolæ Colchorum opes in pretioſarum pellium, & præſertim Zibellinarum, ut vulgò vocantur, ſitæ fuerint commercio. Pelles iſtæ ex vicina Colchis Iberia deferebantur, nec tamen ibi proveniebant, ſed in regione magis Septentrionali, quæ hoc quoque tempore, adjecta pro more ſibilante litera, nomen ſervat, Siberia quippe dicitur. Nuſquam toto terrarum orbe major harum pellium proventus, quàm in iſtac regione. Quidquid ad Sinas, Perſas & Europæ gentes pretioſæ hujus mercis defertur, inde fere petitur. Ipſum verò animal, ut hoc tempore non uno appellatur nomine, ſiquidem Sibel, Sabel, & Simmer dicitur; ita quoque olim variis modis detortum hoc fuit vocabulum. Et Parthis ſeu Perſis appellatum fuiſſe Σίμωρ conſtat ex Heſychio. Sed & eidem dicitur Iber, addens inde dictos Iberes, nempe Aſiaticos. ἴβηρ χερσαῖον τι θηρίον, ἀφ᾽ οὗ ἴβηρες. Et ſane multo veriſimilius ab hoc animali nomen accepiſſe Iberes, quàm ab Europæis Iberis a Nabuchodonoſore eo eſſe tranſlatos. Jornandes Sapherinas vocat pelles, quæ a Suionibus ad Romanos deportabantur, famoſas decora nigredine. Siquidem & nunc quanto nigriores, tanto majoris ſunt pretii. Romani poſteriores pelles iſtiuſmodi appellarunt Parthicas, quòd ex Parthorum deferebantur ditione, & negotiatores harum Parthicarios, ut ex Jure cognoſcimus. Satis ex his plane, ni fallor, poſſit confici, quare ab antiquioribus Græcis Colchi aurei velleris poſſeſſores fuiſſe dicantur. Aureum verò ideo quod auro contra carum eſſet, & infinities ipſa pretioſius purpura. Græcis cum ignotum id eſſet animal, nec aliud vellus quàm ovium noſſent, agnorum Scythicorum pelles eſſe credebant, nihilo majori ratione quàm qui poſtea muſtelarum ſeu murium Ponticarum genus eſſe dixere, cum ſit ſui generis animal, & nihil cum aliis habeat commune. Cùm inter Suedos verſaremur, non ſemel viva etiam conſpeximus hæc animalia, a Moſcovitis ex Siberia eo deportata, & miror illos qui animalium ſcripſere hiſtoriam, eorum non appoſuiſſe imaginem.

Ipſa

Ipsa levi fecit volitantem flamine currum] Nihil in hac lectione est, quod displicere cuiquam debeat: aliam tamen exhibet liber meus membranaceus emendatissime scriptus. Sic nempe ille;

Ipsa sui facie volitantem flamine currum
Pinea conjungens inflexit texta carinæ.

Si hanc sequamur lectionem versus fiet magis πηδητικὸς, utpote e solis constans dactylis. Minervam vero construxisse hanc navem, cum ex aliis, tum præcipue ex Apollonio & Claudiano constat, qui addit in hac fabricanda deam istam sudasse. *Sui facie*, id est ad morem & formam sui currus, quo in cælo utitur, quoque nubes atque æthera tranat. Currum vero accipi pro navi, licet notius sit, quam ut moneri debeat, cum non Latini tantum, sed & Græci passim sic loquantur, ut cum Euripides ναΐον ὄχημα & alibi ναΐαν ἀπήνην dixerit, quod ab Homero sumsisse putat Eustathius; attamen hujus rei ignoratione factum esse ut complura loca apud optimos linguæ Latinæ scriptores depravata vulgo legantur, alibi quoque monuimus. Addam nunc locum Lucretii, qui multos hactenus exercuit. Sic itaque ille in procemio lib. VI.

Quandoquidem semel insignem conscendere currum
Ventorum exirtant placentur omnia rursum
Quæ fuerant, sunt placato conversa favore.

Hæc lectio in plerisque codicibus vetustis comparet, quam mirifice contaminarunt quotquot Lucretium hactenus tractarunt. Utique ille sic scriptum reliquerat;

Quandoquidem semel insignem conscendere currum
Ventorum exhortat pellacia, & omnia rursum
Quæ fuerant, sunt placato conversa favore.

Illa rudem cursu prima imbuit Amphitriten] Solent veteres de Argo sic loqui ac si ea prima fuisset navis, quamvis non deessent qui aliter

ter crederent, unde elegans apud Phædrum de moroſo Grammatico fabella. Catullus vero quid ſenſerit, ipſe ſatis declarat, cum eodem hoc carmine deſcribat claſſem Theſei, quem Argonantis vetuſtiorem facit. Recte itaque hic dicit rudem curſu, ſignificans hanc navem velut a Pallade fabricatam, majori ac priores arte fuiſſe conſtructam ac propterea aptiorem ſulcandis maribus. Notandum quoque cum antiqui ſcribunt Argo primam navium mari ſe commiſiſſe, id non de quovis mari accipi debere, ſed de Ponto Euxino, qui ante Argonautas impervius ac propterea ſacer habebatur. Notum enim quælibet ignota aut inexplorata, loca ut ſunt montium invii vertices, ſilvarum inacceſſi receſſus, & nondum navigata maria, diis olim conſecrati ſolita. Liber vetuſtus Mediolanenſis hunc verſum Catulli ſic legit,

Illa rudem curſu prora imbuit Amphitriten.

Recte omnino, dum modo *prora* in auferendi accipias caſu. Nec tamen ſic accipiendum, ac ſi antiquiores naves prora caruiſſent, veteres enim Grammatici affirmant *ναῦν δίπρωρον* a Minerva fuiſſe conſtructam etiam ante tempora Argonautarum: Sed vero ſingulare fuit in Argo navi, quod illam fabulentur habuiſſe proram vocalem & fatidicam, utpote cui à Minerva trabs eſſet inſerta fagina, è ſacro Dodonæo nemore, ut habet Apollodorus. Idem fere ſcribunt Lycophron, Apollonius, Valerius Flaccus & complures alii.

Totaque remigio ſpumis incanduit unda] Sic libri. Non male Achilles Statius *tortaque* legebat, pro *totaque*. Incanduit vero remigio, quia remorum pulſu ſpuma excitatur. Et hinc eſt quod *λευκαίνειν* Græcis accipiatur etiam pro *ἐρέσσειν*, & *λεύκαινον ὕδωρ*, Heſychius exponat *συντόνως ἤρεσσον*. Unde Virgilius; *fugimus ſpumantibus undis*. Quamvis hoc & de prora poſſit intelligi, utpote quæ & ipſa ſpumam moveat. Non tamen ſemper hoc *ταχυπλοΐας* ſignum; cum quod accidat ſagittis, & globis qui è tormentis exploduntur bellicis, ut nempe quanto minorem faciant ſtrepitum, tanto ſæpe ferantur longius; idem quoque contingat navibus, quarum ſi proræ ita ſint conſtructæ, ut per maria pacatè labantur, longè tum celerius moventur, quam aliæ naves, quæ tumenti & undis adverſo

ſo proræ alveo, multum concitant ſpumæ, ac propterea lentius procedunt. Aliter tamen putabat Vitruvius, qui exiſtimabat per ſpumæ raritatem celerius progredi naves. Verba ejus ex libro x. cap. VIII, prout emendanda ſunt adſcribam. *Etiam remi circa ſcalmos ſtropis religati, cum manibus impelluntur & reducuntur, extremis progredientibus à centro palmis, maris undis ſpumantibus impulſu vehementi; protrudunt porrectam navem, ſecante prora liquoris raritatem.* In libris ſcriptis invenimus *ſpumam*, quod in *ſummam* vulgo mutarunt. Nos fecimus *ſpumantibus*. Sic ſenſus poſtulat, licet ratio ex parte tantum ſuccedat, ut in ſcripto peculiari de ταχυπλοΐα oſtendimus.

Emerſere feri] Perperam hæc de Nymphis & diis marinis accipiunt interpretes, ac ſi illis feros vultus tribuiſſet Catullus. Longe ille aliter ſenſit, ita quippe conſtrui debent ejus verba; *Emerſere æquoreæ Nereides è canenti gurgite admirantes monſtrum feri vultus.* Argo navem vocat monſtrum feri vultus.

Illaque atque alia viderunt luce] Immo hoc ſolum die, non autem alia, ἤματι κείνῳ, ut habet Apollonius. Itaque legendum; *Illaque hautque alia.* Hoc nempe ſolo die mortales viderunt nymphas nudas novitate navigii è mari emergentes, quod nunquam alias contigiſſe dicit.

Nutricum tenus] Scaliger in veteri libro reperiſſe ſe teſtatur, *jam crurum tenus.* Ego in quibuſdam exemplaribus ſcriptum inveni *Umblicum tenus.* Mera hæc ſunt commenta imperitorum hominum neſcientium nutrices eleganter hic appellari ubera Nereidum. Sic quoque τίτθοὶ & τροφοὶ à Græcis dicuntur ubera & nutrices. Huic contrarium eſt cum mamma ponitur pro nutrice, ut ſæpe cum alibi, tum præcipue in vetuſtis inſcriptionibus.

Tum Thetis humanos non deſpexit hymenæos] Hæc non conſentiunt cum iis quæ alii mythographi tradiderunt, qui unanimi fere conſenſu affirmant, Thetidem invitam humanum adiiſſe conjugium. Porro quod dicit Nereum ſeu potius Jovem ipſum tunc ſanxiſſe Thetidis & Pelei nuptias, id non ſic debet intelligi, ac ſi nuptiæ illæ celebratæ forent eo ipſo tempore quo Argonautæ mari ſe commiſere, ſed demum peracta navigatione cui interfuiſſe Peleum conſtat ex omnibus qui Argonautica ſcripſere. Cum itaque infra dicit

Quæ simul optatæ finito tempore luces

Ac venere,

intellige quadrimestri elapso spatio, tanto quippe tempore domo absuere Argonautæ. Alii tamen ante Argonautarum tempora deam hanc Peleo nupsisse scribunt, inter quos etiam Valerius Flaccus, qui in Argo navi depictos fuisse dicit Thetidis & Pelei thalamos, Achillemque jam grandem puerum inducit. Hæc discrepantia inde proculdubio nata, quod de tempore expeditionis Argonautarum non consentiant antiqui scriptores. Versu sequenti pro *sensit*, reposui *sanxit*, quomodo in duobus vetustis exemplaribus scriptum inveni, unde liquet eam lectionem non prodiisse ex officina Pontani, ut credidere viri docti.

Quæ simul optatæ finito tempore luces Advenere] *Simul* recte ponitur pro *simul ac*. Libri tamen veteres habent; *Ut venere*.

Deseritur Scyros] Dicit totam Thessaliam frequentasse domum nuptialem Thetidis & Pelei, & subjungit Scyron insulam, ac si ea sita esset in Thessalia, à qua tamen abest longissime. Sed vero sciendum licet Scyros non sit pars Thessaliæ, à Thessalis tamen possessam fuisse, utpote cujus incolæ essent Dolopes, ut è Thucydide & aliis colligere est. Paulo post pro eo quod est in omnibus antiquis exemplaribus *gravinonisque domus*, reposuimus *Cranonisque domos*, quod & alii notarunt, frustra reclamante Scaligero.

Ac mœnia Larissæa] Sic rescripsere viri docti pro eo quod constanter in plerisque comparet libris *ac nicenis alacrisea*, aut *Larisæa*, uti in meo est libro. Per simplex quoque sigma exprimitur in veteribus Larisæorum nummis apud Goltzium. In illis autem notandus mos Thessalorum, qui ut habet Suetonius in Claudio; *feros tauros per spatia circi agunt, insiliuntque defessos, & ad terram cornibus detrahunt*. Qui in istos nummos commentarios scripsere perperam exponunt de lucta Herculis cum Acheloo. Sed neque recte vir magnus ad historiam Augustam, corrigit verba Plinii. *Thessalorum gentis inventum est equo juxta quadrupedante, cornu intorta cervice tauros necare*. Optime se habent hæc verba. Primo enim adequitantes insiliebant tauros, deinde prehensis manu extremis cornibus & sic intorta cervice in terram descendebant, & hac ratione porro inflexa cervice tauros prosternebant,

nebant, uti etiamnum apud Mauros, Hiſpanos & alias gentes fieri ſolet. In Epigrammate Græco πλέγμα & ἅμμα de vinculo manuum accipiendum eſt. Numini plane rem explicant. Lariſſæis vero peculiarem hunc fuiſſe morem, patet ex verbis Artemidori. Si retibus aut reſtibus pugna hæc peracta fuiſſet, minus fuiſſet miranda.

Pharſaliam coeunt] Retinuimus hanc lectionem, nam ſecunda ſyllaba eſt ambigua. Corripit quoque eam Calpurnius in bucolicis. Eſt autem hoc loco regionis, non oppidi nomen, quod viros doctos fefellit. Magna Theſſaliæ pars ſic antiquitus dicebatur, eſtque Pharſaliæ nomen antiquius quam ſit Theſſaliæ. Præter Pharſalum alias quoque urbes in ea fuiſſe, patet ex Heſychio, apud quem legas βουκολῶ, Φαρσαλίας πόλις, ἢ Θράκης. Recte vero dicit ἢ Θράκης. Nam antiquiſſimis temporibus Theſſaliam & Bœotiam à Thracibus, poſſeſſam & Thraciæ accenſitam fuiſſe jam alibi à nobis oſtenſum.

Tincta tegit roſeo conchylis purpura fuco] Conchylis purpura nuſquam, ut puto, alibi legitur. Quapropter ſecutus ſum aliorum librorum lectionem, in quibus erat *conchyli* pro *conchylii*. Purpura nempe illa quæ tegebat torum genialem tincta erat fuco conchylii. Sic quoque locutus Serenus Samonicus cap. XLIV.

> *Purpura torretur conchylii perlita fuco.*

Sed & Lucretius VI.

> *Purpureuſque colos conchylii mergitur una*
> *Corpore cum lana.*

Ciceroni in ſecunda Philippica iſtiuſmodi veſtes dicuntur conchyliatæ; *Conchyliatis Cn. Pompeii periſtromatis ſervorum in cellis lectos ſtratos videres.* Plautus Pœnulo conchyliata tapetia vocat;

> *Ut ne periſtromata quidem æque picta ſint Campanica,*
> *Neque Alexandrina belluata conchyliata tapetia.*

Hoc tamen loco cum in manu exaratis libris ſcriptum invenerim *conſilia tapetia*, adducor ut exiſtimem Plautum ſcripſiſſe *conſiliata tapetia*. Quid ſit conſiliare docet Varro V de LL. *Veſtimentum apud fullonem*

 cum

cum cogitur consiliari dicimus. Non probo eorum sententiam, qui conciliari per c scribi debere existimant. Fullones a saliendo olim saliares dictos fuisse notat Seneca Epist. xv, & hinc saltus fullonius. Sed & alibi quoque apud Plautum in Sticho, annuentibus fere libris antiquis, scribendum videtur;

Tum Babylonica peristromata consiliata tapetia.

Non *consutaque* ut vulgo. Quærunt viri docti qualia fuerint belluata istæc Alexandrinorum tapetia, quæ Græci vocant ζωωτὰ, & στρουθωτὰ ἐλίσματα, sed qui rei veritatem adsecutus sit hactenus inveni neminem. Salmasius ad Historiam Augustam & alibi putat in vestibus seu peristromatis Alexandrinis, non belluarum tantum & avium, sed & hominum imagines expressas fuisse, ac propter figurarum varietatem, impensius placuisse, quam vel Phrygia vel Babylonica peristromata. Sed vero longe id sese aliter habet. Tantum abest ut hominum effigies in Alexandrinis velis depictæ essent, ut ne quidem alicujus animalis vera in iis conspiceretur imago. Fabulosorum animalium & immanium monstrorum, qualia in India nasci mentiuntur Græci, tantum in his continebantur imagines. Et sane aliter fieri non poterat, cum ab Alexandrinis Judæis texerentur, quos lex divina vetabat similitudines hominum aut animalium exprimere. Sed vero iisdem licitum erat monstra & fabulosa pingere animalia, cujusmodi erant Cherubini & Seraphini, de quibus multi tam multa nugantur, ac si illa arcani & sancti quid continuissent, cum solius ornatus gratia monstra istæc à Judæis construerentur, pari ratione ac ab Ægyptiis sphinges, cynocephali, sirenes, similiaque id genus. Porro quam Judæorum plena fuerit Alexandria satis docet Philo. Eandem eversis Hierosolymis præcipuam & unicam propemodum Judæorum sedem fuisse passim antiqui testantur scriptores, & adeo quidem ut affirmare audeam in hac sola, plures quam in tota Syria habitasse Judæos. Velis autem & aulæis texendis semper addictos fuisse Judæos è sacris constat literis. Magnifica & artificiosa peristromata quæ in deserto ab illis facta fuisse scribit Moses, satis ostendunt eandem eos artem olim quoque in Ægypto exercuisse, ut merito ridendi sint illi grammatici, qui sero admodum ab Alexandrinis aut aliis populis florente Romana Republica artes polymitarias demum repertas esse tradidere.

didere. Ut vero clarius ea quæ diximus patefcant, & cognofcamus Alexandrinos iftos polymitarios Judæos fuiffe, & qualia diximus monftra velis fuis intexuiffe, fufficiat teftimonium Alexandrini poëtæ, Claudiani inquam, qui lib. II. in Eutropium poftquam recenfuit teftudines volantes, cornutos vultures, æquora frugibus confita, delphines filveftres & homines junctos cochleis, demum addit

—— & quidquid inane

Nutrit Judaicis quæ pingitur India velis.

Manifefte hoc loco fignantur Judæi Alexandrini, qui periftromata fua fabulofis iftiufmodi ornabant monftris, qualia in Indis defcripfere Græci, qui Alexandri præceffere tempora, & præcipue Ctefias; ut videri poffit, non aliunde quam ex Judæorum Babylone & inter Perfas viventium tapetibus, iftum pleraque iftæc Indica haufiffe portenta. Quod autem veftes & periftromata attinet Babylonica, licet hæc in eo difcreparent, quod non pectine ut Alexandrina, fed acu perficerentur, horum tamen eadem erat ratio, quippe non veras, fed fabulofas tantum animalium continebant figuras, cujufmodi funt grypes, hippalectryones fimiliaque monftra. Hefychius Ἱππαλεκτρυών. τὸν μέγαν ἀλεκτρυόνα, ἢ τὸν γραφόμενον ἐν τοῖς Περσικοῖς καταστρώμασι. In Babylonia nempe aliifque Perficæ feu Parthicæ ditionis locis complures vivebant Judæi, è quorum proculdubio textrino iftiufmodi prodibant tapetia, unde non mirum picturis infignitas fuiffe Judaicis. Ariftophanes autem, unde hæc haufere Grammatici, Medicos vocat iftiufmodi tapetes. Verba ejus in Ranis, quæ Scholiaftæ non intellexere hæc funt;

Οὐχ ἱππαλεκτρυόνας μὰ δί' οὐδὲ τραγελάφους ἅπερ σὺ

Ἃ 'ν τοῖσι παραπετάσμασι τοῖς Μηδικοῖς γράφουσιν.

Cum itaque eadem apud Ægyptios & Judæos fuerit hieroglyphicorum ratio, nemini mirum debet videri, fi ut apud hos, ita quoque apud illos caput afini aliorum animalium conjunctum & permixtum membris, inter ornamenta templi comparuerit, & occafionem ca-

villandi dederit ethnicis, ac si illud pro deo coluissent Judæi. Si quis Judaicas apud Ezechielem sculpturas cum Ægyptiacis compararet, nihil omnino discriminis inveniet. Quod si quis quærat, quare Josephus in scripto contra Appionem non pluribus verbis istam diluat calumniam, huic sufficere debet, quod istæc calumnia minus etiamnum Judæos, quam Ægyptios tangeret, utpote quorum templa portentosis istiusmodi figuris plena, causam gentibus dederint, palam & false satis in illorum deos declamandi. Attamen ut de iisdem rebus non eadem omnes judicant, ita quoque & olim reperti sunt, quibus monstrosarum istiusmodi figurarum conspectus impense adeo placuerit, ut sine mora earum usus transierit quoque ad architectos, pulchrioraque viderentur musea & tectoria, si fabulosis imaginibus, quam verorum animalium formis ornarentur, quod tamen damnat Vitruvius lib. VII, cap. V. Verba ejus operæpretium fuerit adscribere; *Sed hæc quæ à veteribus ex veris rebus exempla sumebantur, nunc iniquis moribus improbantur. Nam pinguntur tectoriis monstra potius, quam ex rebus finitis imagines certæ. Pro columnis enim statuuntur calami, pro fastigiis harpaginetuli striati cum crispis foliis & volutis. Item candelabra ædicularum sustinentia figuras, supra fastigia earum surgentes ex radicibus cum volutis coliculi teneri plures, habentes in se sine ratione sedentia sigilla, non minus etiam ex coliculis flores dimidiata habentes ex se exeuntia sigilla, alia humanis, alia bestiarum capitibus similia. Hæc autem nec sunt, nec fieri possunt, nec fuerunt.* De harpaginetulis mirifica viri docti fingunt, non minus monstrosa, quam ipsum sit vocabulum. Cum & Turnebus in suis, & nos in nostris libris scriptum invenerimus *appagine oculi*, quomodo etiam habet codex optimus eruditi & nobilis viri Joannis Cottoni, non dubitamus veram reddere lectionem; *pro fastigiis à propagine oculi striati cum crispis foliis*, Notum qui sint propaginum oculi. Recte vero causam, quamobrem istiusmodi picturæ imprimis placuerint, explicat idem Vitruvius eodem capite; *Quod enim antiqui insumentes laborem & industriam, probare contendebant artibus, id nunc coloribus, & eorum eleganti specie consequuntur: & quam subtilitas artificis adjiciebat operibus auctoritatem, nunc dominicus sumtus efficit ne desideretur.* Vide quoque reliqua. Hinc explicandus Petronii locus, qui hactenus interpretem non invenit, cum haud procul initio sic scribit; *Pictura quoque non alium exitum fecit, post-*

quam

quam Ægyptiorum audacia tam magnæ artis compendiariam invenit. Qui enim monſtra pingunt, non egent graphidis peritia; etiamſi artem delineandi non intelligant, pingunt tamen, & artis defectum elegantibus compenſant coloribus, efficiuntque hac ratione, ut quanto abſurdiores & magis deformes ſint imagines, tanto majori ſint admirationi. Feliciſſimos pictorum merito dixeris, cum ipſa illis proſit inſcitia, utpote quibus impune peccare liceat, cum ea tantum depingant, quæ ſola placent deformitate. Recte itaque Petronius hanc Ægyptiam ſeu Judaicam artem vocat compendiariam, cum opus non habeat graphices ſcientia, cui boni pictores totam ſuam addicunt ætatem. Hoc quoque ſeculo non deſunt complures pictores, ſi tamen iſtoc digni titulo, qui hanc diligentiſſime frequentant artem, & hac ſola victitent. Inſignes in hoc picturæ genere cenſentur Antverpienſes aliquot, quorum tabulæ magna habentur in veneratione, apud fatuos præſertim. Hæc licet forſan ſufficiant, unde cognoſcere poſſimus qualis apud Judæos picturarum & imaginum fuit ratio, nequis tamen objiciat vitem auream, quæ Sanctum Sanctorum obumbrabat, velut veræ alicujus rei imaginem, hoc quoque jam addimus, illam veram non repræſentaſſe vitem, ſed multarum rerum monſtroſam congeriem. Teſtem ſi quæris, accedat Plinius, qui lib. 37. c. 2. dicit illam fuiſſe *montem aureum quadratum, cum cervis & leonibus & pomis omnis generis, circumdata vite aurea.* E vitium enim propaginibus prodibant non racemi, ſed poma, cervi & leones dimidiati, & forſan etiam aſinina capita, & porcorum προτομαὶ, talia denique omnia, qualia in ſupra memorato deſcribit loco Vitruvius, & qualia Judæis licitum eſſet effingere. Vitem hanc hortum, περιπαλὴν ſeu paradiſum idem ſignificante vocabulo appellabant Judæi, quod omnis generis fructus & animalia, ſed monſtroſe provenientia contineret. Forma hujus tecti, ſi tamen tectum dicendum ſit, quod ita eſſet pervium & perforatum, ut undique cœlum oſtenderet, ſimilis erat pyramidi cui ablatus ſit apex. Hinc facile intelligas locum Flori cum de Pompeio ſcribit: *Jeroſolyma defendere tentavere Judæi; verùm hæc quoque & intravit, & vidit illud grande impiæ gentis arcanum, patens ſub aureo uvi-cælo.* Fruſtra hæc verba vexant viri eruditi, quæ jam impoſterum nullo vel correctore vel interprete opus habent. Cum Pompeius ingrederetur templum, vidit Sanctum Sanctorum, ſed
penè

penè patens, quod aureum istud tectum undique perforatum esset & lumini pervium. At verò postquam vitem seu cælum hoc aureum ad ædem Jovis Capitolini transtulit Pompeius, jam plane patebat absque ullo tecto. Testem tibi dabo Dionem, & ex illo Xiphilinum, qui affirmant templum Jerosolymitanum fuisse ἀχανὲς & ἀνόροφον, id est apertum & sine tecto. Sed & hæc quoque addo, cum plura Jovis in Capitolio fuerint templa, illud in quo Pompeius auream hanc dedicavit vitem Jovis fuisse Fidii. Hic verò licet & in Quirinali & alibi cultus fuerit, attamen etiam in Capitolio habuisse ædem docent Cicero & alii. At verò omnia in Capitolio templa consecrata Jovi Capitolino bello Marsico conflagrasse constat, verùm eadem mox instaurata fuisse & hoc quoque constat, quamvis Romani scriptores ita de iis loquantur ac si eadem essent quæ à Numa & aliis Regibus fuissent exstructa, & nunquam incendio periissent: quemadmodum & Hebræos veteres fecisse alibi monuimus, cum religionis antiquioris gratia de templo Zorobabelis ita loquuntur ac si illud ipsum fuisset quod ædificasset Salomon. Jam verò cum instauraretur hoc Jovis Fidii in Capitolio templum, à Pompeio eo translatam fuisse vitem auream seu tectum templi Jerosolymitani, ut credam facit Varro, qui lib. 4. de LL. docet tectum Jovis Fidii perforatum fuisse. Sed quia verba ejus digna prorsus sunt, ut non uno legantur in loco, non pigebit ea adscribere. Sic itaque ille lib. 4. de LL. *Nam olim Diovis & Diespiter dictus h. e. aer; & dies pater à quo dei dicti qui inde & dies, & dius & divus. Unde sub dio & Dius Fidius. Itaque inde ejus perforatum tectum, ut ea videatur divum id est cælum. Quidam negant sub tecto per hunc dejerare oportere.* De hac vite accipiendus est etiam Juvenalis locus Sat. 6. à nemine hactenus intellectus, cum arboris Sacerdotes facit Judæos:

—— Cophino fenoque relicto
Arcanam Judæa tremens mendicat in aurem
Interpres legum Solimarum & magna Sacerdos
Arboris, & summi fida internuncia cæli.

Ut vero ad Catullum redeamus, longe alia erat ratio Phrygionicorum, Lydiacorum & Attalicorum peristromatum seu vestium, quæ veras & naturales hominum animaliumque exhibebant effigies, qualis

lis etiam erat hæc, quam hoc loco noſter deſcribit poëta. Multa de harum textura & artificio vulgo ignota, aut male ab aliis tradita addere poſſimus, ſed commodior de his alibi forſan dabitur dicendi locus. Cum enim Catullus non effugerit multorum neſcio an dicacitatem, an vero juſtam cenſuram, quod in deſcriptione veli hujus Theſſalici modum exceſſiſſe videatur, utique nec nos culpa vacemus, ſi laboranti ſua magnitudine veſti, longius attexamus ſyrma.

Namque fluentiſono proſpectans litore Diæ] Hæc de Naxo accipiunt interpretes, utpote quæ & Dia appellata, & vini optimi ferax & propterea Baccho fuerit ſacra. Sed vero ſi ſic ſentiamus, magna oritur difficultas. Nam ſi Naxon, quæ eſt una ex Cycladibus, adierit Theſeus, longe nimis à via aberrarit. Quapropter rectius videntur interpretati illi, qui hæc de Dia Cretenſium accipiunt inſula, quæ vulgo *Standia* appellatur, q[illegible]e è Creta Athenas ſolventibus occurrit. At vero illa quomodo Baccho ſacra eſſe potuit, cum nec vini, nec aliarum rerum ſit ferax? Huic ſane convenit, de quo infra conqueritur Ariadna, *Præterea nullo (littus ſolum) inſula tecto*, quod de Naxo minime dici poterat. Non fugit difficultas hæc veteres ſcriptores, itaque hanc ſeu fabulam, ſeu hiſtoriam varie conati fuere exponere, alii quippe ſcripſere Theſeum adiiſſe quoque Cyprum inſulam, & inde petiiſſe Naxum, alii alia prodidere, de quibus vide Plutarchum in vita Theſei. Diodorus quoque Siculus & complures alii in Naxo expoſitam fuiſſe Ariadnam ſcribunt, quibus contrarius Catullus, qui de Dia Cretenſium hæc intellexiſſe videtur. Utramque opinionem confundunt, qui Naxum in Creta collocant, & Diam Creticam, dictam quoque Naxon fuiſſe volunt, ut Pindari Scholiaſtes, Suidas, alii. Sic quoque Euſtathius ad Λ. Οδ. Δία νῆσος περὶ τῆς Κρήτης, ἣ καὶ Νάξος ἐκλήθη, ἱερὰ Διονύσῳ. Sane ſi vera ſunt hæc quæ de Baccho, Theſeo & Ariadna memorantur, alterutrum neceſſe eſt, aut plurimum in mari erraſſe Theſeum, aut Bacchum quærendæ Ariadnæ gratia acceſſiſſe hanc deſertam Cretenſium inſulam; uti ſenſiſſe videtur Catullus. Vide Schol. Theocriti ad Pharmaceutrias, qui quinque inſulas Diæ vocabulo inſignitas enumerat.

Nec dum etiam ſeſe quæ ſui tui ſe credit] Hæc eſt veterum librorum lectio, quam in ſuis quoque exemplaribus invenere Scaliger & Achil-

les Statius. Quæ ipsi reposuere, ea ut opinor, nollet Catullus pro suis agnoscere. Idem vero nostram agnoscat lectionem,

Nec dum etiam sese quæ visit visere credit.

Fluctus salis alludebat] Nescio quare Scaliger maluerit *allidebat*, cum alterum & usitatius & elegantius sit, passimque sic loquantur optimi linguæ Latinæ auctores ut jam aliis observatum. Quin & Græci quoque frequenter hac phrasi utuntur. Moschopulus; *Παίζω ἢ μεταβατικῶς τὰ πράγματα πρὸς αἰτιατικὴν, ϗ δοτικῇ, οἷον προσπαίζω σοι, ϗ προσπαίζει τὸ κῦμα τῷ αἰγιῷλα, ὃ λέγεται νηνεμίας οὔσης.*

Toto te ex pectore Theseu] Sic quidem vulgo, sed nos reduximus priscam lectionem quæ in plerisque antiquis comparet libris;

—— *Toto ex te pectore Theseu,*

Toto animo, tota pendebat perdita voce.

Illa perdita toto pectore, toto animo & tota voce, ex te pendebat Theseu. Rectum vero pendere ex aliquo. Sic Manilius lib. v. de funambulo;

Et cæli meditatus iter vestigia perdet,

Et perna pendens populum suspendit ab ipsa.

Sic enim constituendus iste Manilii locus.

Illa tempestate ferox quo tempore Theseus] Hæc est lectio librorum veterum & recte omnino, cum ut alios mittam, sic quoque apud Ciceronem legamus *ejus temporis, quo die.* Liber tamen meus optimus,

Illa tempestate ferox & tempore Theseus,

non male.

Attigit injusti regis Gortynia tecta] Reduximus veterem scripturam *Cortynia* vel *Gortynia templa*, cum notum sit non ampliora tantum, sed & quævis tecta & domicilia dici quoque templa. *Cortyna* vero, ut est in plerisque libris, more Latinorum, qui promiscue istis utuntur literis, ut contra Cnoson, vocant Gnosum. Nec ipsis hoc insolens Græcis, uti in multis videre est vocibus. Et sane videtur Gortynæ nomen factum ex Καρ]έννα, seu Καρ]έμνα vel Καρ]έμνια. Gor-

tynii

tynii enim prius dicebantur Καρτεμνίδες, ut docet Hesychius. Perperam apud Stephanum legas Κρημνία pro Καρπεμνία, neque enim in loco excelso sed in campo sita erat Gortyna, ut docet Strabo. Nomen ex eo, quod Κάρτη Cretensibus bovem notet, ut idem docet Hesychius. Hinc est proculdubio quod in antiquis Gortyniorum numismatis bos expressus compareat.

Cecropiam solitam esse dapem dare Minotauro] Nihil hic mutandum, cum & infra dapem dixerit in singulari, & plerique quos vidi libri conveniant, uno excepto. Accipitur autem daps, ut alibi, ita quoque hoc loco pro sacro & religioso epulo, utpote quod averruncandæ pestis gratia mitteretur. Recte monet Festus similiter apud Græcos accipi δαὶς, è quo formetur daps, cum notum sit Æoles dixisse δάϝις, & contracte δάϝς, seu δὰψ, unde δάπτω, δαψιλὴς & alia complura. Eadem derivationis ratio apud Latinos. Daps enim in gignendi casu non facit tantum dapis, sed & dapsis & daptis. Unde daptice excipi pro magnifice, & dapticum negotium pro amplo, apud eundem Festum. A genitivo dapsis, fit dapsilis & dapsiliter.

Queis angusta malis cum mœnia vexarentur] Atheniensium mœnia augusta dici putant Scaliger & cæteri interpretes vel propter amplitudinem, vel quod à Minerva & Neptuno sint constructa. Posterius verum quidem si Græculos sequamur: sed quotaquæque demum est civitas quæ deos conditores sibi non adscripserit? Et tamen non omnia mœnia augusta appellantur. Alterum autem falsum est omnino, cum Athenarum oppidum minimum fuerit ante hanc Thesei expeditionem. Post Minotauri demum stragem regnum adeptus mœnia ampliavit Theseus, dispersosque Atticæ populos in unam urbem coëgit, cum antea πολίχνιον fuisse plerique testentur scriptores. Reduximus itaque veterem scripturam, quæ huic loco longe est convenientior. Nam sane si florentes istoc tempore fuissent Athenarum fortunæ, utique tam iniquæ legi non paruissent. Nunc vero ipsa civium paucitas auget atrocitatem facti.

Tacito suspendit vota labello] In plerisque antiquis libris legitur *Succedit* pro *succepit*, id est, suscepit. Sic itaque reponito.

Nam velut in summo quatientem brachia Tauro] Imitatus Virgilius

Æn. lib. II. à quo tamen in hac ſimilitudine non ſuperatur Catullus. Majeſtatem verſibus addit vel ipſum Tauri nomen, quo nullus mons æquè formidabili jugo exit in mare Mediterraneum. Hinc Manilius lib. IV. *Taurumque minantem Fluctibus.* Sic enim legendum pro eo, quod eſt in libris ſcriptis, *aurumque.* Male vulgo *arcumque minantem Fluctibus*, quod fruſtra interpretari conatur vir magnus.

Quercum aut conigeram ſudanti cortice pinum] Eſt quidem notum fructus pini κῶνυς appellari, & inde recte dici pinum conigeram ſeu coniferam; attamen, cum in omnium quos vidi librorum vetuſtiſſimo Mediolanenſi invenerim, *congeſtam ſudanti corpore pinum*, non dubitavi hanc lectionem cæteris præferre. Congeſtam id eſt denſam, compactam ſeu robuſtam. Gloſſæ Philoxeni; *Congeſta*, πυκνὰ, *plena.* Convenientior ſane huic loco ſpondeus quam dactylus, utpote qui magis exprimat firmitatem & ſtabilitatem arboris exſudantis è ſuo corpore reſinam. Seneca de Providentia cap. IV. *Non eſt arbor ſolida, nec fortis, niſi in quam frequens ventus incurſat: ipſa enim vexatione conſtringitur, & radices certius figit.*

Indomitus turbo contorquens flamine] Nuſquam in toto mari Mediterraneo magis formidandi regnant turbines, quam ad Chelidonias, ubi nempe Taurus mons vaſto & immenſo in mare Pamphylium exit jugo, ut neceſſum ſit in tam procelloſo loco, arbores gigni validiſſimas, quod ipſum in ventoſis locis paſſim obſervare eſt. Non inſcite veteres Gammatici ἀνεμοτρεφὲς ἔγχος apud Homerum interpretati ſunt, τὸ ὑπ' ἀνέμων στερεωθὲν ὅτ' ἦν δένδρον. Laconibus iſtiuſmodi terra alendis apta arboribus, ſaxoſa quidem, ſed tamen fragilis in admittendis earum radicibus, dicebatur δένδριμος γῆ, vel ut ipſi loquebantur δένδρεμορ, quod ab Heſychio exponitur γῆ τις πετρώδης εὔθρυπτος, παρὰ Λάκωσι. Sic enim ipſum ſcripſiſſe, docet ordo literarum.

Eruit: illa procul radicibus exturbata] Libri meliores *radicitus*, ut infra *namque ille tulit radicitus altas Fagos.*

Prona cadit, lateque & comminus obvia frangit] Putida lectio & prorſus Catullo indigna. Veterum exemplarium hæc eſt ſcriptura;

Prona

Prona cadit lateque & cum ejus obvia frangens.

Unde nos fecimus,

Prona cadit latè quacumvis obvia frangens.

Sic domito sævum prosternit corpore Theseus] In quibusdam libris *prostravit* & melius ut puto. Recte vero cornua tribuit huic monstro, nam corpore tantum humano, capite vero taurino fuisse Minotaurum scribunt Diodorus Siculus, Hyginus & alii. Attamen in nummis Gelensium, qui Cretenses erant origine, corpore taurino, capite vero humano, & ipso nihilominus cornuto, exprimitur Minotaurus. Simili facie spectatur in vetustis Neapolitanorum, aliarumque magnæ Græciæ urbium, numismatis. Quamvis complures existiment istas imagines non ad Minotaurum, sed potius ad Hebonem aut Bacchum esse referendas, quod & hic quoque ταυροκέρως fuisse fingatur. Attamen cum temporibus heroicis adeo decantata fuerit magna Minois potentia; libentius credo Minotaurum potius quam Bacchum in plerisque istis signari nummis, fuisseque hoc insigne aut Minois, aut Cretensium, quos primos constat obtinuisse maris imperium. Quam late illi regnarint vel ex eo colligi potest, quod non Cycladas tantum, sed & multas Asiæ urbes tenuisse dicantur. Occupasse quoque oram Macedoniæ litoralem infra videbimus. Siciliæ etiam & magnæ Græciæ partem sub Cretensium fuisse ditione, complures memorant Historici. Itaque facile adducor, ut credam, pleraque loca signata in nummis, qui Minotauri continent imaginem, Cretensibus aliquando paruisse, & præter Ambraciam, tenuisse quoque Epiri & Ætoliæ litora, & insuper complura Campaniæ oppida. Nec mirandum deficere historias, cum Minois & Cretensium θαλασσοκρατεία aliquot etiam seculis Trojana præcesserit tempora, dubiaque propterea sit Minois ætas, quem aliqui vicinum seculo Mosis, alii vix uno seculo bello antiquiorem Trojano statuunt, unde non sine causa factum, ut duos, aut etiam plures aliqui Minoas fuisse existimarint. Cum tam incerta sint, quæ de Minoe traduntur, pro fabulosis à multis fuere habita, & hinc forsan natum Minoem & Rhadamanthum apud inferos seu mortuos tantum regnare, utpote quorum

vix supereſſent umbræ, & quorum geſta non ſcriptis libris aut certis ſuffulta eſſent teſtimoniis, ſed ſolis continerentur hominum ſermonibus. Sed deficientibus aliis monumentis, licet ex nummis indicium petere. Nec tamen etiam alia deſunt teſtimonia, ſiquidem & Virgilius & Silius templi Cumani in Campania conditorem faciunt Dædalum. Quod ne cui fabuloſum videatur, adſcribam verba veteris Scholiaſtæ, qui exſtat in Bibliotheca Regia Londinenſi, cujus ad hunc verſum Virgilii,

Dædalus, ut fama eſt, fugiens Minoia regna,

hæc ſunt verba. *Icarus altiora petens, pennis ſolis calore ſolutis, mari in quod cecidit nomen impoſuit. Dædalus vero primo Sardiniam, ut dicit Salluſtius, poſt delatus eſt Cumas, & templo Apollinis condito, in foribus hæc univerſa depinxit. Dicendo autem Virgilius, ut fama eſt, oſtendit requirendam eſſe veritatem.* Sed & huc faciunt verba Salluſtii, quæ occurrunt apud Priſcianum lib. VI. *Dædalum ex Sicilia profectum, quo Minois iram atque opes fugeret.* Primo ſiquidem è Creta in Siciliam profugit Dædalus. Sed & illuc perſequente Minoe, primo Sardiniam, deinceps Campaniam adiit, in qua magna Cretenſium manu ſequente Cumas & alia condidit loca. Quod autem Minotaurum attinet, cujus in tot, ut diximus, nummis exprimitur imago, ejus ut puto rationem non aliunde petendam eſſe exiſtimo, quam ex Minois & Tauri concordia. Taurus ſive dux fuerit Minois, ut multi ſcribunt, ſive potius ſui juris in alia Cretæ regnarit parte, utique vel amicum, vel fœdere Minoi junctum fuiſſe, extra controverſiam poni debet. Nec potuiſſet eorum concordia clariore quam Minotauri exprimi ſymbolo. Licet plura in veteribus numiſmatis exſtent exempla, vel hoc ſolum, quod apud Triſtanum in commentariis de Numiſmatis occurrit, annotaſſe ſufficiat. Inter nummos enim Gordiani, unus etiam ibi exhibetur, in quo Epheſiorum & Alexandrinorum in Troade concordia exprimitur per hippotaurum. Siquis enim imaginem conſulat protinus fatebitur non eſſe taurum, ut Triſtanus putabat, ſed ex tauro & equo compoſitum monſtrum. Alexandrinorum vero ſymbolum erat equus, uti ex nummis quos in Caracalla producit, liquet. Per taurum vero ſignari Epheſios, propter Dianam ταυροπόλον, ſatis

ſatis eſt manifeſtum. Ut itaque per hippotaurum in hoc nummo duarum urbium declaratur ὁμόνοια, ita in Cretenſium eorumque qui illis obnoxii fuere numiſmatis per Minotaurum, Minois & Tauri ſignificatur concordia. Quamdiu iſta permanſit integra, tam diu etiam Cretenſium conſtitit potentia. Poſtquam vero Theſeus, cæde unius viri Tauri nempe, ſimul quoque diſſolvit & ſuſtulit Minotaurum, id eſt concordiam & potentiam Cretenſium, idque ope Ariadnes, vel nimium infeſtæ magnæ Tauri auctoritati, vel potius nimium amantis Theſeum; jam quoque tota ceſſavit Cretenſium gloria, tumque & Athenienſes, & illorum exemplo aliæ quoque gentes excuſſere jugum; & hac ratione magna illa Minois ceſſavit auctoritas; qui quum prius inter Græcos ſolus regnare videretur, unius ſubito puellæ imprudentia, velut ſolio excuſſus, ad inferos dejectus eſt, ubi in ſolis poëtarum regnaret fabulis. Ut vero ſciamus quam florentes olim res fuerint Cretenſium, & ut credamus non mentitum eſſe Homerum cùm centúm in ea inſula memorat urbes, operæpretium eſt perpendere locum Theophraſti in ſcripto de ventis ubi cauſam reddere conatur quamobrem non eadem ventorum in ea inſula ſit ratio atque olim fuerit. Refert itaque plurimas & denſiſſimas illic cadere nives, maximaſque exinde cooriri tempeſtates. At vero antiquis temporibus, cum alios, tum ipſos quoque Idæos montes, qui nunc perpetuis obruuntur nivibus, omninoque inculti ſunt, illos non ſterilibus tantum conſitos fuiſſe plantis, ſed & frumentacei & arborei generis olim tuliſſe fructus; τότε μὲν ᾠκεῖτο τὰ ὄρη καὶ ἔφερε καρπὸν καὶ τὸν σιτηρὸν καὶ τὸν δενδρίτην. Sic enim ſcribendum, & non multo poſt ſimiliter; δῆλον ὅτι τοῦτο πλὴν εἰ μὴ σιτηρὸν καρπὸν οἱ μὲν προτεροῦσιν οἱ δ᾽ ἀπαθεῖς εἰσι. Illo itaque tempore plurimis habitatoribus refertam fuiſſe ſcribit Cretam, & imbribus quidem multis, non autem nivibus & tempeſtatibus admodum obnoxiam. Ipſe hoc vel Ariſtæi ſacrificiis, vel mutatæ aëris conſtitutioni tribuere videtur. Ego vero licet ſciam Anglos nonnullos Virginiæ incolas ſimilia de iſtis affirmare terris, utpote quæ aſperrimis olim obnoxia frigoribus; mitiores, ut dicunt, nunc ſentiat hyemes, unde immutatam cæli ſolique in illa regione exiſtimant eſſe rationem; ego tamen hoc ipſum frequentiæ malo adſcribere oppidorum & focorum arcentium ventos & aerem calefacientium, & ſæpe nives in pluvias permutantium. Non ſemel obſervavimus

illo

illo ipſo quo pluviæ in urbibus, eodem nives in agris decidiſſe tempore. Vel ipſi ſufficiunt ſenſus ut in quibuſvis urbibus mitiora eſſe intelligamus frigora, quam in vaſtis & apertis locis. Tantam nempe ignis, qui omnia regit & omnia permeat etiam in hoc noſtro aëre habet poteſtatem, ut ejus actio dici poſſit infinita. Vidi qui ad quinquaginta paſſus vel unius grani pulveris tormentarii accenſionem naribus perſentiret. Meminit Garcilaſſus à Vega Hiſpani cujuſdam qui ad leucas multas & ad intervallum diei itineris ignem & focos Indorum Floridenſium olfaceret. Nec eſt ut quis exiſtimet odorem latius diffundi quam ignem: ignis enim defert odorem. Quod autem ſimul cum odore non ſentiamus calorem, ideo fit, quod corpora noſtra calidiora imbecilliorem non ſentiant calorem: ubi enim major adeſt calor, ibi minor eſt inſenſilis.

Inde pedem victor multa cum laude reflexit] Sic eſt in libris melioribus, & neſcio quare *ſoſpes* malint viri docti.

Sed quid ego à primo digreſſus carmine] Diſcrepant nonnihil exemplaria, attamen cum Mediolanenſe cæteris vetuſtius habeat; *Sed quom primo digreſſus carmine*, exiſtimo Catullum ſic ſcripſiſſe;

Sed quorſum primo digreſſus carmine.

Quæ miſera in gnata deperdita læta] Hæc eſt fere lectio omnium veterum librorum. Alii aliter, ego ſic reformandum exiſtimavi;

Quæ miſera gnati miſero deperdita letho.

Siccine me patriis avectam perfide ab aris] Vulgo *oris*, non *aris*, quomodo eſt in melioribus libris.

Immite ut noſtri vellet miſereſcere pectus] Et hæc mutata invitis libris, in quibus conſtanter *miteſcere*. Eſt enim ellipſis pro noſtri ergo miteſcere. Quod vir magnus ex *noſtri* faciat *monſtri*, nemini, ut puto, perſuaſerit.

Quæ Syrtis, quæ Scylla vorax] In vetuſtis quibuſdam libris *rapax*. Utrumque bene & Scyllæ conveniens, propterea quod illa rapere & devorare naves credebatur, unde & loco nomen, & ex nomine fabella. Nam σκύλλα idem quod σκύλλος ſeu σκύλαξ. Idem quoque κύλλα. Heſychius κύλλα, σκύλαξ. Sic lege. Hinc κυλλαίνειν

λαίνειν dicuntur canes *σαίνυροι* ſeu *σαινυρίδες*. Latini *gannire* quod & ipſum à canibus factum videtur, utpote quæ *gannitu vocis adulant.* A latratu undarum dictus quoque ſinus & oppidum Scylaceum, de quo Virgilius; *& navifragum Scylaceum.*

Sæva quod horrebas priſci præcepta parentis] Priſci id eſt ſeveri, ut recte exponit Turnebus. Virgilius in Copa;

Ah pereat cui ſint priſca ſupercilia.

Nam quo me referam? quali ſpe perdita nitar?] Plane ſimilis eſt querela Medeæ apud Euripidem;

Νῦν ποῖ τράπωμαι; πότερα πρὸς πατρὸς δόμους,
Οὓς σοὶ προδοῦσα, καὶ πάτραν, ἀφικόμην;

Vide cætera.

Iſthmon eoſne petam montes] Sic quidem Scaliger; ſed profecto ab elegantia Catulli abſunt hæc quam longiſſime. Nam ſane ſi hic iſthmus aliquis Cretæ intelligi debeat, ut ipſe vult, abſurde ſubjungeret *An patris auxilium ſperem*, cum ipſe Minos eſſet in Creta. Nihilo meliores ſunt aliorum conjecturæ, quas ſi quis patienter perpendat & excutiat, næ ille injurius ſit eximio poëtæ ſi quid iis ſolidi ſubeſſe exiſtimaverit. Cum in pleriſque vetuſtis exemplaribus legatur *Idmoneoſque*, aut etiam *Idomeneoſque*, miror hæſitaſſe viros doctos, & non ſtatim agnoviſſe veritatem hujus lectionis. Idomene nempe eſt Macedoniæ civitas in Bottiæis memorata Thucydidi, Ptolemæo & aliis, in qua tunc verſabatur Idomeneus. Is quippe ad vindicandam cædem Minois, claſſe in Siciliam profectus, & inde repulſus in Japygiam tranſiit, ubi, ut canit Virgilius,

Sallentinos obſedit milite campos
Lyctius Idomeneus.

Poſtea cum parte copiarum ſuarum navigaſſe in Macedoniam ac Bottiæos condidiſſe ſatis aperte docet Strabo lib. VI. Plutarchus quoque in vita Theſei, & Conon apud Photium narratione XXXV hanc Cretenſium expeditionem cum Idomeneo fuſe ſatis explicant. Magna

tamen lis est apud veteres scriptores de tempore quo in Cretam navigarit Theseus. Clidemus apud Plutarchum scribit Theseum iter hoc suscepisse post mortem Minois, regnante jam apud Cretas hujus filio Deucalione fratre Ariadnæ. Catullus alios secutus scriptores vivente etiamnum Minoe Theseum in Cretam appulisse dicit. Amplius etiamnum affirmat Zenis Chius apud Athenæum lib. XIII. cum dicit Theseum adamatum fuisse à Minoe, quem diu adeo vixisse scribit, donec alteram quoque filiam, Phædram nempe, Theseo in matrimonium concederet. Quancunque tamen ex his sequare sententiam, non efficies ut tempora constent, & ut secum conveniat Catullus, si verba ejus ita accipias, ac si Theseus post cædem Minotauri statim ad suos rediisset. Commode vero hanc controversiam componemus, si audiamus Strabonem, qui putavit Theseum expeditioni in Siciliam interfuisse. Eo nempe profectus est cum Idomeneo, sed peracta expeditione in Siciliam Japygiamque, Idomeneus quidem Macedoniam petiit, Theseus vero in Cretam rediit, unde demum assumta Ariadna Athenas reversus est. Sic proculdubio sensit Catullus; nam sane eum non vi rapuisse Ariadnam, ut quidam voluere, satis manifeste declarat cum explicat qua ratione parentibus & agnatis valedixerit. Attamen & sic quoque hæc difficultas possit componi, si statuamus Idomeneum jam diu ante Bottiæos & Idomenem condidisse, quod utique necesse videtur, si verum sit, id quod Ptolemæus Hephæstion refert apud Photium ex Athenodoro Eretriense, contendentibus Thetide & Medea de formæ præstantia, Idomeneum Thetidi palmam concessisse, Medeam vero indignatione commotam, dixisse Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται. Quin & diu ante Idomeneum, ut puto, florentibus Cretensium rebus totam istam seu Thracum seu Macedonum oram possessam fuisse à Cretensibus, ex eo videtur posse colligi, quod Bottiæos Cretenses fuisse constet, & Bottiam urbem à Bottone Cretense conditam fuisse testetur magni Etymologici auctor. A Bottia autem dicti Bottiæi, quorum ditio tam late patuit, ut etiam Chalcidica hoc nomine aliquando fuerit comprehensa. Addit enim Etymologus καὶ Βοττικὴ ἡ χαλκιδικὴ γῆ. Ineptum enim id quod vulgo legitur χαλδαϊκή. Sed vero antequam desinam, hoc quoque moneo, duas fuisse Idomenas. Utriusque meminit Thucydides. Una quidem vicina erat Ambraciæ, sitaque in duobus excelsis collibus. Verba ejus

ba ejus sunt lib. III. ἐςὶν ᾗ δύω λόφω ἡ Ἰδομένη ὑψηλώ. Alterius Idomenes sitæ in confinio Thracum in montibus Bottiæis mentionem facit idem Thucydides lib. II. cui est Εἰδομένη, quemadmodum etiam habet Stephanus; Εἰδομένη πόλις Μακεδονίας, τὸ ἐθνικὸν Εἰδομένιος. Nempe etiam Idomenei herois nomen sæpe per diphthongum in prima syllaba scriptum occurrit. Hinc Idomenenses Plinio & Idomenia regio. Hinc quoque Catullo montes Idomenii. Nec tamen opus ut hoc loco montes seu colles intelligamus, in quibus sita esset Idomene; cum enim tota ora maritima Macedoniæ & etiam Chalcidica regio, esset in ditione Idomenei & Cretensium, in illa autem situs sit mons Athos; malim de excelsis litoris Macedonici jugis & præsertim de Atho hæc accipi, monte adeo vasto, ut non tantum toto mari Ægeo, sed & ex litore Asiatico sit conspicuus. Perinde autem sive legas Idomeneos, sive Idomenios; fit enim synizesis, ut infra in *Veronensium.*

Discernens Pontum truculentum ubi dividit æquor] Scribe *Ponti* uti est in vetusto libro Mediolanensi. Æquor Ponti hoc loco accipiendum de ea maris Ægei parte quæ interjacet Macedoniam & Diam insulam ubi versabatur Ariadne. Notandum vero quotiescunque fere apud antiquos occurrunt istiusmodi locutiones, uti sunt mare Oceani, aut mare Ponti, nec non flumen Rheni, Nili, Alphæi, aliæque id genus, non simpliciter intelligi debere de ipsis maribus aut fluminibus, sed de numinibus quorum tutelæ & præsidio maria & flumina consecrata fuere. Minuta & pædagogica hæc videbuntur quibusdam, absque his tamen non est ut quis bene intelligat & interpretetur scripta poëtarum, qui frequenter sic loquuntur. Licet plura succurrant exempla, vel unus sufficiat Manilii locus lib. V. ubi de urinatoribus agit, quem perperam mutavit Scaliger, quod nesciret quid sit Pontum in Ponto quærere. Nos vero proxime ad scripturam veterum exemplarium versus istos sic emendamus.

Pendebitque super totum sine remige pontum.
Illis in ponto jucundum est quærere Pontum,
Corporaque immergunt undis, ipsumque sub antris
Nerea & æquoreas conantur visere nymphas.

 Antra

Antra & ſedes deorum dearumque maris collocabant veteres ἐν βένθεσι θαλάσσης & in ipſo maris fundo. Dicit itaque Manilius illos urinatores adeo profunde maria ſubire, ac ſi ipſum Pontum & Nerea & Nympharum cubilia vellent inviſere. Pontum Heſiodus Terræ facit filium. Euſebius vero de Præp. Euang. neſcio quos ſecutus Nerei & Neptuni facit ſobolem. Porro ut hic apud Catullum Ponti æquor, & apud Lucretium & alios mare Ponti; ita contra apud Homerum πόντος ἁλὸς, ubi manifeſte pontus accipitur, pro fundo ſeu vado maris, ut ad verbum poſſis reddere *vadum ſalis.* Et ſane, ut ejuſdem originis, ita quoque ejuſdem ſignificationis ſunt hæc vocabula, πόντος, βένθος, βυθὸς & Latinum *fundus.* A βυθὸς eſt βύθιμος & contracte βυθμὸς, unde Germanicum *bodem.* Vide Heſychium in βυθμός. Pro βυθὸς vero dixere etiam βυσσὸς & βύττος & βιττός; & permutatione mutæ litteræ in mutam, ut ſæpe, μύττος vel μίττος, γυναικεῖον αἰδοῖον. Unde κατάμυττος vel κατάμιττος, catamitus, ἀνδρόγυνος πάλληξ. Sed hæc ſunt alterius loci.

Quine fugit lentos incurvans gurgite remos] In aliquibus libris legitur *ventos*, unde Achilles Statius faciebat *ventoſo*, ſed rectior alia lectio. Sic quoque Virgilius;

lentandus remus in undâ.

Qui ſint lenti remi, & quid ſit lentare remum, facile intelligunt, qui rem tenent. Varias hujus vocabuli ſignificationes profert Nonius & veras, niſi fallor, licet aliter ſentiant viri eruditi, quibus ſolemne eſt multis in locis ſæpe non intellectis, inſultare huic Grammatico, optime ſi quiſquam de Lingua Latina promerito. Jure quidem mirantur vocem hanc tam diverſas & ſibi invicem contrarias continere ſignificationes, lentus quippe accipitur pro molli & duro, pro tenaci & tenero, pro acri & placido, pro remiſſo & concitato, denique pro frigido & calido. Qui rem intelligunt, verba quoque intelligunt. Attamen ſine verbis res nulla cognoſcitur. Ut itaque ad inſtitutum veniamus, lentum licet multis modis accipiatur, primaria tamen & maxime propria ſignificatione, quemadmodum & γλισχρὸν apud Græcos, refertur ad res viſcoſas, cujuſmodi ſunt gluten, nervi &

ſimilia,

ſimilia, quæ licet extendantur, ſibi invicem tamen adhærent, & ægre avelluntur. Sed quandoquidem compertum pleraque glutinoſa non modo in longitudinem, ſed in latitudinem etiam ſine ruptura multum poſſe extendi, cujuſmodi ſunt res omnes flexiles, veluti ligna, utpote quæ & ipſa è nervis conſtent, cruda præſertim & viridia & viſcoſo etiamnum humore diſtenta; hinc quoque factum, ut ſecundaria ſignificatione, ad res quæ ſine ruptura multum inflecti poſſint, iſta tranſierit appellatio. Clarum itaque quare remi dicantur lenti, utpote qui è viridi ut plurimum fiunt abiete, ita ut ſint maxime flexiles, id enim ſi non ſint, præterquam quod facile rumpantur, etiam minus erunt apti ad promovendam navem. Non itaque ex toto ſatisfaciet, ſi quis lentos interpretetur ſimpliciter flexiles, cum multæ res ſint flexiles, quæ tamen non ſunt lentæ, cujuſmodi ſunt cera, plumbum, aurum & ſimilia, quæ inflexa non redeunt ad priorem ſitum, ideoque ductilia potius quam lenta dici merentur. Reliquæ ſignificationes quas Nonius & alii recenſent, hinc fere tranſlatæ ſunt, cum ad alias res, tum præcipue ad mores, ut cum lentus accipitur pro patienti & placido, ducta ſimilitudine à flexilitate viminis, ut in illo loco Ciceronis; *Qui cum publicas injurias lente tuliſſet, ſuam non tulit.* Et in iſtoc Lucilii; *Magnus trico fuit nummarius, ſolvere nulli Lentus.* Sic quoque accipiendus locus Petronii de Quartilla; *Me quoque ad idem ſpectaculum lenta manu traxit.* Quum vero eadem vox uſurpatur pro molli & duro, pro remiſſo & intenſo ſeu acri, ſimilitudinem & tum quoque à ligni natura ductam eſſe exiſtimo, & præſertim ab arcubus & baliſtis, quarum brachia & cornua molliter & leniter adducuntur, eadem vero relaxata & ad priorem redeuntia ſtatum fortiter & vehementer percutiunt; hac enim virtute à mechanicis commendantur præcipue hæc organa, ſi & ὀξύτονα & ſimul βαρύτονα fuerint. Similitudine hac eleganter utitur Sappho apud Etymologici magni auctorem in voce Ἀβακὴς, quæ mitem & tranquillum ſignificat.

——— Ζαλᾶπις ἐγ' ἐκ ἔμμι παλιγκότων
Ὀργάνων ἀλλ' ἀβακῆ τὰν φρέν' ἔχω ———

Dicit ſe non eſſe vindictæ cupidam, nec æmulam repercutientium

machinarum, ſed pacato eſſe ſemper ingenio. Παλίσκοτα ὄργανα, idem quod παλίντιτα τόξα. Aliud ſunt παλίντονα τόξα, quam vocem vulgo non intellectam expònimus in belopoicis noſtris. Lentum vero cum frigidum reddidit Nonius ut in illo Virgilii;

Noctis lentus non deficit humor,

id accipiendum de illo humore, qui ſera admodum nocte cadit, iſte enim frigidus, cum, qui ſtatim poſt occaſum ſolem cadit, ſit tepidus. Apud Propertium lentum volunt ſignificare durum,

Quæ tellus ſit lenta gelu.

Verum id omnino inſolens. Malo lentam hic interpretari lubricam. Nam ſane quas γλισχρὸς, eaſdem quoque lentus continet ſignificationes, cum ejuſdem, quod mire e, videantur eſſe originis. A γλία enim γλίος & γλὶς (unde glus, glutis, & glutinum) eſt γλισχερὸς & γλισχρός. Sed vero neglecta priore litera, ut paſſim, dixere etiam λὶς, λία & λίος, ſeu quod uſtatius λεῖος. Pro λίος Æoles dixere λίϝος unde λίπος. A λίος ſeu λεῖος eſt *levis* & λειῶ *levio*, unde *letus* & *lentus* λειαντός.

Præterea nullo litus ſola inſula tecto] Non proba lectio. Corrige;

Præterea nullo (litus ſolum) inſula tecto.

Notum illud Ciceronis; Metellus, *non homo, ſed littus, atque aër, & ſolitudo mera.*

Quam juſtam à divis expoſcam prodita multam] Pacuvius Iliona;

Dii me etſi perdunt, tamen eſſe adjutam expetunt,
Cum, priuſquam intereo, ſpatium ulciſcendi danunt.

Multa manifeſte hoc loco non de pœna pecuniaria, ſed de divina accipitur vindicta. Ideo mox ſubjicit *multantes vindice pœna.* Supra tamen dixit *multari talento.* Sæpius pro qualibet pœna poſitum reperitur. Varro apud Nonium in *ſtupidus*; *Andromeda vincta & propoſita ceto non debuit patri ſuo homini ſtupidiſſimo in os ſpuere multam.* Vulgo legitur *vitam*, nullo omnino ſenſu. Lucretius lib. v, cum dicit dilu-

vio

vio obruta fuisse hominum crimina, multas posuit pro culpa, seu eo quod multa dignum sit;

Humor item quondam cœpit superare coortus,
Ut fama est, hominum multas quando obruit undis.

Perperam in vulgatis exemplaribus invitis libris antiquis urbes reposuere pro *undis*.

Quare facta virum multantes vindice pœna] Sic quoque apud Aristophanem Pluto πράγματα in malam partem accipiuntur. Sed & Menander γεωργῷ, ἐν πράγμασιν, ἐν μάχαις.

Eumenides quibus anguineo redimita capillo] Legendum *anguino*, ut libri meliores. Ab anguis enim est anguinus, non anguineus. Ineptum est putare ut à sanguine est sanguineus, ita quoque ab angue formari posse anguineus. Male itaque apud Ovidium tristium IV. El. VII.

Gorgonis anguineis cincta fuisse comis,

reclamante metro & analogia. Perperam quoque apud Tibullum lib. III. El. IV.

Nec canis anguinea redimitus terga caterva,

cum proba sit veterum librorum scriptura,

Nec consanguinea redimitus terga caterva.

Idem error apud Plautum, Columellam & alios.

Frons exspirantis præportat pectoris iras] Non damno hanc lectionem, liber tamen Mediolanensis, cæteris emendatior & vetustior, aliam exhibet, in eo quippe legitur, *postportat pectoris iram.* Ut enim postponere, postvidere, & postputare, ita quoque postportare recte potest dici. Anguinum enim Furiarum capillitium à fronte quidem germinare incipit, sed tamen divæ istæ credebantur capillos suos κατανωτίζειν, seu postergare. Et sane in antiquis marmoribus ita sæpe expressæ comparent Furiæ, aperta facie, occipitio vero horrente anguibus retro in directum tendentibus. Hinc Claudianus de Alecto;

---- *obstan-*

—— obstantes in tergum repulit angues
Perque humeros errare dedit.

Annuit invicto cælestum numine rector] *Invito* legitur in melioribus libris, & rectius, nisi fallor; ἑκὼν ἀέκοντί γε θυμῷ, ut habet Homerus. Numen enim hic pro nutu, ut passim. Cæterum longe aliam referunt causam Diodorus Siculus, Plutarchus, Pausanias & alii, quamobrem mandatorum Ægei in expandendo velo albo oblitus fuerit Theseus; illi quippe vel mœrore raptæ à Baccho Ariadnæ, vel lætitia ob partam de Minotauro victoriam, hoc contigisse scribunt. Sed si non verior, at certè elegantior & magis poëtica est causa quam hic reddit Catullus, cum id accidisse dicit, propter immissam à Jove tempestatem, quâ terras, maria & ipsum quoque commoverit cælum, simulque præceptorum Ægei memoriam Theseo excusserit. Jovem vero nutu suo tempestates inducere, & ipsa quoque sidera concutere, notum ex Homero & omnibus. Idem moto throno efficit Juno: cujus contra risus seu μειδίασμα serenitatem & malaciam inducit. Hinc Ἐπικυλίδιος Ζεὺς dictus possit videri, utpote qui omnia supercilio temperet. Sed vero cum apud Hesychium inveniam ἐπικυκλίδιος, potius existimo legendum esse ἐπικυλικίδιος, velut calicibus præfectus. Notum enim & primos & ultimos calices Jovi fuisse dicatos quamvis hic mos à bibonibus aliquando variatus fuerit.

Quomodo tunc tellus atque horrida contremuerunt] Veterum librorum auctoritatem secuti sic rescripsimus, cum prius legeretur; *Quo tunc & tellus.* In sequenti versu ex iisdem libris reposuimus, *concussusque micantia sidera mundus*, non *concussitque*; neque enim mundus, sed nutus Jovis concussit sidera.

Sospitem & ereptum se ostendit visere portum] Ne hæc quidem est sincera lectio. Monet Achilles Statius in vetusto libro scriptum se reperisse, *Sospitem erectum*, quomodo & nostrum habet exemplar. Noli dubitare quin sic scripserit Catullus;

Sospitem Erechtheum se ostendit visere portum.

Recte dicit Erechtheum. Thesei enim temporibus portus Piræeus nec dum

necdum Piræei nomine agnoſcebatur. Supra vero cum dicit *e litoribus Piræi*, ex ſua perſona loquitur, aut eſt prolepſis; niſi exiſtimare malimus litoribus Atticæ id nominis adhæſiſſe, antequam portus ſic appellaretur. Attamen Plutarchus & alii teſtantur, non ex Piræeo, ſed ex Phalero portu Theſeum ſolviſſe.

Reddite in extrema nuper mihi fine ſenecta] Unico verbo exprimitur à Græcis τηλύγετος.

Carbaſus obſcura dicat ferrugine Ibera] Recte habet liber Mediolanenſis;

Carbaſus obſcurata dicet ferrugine Ibera.

Dicet pro indicet ut ſæpe alii, & ipſe quoque Catullus, *Quos junctos Cameri mihi dicares.* Ferrugineum autem quod attinet colorem, ille quidem eſt funeſtus, non tamen niger, ut vulgo exiſtimant. Recte Nonius cæruleum interpretatur. Si ipſum ſpectes vocabulum, aliter forſan ſenties, cum ferrugo & rubigo idem videatur & tamen rubigo minime ſit cœrulea. Sed non ſemper ad primam naturam aut originem revocandæ ſunt vocabulorum ſignificationes. Ferrugineum omnino pro ferreo poſuere veteres. Quia enim ferrum optimum, quale eſt Hiſpanicum, cum recens eſt colorem habeat cæruleum, ideo ferrugineum & cœruleum pro eodem accepere. In hac ſignificatione conſpirant plerique antiqui, ut cum non violas tantum, & hyacinthos ferrugineos, ſed & cœlum cum nullis tectum eſt nubibus, ſimiliter ferrugineum appellant. Recte itaque in optimis gloſſis πορφύρα μέλαινα, *ferrugo.* Sed vero cum in iiſdem gloſſis *ferrugineum* exponitur ὑάλινον χρῶμα, id non ſatis recte ſe habet, cum vitrum licet arte aut longa coctione omnes admittat colores, naturaliter tamen nullius ſit coloris. Itaque proculdubio ὑάλινον in ὕσγινον mutandum. Porro funeſtum hunc colorem Græci plerunque φαιὸν & κυάνεον vocant. Sæpe quoque ab iiſdem dicitur πέλιος, πελλὸς & πελιδνὸς ſeu πηλιδνὸς, vocabulis ejuſdem originis, ſiquidem ab argilla ſeu terra figulari aqua macerata nomen traxere. Hinc ὄιν πέλλαν Theocritus vocat ovem, quæ iſtiuſmodi coloris pellem haberet. Recte omnino id accipit auctor ſcripti de dialectis; πέλλαν

τὴν πορφυρᾶν οἷον φασὶν τὴν μέλαιναν. τὴν γὰρ τοῦ σώματος ἐπιφάνειαν ἡνίκα ἂν διὰ ὑποδρομὴν τοῦ αἵματος μελαίνηται πελίωμα καλοῦσι. Sic legendus locus ille vulgo corruptissimus. Hic ipse quoque color est quem Romani pullum vocavere de quo superius egimus. Illud quidem negari non debet, vocabula hæc aliter aliterque nonnunquam accipi & pro diversa & inæquali colorum temperie & mixtura diversimode quoque afficere oculos: in eo tamen conveniunt, quod pleræque istæ species ex rubro nigroque componantur. Cum vero plerique Græci Romanique scriptores vestibus lugubribus istos quos diximus assignent colores, qui tamen specie potius quam genere inter se discrepant; manifeste satis apparet quantum peccent illi qui veterum lugubria nigri semper coloris fuisse existimant. Error tamen hic adeo invaluit, ut ubicunque apud veteres scriptores vestis φαιὰ aut κυανέα, aut denique apud Latinos pulla vel ferruginea occurrat, non dubitarint atram aut nigram interpretari. Est quidem verum atris quoque indutos fuisse veteres in magnis luctibus; honoratior tamen, ut nunc ita quoque olim erat habitus pullus aut ferrugineus, qui nec purpureus, nec niger, sed inter utrumque medius esset. Illiusmodi colorem vulgo violaceum aut pavonaceum appellant, quali etiam hoc nostro seculo nonnulli reges & plerique purpurati Romani in luctu utuntur. Morem vero hunc, ut nempe honoratiores purpuræ nigræ aut ferruginei coloris veste in luctu utantur, ab antiquis esse translatum, colligo etiam ex loco Varronis apud Nonium in *Anthracinus*. *Propinquæ adolescentulæ etiam anthracinis; proximæ amiculo nigello, capillo dimisso sequerentur lectum.* Sic lege, non *luctum*. Est autem anthracinus color, non penitus niger, sed qualis solet esse carbonum non extinctorum, & in quibus flammæ & ardoris etiamnum supersunt vestigia. Licet autem Varro anthracinum à nigro distinguat, Nonius tamen simpliciter nigrum interpretatur, more tralativo, quo & purpuram nigram & byssum similiter vocant nigrum. Italis sane color *byssinus* est *bigio*, uti quoque Galli panem nigrum vocant panem bisum, & ventum Circium, quem Græci μελαμβορέαν, seu nigrum vocant boream, pari ratione ventum biseum, seu *vent de bise* appellant. Sic quoque aquilo dicitur niger, quoniam illo flante atra fiunt maria. Non enim ab aquila, sed ab aquilo, id est nigro colore, sic dictus.

Hinc

Hinc Virgilius -- *fluctusque atros aquilone secabat.*

Quod tibi si sancti concesserit incola Itoni] Recte se habet hic locus, nam oppidum hoc dicebatur & Ἴτων & Ἰτώνη & Ἴτωνος, estque utriusque generis, ut complura alia Thessaliæ oppida, quæ & ἀρσενικῶς & θηλυκῶς proferuntur, uti ex Strabone, Stephano & Eustathio constat; itaque non recte Ἰτώνου in Ἴτωνος mutant viri docti. Ab Itono Amphictyonis filio nomen accepisse scribunt Pausanias, Scholiastes Apollonii & alii. Omnes in eo conveniunt ex hoc Thessalico oppido cultum Minervæ Itoniæ transiisse ad Athenienses. Plurimum vero falluntur viri docti, cum de hoc Itono heroë accipiunt locum Lucani lib. VI.

Primus Thessalicæ rector telluris Itonus
In formam calidæ percussit pondera massæ,
Fudit & argentum flammis, aurumque moneta
Fregit, & immensis coxit fornacibus æra.

Nihil tale de Itono suo prodidere Græci scriptores. Omnes illi qui primi nummorum usum apud Græcos introduxisse creduntur, memorantur à Polluce libro IX cap. VI. Locum ejus insignem, sed mirifice corruptum, & infeliciter admodum à viro magno, in libro de usuris tentatum, ope optimi nostri libri integriorem & emendatiorem adscribam. Τάχα δ' ἄν τις φιλότιμον εἶναι νομίζοι καὶ τὸν ἐπὶ τῷ νομίσματι λόγον ἐπιζητεῖν, εἴτε Φείδων πρῶτος ὁ Ἀργεῖος ἔκοψε νόμισμα, εἴτε Δημοδίκη ἡ Κυμαία συνοικήσασα Μίδᾳ τῷ Φρυγὶ, παῖς δ' ἦν Ἀγαμέμνονος Κυμαίων βασιλέως, εἴτε Ἀθηναίοις Ἐριχθόνιος καὶ Λύκος, εἴτε Λυδοὶ καθά φησι Ξενοφάνης, εἴτε Νάξιοι κατὰ τὴν Ἀγλαοσθένους δόξαν. Quam Δημοδίκην hic vocat Pollux, illam Heraclides in Politia Cumæorum vocat Ἑρμοδίκην. Lycus vero iste Atheniensis, fuit Pandionis filius. Nullum autem hic vides recenseri Itonum. Corruptus est profecto Lucani locus. In veteribus libris scriptum invenias *Ionas*. Omnino legendum *Janos* vel *Jannos*, utroque enim modo scribitur. Athenæus & ex illo Eustathius ad E Odyss. Λόγος Ἰάννου διαπρό-

σωπον γεγονέναι, τὸ μὲν ὀπίσω, τὸ δὲ ἔμπροσθεν ἔχοντα πρόσωπον. Οὗτος ἄρα πρῶτος στέφανον καὶ σχεδίας καὶ πλοῖα καὶ νόμισμα χαλκοῦν πρῶτος ἐχάραξε. Διὸ καὶ τῶν καθ' Ἑλλάδα καὶ Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν πολλαὶ πόλεις ἐπὶ τῷ νομίσματι ἐνεχάραττον πρόσωπον δικέφαλον, καὶ ἐκ θατέρου μέρους ἢ σχεδίαν, ἢ στέφανον ἢ πλοῖον. Ab hoc Jano Persæ Ἰάονας, id est Græcos omnes, vocabant Ἰάννας, ut ex Aristophane constat; manetque id nomen etiamnum apud Persas. Sed & Hesychius; Ἰάννα, ἐν μὲν αἰχμαλωτίσι Σοφοκλέους ἀπέδοσαν Ἑλληνικῇ, ἐπεὶ Ἰάννας τοὺς Ἕλληνας λέγουσι. Vide reliqua. Apud eundem Hesychium alibi legas; Εἴσκον Ἰάννοι, quomodo de Ephesiis locutus est Antimachus. Romani antiqui qui non solebant literas geminare vocavere Janum. Illum vero primum æra signasse docet quoque Macrobius. Peregre & mari in Italiam advenisse scribunt complures, & distinctius Plutarchus in quæstionibus Romanis, qui Janum ex Perrhæbis, isti autem sunt Thessalici generis, ad Italos pervenisse testatur. Hinc quoque est quod in nummis Thessalonicensium Jani caput appareat. Quod vero de nummis scribunt Athenæus & Eustathius, tales complures hodie quoque occurrunt, in quibus ex una parte Jani facies, altera vero rostrum navis apparet. Quam autem vetustum in Lucano hoc sit mendum, patet ex Cassiodoro qui lib. III. Epist. XXXI, similiter legit *Jonas*.

Quæ nostrum genus ac sedes defendere fretis] Ita intempestive prorsus reposuerunt viri docti, cum plerique libri habeant *freti*, non *fretis*. Utique Catullus sic scripserat;

Quæ nostrum genus ac sedes defendere Erechthei:

Similem errorem paulo ante sustulimus. Athenienses licet & Codridæ, & Cecropidæ & denique Thesidæ dicerentur, nullo tamen æque ac Erechthidarum cognomine gavisos fuisse, propter Erechthei regis sanctimoniam, monet Eustathius ad B Iliad. Hinc est quod Atheniensium populus pius vocetur Lucretio, hinc quoque passim δῆμος Ἐρεχθῆος, aut etiam absolute δῆμος. Notandum enim ut ἡ πόλις de Athenis, ita etiam δῆμος accipi de Atheniensibus. Est vero enallage *defendere*, pro *defendit*, vel potius ellipsis, ut subintelli-

intelligatur *solet* vel *parata est.* Qui aliquid in literis sapiunt, norunt quam id familiare sit Latinis. Sed & Græci passim sic loquuntur. Homerus Iliad. T. Δῶρα δ' ἐγὼν ὅδε πάντα παρασχεῖν, supple ἕτοιμός εἰμί.

Ferox morte Theseus] Male hæc exponit Muretus, nec melius alter, qui *Marte* legendum censet. Sic construe, ferox Theseus ingressus tecta domus, quæ funesta erant morte paterna.

Quæ tum prospectans cedentem mæsta carinam] Veterum librorum lectionem reduxi;

Quæ tamen aspectans cedentem cuncta carinam.

Licet procul abesset Theseus, utpote jam ad suos reversus, illa nihilominus, in iram & rabiem verso amore, tota in eo erat, ut maria prospectaret, & diras imprecaretur Theseo.

At parte ex alia florens volitabat Jacchus] Vetus lectio habet, *At pater ex alia*, quod non erat mutandum. *Ex alia*, id est, ex alia parte, ut passim optimi quique loquuntur scriptores.

Cum Nysigenis Silenis] Silenos præcipuos esse Nysæorum testatur Diodorus Siculus lib. III. Is vero Nysam collocat ad Tritonem fluvium in Lybia: plures tamen Nysam seu montem, seu oppidum Arabiæ aut Indiæ adscribunt. Hinc Νυσηγενεῖς, seu Nysigenæ, quo vocabulo usus quoque Ovidius libri x ubi de Adoni agit.

Per juga per silvas dumosaque saxa vagatur
Nysigenum, vestem ritu succincta Dianæ.

Ita enim legendum esse hunc locum facile perspiciet, si quis veterum librorum scripturam consulat.

Pars è divolso raptabant membra juvenco] Scaliger è suo codice sic reposuit, cum alii plerique veteres libri habeant *iactabant*, & rectius omnino. Spargebant enim & jactabant carnes istæ mænades. Euripides in Bacchis, seu in Pentheo, sic enim in libris antiquis ista inscribitur tragœdia.

Ἄλλαι δὲ δαμάλας διεφόρουν σπαράγμασι.

Εἴδες δ᾽ ἂν πλοκάμων, ἢ δίχηλον ἔμβασιν
Ῥιπτόμεν᾽ ἄνω τε καὶ κάτω.

Vide ſtatuam Bacchæ apud Cavallerium.

Pars ſeſe tortis ſerpentibus incingebant] In ſacris Bacchi & Cybeles frequentem olim fuiſſe ſerpentium uſum, ſolitaſque fuiſſe mulieres bacchantes iis ſe coronare, ſatis niſi fallor jam notum. Modus tamen & ratio qua id fieret, vulgo non ſatis intelligitur. Primum quidem iſtud monendum, huic uſui non quoslibet ſerpentes, ſed eos tantummodo delectos fuiſſe, qui quamvis amplas maxillas & ingentem haberent rictum, non tamen mordaces, aut certe morſus haberent innoxios. Παρείας vocat Demoſthenes in oratione de corona, ubi dicit Æſchinem choros bacchantum & μητρωακῶν frequentaſſe ac ſæpe ſupra caput extuliſſe iſtiuſmodi ſerpentes, τοὺς ὄφεις τοὺς παρείας θλίβων καὶ ὑπὲρ κεφαλῆς αἰωρῶν. A magnitudine autem ſeu tumore maxillarum anguis hic nomen habet ſi antiquis velimus credere Grammaticis. Apollodorus tamen apud Ælianum jubet, ut non παρείας, ſed παρούας vocetur hic ſerpens, ac ſi ex eo dictus eſſet, quod collo & auribus circumligaretur, cum tamen hoc vocabulum à Pario oppido Helleſpontiaco, mutato ut ſæpe ſyllabæ modulo, ſuam videatur traxiſſe originem. Illic quippe ὀφιογενεῖς fuiſſe, qui pari ac Pſylli & Marſi in tractandis impune ſerpentibus virtute pollerent, tradunt Varro, Strabo, Plinius & alii: Cebeti in tabula iſtiuſmodi homines vocantur ἐχιοδιῶκται. Sic enim legendum non ἐχιόδηκτοι, ut vulgo. Cæterum quamvis de iſtis ſerpentibus intelligi poſſit hic Catulli locus, notandum tamen in ſacris Bacchi & Cybeles, non ſemper vivos adhibitos fuiſſe ſerpentes, ſed flagella, quæ & manibus tenebant & quibus corpora ſua incingebant, quod anguino ritu è loro crinibuſque eſſent contexta, & ipſa quoque angues appellata fuiſſe. Manifeſte hoc colligi poteſt ex antiquis marmoribus, in quibus gallantum & bacchantium chori tali exprimuntur habitu. Et ſane nuſquam adeo mites invenias angues, ut ſe flagella fieri patiantur. De his Porphyrio ad illud Horatii; *nodo coërces vipereo Biſtonidum ſine fraude crines*; hæc habet; *Biſtonides Threſſæ ſunt, quæ cum in ſacris Liberi*

beri patris crinibus solutis versantur, angues & in manibus & in capite gestant. Eadem ratione poëtæ fingunt Furias exemtos capite serpentes pro flagellis uti. Seneca Medea;

Ingens anguis excusso sonat tortus flagello.

Idem alibi viperea verbera & tortos angues appellat Furiarum flagella. Sic quoque Ovidius Ibide; *Tartareis sectos dabit anguibus artus.* Sed & Virgilius Æn. VI.

Continuo sontes ultrix accincta flagello
Tisiphone quatit insultans, tortosque sinistra
Intentans angues.

Vulgo perperam legitur *torvosque.* Sed & Coluthus haud longe ab initio, ubi de Furia loquitur;

Πόλλακι δ' ἀλάϊστος ἀπὸ κλισμοῖο θοροῦσα
ἵστατο καὶ παλίνορσος ἐφέζετο· χειρὶ δὲ χαίης
Οὔδετε κόλπον ἔρυξε καὶ οὐκ ἐφρεάσσατο πέτρην.

Ita vulgo, sed nullo sensu. Sic scribe;

—— χειρὶ δὲ λαιῇ
Οὔδετε κόλλοπ' ἔρυξε καὶ ἣν ἐφυράσσατο πέτρην.

Vel καὶ ὃν ἐφυράσσατο πέτρον, ut Attici solent. Eumenidum thalamos, quos Virgilius ferreos fingit, iste poëta facit saxeos. Dicit vero Furiam ira concitatam unum de suis capillis, id est anguibus, exemtum illisisse saxo, & hac ratione suum cruentasse cubile, hoc enim notat φορᾶσαι vel φυρᾶσαι. Κόλλοψ vero est flagellum, seu nervus, idem quod σκολλὺς & aliquando σκόλοψ, cum omnia hæc vocabula ejusdem sint originis, à κόλλα nempe, id est taurea seu corio bubulo. Harum vocum ignoratio fecit ut cum alia loca, tum etiam verba D. Pauli in II ad Corinthios cap. XII. non recte interpretes reddiderint. Quo enim loco legitur; Ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκὶ, ἄγγελος Σατᾶν; inepte vertunt, *aculeum carni insertum*; sic enim redden-

reddendum fuerat, *datus est carni meæ angelus satan qui vice flagelli castiget me.* Ut autem apud Græcos, ita quoque apud Latinos promiscue sumuntur pleraque ista flagellorum nomina, sive è loris, sive ex anguinis exuviis, sive etiam è crinibus essent contexta. Itaque cirrus accipitur etiam pro flagello apud Suetonium in Nerone; *Statuæ ejus à vertice cirrus appositus est, cum inscriptione Græca, Nunc demum agona esse, &, Raderet tandem.* Non intellexere viri docti hunc locum, cum quærunt, quid agoni cum cirro? Utique hoc illis non excidisset, si novissent cirrum etiam accipi pro flagello. Martialis cirratam pellem vocat lib. x. Ep. LXII. ad ludimagistrum.

Cirrata loris horridis Scythæ pellis
Qua vapulavit Marsyas Celæneus.

Scythæ, id est, lictoris. Olim enim Græci Scythis utebantur carnificibus & lictoribus, ut nos clare docet Aristophanes in Concionantibus, Pollux & complures alii. Theognis in Gnomis.

Ἀλλ' ἄγε δὴ Σκύθα, κεῖρε κόμην, ἀπόπαυε δὲ κῶμον.

Ipsum hoc confirmat in mythologicis Hyginus, cum Marsyam ab Apolline Scythæ traditum scribit, qui eum flagellaret pelle loris cirrata. Quod autem alii Marsyam excoriatum, alii, ut Martialis, flagellis cæsum prodiderint, id inde factum, quod δεῖραι & ἐκδεῖραι, utramque habeat significationem, licet Pollux posteriorem hujus vocabuli acceptionem non probet, quæ tamen multis adstrui potest exemplis. Græci πλοκάμους & πλοκαμίδας vocant, & qui his cædebantur, πλοκαμίζεσθαι & τριχίζεσθαι dicebantur. Hinc intelligendus alius quoque Martialis locus, lib. II, de Lalage, cujus dum capillos struit Plecusa comotria, quod in uno comarum peccasset annulo, istiusmodi flagello ad animæ pene deliquium cæditur.

Hoc facinus Lalage, speculo quod viderat, ulta est,
Et cecidit sævis icta Plecusa comis.

Ita

Ita habent vetustissimæ Thuaneæ membranæ, non *sectis*, quod perperam, ex male intellecto Juvenalis loco, de laceratis accipiunt comis. Sævas comas manifeste vocat flagellum è crinibus. Eodem supplicio in simili crimine multátur Psecas ancilla apud Juvenalem Sat. VI, diverso tamen flagelli genere, taurea nempe. Hæc de flagellis dicta sufficiant, unde complura veterum scriptorum loca, haud contemnendam, nisi fallor, lucem accipiant. Unum tamen antequam desino addam, hoc nempe, in thyasis Bacchi & Cybeles cantui & harmoniæ inserviisse istiusmodi flagellorum strepitus. Adeo vero grandibus utebantur flagellis, ut tubæ instar sonarent, quemadmodum superius monuimus. Mirum autem videri non debet olim hoc factum, cum etiam hoc nostro seculo Tartari Orientales, qui Seras invasere, tubæ loco ingentibus utantur flagellis, quæ in complures norunt explicare spiras, quas demum ita artificiose adducunt & evolvunt, ut unô eodemque tractu tres successive exaudiantur ingentes sonitus. Hoc efficere nequeunt Europæi aurigæ, & ne quidem ipsi, ut puto, Hispanici, qui tamen fortius quam cæteri flagellis insonare creduntur, utpote qui & flagellis utantur longioribus, & apud quos principes & nobiles viri artem aurigandi exerceant. Longa istiusmodi flagra Græci *μαράγνας* seu *σμαράγνας ἀπὸ τοῦ σμαραγεῖν*, à gravi nempe quem edunt sono, appellarunt. Quamvis autem mirum hoc videri possit, est tamen verum, quo longiora & magis tenuia sunt flagella, tanto graviorem edere sonum. Sed ut non cujusvis est tractare longas tibias, ita neque longa flagella, quod in regendis istis magna opus sit arte. Porro licet ridiculum possit videri flagellorum facere harmoniam, norunt attamen musicæ periti, nullum posse fingi sonum, qui concentui aptari non possit. Denique quanta arte etiam flagella regi & gubernari possint, vel unus testabitur auriga Trajecti ad Mosam etiamnum ut puto vivens, qui quæcunque cantica flagello suo exprimit quam felicissime. Talis etiam ante paucos annos appulit in Angliam, qui id ipsum scite admodum præstabat.

Plangebant aliæ proceris tympana palmis] *Proceris* hic accipe pro longe extensis, ut apud Ciceronem, *brachium procerius projectum, quasi quoddam telum orationis.* In antiquis marmoribus sæpe comparent effigies & habitus bacchantium & gallorum magnæ matris, pul-

ſantium tympana, quæ etiam ſupra capita erigebant, unde liquet quare Catullus dixerit *proceris palmis*. Notandum quoque quod ex iiſdem liquet marmoribus, non plectris, ut hoc tempore, ſed digitis percuſſa olim fuiſſe tympana. Alterum ſemper fuit barbarorum.

Aut tereti tenues tinnitus ære ciebant]. Crotala intelligit. De horum variis formis, rotundis nempe, longis & quadratis, aliquando ligneis, nonnunquam teſteis, ut plurimum vero æreis, alibi diximus, quæ hic non repetimus.

Multi raucisonos efflabant cornua bombos] Mediolanenſe exemplar habet *efflebant cornua bombos*. *Cornua*, id eſt, per cornua. Efflere vero rectum. Utitur hoc vocabulo etiam Quintilianus. Eſt autem imprimis triſtis ſeu flebilis cornuum ſonus, utpote qui non homines tantum male afficiat, ſed & brutorum animalium ululatum provocet. Id non tantum in venaticis, ſed & in quibuſvis experire eſt canibus, qui ſicubi cornu infletur, ſolent concurrere & longas in fletum ducere voces, ut vel hoc ſolo exemplo explodendi ſint illi, qui putant bruta non affici muſica. Idem vocabulum reddendum Propertio lib. III. El. III.

Nihil tibi ſit rauco prætoria claſſica cornu
Flere.

Perperam enim hæc mutarunt viri docti.

Barbaraque horribili ſtridebat tibia cantu] *Barbara*, id eſt Phrygia. Non à Latinis tantum, ſed & à Græcis Phryges paſſim barbari & βαρβαρόφωνοι appellantur. Hipponax illos Σολοίκους vocat.

Καὶ τοὺς Σολοίκους ἢν λάβωσι περνῶσι·
Φρύγας μὲν εἰς Μίλητον ἀλφιτεύοντας.

Σολοίκους recte barbaros interpretatur Diomedes neſcio an alius in Scholiis ad Dionyſium Thracem. Sic quoque Anacreon; κόμισον σόλοικον φθόγγον. Tibias vero Phrygum eſſe inventum credidere plurimi è veteribus, & ſane ipſum id confirmare videtur vocabulum. Non enim probo eorum opinionem, qui à tibiis gruum aut aliorum animalium dictam putant; proculdubio tibia dicta à Tibiis, id eſt Phry-

Phrygibus; nam Tibia olim dicta Phrygia, & Tibii iidem qui Phryges. Hinc Tibii seu Tibini modi pro Phrygiis, & Tibini sonitus apud Nonium ex Varrone;

—— sonitus matris deum tonimus
Tibinos tibi nunc semiviri ——

Telestes apud Athenæum lib. XIV à Phryge gentis conditore repertas fuisse tibias significare videtur, ἢ Φρύγα τέκε καλλιπνόων αὐλῶν ἱερῶν βασιλῆα Ἀηδόν᾽ ὃς ἥρμοσε πρῶτος Δωρίδος ἀντίπαλον μούσης νομοαιόλαν ὀμφὰν, πνεύματος εὔπτερον αὔραν ἀμφιπλέκων καλάμοις. Male hæc vulgo concipiuntur. Αηδόνα vocat tibiam, itaque & apud Hesychium ubi vulgo est βομβυλαδόνας, ἐνιαυτοὺς, meo licet periculo legas βομβυλαηδόνας, ἔνιοι αὐλούς. Eleganter vero dicit Phrygem πνεύματος αὔραν alligasse tibiæ. Ita quoque locutus est Manilius lib. V.

Hinc venient vocis dotes auræque sonantis
Garrulaque in modulos diversa tibia forma.

Sic emendavimus hos versus vestigia secuti optimi nostri exemplaris, qui habet *horæque sonantis.* Inepte vulgo legitur *Boreaque sonantis.* Sed & lib. II. apud eundem, ubi de Theocrito agit, reducenda est vetus scriptura, quam temere mutarunt viri docti;

Nec silvis silvestre canit, perque horrida motus
Rura serit dulces musasque inducit in auras.

Porro ut Catullus, ita quoque Lucretius tibiam Phrygiam vocat barbaram lib. IV. quo loco quærit quare aliter sonet vox cycni, quam vel tuba, vel barbara sonent *retrocita*, sic enim vulgo inepte legitur. Cum in toto Lucretio vix difficilior occurrat locus, operæpretium fuerit versus ejus adscribere.

Nec simili penetrant auris primordia forma,

Cum tuba depresso graviter sub murmure mugit,
Et reboat raucum retrocita barbara bombum,
Vallibus & cycni nece torti ex Heliconis
Cum liquidam tollunt lugubri voce querelam.

Viri docti è suis libris complures producunt lectiones, quæ tamen in antiquis non reperiuntur codicibus, qui in hac penultimi versus conspirant lectione.

Et validis necti tortis ex Heliconis.

Itaque non dubitamus, quin sic scripserit Lucretius;

Et reboat raucum Berecynthia barbara bombum,
Et validis cycni torrentibus ex Heliconis, &c.

Ex Helicone nempe cum alii torrentes, tum quoque ipse Helicon amnis profluit. *Berecynthia barbara*, id est, tibia Phrygia, αὐλὸς Βερεκιώτης, ut habet Hesychius in Βερεκιῶται. Hinc Βερεκιώτης βρόμον apud Sophoclem. Quare autem Phryges Berecyntes dicantur, si causam quæras, & illam quoque expediam. Phryges ex Illyrico in Macedoniam & Thraciam & exin in Asiam transiere. Prius dicebantur Βρύγοι, ut ex Herodoto, & aliis constat. Sed vero iidem dicebantur Βρύγες, Βρύκες, Βέργες, Βέκες, Βρέκες, Βέρεκες, Βέργαντες, Βερεκιώτες, ut ex Strabone, Hesychio, Stephano, Eustathio & aliis compluribus cognoscere est. Hinc Βέκκος, Phryx, stultus, barbarus. Hinc quoque Βρεκιῶδαι & Βερέσχεθοι. Hesychius, Βερρεσχέθων, ἀνοήτων. Ita legendum esse docet literarum ordo & Aristophanis Scholiastes, & Suidas.

Hic qualis flatu placidum] Manu exarati habent *Nec qualis* vel *Æqualis*, unde fecimus *Ac quali*.

Horrificans Zephyrus proclivas incitat undas] Homerus, ex quo hæc habet, vocat φρῖκα θαλάσσης. Eustathius interpretatur κολόκυμα, κωφὸν κῦμα καὶ ἐπικαχλάζον. Sed rectius μὴ ἐπικαχλάζον.

ζον. Aristophanis Scholiastes; κολόκυμα τὸ κολοβὸν κῦμα, ὅπερ τυφλὸν διὰ τὸ μὴ καχλάζειν. Idem vero est surdus & cæcus fluctus, & inde exponendus Hesychius, cum dicit τυφλὸν seu cæcum, etiam accipi pro surdo. Surdi vero seu cæci fluctus fiunt in altis matibus, antequam tempestas oritur, & priusquam undæ rumpuntur. Nam in litoribus, etiam cum est malacia, fluctus sæpe non silent, quod in vadosis locis aquæ subinde frangantur. Itaque recte Hesychius κύματι κωφῷ interpretatur τῷ μὴ ἠχοῦντι, ἀλλ' ἀρχομένῳ μεγεθοῦσθαι. Græci quoque vocarunt σκώληκας istiusmodi fluctus, quod tanquam vermes leniter & sine strepitu procedant. Hesychius κολόκυμον, ξηρόν. Κολόκυμα, τὸ τυφλὸν κῦμα, οἱ δὲ τὸν σκώληκα καλούμενον, τὸ μικρὸν κῦμα. Sic lege. Vide eundem in Σκώληξ. Κολόκυμον est locus vadosus & aqua destitutus, cujusmodi sunt Syrtes. Notandum enim nomina quibus κόλος accedit, notare res aut aliqua sui parte truncatas, aut truncas & mutilas toto corpore, quales sunt nani & pumiliones, similiaque hominum & animalium & plantarum compendia. Sic Bruti pusionem κολοπαιδίον vocavit Martialis. Nam quo loco in Apophoretis legitur Βρούτου παιδίον, in optimis Thuaneis membranis scriptum invenimus BPOVTOUICVLOPEDIONFICHILE, proculdubio pro Βρούτου κολοπαιδίον *fictile*. Aliquando tamen etiam contrarium fit, ut κόλον pro magno accipiatur, ut in κολοκτρύων, & inde est quod κολόκυμον nonnunquam interpretati sint magnam maris agitationem, illam nempe quæ fit sine ventis, quam veriorem esse puto expositionem. Latini flustrum appellarunt, quod Tertullianus in Pallio interpretatur temperatum maris motum & medium inter tranquillum mare & quod decumanis assurgit fluctibus. Itaque non acquiesco sententiæ Festi, qui flustra exponit, *cum in mari fluctus non moventur, quam Græci μαλακίαν vocant.* Ipsum repugnare videtur vocabulum, nisi statuamus flustra dici de æstu maris in litoribus, qui contingit etiam cum medium mare est tranquillum. Talem maris agitationem Euripides in Hecuba vocat κλυδώνιον, tanquam minutam tempestatem. Scholiastes ejus exponit τὸ κῦμα τῆς θαλάσσης, ὃ παρὰ τῷ αἰγιαλῷ εὐδίας οὔσης ἐπικλύζεται. Sed rectior, ut diximus, interpre-

terpretatio, si flustrum accipiamus de fluctuatione maris sine vento, quæ & γαλήνη & tranquillitas dicitur. Nam ut recte monet Eustathius duplex est γαλήνη, ἡ μὲν τὸ καταστορεσθῆναι τὰ κύματα τέλεον, ἡ δὲ παύσασθαι τὸν ἄνεμον. Flustri vocabulo utitur quoque Lucretius lib. v, cujus versus ita concipiuntur in vetustis libris.

----- Nec turbida ponti
Æquora lædebant naves ad saxa, virosque;
Sed temere incassum frustra mare sæpe coortum
Sævibat, leviterque minas potebat inanes.

Unde fecimus,

Sed temere incassum flustro mare sæpe coortum
Sævibat, leviterque minas ponebat inanes.

Quod autem non distinctius de harum vocum significatione locuti sint veteres, id mirum videri non debet, ut enim nunc, ita quoque olim rari inter scriptores fuere, qui res maris exploratas habuerint. Quotus quisque enim hoc nostro seculo non existimat, cum venti maxime sæviunt, tum quoque maxime concitari maria? Attamen recocti nautæ sciunt cessantibus ventis, mare esse undosius, quam iisdem etiamnum flantibus. Quin & amplius dico, sæpe in Oceano contingere, ut ventis immaniter furentibus, maria instar soli constrati sint composita. Cessante vero flatu, adeo immanes adsurgere fluctus, ut omnia naufragiis impleant. Nec obscura hujus rei est ratio. Vento siquidem flante cumulantur aquæ quod difficulter & tarde fit; & quidem quanto magis cumulantur, tanto segnior fit motus. At vero aquis ad prius redeuntibus libramentum, cum per declive labantur, tum vero velociter moventur & descendunt: ita ut quanto major facta sit accumulatio, tanto postea major ingruat tempestas. Verum id esse manifesto & claro alibi docuimus exemplo.

Aurora exoriente vagi sub lumina solis] Vagis nempe & dispersis ignibus sol comparet iis, qui eum ex Ida, Casio, aliisque excelsis mon-

montibus auroræ tempore orientem contemplantur ut in iis, quæ ad Melam ſcripſimus, ſatis à nobis oſtenſum. Vulgo inepte hæc interpretantur.

Procedunt leviterque ſonant plangore cachinni] Libri veteres habent, *leviter reſonant.* Unde fecimus *leni & reſonant.* Cachinnos vero etiam undis tribui, jam obſervatum eſt multis. Sed & plangorem mari adſcribunt non Latini modo, ſed & Græci, idque à πλάζειν, quomodo Æoles dixiſſe pro πλήττειν vel πλήσσειν notat Ariſtarchus junior in canonibus. Hinc dictæ Planctæ inſulæ ſeu ſcopuli potius, à perpetua nempe maris percuſſione, non quod erraticæ ſint aut fuerint, ut vulgo fabulantur. Nec plaga tantum, ſed & πέλαγος quoque hinc nomen accepit, & πελάγια, cum notat κρόταλα ut exponit Heſychius. Dorum nonnulli pro πλάζω dixere πλάδω, unde Latinum *plaudo.*

Ad ſe quiſque vago paſſim pede diſcedebant] Neſcio quare Scaliger maluerit *A ſe*, cum alterum longe rectius ſit. Cicero Miloniana; *Atque illo die Aricia rediens divertit Clodius ad ſe in Albanum.*

Princeps è vertice Pelii Advenit Chiron] Ad pedem nempe montis Pelii prope Sepiadem promuntorium celebratæ fuere iſtæ nuptiæ, ut plerique fere teſtantur veteres. In ipſo autem montis vertice habitabat Chiron Centaurus. id eſt eques Theſſalus, quem patrem Thetidis fuiſſe exiſtimavere nonnulli. χειρωνίδας ἄκρας vocat Callimachus hymno in Delum. Domicilium hoc Chironis Etymologici magni auctor vocat αὐτόχθονα ἑστίαν, quod in montibus degeret, οἴκησιν ἔχων φυσικὴν, ſpecum nempe, cum aliis, tum quoque medicinalibus inſtructiſſimam herbis, ad cujus exemplum apud Pergamenos antrum conſtructum fuiſſe veriſimile eſt, & ipſum Chironi conſecratum, cujus tholo ſalutares omnis generis herbæ ſuſpendebantur, ut canit Statius in Soteriis pro Rutilio Gallico. Florente Græcia ſupererat etiamnum ſpecus in quo Chiron habitaſſe credebatur. Dicæarchus in deſcriptione montis Pelii; Ἐπ' ἄκρας δὲ τῆς τοῦ ὄρους κορυφῆς σπήλαιον ἐστὶ τὸ καλούμενον χειρώνιον, καὶ Διὸς Ἀκταίου ἱερὸν, ἐφ' ὃ κατὰ κυνὸς ἀνατολὴν κατὰ τὸ ἀκμαιότατον καῦμα ἀναβαίνουσι τῶν πολιτῶν οἱ ἐπιφανέστατοι καὶ ταῖς ἡλικίαις ἀκμάζοντες

ἐπιλεχθέντες ἐπὶ τοῦ ἱερέως ἐνεζωσμένοι κώδια τρίποκα καινά. τοιοῦτον συμβαίνει ἐπὶ τοῦ ὄρους τὸ ψῦχος εἶναι. Idem in eodem fragmento hactenus inedito, dicit ad Pelium habitasse quoddam hominum genus, qui se Chironis posteros esse jactarent, quibusque solis ex hæreditaria experientia notæ essent vires plantarum istic provenientium, & ad diversos facientium morbos.

Aura parit flores tepidi fœcunda favoni] De fœcunda hac aura diximus nonnulla ad carmen nuptiale de Hespero. Carere dicitur hac aura flumen Anaurus, quamvis & ipse in Thessalia, unde conficitur ripas & agros huic fluvio vicinos esse steriles. Inde credo factum ut Ericam Anauri filiam finxerint veteres. Hesychius Ἐρίκη, θυγάτηρ τοῦ Ἀναύρου. In sterilibus autem locis nasci ericam, notum est omnibus.

Hos indistinctis plexos tulit ipse corollis] Cum id deorum fuerit convivium, & non omnibus numinibus eadem conveniant coronamenta, scribendum omnino fuerit *in distinctis*. Jovem esculo, Minervam olea, lauro Apollinem, Venerem myrto, Bacchum hedera, coronari notum est. Pari ratione Parcis quercus, Furiis narcissus, picea Vulcano, Cybele pinus, Herculi populus, Dioscoris arundines, Marti gramen & alia aliis conveniunt diis. Attamen cum Chiron non videatur fuisse στεφανοπλόκος seu coronarius, cum id muliebre seu puellare potius fuerit officium, & Catullus loquatur de ornatu ædium, non de coronis convivalibus, retinendam censui lectionem vulgatam. Sic quoque supra fasciculos florum qui indistincte in calathis exponuntur corollas appellasse videtur,

Mihi floreis corollis redimita domus erat.

Attamen etiam de coronis recte hic accipi possit locus. Athenæus enim lib. XV meminit στεφάνων χύδην πεπλεγμένων. Porro montem Pelion, non odoratis tantum plantis; sed & floribus abundare testatur quoque Dicæarchus, ἔστι δ' ἐν αὐτῷ καὶ ἄνθη τάτε ἄγρια καλούμενα λείρια καὶ λυχνίδες. Quin & Pelethronium montem, qui est velut pars Pelii, & sedes aliorum erat Centaurorum; à floribus aut herbis dictum volunt Grammatici. Hesychius; Πελεθρόνιος

ὁ χεί-

ὁ χείρων, ἀπὸ τοῦ Πελεθρόνου, ἐν ᾧ ἐτράφη. Οἱ δὲ πολυφάρμακος. Πέλει, δίδωσι, γίνεται, ὑπάρχει, ἐστί. Sic lege. Πέλει enim istas quatuor continet significationes, ut ipse postea confirmat. Τρόνα seu θρόνα flores alibi exponit, hoc tamen ipso loco πελεθρόνιον reddidit, ποιησιφάρμακον.

Minyasin linquens Doris celebranda choreis Cranona ærisonamque] Ita quidem Scaliger, sed longe aliter Catullus scripserat. Libri scripti sic fere habent;

> *Minosin linquens Doris celebranda choreis*
> *Nonatios namque ille tulit radicitus altas*
> *Fagos.*

In aliis pro *Minosin* legitur *Minosinque* aut *Inosinque* deficiente prima litera quæ sæpe à veteribus abest libris, ut jam aliquoties monuimus. Scaligeri emendatio merum facit frigus, ac non leviter peccat cum *Doris* construit cum *choreis* & accipit de choreis Doricis. Non puto me falli, si audacter affirmem sic scripsisse Catullum;

> *Xyniasi & linquens Doris celebranda choreis*
> *Boebiados. Namque ille tulit radicitus altas*
> *Fagos.*

Boebe vel Boebias palus, memorata multis, sita est ad pedem montis Pelii. Huic vicinum erat Xynias oppidum non ignotum poëtis, unde nonnunquam & ipsa palus sic appellatur. Doris uxor erat Nerei, mater vero Thetidis, cæterarumque Nereidum. Hæc cum multis veterum testimoniis confirmari possint, non mihi, sed ipsi Catullo injuriam facit, si quis de hujus lectionis ambigat veritate. Observet vero lector quam bene & ex ordine omnia nunc sese habeant. Postquam nempe plebs & populus Thessalus relicta domo nuptiali locum fecit diis & heroibus, primus ingressus est Chiron, veluti magister convivii, & ut quidam voluere pater Thetidis. Hunc mox subsecutus est Peneus senex, una cum sorore Doride, relicta palude Boebiade, ubi cum filia Thetide ac cæteris Nereidibus versabatur. Hos consecutus est Prometheus & ipse sanguine junctus Nereidibus. Postremo advenere dii plerique cœlestes excepto Apolline & Diana, qui mortalibus interesse noluerunt nuptiis. Æschylus tamen etiam hos

 adfuisse

adfuisse scripsit, cui adstipulatur Menander Rhetor ubi de epithalamiis agit. In eo tamen abit ab altero, quod Mercurium fuisse dicat, qui in nuptiis Thetidis hymnum cecinerit nuptialem, cum Æschylus ab ipso Apolline hunc cantatum fuisse dixerit. Versus ejus præclaros de hac re vide apud Platonem.

Namque ille tulit radicitus altas] *Ille* nempe Peneus, qui è ripa fluminis ab ipso dicti radicitus avulsas arbores ad domum Pelei nuptialem contulit.

Non sine nutanti platano] Hoc epitheton convenit coniferis arboribus, minime vero platanis. In libris veteribus scribitur *lutanti*, *luctanti*, aut etiam *lactanti*. Proculdubio Catullus scripserat *lætanti*. Sic supra *gaudens lætanti pectore*. Sic quoque Lucretius lib. II. de avibus;

Lætantia quæ loca aquarum
Concelebrant circum ripas.

Idem lib. v.

Puer haud quaquam, quin sæpe etiam tunc
Ubera mammarum in somnis lætantia quærit.

Sic enim habent libri plerique veteres, quæ perperam mutarunt. Lætare enim est lætum facere. Vide Nonium. Hinc lætamen, quod id lætos reddat agros. Maxime hoc epitheton convenit platanis, utpote quæ præ omnibus arboribus lætificam & jucundam jaciant umbram, unde & geniales dicuntur. Quantum omnibus seculis fuerit studium, superstitio vel insania potius in excolenda hac arbore, satis notum ex iis quæ complures prodidere veteres. Nequis tantum Xerxis auream admiretur platanum, etiam hoc tempore non desunt apud Persas, qui vel solam hujus arboris umbram quibusvis præferunt fructibus. Sed quoniam platani quam Xerxes amavit facimus mentionem, operæpretium fuerit explicare locum Eunapii, qui occurrit in vita Libanii. Hujus ille superfluam taxans curiositatem, addit, illum ne quidem in scriptis suis omissurum fuisse arbores Desposiam & Damasiam, si reperire potuisset, quænam illæ fuissent arbores; Τὰ γοῦν Εὐπίλι-
δος

δύο δένδρα Δεσποσίαν καὶ Δαμασίαν οὐκ ἂν παρῆκεν, εἰ τὰ ὀνόματα ἔγνω τῶν δένδρων, οἷς νῦν αὐτὰ καλοῦσιν οἱ ἄνθρωποι. Sed vero pro Δεσποσίαν legendum esse Λαισποδίαν, manifeste docet Scholiastes Aristophanis in Avibus, qui ad hæc Aristophanis verba, Λαισποδίας εἶ τὴν φύσιν, hæc notat; Ὅτι τὴν κνήμην εἶχε σαπρὰν ὁ Λαισποδίας, καὶ μέχρι τῶν κάτω περιεβάλλετο, καὶ οἱ βάρβαροι δὲ τὰ σκέλη περιβέβληνται. Λαισποδίας δὲ καὶ Δαμασίας ὡς κακόκνημοι διαβάλλονται. Μνημονεύει δὲ αὐτῶν καὶ Εὔπολις ἐν Δήμοις.

> Ταδὶ δὲ τὰ δένδρα Λαισποδίας καὶ Δαμασίας
> Αὐταῖσι ταῖς κνήμαισιν ἀκολουθοῦσί μοι.

Τοῦτον δὲ τὸν Λαισποδίαν καὶ στρατηγῆσαι φησὶ Θουκυδίδης ἐν τῇ Η. Vide & reliqua. Læspodiæ hujus mentio fit in fine lib. VI. Olim enim, ut notum, alia erat divisio librorum Thucydidis. Hesychius tamen Λαισποδίαν interpretatur Alcmæonem, de quo certi quod affirmem nihil habeo. Forsan Alcmæon verum fuit viri hujus nomen, & certe mirandum Thucydidem tam obscænum vocabulum suæ inseruisse historiæ. Ut ut sit, per duas Eupolidis arbores intelligi puto & vitem, & platanum Xerxis auream, ἀντίμιμον illius, quam in Lycia vidisset, sub cujus umbra dormiebat, quamque armillis, torquibus & nuptiali veste ornatam, velut pellicem, ubique in itinere habuit comitem. Istos vero duos cinædos, Læspodiam nempe & Damasiam, quod vitiosis essent cruribus & propterea Persicis uterentur sarabaris, cum istis comparavit arboribus Eupolis.

Fletaque sorore Flammati Phaëtontis] Non recte sic reposuerunt viri docti, cum vetus scriptura habeat; *lentaque sorore*, vel *sororum*. Lentum enim est imprimis lignum populi nigræ, vixque aliud æque aptum ad viendum.

Et aëria cupressu] Martialis lib. XII. Ep. L.

> *Daphnonas, Platanonas & aëreas cupressos.*

Membranæ tamen vetuſtiſſimæ Thuaneæ hoc loco non *cupreſſos*, ſed *Phyonas* exhibent. Unde liquet ſic reformandum eſſe locum;

Daphnonas, platanonas & aëreas pityonas.

Hæc circum ſedes latè contexta locavit] Hæc ſupple Doris. Peneus attulit arbores. Soror vero ejus Doris mater Thetidis illas digeſſit in ordinem, univerſum veſtibulum opere velans topiario. Nihil hic viderunt interpretes.

Prometheus Extenuata gerens veteris veſtigia culpæ] Varro in Prometheo liberato apud Nonium in voce *Cortex*, inducit reducem ad ſuos Prometheum ita rugoſum & horridum aſpectu, ac ſit ſuberis cortex aut cacumina morientium aritudine arborum.

— *Viſo tum ſuis*
Aſper ſubernus cortex, aut cacumina
Morientum in querqueto arborum aritudine.

Ita emendamus hunc locum, ex veſtigiis libri veteris noſtri, in quo ſcriptum eſt, *uſo tum viſus per ſupernus cortex.* Notum arborum cacumina prius emori. Sed & hoc notandum quaſdam coniferas arbores deciſo cacumine protinus interire. Pinum & abietem ablato vertice eodem quoque anno inareſcere affirmat Theophraſtus lib. II. cap. VIII. Quod ſi id non ſemper contingat, certum tamen eſt arbores iſtas deciſo vertice non porro creſcere, ſed ſenium brevi contrahere & rugoſo & deformi fieri cortice, prorſus ac ſi illarum anima verticibus eſſet affixa, eadem ratione qua murænarum, anguium, lacertorum & inſectorum quorundam animas caudæ alligatas eſſe exiſtimant.

Unigenamque ſimul cultricem montibus Idri] Et hæc quoque perperam mutarunt, cum conſentiant vetera exemplaria. Idrus mons eſt Cariæ. In hoc monte complura erant oppida & loca Dianæ fratrique ejus conſecrata, ut Hecateſia, Chryſaoria, Euromus, aliaque: Idriades propterea dictæ quod in monte Idro ſitæ eſſent. Nam ab Idro eſt θηλυκὸν Ἰδριάς, ἀρσενικὸν vero Ἰδριεύς. Apud Stephanum in χρυσαορὶς male legitur Ἀδριάς. Hinc eſt quod frequens adeo in Caria fuerit nomen Idriei. Quamvis vero omnes olim montes Dianæ eſſent conſecrati, præ cæteris tamen gaviſam fuiſſe Lyciæ Cariæ-
que

que venatibus, conſtans olim fuit opinio. Qua de re exſtat fabella apud Servium.

Candida purpurea Tyrios intexerat ora] In iterata Catulli editione ita hunc locum reformare conatus eſt Scaliger, ſed nec veram lectionem, nec mentem Catulli aſſecutus eſt. Aliorum conjecturas percenſere non eſt noſtri inſtituti. Veteres libri ſic fere habent.

Candida purpurea Tyros intinxerat ora,

vel

Candida purpureaque Tyros.

Profecto ſic ſcripſerat Catullus;

His corpus tremulum complectens undique quercus,
Candida purpurea quam Tyro incinxerat ora.

Candida Tyro, eſt Tyro Salmonei filia, quæ veſtem Parcarum ora purpurea incinxerat. Hanc nympham apud inferos deos verſari, quibus nempe & Parcæ accenſentur, teſtatur quoque Propertius, inter pulchras infernas recenſens quoque Tyronem;

Vobiſcum Antiope, vobiſcum candida Tyro.

Ita habent veteres nonulli libri, & ſic quoque Homerus Λ Ὀδ. utraſque inter orci incolas conjungit. Tyronem vero optimam fuiſſe lanificam, operarumque Minervæ intelligentiſſimam, idem docet Β. Ὀδ. Candida vero quare dicatur, vel ipſum ſatis docet vocabulum. Sophocles quidem lividas huic nymphæ adſignat genas, ſed propter plagas ferro à noverca inflictas. Pollux; Ἡ Τυρὼ πελιδνὴ τὰς παρειὰς παρὰ Σοφοκλεῖ. τοῦτο δ' ὑπὸ τῆς μητρυιᾶς σιδήρου πληγαῖς πέπονθεν. Recte Diodorus in excerptis; Σαλμωνεὺς ἔσχε θυγατέρα Τυρώ, ἥτις διὰ τὴν λευκότητα καὶ τὴν τοῦ σώματος μαλακότητα ταύτης τῆς προσηγορίας τέτυχεν. Hinc eſt quod Lucianus in veris Hiſtoriis præfecturam huic nymphæ adſignet perquam ejus nomini convenientem. Quamvis autem candida poſſit referri ad veſtem Parcarum, Plato quippe eas λευχειμονούσας, Epimenides λευκο-

 στόλους;

στέλυς fecit; Orpheus tamen in hymnis purpureas, Statius Papinius & alii pullas his tribuunt vestes. Præterea in libris antiquis non comparet *vestis*, sed *questus* vel *quercus*, quod omnino reducendum. Hanc lectionem prius quoque adprobarat Scaliger, quamvis postea rejecit, ut vel hinc satis colligas δεύτερας φροντίδας non semper esse σοφωτέρας. Quercus autem hic accipienda non solum de corona capitis, sed de amictu totius corporis, utpote quod quernis esset velatum ramis. Est autem maxime conveniens hic habitus Parcis, utpote fatidicis. Quercum enim esse fatidicam, & per hanc Jovis oracula notari, qualia hic canuntur à Parcis, omnibus est notissimum. Quod autem quercum hanc incinctam fuisse dicit ora purpurea, id ea ratione factum fuisse intelligendum, quemadmodum in coronis fieri solitum, si quando limbis, fimbriis, & lemniscis ornarentur. Possit & de picta accipi veste, cui quercus esset intexta, sed melius de vera hæc interpretaberis quercu, colligata tæniis, & fimbriis seu lemniscis dependentibus. Græci ὀχθοίβους seu λώματα appellant, plurimumque è purpura & bysso contexebantur. Lexicon Alexandrinum, quod vulgo Cyrillo tribuitur; Λῶμα, τὸ κράσπεδον, τὸ εἰς τὸ κατώτερον μέρος τοῦ ἱματίου ἐπίβλημα ἐκ βύσσου καὶ πορφύρας καὶ κοκκίνου. Similia fere habet auctor Etymologici magni in Λῶμα. Hinc est quod istiusmodi limbum pictum vocarit Virgilius. Notandum tamen limbum nonnunquam non de sola accipi ora seu instita, sed totam notare vestem, ut notat Nonius. Sic hac voce usus Trebellius Pollio, cum scribit Zenobiam ad conciones galeatam processisse, *cum limbo purpureo, gemmis dependentibus per ultimam fimbriam.* Quo in loco satis mirari nequeo virum magnum conatum fuisse rescribere *cum lumo purpureo.* Posito eo ut *luma* sit ex Græco λῶμα, jam idem erit quod fimbria seu instita, consentientibus omnibus Græcorum magistris. At vero *lumus*, & *luma*, omnino sunt vocabula nihili. Apud Isidorum in Glossis & Originibus, cum dicit esse vestem Gallicam & subjungit *Linnæ saga quadra & mollia sunt*, non *lumæ*, sed *lenæ* scribendum erat. Lænas enim & χλαίνας easdem esse notum est. Quadratas fuisse, & hoc quoque omnes fatentur. Gallicam fuisse vestem patet ex loco Plauti, *Læna cooperta est textrino Galliæ.* Quod si cui hoc Plauti testimonium non sufficiat, audiat is testem omni ex-

ceptione majorem, Strabonem inquam, qui lib. IV Gallicum esse testatur vocabulum. Ut vero ad Catullum redeam, nequis de veritate hujus quam dedimus lectionis & interpretationis dubitet, addam locum Theocriti ex Pharmaceutria, qui eadem ratione, qua hic quercum Catullus, memorat populum undique purpureis incinctam oris.

> Κρατὶ δ' ἔχων λεύκαν, Ἡρακλέος ἱερὸν ἔρνος,
> Πάντοτε πορφυρέῃσι περιζώστρῃσιν ἑλικτάν.

Tum prono in pollice torquens] *Vertice* aut *vortice* habent nonnulli libri antiqui; non *pollice*. Vertex nempe idem est, quod verticulum aut verticillum, σφόνδυλος. Non tamen summovenda est lectio vulgata, cum & hæc librorum fulciatur auctoritate, & notum sit fila staminis prono pollice deduci, ut passim veteres loquuntur scriptores. Cum enim inter digitos principatum teneat pollex, hinc est quod non textores modo & lanificæ, sed & statuarii & figuli & similes artifices, pollice opera sua ducere dicantur.

Hæ tum clarisona pellentes vellera voce] Non recte sentiunt, qui *pellentes* mutant in *pectentes*. Rectum est pellere & pulsare lanam. Etiam Græci sic locuti sunt: unde apud Hesychium; Ἔπεικε, κατάγει, καθέλκει.

Talia divino fuderunt carmine fata] In quibusdam libris *dimisso*, in aliis, *diviso* legitur, quod admittendum censuimus. Nempe inducit tres Parcas non simul, sed alternis canentes, primo quidem Atropon, dein Clothon, ac tertio Lachesin, & eodem ordine postea. Eadem ratione dividere carmen apud Horatium est accipiendum lib. I. Od. XV, ubi Nereus, quemadmodum & apud Homerum Hector, citharam exprobrat Paridi;

> *Nequidquam Veneris præsidio ferox*
> *Pectes cæsariem: grataque feminis*
> *Imbelli cithara carmina divides.*

Id est, cum feminis non divides carmina, uti solent amatores, & quemadmodum fit in illa Oda; *Olim gratus eram tibi*, & passim alibi.

Itaque

Itaque dividere carmen, est alternis canere. Male hæc interpretati sunt viri docti. Græci non tantum ἀμοιβαίως seu ἀμοιβαδὸν, sed & ἐν ποθ' ἐν ἄδειν dicunt: Theocritus Idyll. θ.

——— ἐμὶν ἢ τὺ βωκολιάσδε

Ἐν ποθ' ἐν, ἄλλωθεν ἢ γ' ὑποκρίνοιτο Μενάλκας.

Vulgo legitur Ἔμποθεν. Sed altera lectio olim probatior fuit, ut colligo ex scripto Gregorii Metropolitæ Corinthiorum de quinque dialectis, cujus auctor inepte vulgo Corinthus vocatur. Aliud est στιχομυθεῖν, quando nempe non pluribus, sed singulis respondent versibus. Pollux; Στιχομυθεῖν δ' ἔλεγον, τὸ παρ' ἐν ἰαμβεῖον ἀντιλέγειν, καὶ τὸ πρᾶγμα στιχομυθίαν. Sed & alia quoque ratione carmina dividuntur, de qua mox dicemus.

Æmathiæ columen Peleu] Et hæc quoque adulterina sunt, cum prisca lectio sit; *Æmathiæ tutamen opis.* Ops hic accipitur pro terra, ut supra in Epigrammate ad Varum; *Quomodo ops se haberet.* Hoc qui nescirent, corrupere locum, quia nempe supra occurrit; *Thessaliæ columen Peleu.*

Sed vos quæ fata sequuntur] Spuria & omnino huic loco intempestiva lectio. In veteribus libris est *servos.* Non dubitavi itaque rescribere, *serves quæ fata sequuntur.* Sic Virgilius Georg. I.

Hoc metuens, cæli menses & sidera serva.

Vide Nonium in *Servare*, qui è Menandro desumtum dicit. Verba Menandri ita concipiuntur in optimis nostris membranis; ΤΗΡΩΤΟΝ ΑΙΑΤΟΝΤΑ ΤΙΟΧΩ, quæ infeliciter admodum aggressi sunt viri docti. Scribe;

——— Τηρῶ τὸν Δία

Ὕοντα πολλῷ.

Nulla domus tales unquam conjunxit amores] Hos quatuor versus uncis inclusimus, quod absint à multis libris antiquis. Si illos admittamus, turbatur quodammodo cantantium Parcarum ordo. Nam

ex

ex versu intercalari *Currite* &c, qui duodecies occurrit, manifestum fit, singulas quater cantasse, quæ ratio non constabit si & decimo tertio intercalari locus concedatur. Scaliger existimat versus hos à Marullo esse additos, quod tamen fieri non potest, cum etiam in Mediolanensi occurrant libro, qui aliquot seculis Marullo est vetustior. Quod sensum attinet, habebis quidem illum integrum etiam absque his, sed tamen nulla satis idonea reddi possit ratio, quamobrem expungi debeant, cum in melioribus appareant libris. Scio quidem etiam in illis nonnulla occurrere additamenta, quæ assuta esse manifestis possimus cognoscere indiciis, sed clarioris intellectus & interpretamenti gratia id solet fieri. Et tamen etiam hoc adeo est rarum, ut centeni in libris occurrant defectus, priusquam unum aliquid quod redundet inveniatur. Verum hoc esse norunt illi, qui tractant libros & antiqua cum antiquis committunt exemplaria. Passim & in omnibus etiam sacris id observare licet scriptoribus, ut ubi similia aut eadem occurrant vocabula, omittantur à librariis ea quæ in medio ponuntur. Nemo doctus hæc nescit aut negat, futiles tantum & inepti aliquot homines, qui tamen Theologi videri cupiunt, hæc non admittunt, libenterque sacros libros ab hac labe immunes velint, ac propterea sanctos & ἀναμαρτήτους quosdam fingunt sibi librarios, quales tamen nemo hactenus aut vidit, aut unquam videbit. Sed ut ad institutum redeamus, in quibusdam veteribus libris, non isti, sed alii desunt versus, hi nempe;

Non illi quisquam bello se conferet heros;

cum quatuor sequentibus. Sed neque intercalares versus eodem in omnibus libris ordine collocantur. Quamvis sit difficile tantæ varietatis causam explicare, maxime tamen mihi verisimile videtur, ab hominibus non satis doctis immutatum aliquot locis fuisse intercalarium versuum ordinem, translatosque fuisse ad finem cujusque sententiæ. Attamen poëseos gnari, qui vel primum Theocriti legerunt Idyllium, longe id se aliter habere sciunt. Quin & in cantu plurimum affert venustatis & gratiæ, si medius interrumpatur sermo, quæque dicenda supersunt peracta parenthesi aut intercalari versu perspicue & feliciter impleantur aut eadem voce, uti apud Theocritum & Callimachum sæpe, vel etiam alia, uti hoc in loco facit Catullus, cum

Hh con-

concordes & futurorum conſcias inducit Parcas perficientes interruptum fatali ſtamine ſororum ſermonem. Sed operæpretium fuerit integrum earum cantum, prout olim ſe habuiſſe exiſtimamus, apponere.

ATROPOS

O Decus eximium magnis virtutibus augens,
Æmathiæ tutamen opis, clariſſime nato,
Accipe quæ læta tibi pandunt luce ſorores
Veridicum oraclum. Serves quæ fata ſequuntur.
Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.

CLOTHO

Adveniet tibi jam portans optata maritis
Heſperus: adveniet fauſto cum ſidere conjux,
Quæ tibi flexanimo mentem perfundat amore,
Languiduloſque paret tecum conjungere ſomnos
(Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi)

LACHESIS

Levia ſubſternens robuſto brachia collo.
Nulla domus tales unquam contexit amores:
Nullus amor tali conjunxit fœdere amantes;
Qualis adeſt Thetidi, qualis concordia Peleo
Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.

ATROPOS

Naſcetur vobis expers terroris Achilles,
Hoſtibus haud tergo, ſed forti pectore notus,
Qui perſæpe vago victor certamine curſus,

Flam-

Flammea prævertet celeris vestigia cervæ,
Currite ducentes subtemina, currite fusi.

CLOTHO

Non illi quisquam bello se conferet heros,
Cum Phrygii Teucro manabunt sanguine Teucri,
Troicaque obsidens longinquo mœnia bello
Perjuri Pelopis vastabit tertius heres.
Currite ducentes subtemina, currite fusi.

LACHESIS

Illius egregias virtutes, claraque facta
Sæpe fatebuntur gnatorum in funere matres,
Cum in cinerem canos solvent à vertice crines
Putridaque infirmis variabunt pectora palmis.
Currite ducentes subtemina, currite fusi.

ATROPOS

Namque velut densas prosternens cultor aristas,
Sole sub ardenti flaventia demetit arva;
* * * * *
Trojugenum infesto prosternet corpora ferro.
Currite ducentes subtemina, currite fusi.

CLOTHO

Testis erit magnis virtutibus unda Scamandri,
Quæ passim rapido diffunditur Hellesponto:
Quoius iter cæsis angustans corporum acervis
Alta tepefaciet permista flumina cæde.
Currite ducentes subtemina, currite fusi.

LACHESIS

Denique testis erit morti quoque reddita præda,
Cum teres excelso coacervatum aggere bustum
Excipiet niveos perculsæ virginis artus
* * * * * *
Currite ducentes subtemina, currite fusi.

ATROPOS.

Nam simulac fessis dederit fors copiam Achivis,
Urbis Dardaniæ Neptunia solvere vincla;
Alta Polyxenia madefient cæde sepulchra;
Quæ velut ancipiti succumbens victima ferro
(Currite ducentes subtemina, currite fusi)

CLOTHO

Projiciet truncum submisso poplite corpus.
Quare agite optatos animi conjungite amores,
Accipiat conjunx felici fœdere divam.
Dedatur cupido jamdudum nupta marito.
Currite ducentes subtemina, currite fusi.

LACHESIS

Non illam nutrix orienti luce revisens,
Hesterno collum poterit circumdare filo.
Anxia nec mater discordis mœsta puellæ
Secubitu, caros mittet sperare nepotes.
Currite ducentes subtemina, currite fusi.

Duorum versuum hiatum, quem asteriscis notavimus, siquis admittere nolit, ea nempe ratione quod invitis libris opus non sit fingere hiatum,

hiatum, cum ſententia conſtet, & non ſemper intercalares verſus æquali verſuum abſolvantur numero; non quidem refragabor, attamen ſi velimus, ut concordium & fata canentium ſororum, ut alibi, ita quoque hic ſibi conſtent numeri; neceſſe videtur ut duos ſtatuamus excidiſſe verſus, qui & cantum æqualem, & pleniorem forſan fecerint ſententiam. In verſibus autem intercalaribus quinarium quovis alio numero magis placuiſſe, exemplis patet multis. Apud Theocritum in *φαρμακεύτρια*, decies occurrit verſus ille *Ἴυγξ ἕλκε τὺ τῆνον ἐμὸν ποτὶ δῶμα τὸν ἄνδρα*, ſed octies continuo ordine quatuor aliis copulatus verſibus, ita ut quinarius incedat.

Flammea prævortet celeris veſtigia cervæ] Sic Virgilius de Camilla; *Pernicibus ignea plantis*, & Silius de Autololis; *Levibus gens ignea plantis*, à celeritate fulminis ſumta ſimilitudine. Porro quamvis omnibus notus *πόδας ὠκὺς Ἀχιλλεύς*, illud tamen vulgo ignoratur, à celeritate hujus herois dictas quoque eſſe celeres & inſtabiles iſtas imagines, quas in parietibus & præſertim in altis ædium laquearibus, à tremula & inæquali aquæ ſuperficie, repercuſſi ſolis aut lunæ efficiunt radii. In vicinis quidem parietibus & tabulatis magis eſt conſpicuus & creber iſte motus, quod ibi minus divergant radii; ſed vero in magis remotis laquearibus, motus ille, quavis celerior ſagitta, *omnia pervolitat late loca*, ut habet Virgilius. Si vel minimus lebes aqua impleatur, & inter ſolis radios & parietem ſeu tabulati partem pronam ad æquales collocetur angulos, protinus videbis ſplendores iſtos vaſta quæcunque pervolare ſpatia. Apollonius Rhodius lib. III deſcribens hoc phænomenon vocat *ὠκείαν στροφάλιγγα*. Illum imitatus Virgilius haud procul initio lib. VIII Æn. Utrumque vide, ſi placet. *Ἀχιλλεῖς* dici iſtos in laquearibus ſplendores, teſtatur Hero in *γεωμετρουμένοις*; *κατ' ἀνάκλασιν ὥσπερ οἱ Ἀχιλλεῖς φαίνονται ἐπὶ τῶν ὀρόφων, ὥστε ἡ ἀπὸ πάσης τῆς ὄψεως θεωρία, καὶ ἀπὸ παντὸς μέρους τοῦ ἡλίου ὁ φωτισμὸς γίνεται*. Ut multa alia, ita quoque hæc Heliodorus ſeu Damianus Lariſſæus in opticis ex Herone ad verbum deſcripſit, licet verba ejus male admodum vulgo accipiantur.

Cum Phrygii Teucro manabunt ſanguine trunci] *Phrygii trunci*, id eſt Phrygii truncati, quando illi proprio manabunt ſanguine. In quibuſdam, ſed non admodum bonæ notæ libris, legitur *campi*, ut jam

aliis notatum. Quamvis hæc constructio, quam Græci hypallagen, & aliquando κατὰ μετάθεσιν appellant, proba sit; ut cum oculi manare lacrimis dicuntur, & ipse Homerus, ῥέε δ' αἵματι γαῖα; attamen cum vetustiores membranæ conveniant & habeant *teuen* vel *Teucri*, causa nulla est ut hanc rejiciamus lectionem. Nec minus rectum, cum Teucri Teucro manabunt sanguine, quam si dicamus, cum Teucri in suo manabunt sanguine.

Cum cinere incanos solvent à vertice crines] Ita quidem Scaliger, sed libri veteres quibus nos usi sumus, aliam exhibent lectionem, quæ & in primis quoque comparet editionibus;

Cum in cinerem canos solvent à vertice crines.

In vulgari luctu cinere aspergebant capillos, sed vero in luctu majori crines evellebant, aut etiam penitus radebant capita. Solebant enim antiqui crines abscissos supra busta aut cineres aut ipsa etiam mortuorum spargere cadavera, ut vel ex Homero satis notum Iliad. Ψ.

Θριξὶ δὲ πάντα νέκυν καταείνυον, ἃς ἐπέβαλλον
Κειρόμενοι.

Nihil frequentius hoc ritu, & pleni sunt veterum libri, ut mirer hic hæsitasse viros doctos.

Namque velut densas prosternens cultor aristas] Retinui hanc lectionem, utpote cum & ipsa in quibusdam occurrat libris. Variant tamen illi, ut & notavit Statius Lusitanus. In quibusdam enim *præcernens*, aut *prateriens*. In optimo nostro invenio *procernens*, & in altero *procenens*. Viri docti *pracerpens* aut *pracernens* fecere, cum tamen neutrum vocabulum satis habeat efficaciæ, nec impleat similitudinem quæ exstat apud Homerum Τ Iliados & alibi. Si quid mutandum malim *procellens*. *Procellere* unde *procella*, & *percellere* idem. Varro apud Nonium *Alius teneram abietem solus percellit*. Id est eruit, evertit. Sic quoque Ennius;

Percellunt magnas quercus, excinditur ilex:

Sic quoque Cato dicit Circium ventum adeo esse vehementem, ut armatum hominem & plaustrum oneratum percellat.

Testis

Teſtis erit magnis virtutibus unda Scamandri] Cum prima Scamandri ſyllaba brevis ſit, & nihilominus duo in ea concurrant conſonæ literæ; ideo aſperum ſemper viſum fuit hoc vocabulum, unde eſt quod Homerus flumen hoc ab hominibus quidem Scamandrum, à diis autem, utpote qui concinno magis utantur ſermone, Xanthum vocari ſcribat. Quin & Scamandrium Hectoris filium ob eandem cauſam veteres Aſtyanactem appellare maluerunt. Taxat quoque Æſchylum Ariſtophanes in Ranis, quod Scamandros & ſimiles voces nimium frequentarit. Etiam Homero vocem hanc eripuit Ariſtarchus aſperitate ſyllabarum offenſus. Nam quo loco Iliad. Z verſu quarto hoc tempore legitur;

Μεσσηγὺς Σιμόεντος ἰδὲ Ξάνθοιο ῥοάων.

Ante Ariſtarchum ſic legebatur;

Μεσσηγὺς ποταμοῖο Σκαμάνδρου καὶ Στομαλίμνης.

Docent hoc vetera in Homerum Scholia, hactenus inedita, digniſſima tamen quæ in lucem prodeant; omninoque miror Euſtathium, qui illis uſus eſt, non annotaſſe hanc lectionem. Quod autem alibi apud Homerum Scamandri remanſerit nomen, ejus rei cauſam idem Scholiaſtes reddere conatur, illam videlicet, ὅτι ψεῦδους παρεῖχεν ὑποψίαν τὸ μὴ παραλαβεῖν ποτὲ τὸ κύριον. Ita autem Homerum ſcripſiſſe, ſatis colligi poteſt ex Strabone, qui Troicæ Stomalimnes non uno meminit loco. In vulgatis vero Homeri exemplaribus fruſtra hoc tempore illam quæras. Quid autem ſint στομαλίμναι vel στομάλιμνα, nempe αἱ εἰς θάλασσαν ἐστομωμέναι λίμναι, jam ex Theocrito annotatum viris doctis: Crotoniatarum στομάλιμνον ab hoc Troico dictum putavit Scholiaſtes Theocriti, cujus verba ita concipienda; Κατὰ τῆς ἐν Τροίᾳ ἤγουν στομαλίμνης, πιθανῶς καὶ τοῦτο ὠνόμασται.

Denique teſtis erit morti quoque reddita præda] Inepti ſunt qui *Marti* ſubſtituerunt. *Morti* hic accipe pro *mortuo Achilli*. Morti ſiquidem nulla fiunt ſacra, utpote implacabili, Soli olim Gaditani fuiſſe memorantur, qui templum Morti extruxerint, apud Græcos enim non invenias unquam hoc factum fuiſſe. Hinc Æſchylus;

Μόνος

Μόνος θεῶν γὰρ θάνατος οὐ δώρων ἐρᾷ,
Οὐ δ' ἄν τι θύων οὐδ' ἐπισπένδων λάβοις,
Οὐδ' ἔστι βωμὸς, οὐδὲ παιωνίζεται.

Strabo tamen apud Eleos Plutonis templum in veneratione fuisse scribit, nec defuere quoque alibi Plutonia fana. Verum alia id contigit ratione, ideo nempe quod Plutus divitiarum esset deus, easque conferre crederetur, cum libitina multos faciat divites. Itaque & Mycenæ Diti erant sacræ, ut est in carmine Priapeo; quod quamvis de Cumis Campaniæ, quæ & ipsæ Mycenæ fuere dictæ, aliquando simus interpretati, nunc tamen malumus de aliis accipere Mycenis. Noti sunt versus,

Ἀλκὴν μὲν γὰρ ἔδωκεν Ὀλύμπιος Αἰακίδῃσι
Νοῦν δ' Ἀμυθαονίδαις, Πλοῦτον δέπερ Ἀτρείδῃσι.

Eadem ratione & Serapis, quatenus Plutus, cultus ab Alexandrinis, de quo vide quæ supra monuimus. Paulo post liber Mediolanensis pro *perculsæ virginis*, habet *perfusæ virginis*. Perfusæ nempe sanguine. Sed alterum, nisi fallor, rectius. Perculsæ idem quod percussæ, nam percutere & percellere idem.

Hesterno collum poterit circumdare filo] In veteri scripto de sympathia & antipathia, quod perperam tribuitur Democrito, ita hæc referuntur; Λαβὼν βιβλάριον καταμέτρησον ἀπὸ ὠτίου εἰς ὠτίον. κἂν μὲν ἴσον ᾖ, παρθένος ἐστι. εἰ δὲ μὴ, ἔφθαρται. Nempe si filum aut funiculum ex lino aut papyro accipias, & anterioris colli spatium ab aure ad aurem, & deinceps cervicem seu aversam metiaris colli partem similiter ad aures, fuerintque hæc intervalla inæqualia, defloratam esse sponsam, contra si æquales fuerint isti semicirculi, esse etiamnum virginem. Aliud quoque addit signum, scilicet si collum fuerit calidum & nates frigidæ, & hoc quoque amissæ virginitatis esse indicium.

Talia præfantes quondam felicia Pelei] Legitur quoque *fatalia* in quibusdam libris, sed melior altera lectio. *Pelei* enim hic accipiendum

dum in dandi casu ut recte monuit Scaliger. Vere fuere Peleo felicia hæc carmina, utpote tantum geniturо heroëm. Non autem Thetidi, quæ licet Peleum & humanos non despiceret amplexus; suspirasse tamen dicitur, non ipso quoque Jove majorem nasci Achillem.

Carmina divino cecinerunt omine Parcæ] Ita è suo libro substituit Scaliger, cum prius legeretur *pectore*. Sed profecto neutrum est Catulli. Liber Vaticanus habet *pectine*. Omnino scribendum;

Talia præfantes quondam felicia Pelei
Carmina diviso cecinerunt pectine Parcæ.

Diviso pectine, id est, partito labore. Sic supra *diviso carmine*, quod & ipsum simili sensu possis interpretari. Pectinum vero in lanificio usus ad percutiendas & complanandas telas, satis ut puto est notus. Simili mendo laborat Tibullus, cujus locus lib. II. Eleg. I. ex fide optimi libri sic concipiendus.

Atque aliqua assidue textrix operata Minervam
Cantat & appulso pectine lana sonat.

Male vulgo legitur,

Et appulso tela sonat latere.

Pari ratione scapos sonantes dixit Lucretius,

Ensilia ac fusi, radii scapique sonantes.

Sic enim legendum esse hunc locum, ad Lucretium docemus.

Sæpius & sese mortali ostendere cœtu] Recte judicat vir doctus apud Achillem Statium legendum esse *Heroum*, *& sese*, pro eo quod est in veteribus libris *Nereus sese*. Sic supra ubi legitur *Heroes salvete*, etiam in melioris notæ exemplaribus scriptum erat *Nereos salvete.*

Annua cum festis venissent sacra diebus] Annui quidem non fuere ludi Olympiaci, qui in Elide ad Alpheum quinto quoque anno instituebantur, sed observandum ludos istos adeo antiquos esse, ut Pausa-

nias ad primam hominum ætatem eos referat, addens Jovem cum Saturno in iis lucta, Curetas vero primos ibi cursu certasse; unde haud difficulter confici potest, antiquissimam horum ludorum institutionem, non Peloponnesiis, sed vero Cretensibus debere adscribi. Sero demum post Minois ætatem, cessante potentia Cretensium, ut ante diximus, tum demum ab Hercule agon hic translatus in Elidem, tum quoque factum videtur, ut quod ante annuum fuisset, postea triennale, & demum quinquennale factum fuerit certamen.

Sæpe vagus Liber Parnassi vertice summo] Nam Parnassus, non Apollini tantum, sed & Baccho sacer est. Scholiastes Euripidis; Ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἄκραις τοῦ Παρνασοῦ εἰσὶν ἱερὰ, τὸ μὲν Ἀρτέμιδος καὶ Ἀπόλλωνος, τὸ δὲ Διονύσου. In hoc vero bicipiti monte solitum fuisse eundem deum vagari & thiasos instituere idem docet Euripides in Bacchis.

Ἔτ' αὐτὸν ὄψει κἀπὶ Δελφίσιν πέτραις
Πηδῶντα σὺν πεύκαισι δικόρυφον πλάκα
Βάλλοντα καὶ σείοντα βάκχιον κλάδον.

Acciperent læti divum fumantibus aris] Et hæc quoque perperam mutata sunt, cum in veteribus libris sic concipiatur hic versus;

Acciperent lacti divum spumantibus aris.

Lacti pro *lacte* more antiquo. Notum enim veteres dixisse non tantum lac & lacte, sed & lactis in casu recto. Bene vero *spumantibus*. Sic Virgilius Eccl. v.

Pocula bina novo spumantia lacte quotannis.

Antiquissimis enim temporibus & præsertim seculo aureo, quod hic describit Catullus, lacte pro vino in sacrificiis utebantur, ut testantur cum alii complures, tum quoque Varro de R. R. & Plinius lib. XIV. cap. XII. unde lex Numæ Postumia; *Vino rogum ne respergito.* In Bacchicis vero thiasis non tantum vinum & potum è melle, sed & lac offerri solitum fuisse testatur quoque Euripides in Bacchis;

Ῥεῖ δὲ γάλακτι πέδον,

ῥεῖ δ᾽ οἴνῳ, ῥεῖ δὲ μελισσᾶν
νέκταρι.

Idem quoque clarum ex Horatio lib. II. hymno in Bacchum;

Fas pervicaces est mihi Thyadas
Vinique fontem, lactis & uberes
Cantare rivos, atque truncis
Lapsa cavis iterare mella.

Ad quæ verba in veteribus scholiis hæc annotantur; *Nam in speluncis Dionyso vino, melle & lacte sacrificabatur.*

AD HORTALUM

Etsi me adsiduo confectum cura dolore
Sevocat à doctis, Hortale, virginibus:
Nec potis est dulcis Musarum expromere fetus
Mens animi. tantis fluctuat ipsa malis.
Namque mei nuper Lethæo gurgite fratris
Pallidulum manans alluit unda pedem.
Troia Rhetæo quem subter litore tellus,
Ereptum nostris obterit ex oculis.
Alloquar audierone unquam tua facta loquentem,
Nunquam ego te vita frater amabilior
Aspiciam posthac? an certe semper, amabo,
Semper mœsta tua carmina morte tegam:
Qualia sub densis ramorum concinit umbris
Daulias, absumti fata gemens Ityli.
Sed tamen in tantis mœroribus, Hortale, mitto
Hæc experta tibi carmina Battiadæ:
Ne tua dicta vagis nequicquam credita ventis

Effluxisse meo forte putes animo:
Ut missum sponsi furtivo munere malum
Procurrit casto virginis è gremio,
Quod miseræ oblitæ molli sub veste locatum;
Dum adventu matris prosilit, excutitur,
Atque illud prono præceps agitur decursu.
Huic manat tristi conscius ore rubor.

Etsi me adsiduo confectum] In quibusdam libris *defectum*, quod & ipsum rectum est. In sequenti versu *Hortale* aspirate habent libri, & sic Cicero ad Atticum lib. IV. epist. XV. Sed & antiqua Suetonii sic habent exemplaria. Constat hunc fuisse Q. Hortensii oratoris nepotem. Vide de hoc Tacitum.

Nec potis est dulcis Musarum expromere fœtus] Quidam libri *sensus*, alii *fletus*, quod retinendum censuimus. Dulcès fletus vocat elegos, & elegiam quæ sequitur, quæ est quasi fletus comæ Berenices, nam comam inducit loquentem.

Obterit ex oculis] Quædam exemplaria vetera habent *obtegit*. Sed alterum rectius, passim enim obterere pro delere accipitur. Sequentem versum,

Alloquar audierone unquam tua fata loquentem

reduximus, cum in antiquis etiam reperiatur exemplaribus, licet in pluribus desit. Et omnino recte se habebit si *fata* in *facta* mutaveris.

At certe semper amabo, semper mæsta tua] Conveniunt libri in hac scriptura, *Aut certe semper amabo*. Unde fecimus;

An certe semper, amabo,
Semper mæsta tua carmina morte tegam?

Redundat hic *amabo*, ut sæpe apud Plautum, Terentium & alios; unde factum ut nonnulli Grammatici istam particulam nullius esse putarint significationis, quemadmodum & *licet*, quod & ipsum sæpe πλεονάζει. Sed cum prius blandientis, alterum sit permittentis aut insultantis, redundant quidem, non tamen omnino otiosa dicenda sunt vocabula.

Daulias

Daulias absumti fata gemens Ityli] Nullius est momenti lectio, quam ex suo libro adduxit Scaliger. *Ityli* recte se habet; ita quoque Homerus Od. T.

Παῖδ' ὀλοφυρομένη Ἴτυλον φίλον.

Hæc excerpta tibi carmina Battiadæ] Ita mutatum, cum in libris plerisque scriptum sit, *hæc experta tibi*, quod omnino reducendum. *Experta* hic est tentata, unde *inexpertum* apud Virgilium pro intentatum. Sic quoque idem in Eclogis dixit *experiri carmina*.

Ut missum sponsi furtivo munere malum] Mala amantium semper fuisse munera & obscenam continere significationem, satis vel ex primo patet Catulli epigrammate, & multa satis de his collegerunt viri docti. Nec florentibus tantum Græciæ & Romanorum rebus, sed & collapsa utrorumque fortuna, eandem permansisse significationem, satis docet exemplum Paulini, interemti propter pomum missum ab Eudocia imperatrice, de quo vide Chronicon Alexandrinum & complures historiæ Byzantinæ scriptores.

Atque illud prono præceps] In libris quibusdam, *Atque illinc prono*.

COMA BERENICES.

Omnia qui magni dispexit mœnia mundi,
  Qui stellarum ortus comperit, atque obitus:
Flammeus ut rapidi solis nitor obscuretur,
  Ut cedant certis sidera temporibus,
Ut Triviam furtim sub Lamia saxa relegans,
  Dulcis amor clivo devocet aerio:
Idem me ille Conon cælesti lumine vidit
  E Bereniceo vertice cæsariem,
Fulgentem clare: quam multis illa deorum,
  Levia protendens brachia pollicita est.
Qua rex tempestate novo auctus Hymenæo
  Vastatum finis iverat Assyrios;
Dulcia nocturnæ portans vestigia rixæ,

Quam de virgineis gesserat exuviis.
Estne novis nuptis odio Venus? anne parentum
Frustrantur falsis gaudia lacrimulis,
Ubertim thalami quas intra limina fundunt?
Non, ita me divi, vera gemunt, juverint.
Id mea me multis docuit regina querelis,
Invisente novo prælia torva viro.
Et tu vero orbum luxti deserta cubile,
Et fratris cari flebile discidium:
Quum penitus mœstas exedit cura medullas.
Ut tibi tunc toto pectore sollicitæ
Sensibus è rectis mens decidit? at te ego certè
Cognoram à parva virgine magnanimam.
Anne bonum oblita es facinus, quo regium adepta es
Conjugium, quod non fortior ausit alis?
Sed cum mœsta virum mittens, quæ verba locuta es?
Juppiter, ut tristi lumina sæpe manu.
Quis te mutavit tantus deus? an quod amanteis
Non longe à caro corpore abesse volunt?
At quæ ibi, pro cunctis, pro dulci conjuge, divis
Non sine taurino sanguine pollicita es,
Si reditum tetulisset. Is haut in tempore longo
Captam Asiam Ægypti finibus addiderat.
Queis ego pro factis cælesti reddita cœtu
Pristina vota novo munere dissoluo.
Invita, o regina, tuo de vertice cessi,
Invita. adjuro teque, tuumque caput
Digna ferat, quod siquis inaniter adjurarit.
Sed qui se ferro postulet esse parem?
Ille quoque eversus mons est, quem maximum in oris
Progenies Thiæ clara supervehitur:

Quum

Quum Medi peperere novum mare: quumque juventus
Per medium classi barbara navit Athon.
Quid facient crines, quum ferro talia cedant?
Juppiter, ut celtum omne genus pereat.
Et qui principio sub terra quærere venas
Institit, ac ferri fingere duritiem.
Abruptæ paulo ante comæ mea fata sorores
Lugebant, quum se Memnonis Æthiopis
Unigena impellens nutantibus aera pennis
Obtulit Arsinoes Chloridos ales equus.
Isque per ætherias me tollens advolat umbras,
Et Veneris casto conlocat in gremio.
Ipsa suum Zephyritis eo famulum legarat,
Gnata Canopiis in loca litoribus
Sidere ibi vario ne solum in lumine cæli
Aut Ariadneis aurea temporibus
Fixa corona foret: sed nos quoque fulgeremus
Devotæ flavi verticis exuviæ.
Uvidulum a fluctu cedentem ad templa deum me
Sidus in antiquis diva novum posuit.
Virginis & sævi contingens nanque leonis
Lumina, Callisto justa Lycaonida,
Vertor in occasum tardum dux ante Booten,
Qui vix sero alto mergitur Oceano.
Sed quanquam me nocte premunt vestigia divum,
Luce autem canæ Tethyi restituor:
Pace tua fari hæc liceat Rhamnusia virgo:
Nanque ego non ullo vera timore tegam,
Non si me infestis discerpant sidera dictis,
Condita quin veri pectoris evoluam

Non

Non his tam lætor rebus, quam me abfore semper,
    Abfore me a dominæ vertice discrucior.
Quicum ego, quum virgo quondam fuit, omnibus expers
    Unguentis, murræ millia multa bibi.
Nunc vos, optato quæ junxit lumine tæda,
    Non post unanimis corpora conjugibus:
Tradite nudantes rejecta veste papillas,
    Qua iucunda mihi munera libet onyx:
Vester onyx, casto quæris quæ jura cubili.
    Sed quæ se impuro dedit adulterio,
Illius ah mala dona levis bibat inrita polvis.
    Nanque indignatis præmia nulla peto.
Sed magis, o nuptæ, semper concordia vostras,
    Semper amor sedis incolat adsiduus.
Tu vero, regina, tuens quum sidera, divam
    Placabis festis luminibus Venerem:
Sanguinis expertem non verticis esse tuam me,
    Si potis es largis adfice muneribus.
Sidera quur iterent? utinam coma regia fiam,
    Proximus Hydrochoi fulgeret Oarion.

Vix elegantius carmen Romano sermone scriptum haberemus, si quemadmodum illud è Callimacho expressit Catullus, ita quoque hoc nostro legeretur seculo. Nunc vero cum ut ubique, sic etiam in Catullo grassata sit temporum injuria, quodque prius cultissimum, idem jam omnium mendosissimum factum sit poëmatium, nec hilum profuerint doctorum medicinæ, qui bene suo se functos officio credidere, quod ulceribus librariorum cicatrices induxerint; non ingratum veteris literaturæ amantibus fore confido, si deterso situ & vetustate, poëtarum doctissimo antiquum reddam nitorem, efficiamque ut non in cœlo tantum, sed & hic quoque lucidum splendeat Berenices capillitium.

Omnia

Omnia qui magni dispexit lumina mundi] Scripti libri habent *munera* non *lumina*. Omnino Catullus scripserat *mœnia*. Passim in veteribus libris hæc vocabula sibi invicem permutantur, munia, mœnia, munera, mœnera. Mœnia mundi vocari cœlum notius est quam ut moneri debeat. Sic passim loquuntur non poëtæ tantum sed & Seneca Philosophus, ideo nempe quod ut ipse Natural. lib. VII. cap. XIII. ex quorundam opinione scribat; *summa cœli ora solidissima est & in modum testei durata*. Ineptum est quod vulgo legitur *tecti*.

Ut Triviam furtim sub Latmia saxa relegans] Latmus insula nec non & Latmus Cariæ mons satis est notus. Sed vero libri veteres legunt *sublimia*, aut *sub Lamia*, quod postremum verum est. Lamia saxa sunt juga Oetæ montis, ad cujus radices sita est urbs Lamia, quæ etiamnum hoc nostro seculo nomen suum retinet. Ab hac dictus sinus Lamiacus, idem qui Maliacus, licet diversa ratione, nam Meliacus seu Maliacus à Meliensibus dictus, Lamiacus vero à Lamia urbe. Utrique enim sinum hunc accolebant & Melienses & Lamienses. Apud Scylacem cum post Μηλιεῖς recenset Μαλιεῖς omnino Λαμιεῖς scribendum. Μετὰ δὲ Λαμιεῖς ἔθνος. Ἔστι δὲ Λαμιεῦσιν ἡ πρώτη πόλις Λάμια, ἐσχάτη δὲ Ἐχῖνος. Sic quoque postea. Hac ratione omnia plana fiunt in hoc vetustissimo scriptore, qui certe errare non potuit in re omnibus Græcis notissima. Multus est in hoc Scylacis loco vir doctus Jacobus Palmerius, ubi excutit observatiunculas, quas pueri olim edidimus, sed ut hoc, ita quoque cæteris in locis feliciorem instituere potuisset censuram. Pluribus de his alibi. Porro quod ea, quæ de Endymione traduntur, non Latmo Cariæ, sed Lamiis saxis, id est Oetæ monti, adscribat Catullus, in eo secutus Rhianum, & Nicandrum, qui in secundo de Europa, & in Ætolicis idem prodidere. Vide scholia in Apollonium & Nicandrum, & Etymologici magni scriptorem in Ἀσέληνα ὄρη. Ex istis cognosces ambulatoriam fuisse istam de Endymione fabellam, nec unam fuisse gentem, quæ hunc Lunæ sibi vindicarit concubinum, cum & Cares, & utrique Locri Epionemidii inquam & Ozolæ, & insuper Ætoli & Elienses de hoc litigarint Heroe. Patet itaque in hoc Catulli loco Lamia saxa recte se habere, & Endymionem æque bene Lamium ac Latmium dici. Patet quoque, cum Endymion in Oeta habitasse dicatur, quare & Ætoli, & utrique Ozolæ hunc sibi vindicarint,

cum mons Oeta utranque contingat gentem, ut ex iis, quæ supra de Helicone & Oeta diximus, manifeste colligi potest.

Dulcis amor gyro devocet aërio] Non damnarem hanc lectionem, nisi veteres libri meliorem suggererent. Statius in suis exemplaribus scriptum se reperisse testatur, non *gyro*, sed *givodero*. Posteriores duæ syllabæ manifeste ex repetione sequentis vocabuli *devocet* accrevere. *Givo* vero mutandum est in *clivo*, quomodo in melioribus libris scriptum inveni. Non potest luna deliquium pati & nobis deficere nisi sit supra horizontem, & versetur in clivo æthereo, uti eleganter vocat fornicem seu clypeum cœli, id est hemisphærium nobis conspicuum. Non habet palatum nec aptus est ad literarum studia, qui hanc non admittit lectionem.

Idem me ille Conon] Quantus ille vir fuerit, licet ex iis quæ Archimedes de spiralibus scripsit lineis abunde constare possit, longe tamen illustrior est versibus hujus Veronensis poëtæ, quam præconio mathematicorum coryphæi, & quidem tanto magis, quanto à pluribus semper lecta fuere Catulli carmina, quam scripta Archimedis. Ex hoc vero loco apparet Cononem non geometrica tantum, sed & astronomica scripsisse. Qui Hamium vel Hamæum hunc geometram fuisse dicunt, illi gentile faciunt à gente quæ nusquam fuit. Non tantum ex Hygini astronomico, sed & ex Pappo teste certissimo colligo Samium fuisse. Is quippe Mathematicarum collectionum lib. IV. Proposit. XIIX. Cononem hunc vocat Samium geometram. Commandinus vitiosum secutus exemplar Hamium reddidit, unde forsan error ad alios propagatus. Hujus quoque Cononis meminerunt Glossæ quæ Philoxeno tribuuntur, in quibus similiter Samius vocatur mathematicus. Male vero non tantum apud Pappum, sed & passim apud Archimedem Κώνων legitur, pro Κόνων. Priorem enim syllabam corripiunt Callimachus & hoc loco Catullus. Ὑπηνήτην seu galeatum ea vox notat, à κόνος seu κόννος, idem quod κῶνος, quod & galeæ & barbæ naturalis ea sit figura. A κωνῆ enim, pro quo Æoles & Bœoti dicunt κοώνη, est κοῶνος, κῶνος, κόννος & κόνος, à galeis enim desumtæ figuræ conicæ.

Cœlesti numine vidit] Legendum *cœlesti in lumine vidit*. Sic Callimachus;

Ἤδε

Ἡ δὲ Κόνων μ' ἔβλεψεν ἐν ἠέρι τὸν Βερονίκης
Βόστρυχον ὃν κείνη πᾶσιν ἔθηκεν θεοῖς.

Idem vero dicunt Callimachus & Catullus, cum hic deas, ille deos nominet, quibus Beronice suos consecrarit capillos. Græci enim de deabus passim loquuntur ac si dii essent, nam ὁ θεὸς sæpe illis idem quod ἡ θεός. Imitantur idipsum nonnunquam Latini, ut Virgilius & ante eum Calvus, è quo affert Servius, *Pollentemque deum Venerem*. Licet *deum* hoc loco accipi possit pro *deorum*. Sic quoque idem Callimachus ἄνα dixit pro ἄνασσα in versibus, qui apud Eusebium de præparat. occurrunt lib. III. cap. VIII. Adscribemus illos, prout emendandos esse existimavimus, idque eo libentius, quod viri docti eos admodum difficiles esse crediderint;

Οὔπως κλείνιον ἔργον ἔης ξόαν', ἀλλ' ἐπὶ τεθμοῦ
Δὴν δηναιογλύφου ὦ ἄνα ἦσθα σανίς.
Ὧδε καθιδρύοντο θεοὺς τότε· καὶ γὰρ Ἀθήνης
Ἐν Λίνδῳ Δαναὸς λιτὸν ἔθηκεν ἕδος.

Τεθμοῦ idem est quod θεσμοῦ. Nequaquam, inquit, præclarum opus fuisti o statua, quippe tu, o dea, super struem ligneam antiqui & simplicis operis fuisti aliquando asser seu pluteus, ut de hac Samia dea habet Arnobius. Neque id mirum debere videri, cum & signum & templum primitivum Minervæ Lindiæ à Danao consecratum, simplicis & vilis admodum fuerit operis, & hinc in scholiis Pindari ad oden VII Olymp. templum hoc vocatur Ἀθηνᾶς δηναίας; nisi tamen hoc loco malis Λινδίας.

Quam de virgineis gesserat exuviis] *Gesserat*, pro habuerat. Vide Nonium in *gerere*. Ut vero hic Catullus *gerere rixam*, sic Cyprianus scripto de Mortalitate dixit *gerere parricidium*. In sequenti versu libri veteres *atque parentum*, non *anne parentum*, quod invitis libris & sensu viris doctis placuisse miror.

At tu non orba luxti deserta cubile] Hæc neque cum præcedentibus,

 neque

neque cum iis quæ sequuntur satis conveniunt. Jam enim dixit non veras esse lacrimas, quas novæ nuptæ fundant, & mox id ipsum confirmat, cum subjicit amantes non libenter abesse ab amato corpore. Cum itaque in libris manu exaratis scriptum invenerim. *Et tu vero orbum*, vix dubito quin prius fuerit;

Et tu vero orbum luxti deserta cubile
Et fratris cari flebile discidium.

Tibi, inquit, o Berenice, longe major lugendi fuit causa, tum quod sola & deserta jaceres in cubili vere orbo, tum quoque propter cari fratris discidium. Separationem conjugum vocat discidium. Glossæ *Discidium*, διάλυσις γάμου. Sane multis in locis apud veteres scriptores melius discidium quam dissidium legas. Infra vocat *innuptas nuptias*.

Sensibus ereptis mens excidit] Sic mutarunt viri docti, cum prius legeretur *sensibus erectis*. Sed vero exigit sententia, ut legamus, *sensibus è rectis mens excidit*. Id est ὀρθῆς φρενὸς vel ὀρθόφρονος.

Atque ego certe Cognoram à parva virgine magnanimam] In quibusdam libris *Ast ego certe*, non male, melius tamen legas *At te ego certe*. Quare vero magnanimam vocet nemo melius dixerit Hygino in Astronomico, ubi agit de coma Berenices. Eum consule. In sequenti pentametro lege è libris, *quod non fortior ausit alis*. An oblita es facinus, quo regium adepta es conjugium, quale nemo alius quamvis te fortior ausit?

Sed tu mœsta virum mittens] Hanc lectionem exhibent quædam exemplaria, licet antiquiores libri habeant, *sed quom mæsta*. Paulo post pro *tersti*, in iisdem legitur *tristi*, pro trivisti.

Atque ibi pro cunctis, pro dulci conjuge] *Cunctis*, id est illis qui regem comitabantur. Sic Festus; *Cuncti, significat quidem omnes, sed conjuncti & congregati: at vero omnes, etiamsi diversis locis sint*. Et sane hoc verum, sive à coago coactum, sive à concio, concitum, vocem hanc arcessas. Errant itaque qui *cunctis* construunt cum *divis*. Non pro fratre tantum, sed & pro toto exercitu ejus Berenicen vota facientem introducit Catullus.

Si reditum tetulisset] Sic supra in Galliambo, *reditum ad vada tetulit*,

tulit, & ibidem, *reditum in nemora ferat.* Sequentia male corruperunt interpretes, cum recta sit veterum librorum scriptura;

Si reditum tetulisset. Is haut in tempore longo
Captam Asiam Ægypti finibus addiderat.

Forsan aliquis malit, *Is autem tempore longo*, sed non ego.

Progenies Phthiæ clara supervehitur.] Adeo male hæc accepere interpretes plerique, ut vix pejus potuerint. Ut enim taceam ordinem & structuram verborum prorsus Catullo indignam, quis adeo ineptus fuit unquam, ut Atho montem in Phthiotide situm esse somniaret? Sane vetus lectio *Phytiæ*, quæ in omnibus libris, ut & Statius monet constanter reperitur, erroris eos admonere debuerat. Omnino sic scripserat Catullus;

Ille quoque eversus mons est quem maximum in oris
Progenies Clytiæ clara supervehitur.

Ex Æëta & Clytia Oceani filia nata est Medea, ut testatur Hyginus haud procul initio. A Medea autem seu filio ejus Medo & nomen & originem traxisse Medos credidere plerique veteres. Medi itaque Clyties progenies, quam recte claram vocat, quoniam Æëta Solis dicitur fuisse filius. Quod autem idem Hyginus alibi, & Apollonius & complures alii matrem Medeæ faciant non Clytiam, sed sororem hujus Idyiam, & ipsam Oceani filiam, ex eo nihil aliud confici potest, nisi id solum, fabellas raro sibi constare. Hesiodus filias Oceani & Tethyos enumerans utranque conjungit; Κλυτίη τε Ἰδυῖά τε Πασιθόη τε. Diodorus Siculus neutram nominat, sed Æëtæ conjugem tribuit Hecaten, filiam nempe Asteriæ nymphæ & Persis, qui fuit frater Æëtæ. Quod autem *Phthiæ* vel *Phytiæ* pro Clytiæ in veteribus libris legatur, id ex eo forsan factum, quod confuderint duas Clytias, quarum illam, quæ Amyntoris fuit pellex, Phthiam quoque appellatam fuisse testatur Tzetzes ad Lycophronem. Medos autem ut hic, ita quoque passim alibi Persas appellari, nemo, ut opinor, est qui nesciat. Illos itaque hoc loco Catullus vocat progeniem Clyties, quam alii, ut diximus, Idyiam vocarunt. Attamen, ut verum fa-

teamur, licet ſic olim exiſtimaverimus, nunc tamen, aucto forſan judicio, malumus pro *Phthiæ* vel *Phytiæ* legere *Thiæ*. Thiam Hyperionis conjugem matrem creditam fuiſſe Solis, & proinde etiam Æëtam, Medeam & Medum, unde dicti Medi, recte dici Thiæ progeniem, omnibus ut puto notiſſimum.

Cum Medi peperere novum mare] Sic legendum eſſe hunc locum monuimus in iis quæ ad Melam ſcripſimus. Haud aliter locutus eſt Virgilius XI.

> *Egregias animas quæ ſanguine nobis,*
> *Hanc patriam peperere ſuo.*

Manilius lib. V. de eadem hac Xerxis foſſa agens dixit *facere mare*. Sed operæpretium fuerit verſus ejus inſigni laborantes mendo emendatos hic adſcribere. Sic itaque ille:

> *Tolle iſtos partus hominum ſub ſidere tali*
> *Suſtuleris bellum Trojæ claſſemque ſolutam*
> *Sanguine & appulſam terris: non invehet undis*
> *Perſida, nec pelagus Xerxes facietque tegetque*
> *Certa Syracuſis Salamis non merget Athenas.*

Sic omnino habet optimum noſtrum exemplar, niſi quod ubi vulgo legitur *ſidera*, ſcriptum in eo ſit *per ſidera*, unde fecimus *Perſida*. Certam Salamina vocat quam alii veram Salamina, navem nempe Salaminiam Athenienſium prætoriam, quam dicit ſuo caſu non ſimul merſuram eſſe apud Syracuſios Athenienſium fortunam. Sic quoque in declamationibus loquitur Himerius; Μικρὸς ἦν ἐν Αρτεμισίῳ Θεμιστοκλῆς· μείζων ἐν ψυτταλίᾳ, μέγας ἐπὶ Σαλαμῖνα· ἐβάπτιζε γὰρ ὅλην ἐκεῖ τὴν Ἀσίαν μαχόμενος.

Jupiter ut ſicelicum omne genus pereat] Sic quidem Scaliger, ſed profecto non ſic ſcripſerat Catullus. In libris vetuſtis conſtanter legitur *celitum*, unde Politianus faciebat *Chalybon*, nempe quia apud Callimachum legebatur χαλύβων ὡς ἀπόλοιτο γένος. Hæc lectio melior ac ſit illa Scaligeri, nam certe ſicelicum uſus nullus eſt prorſus

ſus in fodiendo aut excidendo ferro. Proculdubio ſic ſcripſit Catullus,

Juppiter ut celtum omne genus pereat.

Amat doctus noſter Veronenſis iſtiuſmodi ſyllabarum hiatus præſertim in media ſede pentametri. Celtis eſt ſculptorum & lapicidarum inſtrumentum, idem nempe quod cœlum. In inſcriptionibus antiquis non ſemel occurrit hoc vocabulum, quando marmora aut ſilices dicuntur inciſi eſſe celte & malleo. Sumitur vero non tantum pro dolabra & σιδηροτρυπάνῳ, ſed etiam pro lima, quoniam etiam hac quoque ferrum finditur. Gloſſæ ῥίνη *celtis*. Pereant inquit fabrorum & foſſorum non inſtrumenta tantum ſed & foſſores ipſi. Quia tamen apud Callimachum Chalybes populi nomen eſt, non metalli; fieri poteſt ut duplici ſignificatum accipi debeat vocabulum celtum, & pro inſtrumentis foſſorum, & pro iſtis Celtis, qui quod ferrum effoderent, Chalybes vocabantur. De his Juſtinus libro poſtremo; *nec ullum apud eos telum probatur quod non aut Bilbili fluvio, aut Chalybe tingatur. Unde etiam Chalybes fluvii hujus finitimi appellantur; ferroque cæteris præſtare dicuntur.* Κάλιπος vel Καλίπυς flumen hoc appellat Ptolemæus, & ex eo Marcianus. Situm vero eſt in illis Celtis qui inter Anam & Tagum habitabant, qui primi Celtorum tali vocabulo cogniti fuere à Græcis. Multa de his alibi diximus. *Ut pereat* vero hic ponitur pro utinam pereat. Quamvis hoc monitu vix dignum videatur, ſæpe tamen hærent in eo etiam viri doctiſſimi, ut cum alibi, tum quoque in illo obſcœno carmine quod incipit, *O non candidior puella Mauro.* Ubi enim in eo legitur; *Manes hic licet ut libenter ires*, intempeſtive admodum repoſuerunt *mantes*. Vera enim ſcriptura eſt,

Manes hinc licet ut libenter ires.

Utinam inquit libenter & volens ires ad Manes. *Licet* permittentis eſt, ut *amabo* blandientis particula: Licet utranque ſæpe redundare & nullius eſſe ſignificationis affirment Grammatici.

Et ferri frangere duritiem] Melior lectio habet *fingere* non *frangere*.

Abrupta paulo ante coma]. In nullo libro ſic ſcriptum invenimus. Sed

Sed omnes conſpirant in ea quam reddidimus lectione, quam male explodit vir magnus. Neſcio quid ſibi voluerit Tatianus, cum ſcribit poſt mortem demum Berenices cælo conſecratam fuiſſe hanc comam; τίς ἐστιν ὁ Βερενίκης πλόκαμος, πῶς δὲ οἱ ἀστέρες αὐτῆς, πρὶν τὴν προειρημένην ἀποθανεῖν. Sed proculdubio ſcripſerat ἀποτεμεῖν.

Cum ſe Memnonis Æthiopis Unigena] Hæc ſic conſtruenda & intelligenda ſunt; ſorores abjunctæ paulo ante comæ reſiduæ, lugebant mea fata, cum obtulit ſe equus ales Arſinoës Chloridos, unigena Memnonis Æthiopis, impellens aëra pennis nutantibus. Equus ales eſt Zephyrus, quem pennatum faciunt cum alii, tum quoque Lucretius lib. v.

Veneris prænuntius ante
Pennatus graditur Zephyrus.

Chloris vero eadem eſt quæ Flora Zephyri conjux, unde Lucretius eam mox Zephyro ſubjungit.

Flora quibus mater præſpargens ante viai
Cuncta coloribus egregiis & odoribus opplet.

Vide quoque Ovidium V. Faſt. & Lactantium, qui & ipſi Chloridem ſeu Floram Zephyri faciunt conjugem. Hinc eſt quod Argeſtes ſeu Japyx ventus, χλωρὸς ſeu χλωρηὶς à Græcis magiſtris appelletur. Arſinoe itaque Chloris, eſt Arſinoe quæ Chloridis ſeu Floræ deæ habitu colebatur in Zephyrio promuntorio. Dubitari tamen poſſit num hoc ſignum Chloridis, idem fuerit quod Veneris. Veneri quippe Arſinoe templum hoc dedicatum fuiſſe ex Athenæo bene oſtendit Turnebus. Sed vero Catullus carmen hoc expreſſit è Callimacho; is vero videtur Venerem diſtinxiſſe ab Arſinoe Zephyritide, ut Stephanus docet; Ζεφύριον ἐστι καὶ ἄκρα τῆς Αἰγύπτου, ἀφ᾽ ἧς ἡ Ἀφροδίτη, καὶ Ἀρσινόη Ζεφυρῖτις ὡς Καλλίμαχος. Alia itaque Venus Zephyritis, alia vero Arſinoe ſeu Chloris Zephyritis fuere. Et ſane plurium dearum ſigna in hoc templo collocata fuiſſe apparet ex Catullo,

Catullo, & ex iis quæ attulimus Callimachi verbis. Omnium harum dearum ſtatuas equeſtres fuiſſe puto, ita ut ſinguli equi ſingulos exprimerent ventos. Chloridos ſeu Floræ equus eſt ventus Argeſtes. Hunc Catullus facit unigenam id eſt fratrem Memnonis Æthiopis. Ut enim Memnon filius Auroræ, ita quoque ventos Aurora prognatos canit Heſiodus in Theogonia.

Ἀστραίῳ δ᾽ Ἠὼς ἀνέμους τίκε καρτεροθύμους.
Ἀργέστην ζέφυρον, Βορέην τ᾽ αἰψηροκέλευθον.

Fingebant autem veteres ventos pleroſque eſſe equos alatos, unde Euripides in Phœniſſis ζεφύρου πνοαῖς ἱππεύσαντος ἐν οὐρανῷ. Non poteſt autem hic equus Chloridos idem eſſe ac Bellerophonteus Pegaſus, quem poëtæ fabulantur Auroræ poſtulanti quo maturius curſum ſuum perageret à Jove fuiſſe conceſſum. Is quippe, ut notum, non erat Auroræ filius, nec Memnonis frater, ſed ex Neptuno & Meduſæ ſanguine prognatus. Hæc de expoſitione loci, qui multis viſus eſt difficillimus, dicta nobis ſufficiant. Unum tamen addam, non recte Achillem Statium expuncta voce *Chloridos*, quæ veterum librorum auctoritate fulcitur, aliam conatum fuiſſe inducere lectionem. Nam quod Floram demum Pompeii tempore dearum numero aggregatam exiſtimat, in eo plurimum fallitur. Floræ ſignum à Praxitele formatum memorat Plinius. Sed vero longe antiquiora ſunt Floræ ſacra, utpote quæ jam Romuli temporibus à Tatio & Sabinis inducta fuiſſe docent cum alii, tum præcipue Varro de LL. lib. IV. & iterum lib. VI.

Iſque per ætherias me tollens advolat umbras] Sic & nos in libris noſtris reperimus, non *auras*, noctu enim ut recte monet Scaliger è templo ſublata fuit coma. Zephyritis vero licet & de Flora accipi poſſit, per me tamen licet ut digniori ſignificatu de Venere accipiatur. Hujus famulum vocat Zephyrum equum, bajulum nempe deæ.

Grata Canopeis incola litoribus] Pro *incola* legendum *in loca*. Miror tam turpe mendum hactenus non ſuboluiſſe tot tantiſque interpretibus.

Ludit ubi, vario ne ſolum in limite cœli] Frigida eſt omnino Scaligeri ad hunc locum conjectura. Librorum veterum hæc eſt lectio;

Hi dii ibi vario ne solum in numine cœli.

Mediolanense exemplar habet, *Si dii neu ibi vario.* Unde certa emergit lectio;

Sidere ibi vario ne solum in lumine cœli.

Sic Manilius lib. 1. de eadem corona, *Luce micans varia.*

Uvidulam à fluctu cedentem ad templa Deum me] Muretus *uvidulam à fletu*, ac si coma flere posset. Scaliger *Vividulum à flatu*, nihilo melius. Optime se habet vulgata lectio. Ut animæ defunctorum antequam ad campos Elysios, aut sedes superas penetrarent, Oceanum transire credebantur, ita quoque Catullus Callimachum imitatus fingit comam Berenices roscido Oceani aëre madentem in cœlum esse delatam. Animas vero defunctorum Oceanum transire passim apud veteres scriptores legitur, quamvis non eadem id accipiatur ratione. Quidam enim Oceanum aerem interpretantur, ut cum alii, tum Hesychius; Ὠκεανοῖο πόρον, τὸν ἀέρα εἰς ὃν αἱ ψυχαὶ τῶν τελευτώντων ἀποχωροῦσι. Dicebantur vero transire per Leucada petram. Idem Hesychius; Λευκάδα πέτρην; διὰ ταύτης λέγεται τῆς πέτρης τὸν ὠκεανὸν φέρεσθαι. Ipse hoc de dentibus accipiendum putat, quod nempe dentes albi sint & per eos egrediatur anima. Sic solent Grammatici ineptire. Platonici quamvis nec illi eadem sentiant, in eo tamen fere conveniunt animas humanas per Oceanum tendere ad insulas beatorum, ubi postquam rite purgatæ sint per tropicum Cancri ad superos evolare, unde demum aut in eadem, aut in alia descendant corpora. Vides non Poetas tantum & Grammaticos, sed & Philosophos nonnunquam nugari. Et tamen, quod magis mirere, etiam Essenorum fuisse sententiam animas morientium ad Elysios ultra Oceanum sitos evolare campos testatur Josephus. Ex Catulli vero mente comam Berenices per Oceanum in cœlum tranasse, ex eo quoque patet, quod Zephyrum accersitum comam Venus mittat Hesperia. Sed & Memnon frater Zephyri versari dicebatur ultra Oceanum in beatorum insulis, ut nos docet Pindarus Olymp. Od. secunda. Eo enim à diis translatus Memnon, utpote cujus mortem adeo planxerint ipsi quoque cælites, ut diem quo obierit anniversario luctu & jejunio celebrandum esse censuerint, quemadmodum

Aristo-

Aristophanis testantur scholia. Hanc humentem comam à Venere locatam fuisse fingit noster Poeta prope Virginem & Leonem, nempe in statione satis calida, quo citius siccaretur. Similis prorsus de umbris, quæ ad inferos descenderent veterum fuit opinio: nam & illæ humorem conceptum ex Lethæi fluminis transitu ad Αὐαίνου λίθον deponere credebantur, ut nos docet Aristophanes in Ranis.

Condita quin vere pectoris evoluem] Melius *veri pectoris*, uti est in quibusdam libris. Quin ego coma loquar quæ sunt veri pectoris, neque enim coma habet pectus. Attamen cum comam loquentem inducat & sensibus præditam, quidni æque pectus ac linguam habeat? Nihil itaque mutavimus. Nam sane secundum veterum sententiam, coma cælo illata & sidus facta, æquè ac cætera signa & sidera, facta quoque fuit animata.

Omnibus expers Unguentis una millia multa bibi] Multi hunc locum interpretari conati sunt, sed intempestive prorsus, cum manifeste vitiosus sit. In quibusdam libris legitur *unguentorum*, in aliis *unguentum* vel *unguentim*. Parum hic juvant libri, sola hic prodest ratio, quæ jubet ut legamus;

Quicum ego dum virgo quondam fuit omnibus expers
Unguentis, murræ millia multa bibi.

Error ex eo provenire potuit, quod *muna* scriptum fuerit pro *murræ*, prior nempe litera adhæsit voci quæ præcessit. *Expers unguentis* pro expers unguentorum, quomodo & Lucretius dixit *expers diis*. Vix sane aliter potuit scripsisse Catullus. Constat quippe virgines honestiores abstinuisse olim ab unguentis, quod solo uterentur oleo. Sic Diana apud Callimachum, sic quoque Pallas respuit unguenta & alabastros & solo ungitur oleo;

Μὴ μύρα λωτροχόοι τᾷ Παλλάδι, μηδ' ἀλαβάστρως
Οὐ γὰρ Ἀθηναία χρίματα μικτὰ φιλεῖ.

Sed & apud Theocritum in epithalamio Helenæ inducuntur virgines χρισάμεναι ἀνδρειστὶ παρ' Εὐρώταο λοετροῖς. Par ratio erat in ve-

 stibus

ſtibus & coronis & in ſuperfluo ornatu quo fere abſtinebant virgines, utpote quæ ſimplicibus uterentur vittis, non autem coronis floreis, quales demum nuptis & brevi nupturis concedebantur. At vero iiſdem licitum erat murra ſeu ſtacte aut ſimplici oleo ungi. Olim quippe murra & ſtacte non accenſebantur unguentis. Unguenta enim proprie illa demum dicebantur quæ è multis erant compoſita odoribus. At vero murra erat unius tantum plantæ pinguedo. Recte itaque Varro lib. v. de L.L. & Plinius lib. xiii. cap. i. murram ab unguentis diſtinguunt, quod ipſum quoque facit Theophraſtus in ſcripto de odoribus; *ἐκ τῆς σμύρνης κοπτομένης ἔλαιον ῥεῖ· στακτὴ δὲ καλεῖται, διὰ τὸ μικρὸν στάζειν· ὃ δὴ μόνον τινές φασιν ἁπλοῦν εἶναι καὶ ἀσύνθετον τῶν μύρων, τὰ δὲ ἄλλα πάντα σύνθετα, πλὴν τὰ μὲν ἐκ πλειόνων, τὰ δὲ ἐξ ἐλαττόνων.* De hac ſimplici unctione accipienda ſunt pleraque Homeri & vetuſtiorum Græcorum loca, nam ſane plurimum fallitur doctus adverſariorum ſcriptor cum mendacii non inſimulat tantum, ſed & condemnat ita de unguentis ſcribentem Plinium; *Quis primus invenerit non traditur; Iliacis temporibus non erant, nec thure ſupplicabatur.* Quæ ex ſimplici oleo, aut ex una tantum planta conficiebantur unguenta, proprie neque unguenta à Latinis, neque *μύρα* à Græcis dicta fuere, ut ex iis quæ jam diximus ſatis liquet. Ex eo itaque quod Homerus nuſquam *μύρου* fecerit mentionem, ſed ſimplicium tantum meminerit oleorum, recte concludit Plinius, Iliacis temporibus ignota Græcis fuiſſe unguenta, utpote quorum notitia & uſus poſt bella demum Perſica ad Græcos pervenerit. Quam vero antiquus apud Ægyptios, Syros & Perſas unguentorum fuerit uſus ſatis nos docent ſacræ literæ. Apud Perſas quidem eundem qui apud Græcos & Romanos morem viguiſſe, ut nempe virgines murra, mulieres vero unguentis uterentur colligo ex loco Eſtheræ cap. ii. v. 12. ubi antequam regi nubat Eſthera per integrum annum eunuchis unguenda traditur, per ſex quidem menſes murra, tanquam virgo, per alios vero ſex menſes aromatis & unguentis muliebribus velut nuptura & ſponſa. Maniſeſte id ipſum indicant verba quæ adſcribere non pigebo. *Οὗτος δὲ ἦν καιρὸς κορασίου εἰσελθεῖν πρὸς τὸν βασιλέα, ὅταν ἀναπληρώσῃ μῆνας δεκαδύο· οὕτως γὰρ ἀναπληροῦνται αἱ ἡμέραι τῆς θεραπείας· μῆνας ἓξ ἀλειφο-*

μέναις ἐν σμυρνίνῳ ἐλαίῳ καὶ μῆνας ἓξ ἐν τοῖς ἀρώμασι καὶ ἐν τοῖς σμήγμασι τῶν γυναικῶν. Sex tantum menſes huic θεραπείᾳ adſcribit Joſephus, omiſſis ſex aliis menſibus, quibus tanquam virgo ſimplici uncta fuit murra. Ignoratio hujus moris effecit ut eruditi nonnulli verba Joſephi corrigere conati ſint. ſed quam bene, ſatis ex iis, quæ diximus, liquet.

Non prius unanimis corpora conjugibus] Libri veteres plerique, *Non poſt unanimis*. Nempe *poſt* hic accipitur pro poſthac.

Veſter onyx caſto quatitis quæ jura cubili] Sic ſupra *tremulique quaſſa Lecti argutatio*. Achilles tamen Statius in ſuis libris reperit *quæritis* non *quatitis* quemadmodum etiam nos in pleriſque quæ conſului exemplaribus antiquis exaratum invenimus. Puto ſic ſcripſiſſe Catullum;

Veſter onyx caſto quæris quæ jura cubili

Nempe pronomini pluralis ſignificationis, plurale quoque verbum addidere inepti librarii, in quo quantum eos fefellerit ratio norunt ii, qui Latine ſciunt. Nec Latini tantum, ut cum dicunt *præſente nobis*, & *Vos o Calliope*, ſed & Homerus & Græci paſſim ſic loquuntur. Si quis tamen ſcriptorum librorum lectionem velit retinere, & hoc quoque per me licebit; ut enim ſupra in *Aurunculeja*, & in *exules*, & infra in *ſingulum*, ita quoque hoc loco fieri poteſt ut exteratur medium in *quæritis*. Sic *capte* pro capite dixit Lucretius lib. VI. *Submerſo capte putandum eſt*. Ita enim ope librorum reformandus ille locus, ubi vulgo inepte *ſubmerſaque ſaxa putandum eſt*. Eadem ſyncope uſus jam ante Ennius; *Captibus nutantes pinus*. Idem quoque dixit *træ*, pro teræ, id eſt terræ, in Telamone apud Nonium in *Squalam*.

—— Strata træ
Lavere lacrimis veſtem ſqualam & ſordidam.

Sic libri veteres plerique, non *terræ*, quod verſus reſpuit. Sed & in *uberi* mediam literam elidit Lucilius Sat. IV apud Nonium in *Sumen*;

Quód ſi nulla poteſt mulier tam corpore duro
Eſſe tamen, tenero manet quin ſucus lacerto,

Et manus uberi lactanti in ſumine ſidat.

Verſus illi vulgo apud Nonium leguntur corruptiſſime.

Namque ego ab indignis prœmia nulla peto] Omnino reddenda vetus lectio, quæ in melioribus camparet libris, quam non admiſſam fuiſſe miror;

Namque indignatis prœmia nulla peto.

Indignatis id eſt ab illis quæ indignæ fuerint judicatæ, quemadmodum *dignatus* pro eo qui dignus creditus. Unde Virgilius;

Conjugio Anchiſa Veneris dignate ſuperbo

Sanguinis expertem non votis eſſe tuam me] Inſipida lectio & prorſus Catullo indigna. Monent Scaliger & Statius in libris veteribus legi non *votis*, ſed *veſtris*, quomodo & noſtra habent exemplaria. Ut veram haberemus lectionem, non multum nobis laborandum fuit. Sic itaque ſcribito;

Sanguinis expertem, non verticis eſſe tuam me
Si potis es, largis effice muneribus.

Apud Lucretium ſimiliter *potis es* in *potius* mutatum à librariis invenias lib. IV. ubi poſtquam recenſuit herbas acrem exſpirantes odorem hæc ſubjungit;

Quorum unumquodvis leviter ſi forte duobus
Quin potius noſcas rerum ſimulacra vagari
Multa modis multis, nulla vi, caſſaque ſenſu.

Hæc eſt ſcriptura veterum librorum, unde ut puto veram eruas lectionem ſi ſcribas;

------ *Leviter ſi forte evolvas*
Quin potis es noſcas.

Quin pro *etiam*, ut ſæpe apud Terentium & Plautum.

Proximus Hydrochoi fulgeret Oarion] Bene Politianus lectionem pri-

priscam omnium librorum testimonio suffultam reduxit. Bene quoque Scaliger neglectis iis quæ Muretus & alii obstrepunt, sententiam Politiani asseruit & stabilivit. Sed vero sensum horum verborum dum explicare conatur, plurimum à mente Catulli aberravit. Utinam, inquit coma, denuo reddar capiti unde avulsa sum, per me licet ut Hydrochoo proximus sit Orion, quantumvis à se mutuo remoti, & ut totius cœli situs & ratio invertatur, dummodo votis fruar & pristino restituar loco. Bene vero conjungit Orionem Hydrochoo, cum non hic minus quam ille pluvius censeatur. Ac si ostendere voluisset, non se morari cœlum, & permissuram libenter ut aquosissima duo conjungantur sidera & ut diluvio denuo pereant omnia, dummodo ipsa amato restituatur capiti. *Fulgerare* vero pro *fulgurare* dixit quoque Pacuvius apud Diomedem Grammaticum lib. III. ubi dicit versus vocales dici, qui sonantibus literis universam dictionem illustrant. quales sunt illi Pacuvii;

Memnonio Oceano Hyperion fulgerat Euro
Arctoo, plaustro Boreas bacchatur aheno,
Hesperio Zephyro Orion volvitur haustro
Fulva Paratonio juga Cynthia provint Austro.

Versus istos insigniter vulgo corruptos, & à multis frustra tentatos, emendatos adscripsimus. Achilles Statius ad ista Catulli *Ipsa levi fecit volitantem flamine currum*, ita è veteri libro producit prius hemistichium *Omnem non meo Oceano*, unde fecimus *Memnonio Oceano*. Est vero Memnonius Oceanus, idem qui Indicus seu Orientalis, sic dictus à Memnone Auroræ filio, unde Memnones & Memnonidæ, qui ad Solem orientem habitant. Nec defuere inter veteres, qui apud Homerum ubi vulgo est

Ζεὺς γὰρ ἐπ' ὠκεανὸν μετ' ἀμύμονας Αἰθιοπῆας·
χθιζὸς ἔβη μετὰ δαῖτα.

Legendum censuerint μετὰ Μέμνονας Αἰθιοπῆας.

AD JANUAM MOECHÆ CUJUSDAM.

CAT. O dulci iucunda viro, jucunda parenti,
Salue, teque bona Juppiter auctet ope
Janua: quam Balbo dicunt seruisse benigne
Olim, quum sedis ipse senex tenuit:
Quamque ferunt rursus voto seruisse maligno.
Postquam es porrecto facta marita sene.
Dic agedum nobis, quare mutata feraris
In dominum veterem deseruisse fidem.

JAN. Non, ita Cæcilio placeam, quoi tradita nunc sum;
Culpa mea est, quanquam dicitur esse mea.
Nec peccatum à me quisquam pote dicere quidquam.
Verum isti populo janua quid faciat?
Qui quacunque aliquid reperitur non bene factum,
Ad me omnes clamant: Janua culpa tua est,

CAT. Non istuc satis est uno te dicere verbo:
Sed facere, ut quivis sentiat, & videat.
Quid possis, nemo quærit, nec scire laborat.
Nos volumus. Nobis dicere, ne dubita.

JAN. Primum igitur, virgo quod fertur tradita nobis,
Falsum est. non qui illam vir prior attigerit,
Languidior tenera quoi pendens succula beta
Nunquam se mediam sustulit ad tunicam.
Sed pater ille sui nati violasse cubile
Dicitur, & miseram conscelerasse domum:
Sive quod impia mens cæco flagrabat amore:
Seu quod iners sterili semine natus erat.
Quærendumque necunde foret nervosius illud,

Quod

Quod possset zonam solvere virgineam.
CAT. Egregium narras mira pietate parentem,
Qui ipse sui gnati minxerit in gremium.
JAN. Atqui non solum hoc se dicit cognitum habere
Brixia Cycnea supposita specula:
Flavus quam molli percurrit flumine Mela:
Brixia Veronæ mater amata meæ:
Sed de Posthumio, & Corneli narrat amore:
Cum quibus illa malum fecit adulterium.
Dixerit hic aliquis, Qui tu isthæc, Ianua, nosti,
Quoi nunquam Divum limine abesse licet,
Nec populum auscultare: sed huic suffixa tigillo
Tantum operire soles, aut aperire domum?
Sæpe illam audivi furtiva voce loquentem
Solam Cæciliis hæc sua flagitia,
Nomine dicentem, quos diximus: utpote quæ mi
Speret nec linguam esse, nec auriculam.
Præterea addebat quendam, quem dicere nolo
Nomine, ne tollat rubra supercilia.
Longus homo est, magnas quoi lites intulit olim
Falsum mendaci ventre puerperium.

Postquam est porrecto facta marita sene] Multa quidem ad hunc locum Scaliger, sed nihil omnino quod Catullo aliquid adferat lucis. Si januam maritam dici existimemus ea ratione qua Livius dixit maritas domos, nihil etiamnum efficiemus. Liber scriptus qui olim fuit Hieronymi Commelini aliam hic lectionem suppeditat, istam nempe.

Postquam est porrecto facta marita soror.

Licet commodior videatur hæc lectio, & sensum contineat aliquanto

planiorem, attamen de ejus sinceritate nihil omnino affirmare ausim, cum & historia & personæ de quibus hic agit Catullus prorsus incognitæ sunt, & non supervacuum tantum, sed & stultum sit nostro hoc seculo de iis velle divinare quæ vivente etiam Catullo à paucis duntaxat rei gnaris intelligerentur. Quamvis autem historia lateat, rectius tamen, nisi fallor, in hac lectione soror, quæ nupserit suo fratri, dicitur marita facta, quam janua. Sed non satis constat an *projecto*, an vero *porrecto* legendum sit, utrunque enim invenio in libris veteribus. Sive hoc, sive illud malueris, subintelligendum *sene*, quod præcessit, & verisimile illud interpretationis loco adscriptum in causa fuisse, ut vox *soror* absit ab aliis libris. *Projecto* id est expulso, vel dimisso & derelicto, ut Nonius interpretatur. *Porrecto* vero id est mortuo, translato vocabulo à situ mortuorum & dormientium, quorum naturalis maxime status est ut sint extenti & recti. Varro Endymionibus, apud Nonium in *Exporrectum. Quare si in somnum recideris, ex loripede eris iterum exporrectus.* Ita feliciter nisi fallor emendamus hunc locum, quem frustra alii aggressi sunt. Loripedes enim ut notum opponuntur rectis, & notum dormituros licet curvi jaceant, mane tamen recto inveniri corpore. Nec mirum debet videri Latinum vocabulum Græco permutatum, cum id alibi in ipso quoque factum sit Nonio, ut in Agrypnuntibus Nævii, & aliis licet raris. Longe enim crebrius, ut Græca Latinis scribantur literis vocabula. Cum pluribus aliis in locis, tum quoque in alio id factum Varronis loco, eodem capite apud eundem Nonium in *Temulenta. Varro, est modus matulæ, περὶ μέθης. Quis in omni vita* Ἠελίοιο δέπας, *olfacit temetum.* Poculum nempe seu scyphus Solis, vocatur mare, hujus namque aquis pasci Solem multorum semper fuit opinio. Notum vero Solis poculum Herculi propter bibacitatem, ut Athenæus & alii scribunt, ab Apolline donatum, quod tantæ fuisse capacitatis dicunt mythologi, ut navigii loco usus sit. Recte itaque Ἠλίοιο δέπας de temulento & bibace accipitur. Simili, nisi fallor, ratione Tertullianus in carmine de Jona, nondum quod sciam hactenus edito, mare vocat poculum cæli;

Fit poclum cæli pelagus, niger ambitus undas
Inficit, in tenebras ruit æther & mare surgit.

Verum

Verum isti populo janua qui te faciant] Hæc eſt lectio cum aliorum librorum, tum etiam Mediolanenſis codicis, qui cæteris eſt vetuſtior. Ego poſthabitis cæterorum conjecturis, quæ nec commodum fundunt ſenſum, & plurimum ſæpe recedunt à veteri ſcriptura, non dubitavi reſcribere,

Verum isti populo janua quid faciat?

Languidior tenera cui pendens ſicula beta] Licet clarum ſit quid hoc loco per ſiculam intelligat Catullus, tamen cum in optimo exemplari ſcriptum invenerim *ſuccula*, non dubitavi iſtam lectionem alteri præferre cum nemini eorum, qui veteres libros verſare aſſueverunt, ignotum ſit, ſolere librarios ignotiora vocabula notioribus permutare. Quamvis vero utroque modo ſucula & ſuccula in veteribus libris ſcriptum reperiatur, rectius tamen ſucula dicetur, ſi etymologiam ſpectemus. Eſt vero ſucula lignum teres, vel trabs minuta. Gloſſæ *ſuccula*, δοκίς. Græci vocant διωστῆρα, aliquando ὄνον ſive aſinum, nonnunquam etiam ἄξονα ἐν περιτροχίῳ. Attamen ſciendum ſuculam non notare, totam machinam, ſed tantum axem ſeu trabem, quæ centro peritrochii ſeu tympani inſeritur. Quædam enim ſuculæ carent tympano, ſi nempe ſint perforatæ & tranſmiſſis vectibus aut porculis, ut loquuntur Latini, circumagantur, tunc quippe porculi vicem præſtant tympani ſeu peritrochii. Pluribus hæc alibi perſequimur. Nam ſane infeliciter in his verſati ſunt mathematici, ac pejus etiamnum Grammatici, iſti rerum, alii vero verborum ignoratione. De ſucula ſic Feſtus. *Sucula eſt machinæ genus, teretis materiæ & foratæ ac craſſæ, quam ut uber ſcrofæ, porci circumſtantes verſanteſque ductario fune volvunt. Eodem nomine ſtellas quinque dicunt, quas aliter appellarunt à pluvia* Ὑάδας *Græci. Noſtri exiſtimant eas à ſubus dici, unde Latine loquentes dixerunt eas ſuculas.* Ita conſtituendus eſt locus.

Et quærendum unde foret nervoſius illuc] Hæc longe recedunt à lectione veterum librorum, in quorum optimo ſic ſcriptum invenimus;

Quærendumque necunde foret nervoſius illud

Quemadmodum in ſuis quoque libris reperit Parthenius. *Necunde* ut necubi & alia id genus. Gloſſæ; *Necunde*, μήποθεν.

Brixia Chinææ suppoſita ſpeculæ] Nuſquam hujus ſpeculæ nomen invenias. In libris nonnullis veteribus legitur *Ciconiæ* non *Chinææ*. Vera lectio eſt *Cycneæ*. Collis iſte, in arce Brixienſi hoc tempore etiamnum conſpicitur, ſic dictus à Cycno rege Ligurum, propinquo, ut fingunt, Phaethontis, quem iſtic loci habitaſſe ex Ovidio & Pauſania conſtat. Scholiaſtes Germanici; *Cycnus quoque rex Liguriæ Phaëthontis propinquus dum fleret, in cycnum converſus eſt, ideoque moriens flebile canit.* Sic lege.

Cui nunquam Domini limine abeſſe licet] Hæc quoque perperam mutata ſunt, cum libri meliores habeant *divum limine*. Divi vel divi fratres, paſſim appellantur lares & penates. Lex XII tabularum; *Divos, & eos, qui cœleſtes ſemper habiti, colunto, & ollos, quos endo cœlo merita vocaverint, Herculem, Liberum, Æſculapium, Caſtorem, Pollucem, Quirinum.* Supra nominavit *Divos parentes*, ubi vulgo *penates* legebatur. Proprie lares dicebantur defunctorum animæ; itaque non recte cum geniis confunduntur. Genius enim eſt cujuſcunque rei etiam inanimæ natura. Lares vero nunquam, niſi de animatis, aut iis quæ aliquando animam habuere accipiuntur. Regum itaque & Imperatorum & fortium virorum animæ, poſtquam ipſi è vita exceſſiſſent, Laribus accenſebantur, ac tum demum eorum ſtatuæ aut ſigilla in larariis collocabantur. Hinc Lampridius in vita Alexandri Severi; *Matutinis horis in larario ſuo, in quo & divos principes ſed optimos electos, & ſanctiores animas, in queis & Apollonium & quantum ſcriptor ſuorum temporum dicit, Chriſtum, Abraham & Orpheum & Dioſcoros habebat ac majorum effigies, rem divinam faciebat.* Sic emendari debet hic locus qui multum viros eruditos exercuit. Hinc patet quid ſit lararium, pro quo male apud Suetonium in Domitiano legas *horarium*. Recte vero ſe habent verſus Calpurnii Ecl. 1. in quibus fruſtra ſe torquent viri docti.

Nec prius ex meritis defunctos Roma penates
Cenſeat, occaſus niſi cum reſpexerit ortus.

Optat ut vel ſemper vel quam diutiſſime vivant Cæſares & ut illos defunctos Roma non prius accenſeat penatibus, quam ortus attingat occaſum. Nihil clarius. Non recte vero confundunt quidam lares familiares

miliares & cœleſtes. Familiares enim lares ſunt θεοὶ κατοικίδιοι, qui in penetralibus ædium colebantur, quoſque infra Catullus vocat penetrales deos. Lares vero cæleſtes credebantur verſari in eo ſpatio, quod Lunam & terras interjacet, quam ſtationem Heroum animis tribuunt plerique Græci & Latini. Hinc cœlo potentes dicuntur in inſcriptione antiqua, apud Tertullianum libro de ſpectaculis cap. v. CONSUS CONSILIO, MARS DUELLO, LARES COILLO POTENTES. Sic habet liber Agobardi; unde Salmaſius faciebat COLIO. A *colo* nempe ipſe formabat *colium*, pro loco qui incolitur. Mirifice ſane. Ecquis vero dubitare poſſit quin COILO hic ſcriptum fuerit antique pro *cœlo?* Lares cœlo potentes, ſunt lares cœleſtes. Mirum tamen virum eruditum adeo ſibi placuiſſe in hoc vocabulo ut inde quoque formarit *coliginem*. Apud Arnobium quippe lib. II. ſic reſcripſit; *In penetralibus coliginis perpetuos ſovetis ſocos?* Iſtiuſmodi vocabulis tuto carere poſſit lingua Latina. Longe rectius legas, *cœligenis*. An inquit in penetralibus ædium perpetuos ignes fovetis laribus cœligenis? Attamen cum Lipſius in ſcripto de Veſta & Veſtalibus moneat in veteri libro ita hunc Arnobii locum concipi; *In pene in penetrabilibus & colignis perpetuos ſovetis focos*, rectius ſic ſcribas; *In peno, in penetralibus & colinis perpetuos fovetis focos?* Penus Veſtæ quid ſit notum ex Feſto & aliis. Hinc penates iidem qui lares, quorum ſigna canina pelle contecta cuſtodiæ gratia collocabantur in peno, in culinis circa focum, & denique in cavædiis & penetralibus qua fumus exiret, aut ubicunque eorum tutela prodeſſe credebatur.

Solam conciliis hæc ſua flagitia] Ita habent libri veteres quod alii aliter, ego ſic mutandum eſſe arbitror, *Solam Cæciliis hæc ſua flagitia.* Cum enim hæc ſcriberet Catullus Cæcilio inſerviebat janua, præceſſit enim

Non ita Cæcilio placeam cui tradita nunc ſum.

Intelligit vero Cæcilium Metellum Conſulem, de quo poſtea, & ſimul hujus fratres vel gentiles. Ex hoc vero loco & ex altero ſatis colligi poteſt iſtos Cæcilios mœchos fuiſſe inſignes. Inducitur autem hic janua loquens Romæ, non Brixiæ aut Veronæ ut exiſtimabat Scaliger. Bona enim iſta mulier de qua hic agit Catullus relicta Roma

 una

una cum ſuis amatoribus mœchatum ſe contulerat Brixiam. Ideo ſubjicit, qui tu iſtæc janua noſti, cum ſemper limen ſervare cogaris nec liceat tibi peregrinari & vagari ut ſolent mœchæ, & φοιτάδες uti à Græcis appellantur. Iſtiuſmodi mœchas & meretrices Latini vocant limaces, id eſt γυμνοκοχλίας, quæ nempe verſantur & vivunt extra teſtas, & opponuntur cochleis, quibus æquè ac teſtudinibus comparantur mulieres caſtæ, quæ nempe domum ſervant. Ita accipiendum hoc vocabulum apud Plautum & Varronem, frigida enim ſunt quæ iſtic annotarunt viri docti.

Speraret nec linguam eſſe nec auriculam] Repoſui è libris;

Speret nec linguam eſſe nec auriculam.

Quare hæc lectio diſplicuerit doctis, neſcio, cum prorſus ſit Catulliana, ut jam ſæpius monuimus.

AD MANLIUM.

QUOD mihi fortuna, caſuque oppreſſus acerbo,
Conſcriptum hoc lacrimis mittis epiſtolium:
Naufragum ut ejectum ſpumantibus æquoris undis
Sublevem, & à mortis limine reſtituam:
Quem neque ſancta Venus molli requieſcere ſomno
Deſertum in lecto cœlibe perpetitur:
Nec veterum dulci ſcriptorum carmine Muſæ
Oblectant, quum mens anxia pervigilet:
Id gratum eſt mihi, me quoniam tibi ducis amicum:
Muneraque, & Muſarum hinc petis, & Veneris.
Sed, tibi ne mea ſint ignota incommoda Manli,
Neu me odiſſe putes hoſpitis officium:
Accipe queis merſer fortunæ fluctibus ipſe,
Ne amplius à miſero dona beata petas.

Tem-

Tempore quo primum veſtis mihi tradita pura eſt,
  Jucundum quum ætas florida ver egeret:
Multa ſatis luſi. non eſt dea neſcia noſtri,
  Quæ dulcem curis miſcet amaritiem.
Sed totum hoc ſtudium luctu fraterna mihi mors
  Abſcidit. o miſero frater adempte mihi.
Tu mea, tu moriens fregiſti commoda, frater.
  Tecum una tota eſt noſtra ſepulta domus.
Omnia tecum una perierunt gaudia noſtra,
  Quæ tuus in vita dulcis alebat amor.
Quoius ego interitu tota de mente fugavi
  Hæc ſtudia, atque omnis delicias animi,
Quare, quod ſcribis Veronæ turpe Catullo
  Eſſe: quod hic quiſquis de meliore nota
Frigida deſerto tepefecit membra cubili:
  Id Manli non eſt turpe: magis miſerum eſt.
Ignoſces igitur, ſi, quæ mihi luctus ademit,
  Hæc tibi non tribuo munera, quum nequeo.
Nam quod ſcriptorum non magna eſt copia apud
    me,
  Hoc fit, quod Romæ vivimus. illa domus,
Illa mihi ſedes, illic mea carpitur ætas:
  Huc una ex multis capſula me ſequitur.
Quod quum ita ſit, nolim ſtatuas me mente mali-
    gna
  Id facere, aut animo non ſatis ingenuo:
Quod tibi non utriuſque petenti copia poſta eſt.
  Ultro ego deferrem, copia ſi qua foret.
Non poſſum reticere, deæ, qua me Manlius in re
  Juverit, aut quantis juverit officiis:
Ne fugiens ſæclis obliviſcentibus ætas

Illius

Illius hoc cæca nocte tegat studium.
Sed dicam vobis. vos porro dicite multis
Millibus. & facite hæc charta loquatur anus.
* * *
Notescatque magis mortuus, atque magis:
Ne tenuem texens sublimis aranea telam,
Deserto Manlii nomine opus faciat.
Nam mihi quam dederit duplex Amathusia curam,
Scitis, & in quo me torruerit genere:
Quum tantum arderem, quantum Trinacria rupes,
Lymphaque in Oetæis Daulia Thermopylis,
Mœsta neque assiduo tabescere lumina fletu
Cessarent, tristique imbre madere genæ.
Qualis in aerii pellucens vertice montis
Rivus, muscoso prosilit e lapide.
Qui quum de prona præceps est valle volutus,
Per medium densi transit iter populi,
Dulce viatori basso in sudore levamen,
Quum gravis exustos æstus hiulcat agros.
Ac velut in nigro jactatis turbine nautis
Lenius aspirans aura secunda venit,
Jam prece Polluces, jam Castoras implorante:
Tale fuit nobis Manlius auxilium.
Is clausum lato patefecit limite campum,
Isque domum nobis, isque dedit dominam:
Ad quam communes exerceremus amores,
Quo mea se molli candida diva pede
Intulit, & trito fulgentem in limine plantam
Innixa, arguta constituit solea:
Conjugis ut quondam flagrans advenit amore,

Pro-

Protesilaeam Laodamia domum
Inceptam frustra, nondum quum sanguine sacro
Hostia cælestis pacificasset heros.
Nil mihi tam valde placeat, Rhamnusia virgo,
Quod temere invitis suscipiatur heris.
Quam jejuna pium desideret ara cruorem,
Docta est amisso Laodamia viro
Conjugis ante coacta novi dimittere collum,
Quam veniens una atque altera rursus hyems
Noctibus in longis avidum saturasset amorem,
Posset ab innupto vivere conjugio.
Quod scibant Parcæ non longo tempore abesse,
Si miles muros isset ad Iliacos.
Nam tum Helenæ raptu primores Argivorum
Cœperat ad sese Troia ciere viros:
Troia nefas, commune sepulchrum Asiæ, Europæque,
Troia virum, & virtutum omnium acerba cinis.
Quæ met & id nostro letum miserabile fratri
Attulit. hei misero frater ademte mihi!
Hei misero fratri jucundum lumen ademptum!
Tecum una tota est nostra sepulta domus.
Omnia tecum una perierunt gaudia nostra,
Quæ tuus in vita dulcis alebat amor.
Quem nunc tam longe non inter nota sepulchra,
Nec prope cognatos compositum cineres,
Sed Troia obscœna, Troia infelice sepultum
Detinet extremo terra aliena solo.
Ad quam tum properans ferventior undique pubes
Græca penetralis deseruere deos:

Ne Paris abducta gavisus libera mœcha
  Otia pacato degeret in thalamo.
Quo tibi tum casu, pulcherrima Laodamia,
  Ereptum est vita dulcius atque anima
Conjugium. tanto te absorbens vortice amoris
  Æstus in abruptum detulerat barathrum:
Quale ferunt Graii Pheneum prope Cyllenæum
  Siccari e mulsa pingue palude solum.
Quod quondam cæsis montis fodisse medullis
  Audet falsiparens Amphitryoniades:
Tempore quo certa Stymphalia monstra sagitta
  Perculit, imperio deterioris heri:
Pluribus ut cæli tereretur janua divis,
  Hebe nec longa virginitate foret.
Sed tuus altus amor barathro fuit altior illo,
  Qui in vita indomitum ferre jugum docuit.
Nam neque tam carum confecto ætate parenti
  Una caput seri nata nepotis alit:
Qui quum divitiis vix tandem inventus avitis
  Nomen testatas intulit in tabulas,
Impia derisi gentilis gaudia tollens,
  Suscitat a cano volturium capite;
Nec tantum niveo gavisa est pulla columbo
  Compar, quæ multo dicitur improbius
Oscula mordenti semper decerpere rostro,
  Quam quæ præcipue multivola est mulier.
Sed tu olim magnos vicisti sola furores,
  Ut semel es flavo conciliata viro:
Aut nihil aut paulo cui tu concedere digna
  Lux mea se nostrum contulit in gremium.
Quam circum cursans hinc illinc sæpe Cupido

Ful-

Fulgebat crocina candidus in tunica.
Quæ tamen etsi uno non est contenta Catullo,
Rara verecundæ furta feremus heræ:
Ne nimium simus stultorum more molesti.
Sæpe etiam Juno maxima cælicolum
Conjugis in culpa flagrantem quottidiana,
Noscens omnivoli plurima furta Jovis:
Atqui nec divis homines componier, æquum est:
Ingratum tremuli tolle parentis onus.
Nec tamen illa mihi Vesta deducta paterna
Fragrantem Assyrio venit odore domum.
Sed furtiva dedit mira munuscula nocte,
Ipsius ex ipso dempta viri gremio.
Quare illud satis est, si nobis is datur imus,
Quem lapide illa diem candidiore notat.
Hoc tibi quod potui confectum carmine munus
Pro multis aliis redditur officiis:
Ne vostrum scabra tangat robigine nomen
Hæc atque illa dies, atque alia, atque alia:
Huc addent divi quamplurima, quæ Themis olim
Antiquis solita est munera ferre piis.
Sitis felices & tu simul, & tua vita,
Et domus, ipse in qua lusimus, & domina:
Et qui principio nobis terram dedit, auctore
A quo primo sunt omnia nata bona:
Et longe ante omnis mihi quæ me carior ipso est
Lux mea: qua viva vivere dulce mihi est.

Accipe quis merser fortunæ fluctibus ipse] In quibusdam libris *verser*, non *merser*, sed non illud magis, quam alterum rectum. Sic quoque Horatius Epist. 1. lib. 1. *mersor civilibus undis*, quamvis & illic varient exemplaria.

Quod hic quisquam de meliore nota] Hæc non sunt sincera. Antiqua exemplaria habent *quisquis*, non *quisquam*, & mox pro *tepefecit*, optimus liber habet *tepesiant*. Vix dubito, quin sic scripserit Catullus;

----- *Quod hic vix cui de meliore nota*
Frigida deserto tepesiant membra cubili.

Veronæ erat Catullus, unde ut Romam revertatur hortatur Manlius, ea præcipue de causa, quod non putaret Veronæ esse amicas, quarum consuetudine melioris notæ homines possent affici & detineri, cum ex omnibus Italiæ urbibus & provinciis quidquid pulchrum esset Romam conflueret. Hanc malo sententiam, quam legere *tepefactat*, quemadmodum in suo libro supra scriptum invenit Statius Achilles, qui de Lesbia accipiendum putabat, cujus lectum absente Catullo frequentarent, quotquot Romæ essent melioris notæ. *Vix cui*, pro vix cuiquam.

Quod tibi non utriusque petenti copia facta est] Reduxi veterem lectionem quæ in plerisque manu exaratis comparet exemplaribus.

Quod tibi non utriusque petenti copia posta est.

Sic Græci, sic quoque Latini passim loquuntur.

Omnibus inque locis celebretur fama sepulti.] Abest hic versus à libris, quibus usi sunt Scaliger & Achilles Statius. Sane non esse Catulli etiam lippus viderit. Mediolanense exemplar, cæteris omnibus vetustius, alium exhibet versum, aliquanto quidem meliorem vulgato, non tamen Catullianum, hunc nempe;

Omnibus & triviis vulgetur fabula passim.

Margini adscriptum erat eadem vetusta sane manu SENECA SUPPLEVIT. Quisnam iste Seneca fuerit non multum scire laboro. Recordor me vidisse exemplar in quo Seneca dicebatur auctor esse quatuor versuum, qui Æneidi præfiguntur. Sed & in pluribus Lucani codicibus, dicitur is ex abrupto exorsus suum poëma addito hoc scholio, *hos versus primos* VII *Seneca dicitur addidisse, ut quidam volunt, avunculus Lucani.* An hoc verum sit alii arbitrentur. Florum quendam fuisse, qui & ipse Seneca fuerit dictus, cujusque nonnulla exstant epi-

epigrammata inter ea, quæ Pithæus edidit, & alia nonnulla quæ in Anthologia Luxorii occurrunt, & hoc quoque constat; sed an hic Florus historicus, an alius, non satis certum. Hujus quoque Flori seu Senecæ creditur esse Pervigilium Veneris, quod inepte Catullo tribuitur. Sane quicunque demum iste fuerit, magnum bonorum librorum infestorem & interpolatorem eum fuisse constat.

Nec tenuem texens sublimis aranea telam] *Subtilis* pro *sublimis* habent libri nonnulli. Sed & alterum rectum. Ἀερσιπότητος ἀράχνης dixit Hesiodus.

In deserto Allii nomine opus faciat] Quod in libris veteribus *Alii* constanter scriptum reperiatur, ideo hunc Manlium seu Mallium, dictum quoque fuisse Allium existimabat Scaliger. Putat quippe hunc Mallium ex Allia fuisse gente, adoptatum autem in Manliam, vocatumque Manlium Allienum, pro quo Allium metri gratia dixerit Catullus. Sed vix, ut puto, cuiquam docto istud persuaserit. Proculdubio sic scripserat Catullus;

Deserto Malli nomine opus faciat.

Nominibus propriis passim in veteribus libris desunt literæ initiales, quæ postea à librariis rubrica addebantur. Qua in re quam sæpe negligenter versarentur, nemo qui vetera trivit exemplaria potest ignorare, utpote in quibus crebræ ubique istiusmodi compareant lacunæ, quas unusquisque postea pro suo resarciret captu.

Nam mihi quam dederit duplex Amathusia curam] Duplicem viri docti accipiunt hoc loco pro dolosa & versuta, ut Horatius Ulyssem vocat duplicem Od. VI. lib. I;

Nec cursus duplicis per mare Ulyxei.

Verum id aliter sese habet, neque enim duplex hic dicitur Ulysses, sed *duplicis* hic ponitur pro *duplices*. Errores duplices Ulyssis ideo dixit, quod multi è veteribus crediderint, illum non totum consumsisse decennium dum in mari vagatur interno, sed & externum mare seu Oceanum sulcasse, & condidisse in Lusitania Ulyssipona, & in Germania Ἀστυφρύγιον, & alibi alias civitates. Hujus erroris mentionem quoque facit Manilius, initio lib. II. cum sic canit;

Erroremque ducis totidem quot vicerat annis

Instantem bello, geminata per æquora ponti.

Ita quoque meus liber, qui longe Gemblacensi est melior & emendatior. Male autem hæc à viris magnis immutata & accepta fuere, cum geminata Ponti æquora, ea qua diximus ratione exponi & intelligi debeant. Quandoquidem ergo duplex pro doloso ne quidem satis videatur Latinum, superest ut per duplicem Amathusiam, amorem quo utrumque sexum persequebatur intellexerit Catullus, utpote qui non Lesbiam tantum, sed & complures deperiret adolescentes. Hunc verum esse sensum, vel ipsa satis ostendat quæ in Amathunte Veneris olim fuit effigies, de qua sic Hesychius; Ἀφρόδιτος. Θεόφραστος μὲν τὸν ἑρμαφρόδιτόν φησιν. ὁ δὲ τὰ περὶ Ἀμαθοῦντα γεγραφὼς Παιᾶνι ἴσον ἄνδρα τὴν θεὸν ἐσχηματίσθαι ἐν Κύπρῳ λέγει. Sic concipiendus est iste Hesychii locus. Παιᾶνι id est Apollini vel Æsculapio, nam & hic quoque aliquando imberbis fingebatur teste Pausania. Hæc est nempe Venus illa ἀνδρόγυνος quæ ut nunc, ita quoque olim, non à Cypriis modo, sed & multis quoque aliis colebatur gentibus & promiscue quidem ab utroque sexu, quodque magis mirere sine invidia. Qui enim puerorum tenentur amore contemnunt mulieres, κλειτοριάζουσαι vero contemnunt viros. Pertractando enim & fricando crescit clitoris etiam ad magnitudinem membri virilis. Hinc κλειτοριάζειν à Polluce exponitur τὸ διαψαθαλάσσειν τὴν κλειτορίδα. Vulgo tamen pro διαψαθαλάσσειν legas διαψᾶν καὶ μαλάσσειν, quam lectionem licet Eustathius aliqua ratione confirmare videatur, eo tamen minus sequor, quod alteram in optimo meo libro, quique raro & fere nunquam fallit, invenerim. Nam sane in re Venerea notum, quid sit ψαθάλλειν seu ψαλάσσειν. Nec tamen adversabor siquis existimet vocem διαψαθαλάσσειν ex varia lectione διαψαθάλλειν & διαψαλάσσειν formari potuisse, quibus demum glossematis loco accesserit διαψᾶν καὶ μαλάσσειν. Ut ut sit constat in mulieribus æque ac in viris partes istas tractando crescere; cujus rei vel è pueris castratis sumas licet documentum, illis enim si à Venere abstineant, nunquam ea pars cum reliquo augetur corpore. In mulieribus vero exemplo sint hermaphroditi, qui ut plurimum veræ sunt mulieres, non discrepantes à

cæteris,

cæteris, niſi exceſſu membri, quo viros imitantur, quoque omnia ea quæ viri peragant, non in ſuum tantum, ſed & virilem quoque ſexum prodigioſam frangendo Venerem, ut merito Seneca epiſt. xcv de illis dixerit; *Dii illas deæque male perdant: adeo perverſum commenta genus impudicitiæ; viros ineunt.* Talis quoque apud Martialem tribas Philænis, quæ pueros pædicabat. Nec dubitandum quin iſtiuſmodi quoque fuerint iſtæ feminæ, quas in mares permutatas fuiſſe, teſtantur Plinius & Phlegon in mirabilibus & complures alii. Olim prodigiis accenſebantur, & vel mari mergebantur, vel deportabantur ad inſulas. Sed vero ſuo tempore in deliciis habitas fuiſſe ſcribit Plinius.

Lymphaque in Oeteis Malia Thermopylis] Ita hunc locum reſtituit Scaliger, non male quidem, dubito tamen an vere. Libri ſcripti habent *Maulia.* Jam ſæpe monuimus non nimium eſſe fidendum literis initialibus, utpote quæ à veteribus abſint exemplaribus. Cum vero in eo codice qui olim fuit Hieronymi Commelini ſcriptum ſit *Daulia*, utique non rejiciendam exiſtimo eam lectionem. Daulis oppidum Phocidis ſitum eſt in excelſo jugo ad pedem Oetæ montis, unde Daulia regio, quæ aliter Drymæa appellatur. Cum vero Thermopylæ in Phocide collocentur, Daulia vero regio ea fuerit Phocidis pars quæ Oetæ monti adjacet, manifeſtum eſt quare Catullus in Daulide ponat Thermopylas, quas tamen alii in Melienſi ſeu Malienſi tractu collocant. Iidem vero ſunt Melienſes & Malienſes, quamvis Scylax eos diſtinguat. Sed apud illum ubique legendum Λαμιεῖς, non Μαλιεῖς. Porro quod de Daulidis etymo ſcribunt veteres, eam dici quod arboribus opaca ſit, id an verum ſit dubito. Δαῦλος non tantum δασὺ, ſed & facem & incendium notat, idem nempe quod δαλὸς à δαίω. Non enim aquas tantum, ſed & flammas aquis permixtas vomit mons Oeta, ut non ſolum ex hoc Catulli loco, ſed & ex Timone Luciani colligere eſt. Negat tamen id ipſum vetus Scholiaſtes, qui ad hunc locum notat; Οἴτη ἐστὶ μὲν τῆς Φωκίδος ὄρος ὑψηλὸν, οὐ μέντοι καὶ πεφυκὸς φλόγας ἀνιέναι. πῶς οὖν τοῦτο λέγει νῦν; Ἔοικέ μοι διότι ἐκεῖ Ἡρακλῆς τὸ τελευταῖον κατ' ἰδίαν ἀξίωσιν ὑπὸ Φιλοκτήτου ὁλοκαυτώθη. Sed iſti Scholiaſtæ, quando recedit à Grammatica, nihilo plus tribuen-

buendum quam aliis Grammaticis. Ignes huic monti subesse sive illi sint conspicui, sive occulti, ipse aquarum fervor vel potius ardor declarat. Attamen ut credam nonnunquam flammas & incendia, etiam cum accolarum damno, eructare hunc montem, præter Catulli & Luciani testimonia, facit quoque Papinii Statii locus in Epicedio Pileti Ursi;

----- Si vel fumante ruina

Ructassent dites Vesuvina incendia Locros.

Locros dites vocat Locros Opuntios, qui ditissimos & felicissimos possidebant campos, cum & Epicnemidii & alii Locri montani, æque ac eorum vicini Λιμοδωριεῖς, terram inhabitarent admodum famelicam. Non intellexere hunc locum Statiani interpretes. Non posse vero hæc incendia accipi, nisi de incendio Oetæ montis, quem accolebant Locri Opuntii, libenter ut puto fatebitur, siquis Strabonem & veteres consulat Geographos. Olympum pro Oeta posuit Manilius lib. 1.

Sunt autem cunctis permixti partibus ignes

Qui gravidas habitant fabricantes fulmina nubes

Et penetrant terras, Ætnamque minantur Olympo,

Et calidas reddunt ipsis in fontibus undas.

Sic recte habent libri veteres. Manifeste hic agit de Thermis Locrensium, quæ erant in Oeta monte, non autem in Olympo. Attamen fieri potest, ut & in Olympo monte istiusmodi fuerint loca sulfurea, nam certe & huic vicini fuere campi Phlegræi, & hinc forte Gyrtonii, qui ad pedem Olympi habitabant, dicti Phlegyæ. Cum vero dicit *Ætnamque minantur*, intellige incendium simile Ætnæo, pari ratione ac apud Statium *Vesuvina incendia* accipi debent, pro incendiis, quæ similia sint Vesuvinis. Auctor Etymologici magni istum fervorem à Minerva monti huic inditum esse scribit, idque in gratiam Herculis. Φιλέας δὲ θερμοπύλας λέγει καλεῖσθαι ἐπεὶ ἐκεῖ ἡ Ἀθη-

νᾶ θερμὰ λϟτρὰ Ἡρακλεῖ ἐποίησε. Vide Parœmiographos in Ψῶρα Ἡράκλειος.

Dulce viatori lasso in sudore levamen] Cum in plerisque libris vetustis scriptum sit *basso in sudore*, utique eam lectionem amplexi sumus. Bassus idem est quod crassus & pinguis. Glossæ; *Bassus* ἔσχυλος. *Bassulus* παχὺς ὑποκορισικῶς. *Bassilitas* παχύτης. Sed & in Latinis Glossis passim invenias, *Bassus*, *pinguis*, *obesus*. Hinc Bassus & Bassa cognomina apud Romanos. Est vero hoc vocabulum ab eadem origine, qua πάσσος & πάσσων, quo & Homerus utitur. Hesychius Πάσσονα παχύτερον ἢ πλατύτερον καὶ πάσσους εἶναι. Ab eadem origine possit videri Germanicum *vas*, *ves*, seu *vet*, quod pinguem notat, nec incommode omnia derives à πάω & πάσασθαι. Sed analogice magis deducas à παχὺς, παχίων, πάσσων, unde πάσσος; & item à βαθὺς, βαθίων, βάσσων, & βάσσος, unde βάσσον χωρίον apud Epicharmum pro pingui, βαθυτέρῳ καὶ ἐγγείῳ, ut interpretatur auctor Etymologici. Bassus itaque sudor est pinguis & copiosus.

Jam prece Pollucis jam Castoris implorata] Castorem & Pollucem cœlo receptos à Jove patre impetrasse sibi stationem istiusmodi, ubi commode navigantibus possent prodesse, ac propterea θεοὺς σωτῆρας appellari, ex fabulis notum. Sed vero illos post hoc beneficium opus habuisse, ut in singulis navigantium periculis, apud Jovem intercederent, id nescio an alibi invenias. Quare videndum num melior librorum quorundam scriptura;

Jam prece Polluces jam Castoras implorantes.

Quod si istud σολοικοφανὲς displiceat, rectius *implorante* legas, ut nempe construatur cum *prece*. Notandum vero Dioscororum opem non olim invocari solitam, nisi vel metus vel periculum præcessisset, quod ipsum quoque hic observat Catullus. Artemidorus Oneir. II. cap. XLII, de Dioscoris; Σωτῆρες γὰρ εἰσὶν οἱ θεοὶ, ἀλλὰ τῶν πρότερον ἐπὶ τινὶ φόβῳ ἢ κινδύνῳ γινομένων. Hinc παρὰ μικρὸν θεοὶ à Laconibus dicti, ut docet Simplicius ad secundum Physicæ acroaseos librum, ideo nempe quod non nisi parum à morte remotis auxiliarentur. Sed & τυρωλίδες simili plane de causa nominantur iidem

Dioſcori. Uti enim poſt gravium & periculoſorum declinationes morborum, iſta circa aures apoſtemata ſeu inflammationes ſolent provenire, ita quoque & Dioſcori, non, niſi jam in mortis periculo conſtitutis, opem ferre credebantur.

Arguta conſtituit ſolea] Arguta accipi hoc loco poſſit pro brevi & exili, quemadmodum Servius interpretatur illud Virgilii III. Georg. *Argutumque caput*, ubi de equis agit. Sic quoque Gloſſ. Græcolat. in quibus argutum redditur ἐλάχιϛον, non male, cum notum ſit non minus in matronis & puellis pedum, quam in equis capitum commendari exilitatem. Commode tamen hæc interpretaberis de arguto ſono quem edant ſoleæ, cum eadem ratione *argutum nemus* & *argutum pectinem* idem dixerit Virgilius. Notum quid in ſoleis ſeu crepidis Veneris notarit Momus, quod nempe hirundinum inſtar triſſarent & nimis eſſent garrulæ, ὅτι τρύζοι αὐτῆς τὸ ὑπόδημα καὶ λίαν εἴη λάλον. Crepant autem ſoleæ cum novæ ſunt, aut cum ad ignem ſiccantur, aut cum arte conſtruuntur. Ut olim ita quoque nunc in gentibus quæ elegantiori ſtudent luxui frequentiſſimus paſſim occurrit tinnientium crepidarum uſus. Κρούπεζα vocabant Græci à ſono quem edunt, & hinc Bœoti κρουπεζοφόροι olim dicebantur. Pollux; Κρουπεζοφόρους δ' εἶναι τοὺς Βοιωτοὺς Κρατῖνος, διὰ τὰ ἐναυλητικὰ κρούματα. Ita legendum. Alia longe ratione κρουπέζια ligneæ dicebantur ſoleæ, quibus uvas & oleas calcabant Bœoti, quia nempe ipſi æque ac fullones ſolerent pedibus argutari. Verum iſtiuſmodi κρουπέζια erant ruſtica, & nihil minus forſan quam ἐναυλητικά. Sonantibus crepidis accenſendæ quoque ſunt ἀρβύλαι vel ἀρβυλίδες, non ſic dictæ παρὰ τὸ ἁρμόζειν, ut nugantur Grammatici, ſed ab ἀραβέω, unde & ἀραβύλαι apud Heſychium. Theocritus Idyll. VII.

— ὥς τοι ποσὶ νεισομένοιο
Πᾶσα λίθος πταίοισα ποτ' ἀρβυλίδεσσιν ἀείδει.

Euripides Oreſte, λεπτὸν ἴχνος ἀρβύλης τιθεῖτε μὴ κτυπεῖτε. Sed & Ἀμυκλαῖδες & complura alia crepidarum & calceorum ſonantium genera huc referri poſſint, aliæ ornatioris, aliæ ſimplicioris ſtru-

ſtructuræ. Quod ſiquis ſcire deſideret, cui demum uſuiiſſe inſerviret tinnitus; is mulierum conſulat ingenium. Quotaquæque enim eſt, vel paulo formoſior, quæ non eminus quoque audiri ſpectarique geſtiat, quæque ſi liceret, tota tintinnabulum fieri non cupiat? At vero longe alia erat ratio, ſi mœchatum ire vellent. Tunc nempe μοιχικὰ uſui erant ὑποδήματα, qualia erant κονίποδες, tunc ut fures ſpongiis pedes ſubſternebant, tunc quoque lanatæ imprimis placebant ſoleæ, utpote quæ maxime eſſent taciturnæ & ad fallendos miſeros maritos aptiſſimæ. Hinc eſt quod nocturnis uſibus potiſſimum deſtinarentur. De his Martialis;

Deſuerit ſi forte puer, ſoleaſque libebit
Sumere, pro puero pes erit ipſe tibi.

Ita concipitur hoc diſtichon in veteribus membranis & recte omnino. Ludit in vocabulo *pes*, quod & ſoleam & puerum notat. Græcum enim παῖς, & Latinum pes, Martialis ætate eodem ſonabat modo. A Tiberii & Caligulæ impp. temporibus, tam apud Romanos quam Græcos, mos obtinuit, ut diphthongus AI, velut E ſimplex pronuntiaretur, ut fuſius alibi oſtendimus. Pari fere ratione factum, ut apud Æoles & Spartanos πὸρ & puerum, & pedem ſignificaret. Ut vero ad ſonantes redeam crepidas, elegantiſſimæ omnino ſunt illæ, quæ à Perſis & Indis nonnunquam ad nos deferuntur, prorſus ſimiles veterum ſcabillis quorum figuram videre eſt apud Rubenium de re Veſtiaria, quamvis nec is, nec alii rationem illorum ſatis perceperint. Compingebantur illa è duabus tabulis buxeis æqualibus & ejuſdem prorſus figuræ ac ſit planta pedis. Hæ tabellæ ea fere ratione qua æoli ſeu folles conjunctæ erant corio plicatili, ita ut adductione aut impoſitione pedis comprimi & laxari poſſent. Habebant vero duo foramina, quorum unum admittendo aëri inſerviebat, alteri vero inſerebatur fiſtula ærea aut ferrea, per quam aer preſſione pedis eliſus ſibilum ederet. Iſtam fiſtulam Libanius vocat κανόνα σιδηροῦν. In Indicis ſcamillis, quæ ſunt concinnioris formæ, ac ſint illa, quæ in marmore Etruſco viſuntur, fiſtula hæc aſſurgit inter maximum pedis digitum & illum qui huic eſt proximus. In apice hujus fiſtulæ conſpicitur vel roſa vel alius flos, qui alternis clauditur vel aperitur. Pede

ſublato clauditur, eodem vero appulſo ad terram reſeratur, ac totam fere ſuperiorem pedis ſuperficiem purpureis conveſtit foliis. Accedunt nonnunquam tintinnabula muſica, quibus fabricandis excellunt Indi. Verum talis habitus mimis & theatris convenientior, quam matronis. Rideant nonnulli crepitantes iſtiuſmodi ſoleas, & tanquam barbarum concentum aſpernentur, ſed vero aliter ſenſuros eſſe arbitror eos, qui aures habent teretes, & quod plus eſt, exercitatas, quique norunt nullam eſſe gratiorem muſicam, quam quæ ex ſonis conſtat diſſonis quidem, ſed tamen ad numerum redeuntibus. Ecquis neget crotaliſtrias concinno pedum manuumque plauſu gratiores concitare affectus etiam apud viros muſicæ peritiſſimos, quam integri ſæpe poſſint muſicorum chori? Apud veteres quidem perfectiſſima omnino ſacerdotum magnæ matris fuit muſica, utpote quibus in tam copioſo caſtratorum grege præſtantium cantorum magnus ſemper eſſet delectus. Illi ipſi tamen harmoniæ ſuæ aliquid deeſſe exiſtimabant, niſi etiam accederent cymbala, crotala, tympana, ſcabilli, flagella & difformes ululatus, quo nempe ex tam diſſono ſtrepitu, numeris tamen & menſuræ adſtricto abſolutior & ornatior emergeret ſymphonia, & ut contraria contrariis appoſita magis eluceſcunt, ita quoque in communi harmonia rudior & incomtior ſonus meliori ſuccineret, ipſaque famulantium ſonorum multitudo & varietas apparatum faceret & majeſtatem concentui conciliaret. Qui muſicæ ſunt ignari difficulter hæc accipient, ſed vero qui aures habent eruditas, hoc quoque largientur, ſi centum ſint voces diſcrepantes quarum nulla melior eſſe fingatur quam ſit clamor corvi aut bubonis, aut latratus canis, aut denique quicunque alius ingratus & inarticulatus ſtrepitus, & contingat ut ſoni iſti diſſoni ad numerum & menſuram artificioſe diſponantur, ita ut fiat harmonia; illam harmoniam longe gratiorem & meliorem fore, quam ſi centum exaudiantur teſtudines, licet pari artificio ab optimis pulſentur magiſtris. Verum hæc ſunt alius loci, itaque obiter attigiſſe ſufficiat.

Quod temere invitis ſuſcipiatur heris] Scaliger in ſuo libro monet ſe reperiſſe *Quam temere*, & explicare conatur, ſed non perſuadet. Antiquiora exemplaria vulgatam confirmant lectionem, quæ ſenſum continet meliorem.

Quam jejuna pium deſideret ara cruorem] Laodamia multis hoſtiis

cæſis

cæsis placare deos conabatur, non tamen satisfecit, utpote quibus non nisi sanguine illius, qui primus è navibus Græcorum egrederetur, esset litandum. Clarum itaque quare dicat aram jejunam, non quemlibet sed tantum pium & legitimum desiderare sanguinem. Nihil huc facit νηφάλιος βωμὸς & νηφαλία θυσία, in illa quippe etiam mactabantur pecudes, ideoque tantum sic dicta, quod vinum in hoc sacrificio non libarent. Pro *desideret* notant docti viri legi in veteribus libris *disgeret*, quemadmodum & nos in antiquis membranis scriptum invenimus. Forsan scripserat Catullus;

Quam jejuna pium divos roget ara cruorem.

Posset ut abrupto vivere conjugio] Recepi lectionem libri Mediolanensis;

Posset ab innupto vivere conjugio.

Innupto conjugio, id est innuptis nuptiis. Homerus de hac ipsa re agens vocat δόμον ἡμιτελῆ.

Quæ (ve te) nostro letum miserabile fratri] Sic quidem Scaliger, sed nemini, ut opinor,. persuaserit ita scripsisse Catullum. Veteres libri habent *Quæ vetet id nostro*, unde fecimus

Quæ me: & id nostro letum miserabile fratri.

De hac syllabica adjectione diximus supra in epigrammate ad Varum.

Ad quam tum properans fertur undique pubes] *Feruntur* habent libri manu exarati. Statius in suis monet se reperisse *ferretur*. In sequenti versu iidem libri habent *deseruere focos* aut *deseruere deos*. Noli dubitare quin sic scripserit Catullus

Ad quam tum properans ferventior undique pubes
Græca penetrales deseruere deos.

Sic quoque Valerius Maximus lib. I. cap. VIII. scribit *Penetrales deos Æneam Troja advectos Lavinii collocasse*. Ita enim legunt libri veteres.

Pheneam prope Cylleneum] Pheneum ὀρεστικῶς quoque dici monet Stephanus. Idem ejus situm docet quam exactissime cum scribit,

ἔστι δὲ πόλις Ἀζανίας· ὁμορεῖ δὲ ἐκ τῶν πρὸς βοῤῥᾶν μερῶν τῇ Κλιτορίᾳ· ἐν δὲ τῷ πρὸς ἀρκτοὺς Αἰγείροις καὶ Πελλήνῃ ταῖς Ἀχαικαῖς πόλεσι. Sic lege. Boream antiquo Græciæ more vocat Cæciam. Si itaque à ſeptentrione ducas rectam per Ægiram & Pellenam, ac item aliam rectam à Cæcia per Clitoriam vel Clitorem, ſcito ubi illæ duo rectæ concurrunt, iſtic ſitum fuiſſe Pheneum oppidum. In poſitione Clitoris peccat Ptolemæus, dummodo numeri vitiati non ſint, is quippe nimium facit auſtralem. Callimachus hymno in Delum oppidi hujus nomen effert per diphthongum, Φεῦγεν δ' ὁ γέρων μετόπισθε Φενειός. Sed ut puto rectius Φενεαῖος ſcripſeris, ut nempe fiat ſynizeſis. Benè vero Cyllenæum vocat Catullus, ſita quippe erat Pheneus in monte Cyllene, κεῖται δὲ ὑπὲρ τὸ ὄρος τὴν Κυλλήνην, ut habet ibidem Stephanus, quamvis Euſtathius non ὑπὲρ, ſed ὑπὸ habeat. Pheneatibus quod Cereri quærenti filiam Proſerpinam barathrum oſtendiſſent, quo ad inferos deſcenſus pateret, beneficium à Dea collatum fuiſſe ſcribit Conon narratione XV apud Photium, ut nunquam plures quam centum Pheneates bello caderent, unde colligo non admodum frequens fuiſſe hoc oppidum. Ut autem Catullus, ita quoque Pauſanias & complures alii voragines iſtas paludinoſas ab Hercule effoſſas tradunt. Strabo tamen & Plinius terræ motui hoc adſcribunt. Ab utriſque recedere videtur Theophraſtus lib. III. cap. I. qui naturæ & tempori tribuit quod obſtructa ea foſſa quæ aquarum in barathris ſtagnantium eſſet receptaculum, voragines denuo comparuerint.

Quod divum domitum ferre jugum docuit] Non placet hæc lectio & longe recedit à ſcriptura veterum librorum, in quibus conſtanter legitur, *Qui tuum domitum*, unde feci; *Qui in vita indomitum ferre jugum docuit.* Laodamia viventem maritum flectere non potuit, quo minus ſe relicta Ilium proficiſceretur. Mortuo perſuaſit ut relictis inferis ad ſe rediret. Nota eſt hiſtoria.

Impia deriſi gentilis gaudia tollens] Non recte hoc loco vir magnus ab aliorum interpretum expoſitione receſſit, cum tollere gaudia eadem ratione accipi vult, qua tollere riſum. Tollere hic eſt auferre, ut ſemper, & perit omnis venuſtas ſi aliter interpretemur.

Suſcitat à cano vulturium capite] Nihil mutandum. Vulturius & vultur

vultur idem, utroque enim modo dicebantur hæredipetæ. Seneca Ep. XCV. *Amico ægro aliquis adſidet, probamus; at hoc ſi hæreditatis cauſa facit, vultur eſt, cadaver exſpectat.*

Nec tantum niveo gaviſa eſt ulla columbo] Liber antiquus habet *vulla columbo*, unde feci *pulla*, quam veram eſſe lectionem oſtendunt ſequentia, quæ perperam mutarunt viri docti legendo, *ſeu quidquid dicitur improbius.* Dicit enim pullam columbam conjunctam niveo, multo improbiora decerpere oſcula, quam faciant ejuſdem coloris columbæ.

Quantum præcipue multivola eſt mulier] Libri ſcripti habent *Quamquam præcipue multivola eſt mulier*, ut & Statius monuit, unde fecimus *Quam quæ præcipue.* Senſus planus eſt nec eget expoſitione. Dicit non tantum eſſe gaudium quod iis contingit, quibus in extrema ſenecta nepos naſcitur, nec item nigellæ voluptas columbæ niveo conjunctæ marito; quam ſit amor ſeu furor potius mulierum, quæ natura ſua ſunt multivolæ. Attamen licet tam multiplex harum ſit amor, Laodamiam nihilominus omnes mulieres furibundo amore ſuperaſſe dicit, utpote quæ poſt fata Proteſilai, impetrata à Plutone venia ſemel reviſendi mariti, in ejus amplexibus exſpirarit: ita enim intelligendum id quod ſequitur, *Ut ſemel es flavo conciliata viro.* Proteſilao enim cum alii, tum quoque Philoſtratus flavum tribuunt capillitium.

Aut nihil aut paulo quoi tum concedere digna] In libris invenio, *cui tu concedere digna.* Quod non temere rejiciendum, cum ſæpe probatiſſimi etiam ſcriptores iſtiuſmodi affectent ſolæciſmos. Sic apud Chariſium ex antiquo poëta; *Voſque lares tectum nomen qui funditus curant*, pro *curatis*, ut hic *contulit* pro *contuliſti.*

Fulgebat crocina candidus in tunica] Ut in aliis multis, ita quoque in hoc imitatur Sapphonem Catullus, quod Amori veſtem tribuat. Locus Pollucis unde hoc conſtat, ita è veteribus debet refingi libris; *Πρώτην δέ φασι χλαμύδα ὀνομάσαι Σαπφὼ ἐπὶ τοῦ Ἔρωτος εἰποῦσαν, ἐλθόντ' ἐξ οὐρανοῦ πορφυρὰν ἔχοντα περιέμενον χλαμύν.*

Conjugis in culpa flagravit quottidiana] Ita quidem correctores repoſuere, ſed non ſic libri veteres, in quibus conſtanter *flagrantem* ſcriptum invenias, non *flagravit*, & in ſequenti verſu *facta* non *furta.*

Licet

Licet solœcismus possit videri *flagrantem* pro *flagrans*, nos tamen non dubitavimus lectionem eam reducere, cum passim apud optimos etiam scriptores istiusmodi σολοικοφανῆ occurrant, & subintelligendum hoc loco sit novimus vel audivimus. Sic Homerus Iliad. Z.

> Καί ποτέ τις εἴπῃσι πατρὸς δ' ὅγε πολλὸν ἀμείνων
> Ἐκ πολέμου ἀνιόντα.

pro ἀνιόντα ἰδὼν vel μαθών. Sic & Οδ. A. Μητέρα δ' οἱ θυμὸς ἐφορμᾶται γαμέεσθαι. Pomponius Præcone posteriore apud Nonium; *Quod lætitias insperatas modo mihi irrepsere in sinum.* Asianum schema vocat Lesbonax, & frequens admodum Græcis Siculis id fuisse scribit; ut cum dicerent, εἰ θέλεις ἀναστάντα κλεῖσαι τὴν θύραν, pro ἀναστάς. Huic contrarium schema fuisse monet illud; Λέγεται Ἀλέξανδρον Μακεδόνα τρῶσαι τοὺς πέρσας ἐλθὼν εἰς χωρίον τῆς περσίδος. pro ἐλθόντα. Et apud Homerum, καταδῦσαι ὑπερμενέα Κρονίωνα Ἀστράπτων, pro ἀστράπτοντα. Utrumque schema in hoc Catulli loco agnoscas licet, sive *flagrantem* accipias pro *flagrans*, sive *Juno noscens*, positum sit pro *Junonem noscentem*.

Nec tamen illa mihi dextra deducta paterna] Liber Mediolanensis pro *dextra* habet *veta*, unde fecimus *Vesta*. Non enim à patribus deducebantur sponsæ, sed à parochis seu paranymphis, qui παραλαβόντες τὴν νύμφην ἐκ τῆς πατρώας ἑστίας ἐπὶ τὴν ἄμαξαν ἄγουσιν εἰς τὰ τοῦ γαμοῦντος ἑσπέρας ἱκανῆς, ut habet Etymol. magni auctor in voce Ζεῦγος ἡμιονικόν. Idem passim & apud alios legas Grammaticos.

Sed furtiva dedit nigra munuscula nocte] *Mira munuscula nocte.* Ita habent pleriqne veteres libri, quod non erat mutandum. *Mira*, id est præclara, egregia. Sic supra in Epithalamio Thetidis; *Heroum mira virtutes indicat arte.* Ita quoque in carmine ad Januam *mira pietate.* Sed & apud Lucretium & alios passim sic hoc vocabulum accipitur, ut opus non sit remotiorem aliquam significationem huic affingere, quemadmodum suspicantur nonnulli. Nonius in *Conticinium.* *Auctores multi sunt miri, sed auctoritate deficiunt.* Sic enim habent libri veteres, quod non erat mutandum.

Et

Et qui principio nobis terram aufert A quo sunt primo omnia nata bona] Hæc est veterum librorum lectio, quam varie immutarunt. In uno tamen invenimus *aufer*. An vere conjecerimus nescio, certe non longe à scripta recessimus lectione;

Et qui principio nobis terram dedit, auctore
A quo sunt primo omnia nota bona.

Jam sæpius monuimus Catullum amare versus hypermetros. *Terram* vero retinuimus, superius enim dixit;

Is clausum lato patefecit limite campum.

Perturbato ordine ut mos est amantium singula enumerat Manlii beneficia, bis aut etiam ter eadem repetens.

AD RUFUM.

Noli admirari, quare tibi fœmina nulla,
Rufe, velit tenerum suppossuisse femur.
Non illam raræ labefactes munere vestis,
Aut perluciduli delitiis lapidis.
Lædit te quædam mala fabula, qua tibi fertur
Valle sub alarum trux habitare caper.
Hunc metuunt omnes: neque mirum. nam mala valde est
Bestia, nec quicum bella puella cubet.
Quare aut crudelem nasorum interfice pestem:
Aut admirari desine, quur fugiunt.

Valle sub alarum trux habitare caper] Quidam *subalarum* junctim scribendum existimarunt, quod non probo. Neque enim sequitur quod subalaris, ideo quoque subala sit Latinum. Nec juvant optimæ Glossæ in quibus legas; Μάλη ἀνθρώπȣ, *subraco*, *subala*. Male enim utrunque, cum scribendum sit; *sub brachio*, *sub ala*. Non ignoro Hispanis alam dici *sobaco*, sed sciendum ab iisdem plenius hoc

vocabulum exprimi cum dicunt *sobraco*, unde manifestum & hoc quoque factum ex *sub brachio*, siquidem Hispanis *braco* est brachium. Hinc *sobracados* suffraginati. Non minus peccant qui *grandebalas* dicunt vocari pilos istos subalares, cum in iis glossis, unde desumta hæc vox, *grandebalas* corruptum sit ex *grandes alas*; ex hoc nempe Juvenalis loco;

Et grandes miretur Lælius alas.

Tuto sane lingua Latina carere possit istiusmodi vocabulis.

Quare aut crudelem nasorum interfice pestem] Sic *interficere messes* Virgilius, & *interficere virginitatem* Apulejus. Græci ῥινόφθορον ὀσμήν. Attamen hoc potius accipi possit de flatu ventris, quem & ῥινόφθορον αὔραν & ῥινοβόλους ἀνέμους dixerunt. Nec tamen in malam partem ista semper abeunt epitheta: siquidem & vinum optimum quod sui fragrantia nares feriat & alliciat, id ipsum quoque à Græcis ῥινόβολος & ῥινηλάτης οἶνος dicitur. Apud Hesychium pro ῥινηλάτην οἶνον vulgo legas ῥινηλάτην ὄνον, in quo miror hæsisse viros doctos.

DE INCONSTANTIA FOEMINEI AMORIS.

Nulli se dicit mulier mea nubere malle,
  Quam mihi: non si se Juppiter ipse petat.
Dicit: sed mulier cupido quod dicit amanti,
  In vento, & rapida scribere oportet aqua.

In vento & rapida scribere oportet aqua] Atqui Ariadna id ipsum supra viris objicit, unde videas omnibus ex æquo amantibus tribui perjuria, quæ ut arenæ, vino, aquæ aut ventis inscripta cito deficiant & dissipentur antequam deorum aures contingant, quo licet perveniant, ipsis tamen sint ludibrio diis. Sed hæc velut notissima libenter mittimus.

AD VIRRONEM.

Si qua, Virro, bono sacer alarum obstitit hircus
Aut si quem merito tarda podagra secat:
Æmulus iste tuus, qui vostrum exercet amorem,
Mirifice est, ac tu, nactus utrunque malum.
Nam quoties futuit, toties ulciscitur ambos,
Illam affligit odore, ipse perit podagra.

Si quoi, Virro, bono sacer alarum obstitit hircus] In vetusto Mediolanensi libro sic scriptum reperi; *Si qua viro . . . . . . se . . . . . obstitit hircus.* Forsan pro *si quoi virosus . . . . obstitit hircus.* Attamen cum in plerisque aliis invenerim,

Si qua viro bono sacrorum obstitit hircus,

vulgatam maluimus admittere lectionem, nam certe *bono* recte hic ponitur adverbialiter ut apud Ciceronem; *Quibus occidi Roscium bono fuit*, convenitque cum *merito*, quod est in sequenti versu. Cessit enim in beneficium Virronis quod alter iste ipsius æmulus eodem quo ipse malo affligeretur, utpote qui nunquam cum amica Virronis rem haberet, quin & se, & illam excruciaret. Virronum vero appellatio nota erat apud Romanos, & bene hominem alarum vitio laborantem sub hoc introducit nomine. Est enim Virro à βειρὸς, βεῤῥὸς & βιῤῥὸς, quæ omnia δασὺ seu pilosum interpretatur Hesychius, nempe ab ἔῤῥον seu εἴῤῥον, addito pro more B loco digammatis. Hinc *birrus* apud Latinos pro lanosa & hirsuta lacerna quam & bebrum posteriores appellarunt Latini, ac si ex fibrinis id est castoreis fuissent contextæ pilis. De bebro & castoreo exstat Claudiani epigramma;

Nominis umbra manet veteris. nam dicere birrum
Si castor niteat, castoreum nequeo.

Dicit birrum seu bebrum retinere quidem umbram antiqui nominis, quia bebrus dictus sit à fibro, id est castore; sed cum castorum pili

 niteant,

niteant, utique iſtas lacernas, quæ nihil habeant ſplendoris & tam vili emantur pretio, non eſſe ex veris caſtoreis contextas pilis. Nam ut nunc, ita quoque olim præcipue laboratum fuit in eo, ut lanæ caſtoreum induerent ſplendorem. Sive is conchili ſucco, ut habet Suidas, ſive alia ratione eſſet inducendus. Porphyrius in Iſagoge ad apoteleſmata Ptolemæi tincturam hanc vocat *βαφὴν καστορίζουσαν.*

Mirifice eſt à te nactus utrunque malum] *A te* interpretantur tua imprecatione, quod non probo. Viri docti in ſuis libris repererunt *actu*, unde Muretus faciebat *aſtu*, ſed vera ſcriptura eſt, *ac tu.*

AD LESBIAM.

Dicebas quondam, ſolum te noſſe Catullum,
  Lesbia: nec, præ me, velle tenere Jovem.
Dilexi tum te, non tantum ut vulgus amicam;
  Sed pater ut gnatos diligit & generos.
Nunc te cognovi. quare, etſi impenſius uror,
  Multo mi tamen es vilior & levior.
Qui potis eſt? inquis. Quod amantem injuria talis
  Cogat amare magis, ſed bene velle minus.

Quod amantem injuria talis] Libri vetuſtiores; *Quid amantem injuria talis cogit*, Pro, *Quia amantem* &c.

IN INGRATUM.

Deſine de quoquam quicquam bene velle mereri,
  Aut aliquem fieri poſſe putare pium.
Omnia ſunt ingrata: nihil feciſſe benigne eſt:
  Imo etiam tædet ſtatque magiſque magis.
Ut mihi, quem nemo gravius nec acerbius urget,
  Quam modo qui me unum atque unicum amicum habuit.

Imo etiam tædet ſtatque magiſque magis] Alphenum Varum Juriſconſultum hoc epigrammate perſtringi recte monuerunt viri docti. Sed de veritate lectionis non ſatis conſtat. Guyetus ſic emendabat olim;

Omnia ſunt ingrata, nihil feciſſe benigne
Prodeſt, imo etiam tædet obeſtque magis.

Vulgata tamen lectio, quæ in pluribus comparet libris, non temere rejicienda eſt. Probum enim & Latinum eſt *benigne facere alicui,* quomodo etiam Cicero in oratione pro Planco locutus eſt. Nec diſplicere debet *magiſque magis,* pro *magis magiſque.* Nam & apud Suetonium in Tito haud procul initio *magiſque ac magis deinceps* in libris antiquis ſcriptum invenias. Etiam abſque conjunctione veteres dixiſſe *magemagis* ex optimis cognoſcas gloſſis. Attamen ſiquid in hoc Catulli loco ſit mutandum, ſequar libenter eam quam & Achilles Statius & Muretus dedere lectionem;

Imo etiam tædet tædet obeſtque magis.

Nam pro *ſtatque*, vel ut habent antiquiores libri *ſtetque*, in aliis veteribus ſcriptum invenies *obeſtque.* Notum vero geminatas voces à librariis negligi & ſemel tantum poni. Itaque cum bis ſcribendum eſſet *tædet*, & hiatus compareret, bis poſuere *magis*, qui verſui conſulere voluerunt.

IN GELLIUM.

Gellius audierat, patruum objurgare ſolere,
Siquis delicias diceret, aut faceret.
Hoc ne ipſi accideret, patrui perdepſuit ipſam
Uxorem, & patruum reddidit Harpocratem.
Quod voluit, fecit: nam, quamvis irrumet ipſum
Nunc patruum, verbum non faciet patruus.

Et patruum reddidit Harpocratem] Patruum obſcœno ſilentio compeſcuit. Harpocratem eſſe ſilentii deum norunt pueri. Sed Harpocrates & Harpocratiacos etiam accipi de formoſis quidem, ſed tamen

ineptis ad res Venereas pueris, id non perinde est notum. Ptolemæus in tetrabiblo lib. III, ubi de monstris agit, meminit Harpocratiacorum, & conjungit cum androgynis. Viri docti balbutientes hoc loco intellexere. Sed vero de mutilatis inferiori corporis parte accipiendam esse hanc vocem, clare satis colligi potest ex Plutarchi de Iside & Osiride scripto, ubi dicit Harpocratem, intempestivis mensibus natum & imbecillem inferioribus fuisse membris, *ἠλιτόμηνον καὶ ἀσθενῆ τοῖς κάτωθεν γυίοις*. In Græcis anonymi ad hunc locum scholiis editis Basileæ, legas *ἀρπάκτορες*, pro Ἁ*ρποκράτης* vel Ἁ*ρποκρατιακοὶ*, quomodo & Proclus habet. In numismatis, gemmis & amuletis apud antiquarios, crebro occurrit imago Harpocratis, sub specie pueri formosi, sed loripedis, & non stantis, sed *ἀναβάδην* insidentis floribus loti arboris. Illud quoque observatione dignum cœlo ab Ægyptiis donatum fuisse hunc Harpocratem & inter cœlestia relatum signa: Nam qui Engonasin seu ingenicla dicitur, quemque Herculem esse Græci existimarunt; illum Harpocratem esse ex sententia Ægyptiorum colligo ex Manilio libro V.

> *Nixa genu species, & Graio nomine dicta*
> *Engonasi, ingenicla vides sub origine constat.*

Sic liber Gemblacensis: optimus vero meus codex non *vides* sed *laudes*. Nempe scripserat Manilius *Claudens ab origine constat. Claudens* id est claudicans; loripes enim ut diximus, natus est Harpocrates. Chaldæos & Ægyptios aliis formis & nominibus expressisse signa cœlestia certissimus testis est Hero in astronomicis.

IN LESBIAM

Nulla potest mulier tantum se dicere amatam
  Vere, quantum à me, Lesbia, amata mea es.
Nulla fides ullo fuit unquam fœdere tanta
  Quanta in amore tuo ex parte reperta mea est.
Nunc est mens adducta tua, mea Lesbia, culpa,
  Atque ita se officio perdidit ipsa pio:

Ut

Ut jam nec bene velle queam tibi, si optima fias,
Nec desistere amare, omnia si facias.

Licet non libenter admittam trajectiones & transpositiones versuum, aut etiam integrorum epigrammatum, præsertim si invitis fiant libris, hoc tamen in loco non possum non probare sententiam Scaligeri, discreta longo spatio epigrammata ita commode & feliciter conjungentis, ut cum neutri quidquam decedat, copulata digna prorsus Catullianæ possint videri elegantiæ.

DE LESBIA.

Si qua recordanti bene facta priora voluptas
Est homini, quum se cogitat esse pium:
Nec sanctam violasse fidem, nec fœdere in ullo
Divum ad fallendos numine abusum homines:
Multa parata manent in longa ætate Catulle
Ex hoc ingrato gaudia amore tibi.
Nam quæcunque homines bene quoiquam, aut dicere possunt,
Aut facere: hæc à te dictaque, factaque sunt.
Omnia quæ ingratæ perierunt credita menti.
Quare jam te quur amplius excrucies?
Quin te animum offirmas atque istinc te reducis,
Et, diis invitis, desinis esse miser.
Difficile est, longum subito deponere amorem:
Difficile est: verum hoc qua lubet, efficias.
Una salus hæc est, hoc est tibi pervincendum.
Hoc facito sive id non pote, sive pote.
O dii, si vostrum est misereri, aut si quibus unquam
Extrema jam ipsa in morte tulistis opem:
Me miserum adspicite: &, si vitam puriter egi,

Eri-

Eripite hanc pestem, perniciemque mihi.
Seu mihi subrepens imos, ut torpor, in artus,
Expulit ex omni pectore lætitias.
Non jam illud quæro, contra ut me diligat illa,
Aut, quod non potis est, esse pudica velit:
Ipse valere opto, & tetrum hunc deponere morbum.
O dii reddite mi hoc pro pietate mea.

Divum ad fallendos numine abusum homines] *Nomine* reposuimus è libris, & hanc veram esse lectionem, facile intelliget, qui noverit hoc tritum, pueros talis, viros jurejurando optime falli.

Multa parata manent in longa ætate Catulle] Nihil minus quam senex fuit Catullus, cum trigesimum & sextum non excesserit ætatis annum & junior ista scripserit. Longa itaque ætate, sic accipe, ac si dixisset, si longa sibi contingat ætas. Vel potius longa hic est misera & tædiosa. Miseris vero, qualem & hic & passim alibi sese profitetur Catullus, omne tempus longum est & tædiosum. Sic Martialis lib. x. Ep. v, Decembrem vocat longum, quem triste frigus extendat. Sed & Juvenalis hac eadem ratione longum annum vocavit Sat. vii.

Plebejum in circo positum est & in aggere fatum
Quæ nudis longum ostendit cervicibus annum,
Consulit ante phalas delphinorumque columnas;
An saga vendenti nubat caupone relicto.

Annum reposuimus pro *aurum*; uti vulgo inepte legitur, & ineptius etiamnum à viris doctis exponitur. Longum nempe annum vocat, quem longum & tædiosum faciat frigus. Hanc emendationem nostram confirmant sequentia, ubi muliercula ista quærit, num rectius factura sit si caupone relicto, nubat negotiatori sagario, qui nempe frigus arceat.

Quin te animo affirmas atque instinctuque reducis] Vanæ ad hunc locum sunt doctorum conjecturæ, ea Catullo affingentium, quæ ne ipsi

ipſi quidem velint ſcripſiſſe. Cum in veteri noſtro libro ita ſcriptum invenerimus,

Quin tu animo affirmas atque inſtincteque reducis,

facile fuit veram lectionem eruere. Sic nempe ſcripſerat Catullus;

Quin tu animum offirmas, atque iſtinc te reducis.

Reducis pro *reducas*, ut ſolet. Sed & cum prima in hoc verbo producitur, & hoc quoque fit ex more veterum. Sic ſupra;

Nunc jam illa non vult, tu quoque ipſe te reduc.

Quæ mihi ſubrepens imos ut torpor in artus] Longe aliter habet liber vetuſtus,

Quæ mihi ſubrepens imos velut anguis in artus.

Sed cum nimium hæc lectio recedat à cæteris exemplaribus, ſuſpicor eſſe antiqui alicujus interpolatoris commentum. Sequenti verſu pro *lætitias*, libri quidam habent *delicias*.

AD RUFUM.

Rufe mihi fruſtra, ac nequicquam credite amice.
Fruſtra? imo magno cum precio, atque malo:
Siccine ſubrepſti; meque inteſtina perurens
Mi miſero eripuiſti? omnia noſtra bona
Eripuiſti, heu heu noſtræ crudele venenum
Vitæ, heu heu noſtræ peſtis amicitiæ?

Heu heu noſtræ peſtis amicitiæ] In libris antiquis invenias *pectus*, non *peſtis*. Martialis. IX. Ep. XV.

Hunc quem cœna tibi, quem menſa paravit amicum,
Eſſe putas fidæ pectus amicitiæ.

In hoc autem Catulli loco aut ironice intelligendum, aut potius ſubintelligendum *olim*, *quondam*; quomodo & apud Papinium Sylvarum IV in fine carminis ad Marcellum; *neque enim Tirynthius almæ pectus amicitiæ*, quod non erat ſollicitandum.

DE GALLO.

Gallus habet fratres, quorum eſt lepidiſſima conjux
Alterius, lepidus filius alterius.
Gallus homo eſt bellus: nam dulces jungit amores,
Cum puero ut bello bella puella cubet.
Gallus homo eſt ſtultus, nec ſe videt eſſe maritum,
Qui patruus patrui monſtret adulterium.
Sed nunc id doleo, quod puræ impura puellæ
Suavia conjunxit ſpurca ſaliva tua.
Verum id non impune feres: nam te omnia ſecla
Noſcent; &, qui ſis, fama loquetur anus.

Sed nunc id doleo] Hos ſequentes quatuor verſus, ſuo movit Scaliger loco, & ei quod præceſſit ad Rufum conjunxit epigrammati. Non probo, neque enim iſti magis, quam huic conveniunt loco. Reduxi itaque ad ſedem priſtinam, illam forſan non naturalem, attamen à pluribus poſſeſſam ſeculis, & unde nullo ejiciantur jure, quamdiu legitima iis non adſignetur ſtatio.

IN LESBIUM.

Lesbius eſt pulcher: quidni? quem Lesbia malit,
Quam te cum tota gente, Catulle, tua.
Sed tamen hic pulcher vendat cum gente Catullum
Si tria natorum ſavia repererit.

Lesbius eſt pulcher] Sunt qui *Gellius*, non *Lesbius*, in quibuſdam libris reperiri ſcribunt. Plerique tamen, quos ego vidi, eam, quam dedi, exhibent lectionem.

Si tria natorum ſavia repererit] Non recte hæc mutarunt viri docti. Nati vocabantur à Romanis qui clari & nobiles eſſent, ut contra qui obſcuri, illi ne nati quidem dicebantur. Martialis lib. IV Ep. LXXXIII.

Nec

Nec quisquam liber, nec tibi natus homo est

Sic idem alibi, sic Plautus, sic Cicero, sic quoque alii. Est autem imprimis observandum, ex hoc loquendi genere provenisse, ut siqui ad honores olim promoverentur, eos diem, quo melior ipsis affulsisset fortuna, pro natali coluisse, ac proinde regum & imperatorum natales dies habitos potius fuisse quo imperium essent consecuti, quam quo lucis facti essent participes. Neque aliter accipienda Herodis *γενέθλια* in Evangeliis. Quamvis autem non ignorem notos accipi pro amicis & propinquis, perperam tamen id ipsum Scaliger adstruere conatur ex istoc Nævii loco, qui apud Charisium lib. II legitur

----- Nunquam quisquam amica
Amanti amico nimis fiet fidelis,
Nec nimis erit morigera nota quisque.

Postrema enim separanda sunt verba & sic legenda; *Nota quisquam*. Nempe sunt ipsius Sosipatri Charisii, monentis notandum esse *quisquam* feminine, more antiquo. Porro epigramma hoc interpretari minime opus est: palam enim in hoc pulchello notat oris obscenitatem.

AD GELLIUM.

Quid dicam, Gelli, quare rosea ista labella
  Hiberna fiant candidiora nive
Mane domo cum exis & cum te octava quiete
  E molli longo suscitat hora die?
Nescio quid certe est. An verè fama susurrat,
  Grandia te medii tenta vorare viri?
Sic certe: clamant Victoris rupta misselli
  Ilia & emulso labra notata sero.

E molli longo suscitat hora die] *Molli* construi debet cum *quiete*:

Miror hic hæsisse virum magnum, cum plana sit lectio, & longe melior ea, quam ipse substituit.

AD JUVENTIUM.

Nemone in tanto potuit populo esse, Juventi,
Bellus homo, quem tu diligere inciperes,
Præterquam ille tuus moribunda à sede Pisauri
Hospes, inaurata pallidior statua,
Qui tibi nunc cordi est, quem tu præponere nobis
Audes? Ah nescis, quod facinus facias.

Moribunda à sede Pisauri] Etiam hoc tempore oppidum istud, licet non inamœnum, male tamen audit propter aeris intemperiem, quæ efficere creditur, ut rari ibi senes compareant. Non desunt tamen qui hujus rei causam nimiæ fructuum ubertati adscribant. Quamvis vero in hoc loco libri veteres nonnihil discrepent, ita tamen scripsisse Catullum patet etiam ex Vibio Sequestro; *Pisaurus* [*qui & Isaurus ut Lucanus*] *à quo civitas Pisaurum* [*de qua Catullus moribunda à sede Pisauri*] *decurrit in Adriticum.* In scriptis tamen Vibii istius exemplaribus uncis inclusa non comparent. Et sane falsum est Pisaurum amnem à Lucano Isaurum dici. Quo enim loco apud illum legitur *& junctus Sapis Isauro*, vel puer videat scribendum esse *& junctus Sape Pisaurus*. Apage itaque istam licentiam poëticam, qua Lucanum Isaurum pro Pisauro dixisse volunt viri eruditi.

Hospes inaurata pallidior statua] Furium notat cujus paupertatem superius descripsit. Recte vero non aurea, sed inaurata statua pallidiorem esse dicit, ut ostendat, eum non esse id quod velit videri, sed pauperem & ligneum, quemadmodum supra matrem ejus ligneam vocavit. Istiusmodi homines Græci ὑποξύλους appellant, ab inauratis statuis sumto vocabulo. Scholiastes anonymus ad Hermogenis Rhetoricam capite περὶ σεμνότητος. Ὑπόξυλα κυρίως καλεῖται τὰ ἀγάλματα οἷς ἐκ ξύλων κατεσκευασμένοις ἐπιπολῆς ἐπελήλαται ἄργυρος ἢ χρυσός. κεῖται δὲ ἐπὶ τῶν λαμπρῶν μὲν ἔξωθεν καὶ ἐπιεικῶν, πονηρῶν δὲ τὰ ἔνδον. καὶ Μένανδρος ἐν τῇ Περινθίᾳ.

ελυθίᾳ φησίν; Οὐδ᾽ αὐτὸς εἰμὶ σὺν θεοῖς ὑπόξυλος. ἀντὶ τοῦ κίβδηλος καὶ οὐ γνήσιος. Ita reformandus est locus, qui vulgo male se habet. Sed & Eustathius ad K. Iliad. notat ludibrio olim habitos aurei & buxei coloris homines velut ictericos & cadaverosos. Ridebantur illi à magis nigrientibus, veluti Ægyptiis, Mauris & Cyrenæis. Verum ipsi vicissim ridebant albos & glabros, veluti fatuos & qui nihil præter corium boni haberent. Οὐδὲν λευκῶν ἀνδρῶν ὄφελος ἢ σκυτοτομεῖν.

AD QUINTIUM.

Quinti, si tibi vis oculos debere Catullum,
    Aut aliud, si quid carius est oculis:
Eripere ei noli, multo quod carius illi
    Est oculis, seu quid carius est oculis.

Seu quid carius est oculis] Rectius omnino, *si quid carius est oculis*, ut paulo ante. Nam certe omnium gentium consensu nihil in hac vita carius luce & oculis esse potest. Hinc Græcis φάλιον non tantum oculum notat, sed & quidquid est dulce & jucundum.

AD LESBIÆ MARITUM.

Lesbia mi præsente viro mala plurima dicit.
    Hoc illi fatuo maxima lætitia est.
Mule nihil sentis. si nostri oblita taceret,
    Sana esset. quod nunc gannit, & obloquitur,
Non solum meminit: sed, quæ multo acrior est res,
    Irata est: hoc est uritur, & loquitur.

Gannit & obloquitur] Gannire est proprie canum, de quibus Lucretius; *gannitu vocis adulant*, & forsan factum est gannire ex canire. Nec obstat syllabæ modulus, qui in derivatis sæpe mutatur. Hinc *gannire ad aurem* apud Nonium ex Afranio. Sed & Juvenalis Sat. VI *Apula gannit Sicut in amplexu.* Græcis ποππύζειν, & ποππύσματα

quæ equis indomitis adhibentur blandimenta. Hinc apud Pollucem ex Sophocle ποππύζεται ζευγήλατης. Sic enim habet liber meus. Sed nemo rectius quid ſit gannire explicet, quam ipſe Catullus, cum mox ſubjungit, *hoc eſt uritur & loquitur.* Ita nempe præſente marito obloquebatur Catullo Lesbia, ut ſimul quoque loqueretur quid vellet, & ſe uri amore ſignificaret.

DE ARRIO.

Chommoda dicebat, ſi quando commoda vellet
Dicere, & hinſidias Arrius inſidias.
Et tum mirifice ſperabat ſe eſſe locutum,
Quum quantum poterat, dixerat hinſidias.
Credo ſic mater, ſic Liber avunculus ejus,
Sic maternus avus dixerit, atque avia.
Hoc miſſo in Syriam, requierant omnibus aures,
Audibant eadem hæc leniter, & leviter.
Nec ſibi poſt illa metuebant talia verba,
Quum ſubito adfertur nuntius horribilis:
Jonios fluctus, poſtquam illuc Arrius iſſet,
Jam non Jonios eſſe, ſed Hionios.

Arrius hinſidias] *Arctius* non *Arrius* habent libri veteres, forſan pro *Actius*.

Credo ſic mater ſic Liber avunculus ejus] Non defuere quidam, qui hos verſus ita legendos eſſe exiſtimarent.

Credo ſic mather, ſic Liber Havunculus eii eſt
Sic Mathernus, Havus dixerit, atque Havia.

Sic legentes probat Scioppius. Sed hac ratione epigramma alias nobile, ut judicat Quintilianus lib. I cap. v, prorſus illepidum fiet & invenuſtum, ne dicam inſipidum. Dicit Catullus in domo Arrii ſeu Actii omnes ſic fuiſſe locutos, matrem nempe, avunculum, avum denique & aviam. Hunc vero ſonum quantumvis aſperum, lenem tamen & le-

& levem visum fuisse omnibus propter longam consuetudinem. Actio vero peregrè profecto & absorpto à mari Jonio, tum demum cognovisse soni hujus asperitatem mari Jonio converso in hionium. Miror vero quamobrem Scaliger inquiat, Politianum non ex toto menti Catulli satisfecisse: utique enim non ignoravit ille poëtam lusisse in vocabulo hionii, ac si ab hiatu ita appellari potuerit.

IN LESBIAM.

ODI, & amo. quare id faciam, fortasse requiris.
Nescio: sed fieri sentio, & excrucior.

IN QUINTIAM ET LESBIAM.

QUINTIA formosa est multis: mihi candida, longa,
Recta est. hoc ego: sic singula confiteor.
Totum illud, formosa, nego. nam nulla venustas,
Nulla in tam magno est corpore mica salis.
Lesbia formosa est: quæ cum pulcherrima tota est,
Tum omnibus una omnes surripuit Veneres.

Nulla in tam magno corpore mica salis] Epigramma hoc luce quidem clarius, & quibusvis etiam intelligendum pueris, cum nulla quantumvis barbara gens reperiatur, quæ non illa ipsa loquendi utatur formula; à Quintiliano tamen meras huic offundi tenebras credidere complures, cum sic scribit lib. VI. cap. III. *Salsum in consuetudine pro ridiculo tantum accipimus: natura non utique hoc est: quanquam & ridicula oporteat esse salsa. Nam & Cicero, omne quod salsum sit, ait esse Atticorum. Non quia sunt maxime ad risum compositi. Et Catullus cum dicit;*

Nulla in tam magno est corpore mica salis,

hoc dicit nihil in corpore ejus esse ridiculum. Putant viri docti Quintilianum non intellexisse hoc Catulli epigramma. Sed quod pace illorum dictum sit ipsi non intellexere Quintilianum. Ridiculus non tantum is est, qui risu dignus est, sed & iste qui alios jocis & facetiis suis facit ridere,

ridere. Tales erant Attici, qui non, ut loquitur Cicero, facie magis quam facetiis erant ridiculi, id est urbani; sed qui compositi & gravitate servata jocabantur. Passim apud Plautum, Ciceronem & alios ridiculum pro salso & γελωτοποιῷ positum invenias. Nec aliter accipiendus Nonius cum horrendum interpretatur ridiculum, quamvis malè & hoc & aliis in locis sugilletur ab erudito castigatore. Sed quid opus testibus, cum ipse Quintilianus plus etiam hoc loco affirmet,& ridiculum tantum pro salso accipi scribat? Complures istiusmodi ambiguæ significationis invenias voces temere à viris doctis explosas.Sic horror,non tantum quod horridum est,sed &quod facit ut horreamus. Sic præmium pro munere, & pro pœna. Sic detrimentum non tantum pro damno, sed & pro eo quod damnum & nocumentum affert, uti apud Cæsarem. Sic & emolumentum, non tantum pro lucro, sed & pro impensa apud eundem Cæsarem. Complura istiusmodi in optimis scriptoribus à viris eruditis immutata reperias.

IN GELLIUM.

Quid facit is, Gelli, qui cum matre atque sorore
Prurit, & abjectis pervigilat tunicis?
Quis facit is patruum qui non sinit esse maritum?
Ecquid scis quantum suscipiat sceleris?
Suscipit, o Gelli, quantum non ultima Tethys,
Non genitor Nympharum abluit Oceanus.
Jam nihil est quidquam sceleris, quod prodeat ultro,
Non si demisso se ipse voret capite.

Quantum non ultima Tethys] Sufficeret vel Tethyn vel Oceanum nominasse, sed utraque posuit numina, quia Tethys est conjux Oceani, è quibus quinquaginta nymphas Oceanitidas natas fuisse fabulantur poëtæ. Tethyos vero sedem ab iis qui accuratius loquuntur, semper in Oceano locari, superius monuimus.

Non genitor Nympharum abluit Oceanus] Sic libri veteres & recte. *Abluit* more antiquo pro *abluat*; & sic passim Catullus. Notum vero

hoc

hoc expiationis genus, quo olim non tantum androgyni & monstrosi partus, sed & parricidæ & similibus obnoxii criminibus mari submergebantur. Nempe quod crederent ῥυπτικὸν εἶναι φύσει τὸ τῆς θαλάσσης ὕδωρ, ut habet Eustathius ad A. Ιλ. ideo quælibet λύματα seu καθάρματα ad mare deportabantur: ad purgandum siquidem quælibet mala, nihil marinis esse efficacius credebant aquis. Euripides; Θάλασσα κλύζει πάντα τ' ἀνθρώπων κακά. Ipse videlicet aquæ marinæ beneficio curatus à sacerdotibus Ægyptiis, ut docet Diogenes Laertius in Platone. Constat sane ex Aristophane & aliis, etiam ab Atheniensibus sceleratos ad mare deportatos fuisse & præcipites datos cum acclamatione περίψημα ἡμῶν γενοῦ. Leviora crimina sola lotione purgabantur, quod si longius abesset mare, fluviali id ipsum fiebat aqua. Moris hujus crebra invenias exempla apud Persium, Juvenalem, Pausaniam & alios. Non autem solis Græcis, Romanis & Ægyptiis, sed & Judæis idem olim usitatum fuisse, satis docet Hemerobaptistarum secta singulis diebus mari aut fluminibus abluendorum criminum gratia mergi aut lavari solitorum. Nec tamen uni huic sectæ mos iste adscribendus, cum omnium potius Judæorum olim ea fuerit consuetudo. Apud Aristæum legas LXX interpretes singulis diebus mane in maris litore lavasse manus, & tum demum adorato deo, operi se accinxisse. Orationes litorales vocat Tertullianus scripto ad Nationes lib. I. cap. XIII. Sed & in fluminum ripis orationes seu proseuchas factas fuisse apparet ex Act. Ap. cap. XVI. Verum ut liquidius innotescat quantopere olim Judæis familiares fuerint orationes in maris litore, adscribam decretum Halicarnasseorum, quo Judæis licentia à Romanis conceditur, ut ritu patrio preces fundant litorales.

ΨΗΦΙΣΜΑ ἉΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΏΝ. Ἐπὶ ἱερέως Μέμνονος τοῦ Ἀρισείδου κατὰ δὲ ποίησιν Εὐωνύμου Ἀνθεστηριῶνος. ἔδοξε τῷ δήμῳ εἰσηγησαμένου Μάρκου Ἀλεξάνδρου, ἐπεὶ τὸ πρὸς τὸ θεῖον εὐσεβὲς καὶ ὅσιον ἐν ἅπαντι καιρῷ διὰ σπουδῆς ἔχομεν, κατακολουθοῦντες τῷ δήμῳ τῶν Ῥωμαίων πάντων ἀνθρώπων ὄντι εὐεργέτῃ, καὶ οἷς περὶ τῆς Ἰουδαίων φιλίας καὶ συμμαχίας πρὸς τὴν πόλιν ἔγραψεν, ὅπως συντελῶν αὐτοῖς αἱ εἰς τὸν θεὸν ἱεροποιίαι καὶ ἑορταὶ αἱ εἰθισ-

μέναι καὶ σύνοδοι, δεδόχθαι ἡμῖν Ἰουδαίους τοὺς βουλομένους ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας τάτε σάββατα ἄγειν, καὶ τὰ ἱερὰ συντελεῖν κατὰ τοὺς Ἰουδαϊκοὺς νόμους καὶ τὰς προσευχὰς ποιεῖσθαι πρὸς τῇ θαλάσσῃ κατὰ τὸ πάτριον ἔθος. ἂν δέ τις κωλύσῃ ἢ ἄρχων ἢ ἰδιώτης τῷ ἢ τῷ ζημιώματι ὑπεύθυνος ἔστω καὶ ὀφειλέτω τῇ πόλει. Integrum adscripsi ψήφισμα, quoniam & hoc æque ac reliqua decreta, quorum mentionem facit Josephus, absunt à vulgatis hujus scriptoris exemplaribus. Manifeste vero his verbis proseucharum seu precum Judaicarum litoralium observatio velut legitima & longo usu recepta confirmatur, utpote quarum cultus cum cultu sabbati conjungatur. Et profecto videri potest jam à temporibus Moysis & transitu maris Rubri mos iste obtinuisse. Si quis causam quærat, certe eam non aliam fuisse existimo, quam quæ multas quoque alias gentes ad idem faciendum persuasit. Cum enim crederent deos non esse adeundos, nisi prius lustratis, nec ullæ aquæ majorem purgandi vim habeant quam marinæ, utpote quæ solæ ab omnibus seculis perstent incorruptæ; mirum videri non debet, si convenientissima precibus habita sint litora, ubi nempe precaturis præsto essent purgatrices aquæ. Hinc est quod Ægyptiorum sacræ ædes vicinæ fluminibus, ripas semper fluminis spectarent. Porro licet in usum precantium exstructa quoque fuerint diversoria, quæ & ipsa proseuchæ dicerentur, preces tamen istas litorales seu ripenses sub dio ut plurimum institutas & celebratas fuisse constat ex iis quæ jam diximus & præterea ex Tertulliano libro de Pudicitia cap. XVI.

Non si demisso seipse voret capite] Locus Ciceronis quem Statius & Scaliger adducunt, ut ostendant eandem ab illo, atque hic à Catullo obscænitatem perstringi, nihil huc pertinet. *Dimisso capite seipsum vorare*, id est seipsum irrumare. Infra disticho ad Nasonem eandem turpitudinem notat, cum dicit illum in se descendere. Artemidorus in Oneirocriticis lib. v. cap. XXXI. ipsum hoc vocat ἑαυτὸν περαίνειν. Translatum est proculdubio hoc loquendi genus à Priapis ligneis, unde, ut puto, ipse hic noster Catullus apud Nonium in ligurrire de Priapo dixit, *de meo ligurrire libido est*. Vide quoque Martialem lib. VI. Ep. XXXVI.

IN

IN GELLIUM.

Gellius eſt tenuis, quidni? cui tam bona mater,
Tamque valens vivat, tamque venuſta ſoror,
Tamque bonus patruus, tamque omnia plena puellis
Cognatis. quare is deſinat eſſe macer?
Qui ut nihil attingit, niſi quod fas tangere non eſt,
Quantumvis quare ſit macer, invenies.

IN EUNDEM.

Naſcatur Magus ex Gelli, matriſque nefando
Conjugio, & diſcat Perſicum haruſpicium.
Nam magus ex matre & gnato naſcatur oportet
(Si vera eſt Perſarum impia religio)
Gnatus ut accepto veneretur carmine divos
Omentum in flamma pingue liquefaciens.

Perſarum impia religio] Propter nuptias cum matribus & ſororibus paſſim religio Magorum & Perſarum impia appellatur. In veteri epigrammate de ſacris ad evocandum umbram Pompeii Magus Perſa vocatur, *Impius infandæ religionis apex*. Iſtiuſmodi Perſarum nuptiæ, Thyeſteæ leges dicuntur in collatione legum Moſaycarum & Romanarum capite de Mathematicis & Manicheis. Nam quo loco vulgo legitur *execrandas & iſtebas leges Perſarum*, omnino *Thyeſteas* ſcribi debere exiſtimo.

IN GELLIUM.

Non ideo, Gelli, ſperabam te mihi fidum
In miſero hoc noſtro hoc perdito amore fore:
Quod te cognoſcem bene conſtanterque putarem

Haud posse à turpi mentem inhibere probro.
Sed neque quod matrem, neque germanam esse videbam
Hanc tibi, cujus me magnus edebat amor.
Et quanvis tecum multo conjungerer usu,
Non satis id causæ crediderant esse tibi.
Tu satis id duxti. tantum tibi gaudium in omni
Culpa est, in quacunque est aliquid sceleris.

In misera hoc nostro perdito amore fore] Libris auctoribus reduxi veterem scripturam;

In misero hoc nostro hoc perdito amore fore.

DE LESBIA.

Lesbia mi dicit semper male, nec tacet unquam
De me: Lesbia me, dispeream, nisi amet.
Quo signo? Quia sunt totidem mea, deprecor illam
Assidue, verum dispeream, nisi amo.

Quasi non totidem mox deprecer illi] Ante complures annos monuimus locum hunc ita esse legendum prout in veteri libro Mediolanensi concipitur.

Quo signo? Quia sunt totidem mea. Deprecor illam
Assidue: verum dispeream nisi amem.

Quia sunt totidem mea, supple *maledicta*, quod ex præcedentibus subintelligitur. Vitiose quoque hic versus legitur apud Gellium lib. VI. cap. XVI. Eum de hoc loco consule.

IN CÆSAREM.

Nil nimium studeo, Cæsar, tibi velle placere:
Nescio, utrum sis albus, an ater homo.

Nec scire utrum sis albus an ater homo] In libris antiquis *Nec si ore* unde aliquis existimet legendum

Nescio ore utrum sis albus an ater homo.

Verisimile ita censuisse rescribendum hunc locum, quibus displicebat hiatus. Sed quam dedimus lectionem, illa magis est Catulliana. Est vero hoc epigramma, quamvis breve, virulentum tamen, propter summum Cæsaris contemtum, nec potuit scriptum fuisse illo tempore, quo solus rerum potiebatur Cæsar, ut jam supra ostendimus. Florente Republica & superstite Catone impune hæc scribere licebat Catullo, qui si non tam bonus imperator, longe tamen melior Cæsare fuit poëta. Nam & Cæsarem carmina scripsisse nihilo meliora carminibus Ciceronis, docet scriptor dialogi, qui Quintiliano tribuitur. Felix itaque Catullus, cujus complura etiamnum supersunt carmina. Sed & Cæsar felix, quod pleraque ejus poëmata una cum orationibus & multis aliis perierint scriptis. Porro non recte vir magnus distichum hoc cum sequenti in Mamurram conjungit disticho, cum nullus sit orationis nexus & nihil quidquam cum illo habeat commune.

IN MENTULAM.

Mentula moechatur, moechatur mentula certe:
Hoc est quod dicunt, ipsa olere olla facit.

Certe, Hoc est quod dicunt ipsa olera olla legit]. Recte quidem monent eruditi epigramma hoc scriptum esse in Mamurram, quem & hic & infra obscœno nomine signat, sensum tamen epigrammatis nemo hactenus perspexit. Fingit Mamurram postquam omnia sua bona dilapidasset, nec quidquam superesset quo cujusquam pudicitiam labefactare & redimere possit, eo redactum esse inopiæ, ut non jam in alieno, sed in proprio corpore luxuriam frangere & seipsum vorare cogatur. Id vero quid sit, paulo ante monuimus. Pro interpretamento hujus loci possit esse id, quod narrat Artemidorus in Oneirocriticis lib. v. cap. xxxi, de quodam divite publicano, qui in somnis visus sibi fuit seipsum inire, quem dicit post hoc visum eo redactum fuisse egestatis & desperationis, *διὰ τὸ μήτε βίνειν δύνασθαι μήτε ἀναλίσκειν ἔχειν*, ut seipsum tandem vita privaret. Proverbium vero

ipsa olera olla legit, vel potius ut habent alia exemplaria, *ipsa olere olla facit*, tralatum est ab ollis Græcorum quæ in Anthesteriis circumducebantur, in quas comportabantur omnis generis olera, quæ tamen nemo degustaret. Vide Parœmiographos Græcos & Aristophanis Scholia in quibus expositum invenies quid sit χύτραν τρέφειν & χύτρας καθιδρύειν. Sed & Telemachi olla præcipue hic locum habere possit, de qua vide Athenæum lib. IX & Eustathium ad A. Ὀδ. qui breviter paroemiam sic explicat; Σημείωσαι δὲ ὅτι ἡ παροιμία ἡ λέγουσα Τηλεμάχου χύτρα ἐπὶ τῶν διὰ πενίαν ἐν ὀστρείοις ἢ ὅλως εὐτελέσιν ἐδεστοῖς πολυφαγούντων, οὐκ ἐκ τοῦ Ὁμηρικοῦ εἴληπται ἥρωος, ἀλλά τινος Ἀττικοῦ Τηλεμάχου Ἀχαρνέως τὸν δῆμον, ὅς φασι κυάμων χύτραν ἀεὶ σιτούμενος ἦν. Clarum hinc quid sibi velit Catullus, cum Mamurram ollæ comparet, quæ solo sacra faciat olere. Porro ut & hoc quoque moneam, non ita pridem vir doctus, mihique perquam amicus, significavit mihi locum hunc sibi intelligendum videri de authepsa, vase nempe seu olla, ut putabat, quo sponte sua olera coquerentur, cujus mentio apud Ciceronem in Verrinis. Verum non facile quis vel sensum vel acumen epigrammatis hac ratione expediat. Ut sciamus quid apud Ciceronem sit authepsa operæpretium fuerit verba antiqui interpretis, Vulcatii, ut puto, Gallicani, adscribere. Sic itaque ille ad hunc locum; *Authepsa vas est aquarium, quod interjecta lamina fabricatis arte fornacibus compendium portat: insimul ignis contrarii elementi defensa vicinitas.* Hinc ut opinor non difficulter conficias, authepsam non fuisse ollam qua olera coquerentur, sed ἰπνολέβητα seu vas miliarium, sic dictum vel à pondere mille librarum, vel quod mille caperet mensuras, quemadmodum apri milliarii, quod & ipsi mille essent librarum & milliarium aureum & clivus miliarius à mille passibus; non enim recte sentiunt, qui à milio coquendo sic dictum esse existimant. Erant autem vasa miliaria κυλινδροειδῆ, & latentem intus continebant fornacem, præcipuusque horum erat usus in eo, ut nunquam aqua deesset calida, quamobrem & θερμαστρίδες à Græcis dicta fuere. Plura aliquando intus continebant loculamenta, & præter anguem æneum duos præcipue tubos, quorum quantum aquæ frigidæ uni infundebatur, tantumdem aquæ calidæ per alterum effluebat. Rationem horum facilem

petas

petas licet ex pneumaticis Heronis, qui illos exactiſſime deſcribit, licet in ſchemate nonnihil peccatum ſit. Varia autem erant miliariorum genera, quædam enim ignem fundo appoſitum habebant, ut apud Palladium, quorundam fornax erat in medio, alia in ſummo carbones locatos habebant, ut apud Heronem & Lucianum in Lexiphane, ubi miliarii ſeu ἰπνολέβητος ignem à bulliente aqua in caput aſtantis excuſſum fuiſſe ſcribit. Sed tamen etiam illis ſubjectum fuiſſe ignem neceſſe eſt, cum tota miliarii ratio in dracone conſtaret æneo, qui ſpiræ inſtar crebris convolutis orbibus omnia intus ambiret latera, ut nempe tam longo ductu & multiplici contactu diſtractus & diſſipatus omnis carbonum ſpiritus ante exitum in ipſo deficeret miliario. Seneca Natural. III. *Facere ſolemus dracones & miliaria & complures formas, in quibus ære tenui fiſtulas ſtruimus, per declive circumdatas: ut ſæpe eundem ignem ambiens aqua per tantum fluat ſpatii, quantum efficiendo calori ſat eſt. Frigida itaque intrat, effluit calida.* Vide & reliqua. Propter magnitudinem vero ſummis culinarum tabulatis ſuſpendi ſolita fuiſſe, colligo ex eodem Seneca Epiſt. LVII, ubi agit de crypta Neapolitana ad Pauſilypum; *Quid enim intereſt, utrum ſupra aliquem miliarium ruat, an mons? nihil invenies.* Inepte ibi vulgo *vigiliarium* legas. Porro iſtiuſmodi ἰπνολέβητες ſeu miliaria ænea hoc quoque tempore ab Amſtelodamenſibus conſtruuntur, quæ quovis minuto igne & furni & plurium ollarum vicem præſtant, quæque & compendii gratia & quod minus ab illis quam à caminis metuendum ſit incendium, navalibus aliquando deſtinantur uſibus. Eadem arte veteres ſolitos fuiſſe ſuperiora conclavia calefacere, alibi docemus. Verum hæc de authepſa ſeu miliario dicta ſufficiant, præſertim cum ad Catullum nihil faciant, veraque ſit omnino ea quam prius dedimus expoſitio.

IN SMYRNAM CINNÆ.

Smyrna mei Cinnæ nonam poſt denique meſſem
Quam cœpta eſt, nonamque edita poſt hiemem,
Millia quum interea quingenta Hortenſius uno
* * * * * * *
* * Cavas barathri penitus mittetur ad undas.

Smyr-

Smyrnam incana diu ſæcula pervoluent.
At Voluſii annales Aduam morientur ad ipſum
Et laxas ſcombris ſæpe dabunt tunicas.
Parva mei mihi ſunt cordi monimenta * *
At populus tumido gaudeat Antimacho.

Smyrna cavas Atracis penitus mittetur ad undas] Quæ ad hunc locum annotarunt viri eruditi, prorſus aliena ſunt à mente Catulli. In veteribus libris ita hæc concipiuntur.

Zmyrna cavas barrathi penitus mittetur in undas
Zmyrnam cana diu ſecula pervoluent.

Proculdubio ita ſcripſerat Veronenſis noſter;

** * cavas barathri penitus mittetur in undas*
Zmyrnam cana diu ſecula pervoluent.

Non tantum quartus hujus epigrammatis verſiculus deeſt, ſed & initium quinti, cui ut ſuccurrerent librari aut intempeſtivi correctores, è ſequenti verſu illum ſupplere conati ſunt. Quam vero inepte id ab iis factum ſit, ſatis perſpiciat qui vel aliquid in his literis profecerit. Licet enim Cinnæ poëma ſuis poſthabeat laboribus, ſi tamen vera ſit lectio, de qua mox dicemus, nihilominus illud laudat, & in multa iturum promittit ſecula, cum Hortenſii & Voluſii carmina mox peritura eſſe exiſtimet utpote veſtiendis tantum nata ſcombris & barathro digna. Nemini vero ignotum, ut puto, quæ luce indigna ſunt, ea barathro digna cenſeri quod Græcis eſt παραβαράζειν. Tranſlatum id vocabulum ad homines, qui ſi barathro digni eſſent, & ipſi quoque barathri dicebantur. Hinc apud Ammonium Moſchopulum & alios Grammaticos invenias; Βάραθρος ὄρυγμά ἐστι εἰς ὃ τοὺς κακούργους ἐνέβαλλον. ἀπὸ τούτου λέγεται καὶ ἄνθρωπος βάραθρος, ὁ ὀλέθρου ἄξιος. Utitur hoc vocabulo etiam Lucretius lib. III.

Aufer abhinc lacrimas baratre & compeſce querelas.

In

In hac enim lectione conſpirant vetera exemplaria. Reddendum quoque hoc vocabulum veteri epigrammati quod Pithœus edi curavit titulo de vita tranquilla.

Atria quod circa dives tegit omnia cultus
Hoc animos tollit nempe baratre tuos.

Male vulgo *barate* legitur. Hinc quoque dicti videntur baratrones ſeu balatrones, utroque enim modo ſcribi monent & Acro & alii vetuſti grammatici.

Zmyrnam cana diu ſecula pervoluent] Zmyrnam per Z ſcribunt libri veteres, & recte omnino. Sic ſæpe ſcripſiſſe vetuſtiſſimos Græcos, conſtat è nummis & inſcriptionibus antiquis. Idem affirmant vetera in Homerum Scholia. Pari ratione & ζμικρὸν, ζμινύλην, ζμώδικα, ζμῆγμα & complura alia veteribus uſurpata apud Grammaticos invenias. Nec dubitandum quin mollioris ſoni gratia prælata fuerit hæc litera literæ Σ, cujus odioſus ſemper viſus eſt ſibilus, cum contra litera Z ſonum edat gratiſſimum; quod & Quintilianus monuit. Hoc quoque tempore cultiores gentes uti Hiſpani, Galli & Itali, carent fere ſibilante iſta litera, nec unquam apud eos auditur niſi in mediis tantum dictionibus, aut in fine. Si initiale ſit S, ſemper ab ipſis pronuntiatur velute Z, hoc eſt velut ut ipſi ſcribunt. Nec tamen opus erat novum fingere characterem, cum litera Z eundem apud Græcos & Romanos olim ſonum obtinuerit, quam hoc tempore. At vero vulgo à pleriſque fere gentibus Z majore & longiore profertur cum ſibilo quam S, ita ut conſonarum olim ſuaviſſima, omnium hoc tempore facta ſit odioſiſſima. Sed ut ad inſtitutum redeam hoc Cinnæ ſcriptum laudatur etiam à Virgilio. Novem annos in eo elimando inſumſiſſe teſtatur quoque Quintilianus. Servius etiam decem.

At Voluſi annales Paduam morientur ad ipſum] Initialibus literis non eſſe fidendum jam aliquoties monuimus. Ingenioſe itaque Scaliger *Paduam*, quod eſt vocabulum nihili, in *apuam* mutavit. Apuam eſſe minutiſſimi genus piſciculi unde garum fiat, notum è Plinio & aliis. Gloſſæ veteres *apuam* interpretantur *mel marinum*. Nempe quia adeo

confertæ nonnunquam maribus innatant apuæ ac si melle candido aut nivibus æquora constrata essent, ut canit Oppianus. Ἀφύης ἀφρὸν ideo vocat Aristoteles, alii ἀφύης φῦκος. Veneri dicati olim hi fuere pisciculi, quod æque, ac illa, è spuma maris originem suam trahere credebantur, ut habet *Athenæus. Sed & memorabiles olim fuere Athenis duæ sorores meretriculæ dictæ & ipsæ ἀφύαι, quod minutæ staturæ, albicolores, & simul magnis & nigricantibus præditæ essent oculis. Cæterum ut hæc placere possit lectio, non tamen ausim affirmare eam esse Catullianam. Siquidem & sic possit videri scripsisse.

At Volusi annales Aduam morientur ad ipsum

Adua Transpadanæ regionis flumen notissimus, Polybio Ἀδόας, Straboni Ἀδόνας. Diximus de eo nonnulla in nostris ad Melam castigationibus. Insequentibus seculis geminata secunda litera Addua appellatus fuit, ex qua vitiosa scriptura occasionem sumpsisse videtur Cassiodorus in Variis ut perquam ineptum hujus fluminis comminisceretur etymum. Ex hoc vero loco adparet Volusium istum fuisse Catulli conterraneum, Transpadanum nempe. Hujus annales dicit morituros ad ipsum Aduam, nec egressuros natale solum, utpote destinatos salsamentariis, quibus jampridem provisum sit, ne tam commoda ad scombrorum peplos materies ipsorum evadat manus.

Parva mei mihi sunt cordi monumenta sodalis] Ultimum verbum ab omnibus abesse libris affirmat Achilles Statius. In quibusdam tamen invenimus *laboris* sed utrumque videtur esse glossema. Rectius tamen retineas *sodalis*, vel *tribuni*, siquidem tribunum fuisse hunc Cinnam constat è Suetonio, neque enim verisimile de poeta quem tantopere laudat Virgilius, adeo contemtim sensisse Catullum, & sane si quis epigramma hoc quantumvis lacerum excutiat, nihil magis à mente Catulli alienum inveniet, quam ut quoquo modo amicum in animo habuerit lædere. Sed obstat hic vir magnus, qui Cinnæ Smyrnam magnum & prolixum poema fuisse multis adstruere conatur. Sed vero eum plurimum falli ipse satis declarat Catullus, cum Cinnæ in scribendis carminibus longam moram opponit celeritati Hortensii & copiæ Volusii. Sed & *Quintilianus lib. x. cap. IV idem clarissime testatur; *Temporis quoque esse debet modus. Nam quod Cin-*

na

næ Smyrnam novem annis accepimus ſcriptam, & panegyricum Iſocratis, qui parciſsime, decem annis dicunt elaboratum, ad oratorem nihil pertinet: cujus nullum erit, ſi tam tardum fuerit auxilium.

At populus tumido gaudeat Antimacho] Voluſii & Hortenſii ſcripta comparat cum carminibus Antimachi, quæ & longa & tumida ſeu inflata fuiſſe conſtat; prorſus gemina verſibus Papinii Statii; quamvis longe meliora, utpote cui conſenſus Grammaticorum ſecundas poſt Homerum tribuerit. Adrianus Cæſar non dubitabat illum ipſi quoque præferre Homero. Inter reges nempe & principes reperiuntur quibus æque ac populo, non tam limata, quam quæ ex tempore ſubito profunduntur placent poemata. Sed quid Adrianum memoro Cæſarem, cum & Platoni adeo placuerint carmina Antimachi, ut illum non tantum Chœrilo ſed & aliis quoque præpoſuerit poëtis, & amico ſuo Heraclidi Pontico ad conquirenda pleraque Antimachi ſcripta Colophonem adire perſuaſerit? Verum ex iis quæ cum alii, tum quoque Plutarchus in vita refert Lyſandri ſatis colligas, non veritati, ſed amicitiæ quæ Platoni cum Antimacho interceſſit tribuendam eſſe nimiam iſtam laudem. Hoc, ut puto, argumento inducti Callimachus & Duris negabant Platonem idoneum & ſufficientem eſſe poëtarum judicem, ut docet Proclus primo commentariorum ad Timæum, quamvis is contraria ſentientem producat Longinum; qui non Platoni modo, quod conſtat, ſed & ſuis poteſt videri faviſſe laboribus, utpote qui voces Antimachi & Heracleonis peculiari perſecutus ſit ſcripto, cujus mentionem facit Suidas in voce Λογγῖνος. Cæterum quamdiu poetæ fuere, tam etiam diu controverſia iſtæc poeticæ exercuit ſtudioſos, utri nempe præferendi, qui plura, an vero qui meliora eodem temporis intervallo poſſint ſcribere carmina. Hac olim ratione Callimachum Apollonius Rhodius; Horatium Criſpinus; & Martialem Papinius Statius provocarunt. Quin & ſæpe de illis triumphaſſe libenter credo, cum ſciam quantam apud indoctos extemporale dicendi & ſcribendi valeat genus. Attamen notandum non tam poetis, quam oratoribus & cauſidicis neceſſariam eſſe hanc facultatem, quam ſi quis non ſit aſſecutus, illum debere civilibus renuntiare officiis, recte monet Quintilianus. At vero longe eſt alia ratio in poetis, qui fruſtra perennem exſpectant gloriam, ſi properanter ſcribant. Nihil vel

Platonis, vel Adriani Cæſaris ſtudia, vel Longini labores in conſervando profuere Antimacho, cum ex tam vaſto poemate, quale ejus fuit Thebais, ne decem quidem ſuperſint verſus. Et miror inter Latinos evaſiſſe Papinium Statium, cum tot alios longe eo meliores oblivionis flumen abſorpſerit poetas.

AD CALVUM DE QUINTILIA.

Si quicquam mutis gratum acceptumve ſepulchris
Accidere à noſtro, Calve, dolore poteſt,
Quo deſiderio veteres renovamus amores,
Atque olim amiſſas flemus amicitias:
Certe non tanto mors immatura dolori eſt
Quintiliæ, quantum gaudet amore tuo.

Atque olim amiſſas flemus amicitias] Sic è libris veteribus repoſuimus.

IN ÆMILIUM.

Non, ita me dii ament, quicquam referre putavi,
Vtrumne os an culum olfacerem Æmilio.
Nil immundius hoc, nihiloque immundius illud.
Verum etiam culus mundior, & melior.
Nam ſine dentibus eſt. hoc dentis ſeſquipedalis,
Gingivas vero ploxemi habet veteris.
Præterea rictum, qualem defeſſus in æſtum
Mejentis mulæ cunnus habere ſolet.
Hic futuit multas, & ſe facit eſſe venuſtum.
Et non piſtrino traditur, atque aſino?
Quem ſiqua attingit, non illam poſſe putemus
Ægroti culum lingere carnificis?

Gingivas vero ploxemi habet veteris] Capſam inciſio interpretatur Feſtus. Quamvis vero Quintilianus lib. I. cap. V. affirmet Catullum

hanc vocem, in Gallia reperisse, putant tamen viri docti Græcam esse, dicique quasi πλέξιμον à πλέκω, quia nempe a vimine flecti soleret. Ego aliter existimo. Quod scripturam attinet, rectius forsan legas *ploxeni* vel *ploxini*, quomodo non tantum in memorato Fabii loco, sed & in plerisque manu exaratis Catulli exemplaribus vocabulum istud concipitur. Vocem si spectes, eam omnino Celticam esse existimo, ejusdemque prorsus originis ac sit *plogum* vel contracte *ploum*. Ploum vero Glossæ antiquæ vehiculum quod duas habeat rotas. Pro aratro accipitur in legibus Langobardicis. Nostro seculo manet significatio, *plo* quippe vel *plog*, *plaug*, aut etiam *plouwen* pro diversitate dialectorum aratrum notat. Non ignotum Plinio fuit istud vocabulum. Is quippe lib. XVIII. cap. XVIII. ait Gallos vomeribus suis addidisse rotulas, quod genus aratri ipsi appellarint *plaumorati*. *Ploum*, nempe ut diximus aratrum, *rat* vero rotam notat. Græci ῥυμὸν vocant, Aeolos vero βρύμον, à quo non multum abest *ploum* vel *plum*, ut merito videri possint hæc vocabula ejusdem esse originis. Nam sane plerisque Europæ gentibus, unam eandemque olim fuisse linguam, adeo est certum, ut nemo de eo dubitare possit qui vel aliquid de veteri Celtica aut Germanica degustarit lingua. Cum vero gingivas Æmilii comparat ploxeno veteri, manifeste satis docet illum οὔλων ἀποστάσει laborasse & περουλίδας & ἐπουλίδας habuisse, quando nempe gingivæ à dentibus recedunt, & purulentas agunt fissuras, unde dirus & pestifer oritur halitus. Gingivam stygiam vocavit Andronicus Divortio;

Mulier, novercæ nomen huc adde impium,
Spurca gingiva anne Stygia, haud dici potest.

Sic os stygium Ovidius de dracone.

Præterea rictum, qualem defessus in æstu] Notum proverbium λυδὸς ἐν μεσημβρίᾳ, cui geminum est αἰπόλος ἐν καύματι. Cum autem veteres libri habeant *in æstum*, videtur sic scripsisse Catullus.

—— *qualem defissus in æstum*
Mejentis mulæ c. habere solet.

Desissus pro *diffissus* more antiquo.

Et non pistrino traditur atque asino] Asinus in pistrino appellatur superior molæ lapis; ut inferior μύλη. Hesychius; μύλη λέγεται ὁ κάτω τῆς μύλης λίθος, τὸ δὲ ἄνω ὄνος. Idem alibi, ὄνος ὁ ἀνώτερος λίθος τοῦ μύλου. Helladius apud Photium contrarium statuit dicens ἀλετῶνα vocari τὸν ἄνω τὸν μύλου λίθον, ὄνον δὲ τὴν κάτω μύλην. Sed proculdubio errat: Nam & Xenophonti Anabas. I. ὄνος ἀλέτης dicitur asinus molarius, superior nempe lapis qui est versatilis. Quin & Polluci lib. VII. cap. IV. nec non lib. X. cap. XXV. vocatur ὄνος ἀλετών, quamvis utroque loco vocabulum istud corrupte legatur in vulgatis exemplaribus. Hesychius; Ἀλετῶνες οἱ τοῖς μύλοις ἐπιτιθέμενοι λίθοι. Sic scribe. Par ratio est in aliis instrumentis mechanicis in quibus asini semper vocantur eæ partes quæ sunt versatiles non autem quiescentes. Hinc asinus machinarius & asina molendaria in Jure, non pro animali, sed pro ipso lapide qui rotatione sua fruges diffringit & comminuit. Tales lapides præcipue proveniebant in Antroniis & Acharnensibus, unde parœmia *Antronius & Acharnensis asinus*, de lapidibus qui cæteris ad molendum præstare credebantur. Recte itaque se habet hæc Catulli lectio, nec audiendi sunt, qui legendum censent;

Et non pistrino traditur atque asinus.

Quod autem vir magnus *tradi asino*, hic accipi velit, pro suffici in locum jumenti, id minime admittendum existimo. Nam quod Juvenalem ita locutum arbitretur, in eo fugit ipsum ratio.

---- *Sed tu jam durum Postume jamque*
Tondendum, eunucho Bromium committere noli.

Hæc non ita, ut ipse vult, sed longe planiori sensu interpretanda sunt. Eunuchis nempe tradebantur qui castrandi erant, horum quippe id erat officium. Vide quæ superius de Gallis & archigallis diximus.

Ægroti c. lingere carnificis] Carnificem accipiunt pro farciminoso, quod

quod non placet. Statius reponit *Argoti*, ut ſit nomen proprium. Mihi non diſplicet vulgata lectio, cum pallidus & luridus ſit ægrotorum color. Carnificibus autem non male cadaveroſus idemque qui morti tribuitur color, cum ſint Mortis prænuntii. Manilius V.

Carnificiſque venit mortem ducentis imago.

IN VETTIUM.

In te, ſi in quemquam dici pote, putide Vetti
Id quod verboſis dicitur, & fatuis:
Iſta cum lingua, ſi uſus veniat tibi, poſſis
Culos & crepidas lingere carbatinas.
Si nos omnino vis omnis perdere Victi,
Hiſcas: omnino quod cupis efficies.

Et crepidas lingere carpatinas] Recte hæc interpretatus eſt Politianus, fruſtra reclamantibus aliis, qui neſcio quæ vocabulorum monſtra Catullo affingunt. *Carbatinæ* ſeu *carpatinæ* quales fuerint nemo melius dixerit Xenophonte, qui Ἀναβάς. δ. docet eas ἐκ νεοδάρτων βοῶν ſive è crudo corio fuiſſe contextas. Μονοπέλμους id eſt ex uno ſolo compoſitas fuiſſe teſtatur Heſychius καρβατίνη μονόπελμον καὶ εὐτελὲς ὑπόδημα ἀγροικικόν. Idem καρπάτινον ἀγροικικὸν ὑπόδημα μονόδερμον. A Caribus ſic appellatas præter alios indicat quoque Pollux; καρπατίνη ἄγροικον μὲν ὑπόδημα κληθὲν ἀπὸ Καρῶν. Eadem ratione ſubſolanum ventum quod è Caria flaret καρβάνta vocarunt nonnulli, & καρβάζειν Carice loqui. Harum ſolearum mentionem quoque facit Lucianus in Philopſeude ad quem vetus ſcholiaſtes hæc notat; καρβατίναι τὰ παχέα καὶ ποιμενικὰ ὑποδήματα, ἃ καὶ ἀρβύλας φασίν. Verum errat. ἀρβύλαι quippe erant calcei ſonori ut ſuperius oſtendimus, tales autem eſſe non poſſunt ſi è recenti conſuti ſint corio. Quare vero Carbatinas potius quam aliud crepidarum genus hoc loco nominarit Catullus, nemo ut opinor quæret, qui norit quam gravis & peſtilens ſit odor calceorum ſeu crepidarum,

darum, quæ è crudis & non bene præparatis contextæ ſint pellibus.

Dicas omnino quod cupis efficies] Recte hæc interpretatus eſt Lipſius in variis; ſed longe fiet clarior hic locus, ſi pro *diſcas*, quomodo eſt in omnibus libris ſcriptis, legas *hiſcas*. Hiſcere proprie eſt ſubmiſſe & in aurem loqui. Exprobrat Vettio obſcœnitatem oris, utpote qui pateretur etiam capiti ſuo illudi. Si hiſcas inquit, Vetti, illico nos perdet, & inpuri oris tui flatu tanquam peſte conficies. Simile eſt Martialis Epigramma XVII. lib. III. de Sabidio, cum dicit illum ſolo afflatu ſcriblitam adeo conſpurcaſſe, ut merda fieret. Vide quoque Epigr. XCIII. lib. VII. Salſe vero in alium ſenſum verbum detorquetur. Vettio enim ſubornato à Cæſare ut falſis criminibus omnes Pompejanos ipſi redderet ſuſpectos Pompejo, quo hac ratione è medio tollerentur; reſpondet Catullus, hiſcas modo, Vetti, & omnino, quod cupis, efficies, ſolo tuo impuro flatu. Inter hiare & hiſcere quod ſit diſcrimen, nemo melius dixerit Varrone in Marcipore apud Nonium in *hiare*. Verba ejus in veteribus libris ſic concipiuntur; *Quicquid evidenter circumſtant non rident: credo ridere: hiantes video, bibentes non audio*. Scribe; *Qui quidem videntes circumſtant, num rident? Credo ridere, hiantes video, hiſcentes non audio*. Sed & hiare in obſcœnum ſumitur ſenſum, unde apud Ariſtophanem in ἐκκλησιαζούσαις Ariſtyllus inducitur, ὃς δὴ αἰσχρουργίαν ἀεὶ ἐκεχήνει.

AD JUVENTIUM.

Surripui tibi, dum ludis, mellite Juventi,
  Saviolum dulci dulcius ambroſia.
Verum id non impune tuli. namque amplius horam
  Suffixum in ſumma me memini eſſe cruce:
Dum tibi me purgo, nec poſſum fletibus ullis
  Tantillum voſtræ demere ſævitiæ.
Nam ſimul id factum eſt, multis diluta labella
  Guttis abſterſti omnibus articulis:
Ne quicquam noſtro contractum ex ore maneret,

Tan-

Tanquam comminctæ spurca saliva gulæ.
Præterea infesto miserum me tradere amori
Non cessasti, omnique excruciare modo:
Ut mi ex ambrosio mutatum jam foret illud
Saviolum, tristi tristius helleboro.
Quam quoniam pœnam misero proponis amori,
Non unquam posthac basia subripiam.

Guttis abstersisti omnibus articulis] Pro *abstersi*, quomodo est in libris manu exaratis, rescripsimus *abstersti*, quales hiatus amat Catullus.

Tanquam commistæ spurca saliva lupæ] *Tanquam committe spurca saliva guttæ.* Ita habet codex Mediolanensis, unde fecimus

Tanquam comminctæ spurca saliva gulæ.

Comminctam gulam quid vocet, minime opus est ut explicemus.

Ut mi ex Ambrosia] *ambrosio* reposuimus è librorum veterum auctoritate. *Suaviolum ambrosium*, ut *ambrosiæ dapes*, & *ambrosiæ comæ* apud Homerum & Virgilium, & *ἀμβροσίῳ ἐλαίῳ* & similia. Porro ut hic ambrosiæ opponitur helleborus, ita Aristophanes in Equitibus eidem opponit *σκοροδάλμην*.

DE CÆLIO ET QVINTIO.

Cælius Aufilenum, & Quintius Aufilenam
Flos Veronensium depereunt juvenum,
Hic fratrem, ille sororem, hoc est, quod dicitur illud
Fraternum vere dulce sodalitium.
Quoi faveam potius? Cæli, tibi. Jam tua nobis
Perfecta est igitur unica amicitia
Quum vesana meas torreret flamma medullas.
Sis felix Cœli, sis in amore potens.

Cælius Aufilenum] *Gellius*, non *Cælius* legitur in scriptis libris. Porro quod Achilles Statius dubitat, num *Aufidenum* legi debeat, in eo peccat. Aufilenorum familiam non ignotam olim Veronæ fuisse, patet è duabus inscriptionibus istic olim repertis, in quibus Aufillenæ primigeniæ fit mentio.

Nam tua nobis Perspecta exigitur] Sic reposuere viri docti, sensu utique nullo aut admodum diluto, cum in libris scriptis legeretur,

Jam
Perfecta est igitur unica amicitia
Cum vesana &c.

Optime omnino. *Jam igitur*, id est *jam tum*. Antiquos *igitur* pro *tum* posuisse docet Festus. Pro *enim* apud Plautum & alios sæpissime. *Perfecta* hic ambiguum, nam perficere & facere, etiam apud Catullum, obsceno sensu accipitur, quemadmodum & apud Græcos *περαίνειν* & *ῥέζειν*.

INFERIÆ AD FRATRIS TUMULUM.

Multas per gentis, & multa per æquora vectus
Advenio has miseras, frater, ad inferias:
Ut te postremo donarem munere mortis,
Et mutum nequicquam alloquerer cinerem:
Quandoquidem fortuna mihi tete abstulit ipsum,
Heu miser indigne frater adempte mihi.
Nunc tamen interea prisco quæ more parentum
Tradita sunt tristis munera ad inferias,
Accipe fraterno multum manantia fletu:
Atque in perpetuum, frater, ave, atque vale.

Advenio has miseras, frater, ad inferias] Recte quidem inferiæ dicuntur, quæ inferuntur tumulis mortuorum, sed vero inferias di-

ci

ci ab inferendo, id neque puto, neque verum esse potest, nisi etiam credamus præpositionem infra seu infera similiter factam ab inferendo, quod imprimis absurdum. Omnino infra seu infera, ut veteres scribebant, est ab ἰν ϝέρᾳ, id est ἐν ἔρᾳ, & ἴνϝερον id est ἔνερον, idem quod κάτω, & ἴνϝεροι iidem qui ἔνεροι, quomodo mortuos & subterraneos vocari notum est omnibus. Veteres Atticos & complures Græciæ gentes δασυντικὰς fuisse & ἕρα seu ϝέρα dixisse pro ἔρα, satis constat. Pro ἐν vero seu εἶν Macedones, Cyprios & alios Asiæ populos ἰν dixisse, quemadmodum & Latini, & hoc quoque constat ex Hesychio & aliis Grammaticis pluribus in locis. Iidem quoque dixere ἴνδον pro ἔνδον, quemadmodum & Latini *endo* & *indu*. Hinc ἴνδουρος *talpa*, quod ἔνδον ἔρας versetur, idemque quod ἔνερος. Patet itaque inferias non ab inferendo, ut vulgo putant, sed ab inferis dici. Eadem ratione vinum inferium est quod inferis, id est mortuis libatur, calpar nempe seu vinum novum. Quamvis enim lex Numæ vetaret vino rogum respergere, quod indecens in luctu sit crapula, musto tamen utebantur, veluti quod minus inebriaret. Vinum vero inferium fuisse vinum novum, quamvis & alii, præcipue tamen docet Lucretius lib. VI. ubi de causis terræ motuum agit, cujus versus vulgo sic leguntur;

> *Ut vas in terra non quit constare, nisi humor*
> *Destitit in dubio fluctu jactarier intus.*

Ita nullo prorsus sensu edidere viri docti, cum libri scripti habeant, *Ut vas inter non quit constare.* Sed ratio ipsa clamat sic scripsisse Lucretium; *Ut vas inferii non quit constare* &c. Quis enim nescit vinum novum non contineri vasis aut doliis, si non satis deferbuerit?

Et mutum nequicquam alloquerer cinerem] *Mutam* non *mutum* habent scripta exemplaria, & sic omnino scripserat Catullus, quemadmodum & supra *acerba cinis.* Nonius; *Cinis feminino apud Cæsarem & Catullum & Calvum lectum est, quorum vacillat autoritas.* Sic lege.

Fortuna mihi tete abstulit ipsum] *Te abstulit ipsum.* Sic libri vete-

res, & recte nisi fallor, cum hiantes istiusmodi syllabas amare Catullum toties jam monuerimus.

Hei miser indignè frater ademte mihi] Lege *misero*. Sic supra ad Mallium,

Hei misero frater ademte mihi.

Nunc tamen interea] *Hæc tu interea*. Ita scribitur in libro Mediolanensi. Estque ea lectio magis Catulliana, quam vulgata.

AD CORNELIVM.

Si quicquam tacito commissum est fido ab amico,
Quojus sit penitus nota fides animi:
Me æque invenies illorum jure sacratum,
Corneli, & factum me puta Harpocratem.

Me unum esse invenies] Idem exemplar habet *Meque invenies*. A sequenti autem versu abest *esse* in veteribus quibusdam libris. Itaque non dubito quin Catullus sic scripserit;

Me æque invenies illorum jure sacratum
Corneli, & factum me puta Harpocratem.

AD SILONEA.

Aut sodes mihi redde decem sextertia, Silo,
Deinde esto quanvis sævus & indomitus.
Aut, si te nummi delectant, desine quæso
Leno esse, atque idem sævus & indomitus.

Redde decem sestertia Silo] Libri nonnulli *Syllo* vel *Sillo*. Vide quæ de hoc notavimus superius in epigrammate ad Licinium Calvum.

AD COPONIUM.

Credis, me potuisse meæ maledicere vitæ,
Ambobus mihi quæ carior est oculis?
Non potui, nec si possem, tam perditè amarem:
Sed tua, Coponi, omina, nostra facis

Sed tu cum caupone omnia monstra facis] Locus inquinatissimus, nec placent quæ viri docti ad hunc annotarunt locum. Lectionum discrepantiam vide apud Statium & alios. In quibusdam libris sic scriptum invenimus; *Sed tu cuncta pone.* In aliis, *Sed tuta pone*, quæ omnia nihili sunt. Manifeste deest nomen ad quem scriptum sit hoc epigramma. Cum autem passim in libris veteribus *omina* & *omnia*, & item *nostra* & *monstra* invicem permutentur; credo omnes istas varietates ex eo provenisse, quod pro Coponii nomine indocti librarii coponem vel cauponem substituerint. Itaque sic olim scriptum fuisse existimo;

Sed tua, Coponi, omina; nostra facis.

Hiatus istiusmodi amat Catullus, nisi pro *omina* malis *crimina*. Coponius, quem hic perstringit poeta, is, nisi fallor, ille ipse est, de quo in linteis Pontificum libris hæc olim scripta legebantur. *Q. Stertinio Prætori jus dicenti nuntius allatus est de morte filii, fictus ab amicis Coponii rei de Veneficio, ut concilium dimitteret. Ille perturbatus domum se recipiebat, sed re comperta perseveravit in inquirendo.*
C. Actius Coponium veneficii postulavit.
Divinatio inter Actium & Cæpasium minorem de accusando. Actius obtinuit quod Cæpasii uxor soror esset nurus Coponii.

Facta hæc sunt anno V. C. DCXCI, D. Junio Sillano & L. Licinio Murena COSS. V. Kal. Sept. quo die Cicero causam dixit pro P. Cornelio Sylla, quoque Cæsar ex Prætura profectus est in Hispaniam ulteriorem, diu prius retardatus à creditoribus, quo denique ipso die multa quoque alia contigere, quæ sigillatim in istis memorantur

morantur ephemeridibus. Eo autem libentius hæc moneo, quod necdum in lucem prodiere hæc fragmenta. Partem duntaxat exhibuit Pighius in ſuis Annalibus, ſed longe plura ſunt, quæ penes me ſunt, quæque ipſe non vidit, quamvis utraque ex eodem Ludovici Vivis vetuſtiſſimo ut opinor exemplari fuerint deſcripta.

IN MENTULAM.

Mentula conatur Pimplæum ſcandere montem.
Muſæ furcillis præcipitem ejiciunt.

M. conatur Pipleum ſcandere montem] Sic libri. Utrunque enim rectum & Pipla & Pimpla. Sed vero perperam omnino *ſcandere* repoſuerunt viri docti, cum in omnibus libris *ſcindere* legatur. Verbum hoc in obſcæna ſignificatione accipitur etiam in luſibus Priapeis, *Furum ſcindere podices ſolebam*, & alibi;

CD. *Si ſcribas temonemque inſuper addas,*
Qui medium te vult ſcindere pictus erit.

Martialis;

Mavis cocum ſcindere, quam leporem.

Laberius apud Nonium in voce *Eugium*; *Quare tam arduum aſcendas, an concupiſti eugium ſcindere.* Sed & idem Laberius Lacu Lavernæ apud eundem Nonium in Catullire; *Scinde una exoleto impatienti catullientem lupam.*

DE PVERO ET PRÆCONE

Cum puero bello præconem qui videt eſſe,
Quid credat, niſi ſe vendere diſcupere?

Cum puero bello præconem qui videt eſſe] Fruſtra in hoc diſticho interpretando ſudant viri docti. Recta eſt vetus lectio;

Cum puero bello præconem qui videt, ipſe
Quid credat, niſi ſe vendere diſcupere.

Ipſe

Ipſe, nempe ſpectator qui videt præconem cum bello puero, quid aliud exiſtimet, niſi præconem ſemetipſum velle vendere. Nam bellus puer & bona merx non egent præcone. Viliora ſolum mancipia à præconibus divendi ſolita, teſtantur cum alii paſſim, tum quoque Lucianus ſcripto de mercede conductis. Πλὴν εἰ μὴ ἀποχρῆν σοι πρὸς ἐλευθερίαν νομίζεις τὸ μὴ Πυῤῥίου, μηδὲ Ζωπυρίωνος υἱὸν εἶναι, μηδ᾽ ὥσπερ τις Βιθυνὸς ὑπὸ μεγαλοφώνῳ τῷ κήρυκι ἀπημπολῆσθαι. Rarioris formæ pueri in arcanis ſolum proſtabant cataſtis, ut ex Martiale conſtat. Clarum itaque quare Catullus dicat præconem qui formoſum licitet puerum, non puerum, ſed ſe velle vendere.

AD LESBIAM.

Si quicquam cupidoque optantique obtigit unquam
  Inſperanti, hoc eſt gratum animo proprie.
Quare hoc eſt gratum, nobis quoque carius auro:
  Quod te reſtituis Lesbia mi cupido.
Reſtituis cupido, atque inſperanti ipſa refers te
  Nobis. o lucem candidiore nota.
Quis me uno vivit felicior, aut magis eſt me
  Optandus vita, dicere quis poterit?

Si quidquam cupidoque Optantique obtigit unquam] Aliter libri ſcripti melioris notæ,

Si quidquam cupido optanti contigit unquam;

Non male, ſi pro *cupido*, legas *cupide*.

Aut magis eſt me Optandus vita] In libris antiquioribus *Aut magis me eſt*. Scripſerat ut puto Catullus; *aut magis eſſe Optandus vita*, neque enim aliter conſtat ſenſus. Quis me, inquit Catullus, vivit felicior, aut quis dicere poterit, aliquem eſſe, qui magis optandus ſit vita; id eſt cui magis optanda ſit vita. Additum à librariis *me*, quod tamen opus non erat. Ut vero verſus conſtaret, *eſſe* mutatum in *eſt*.

IN

IN COMINIUM.

Si, Comini, arbitrio populari cana senectus
Spurcata impuris moribus intereat:
Non equidem dubito, quin primum inimica bonorum
Lingua execta avido sit data volturio:
Effossos oculos voret atro gutture corvus:
Intestina canes, extera membra lupi.

Si, Comini, arbitrio populi tua cana senectus] *Si, comini, arbitrio populari cana senectus.* Sic libri veteres, quod reducendum existimavimus. Cominios magna infamia flagravisse, quod vendidissent silentium magna pecunia, testatur Asconius.

Lingua exsecta avido sit data vulturio] Vulturium pro vulture dixit quoque superius. Exsectam vero linguam ideo dicit, quod maledicis hæc conveniat pœna. Attamen non est rejicienda lectio, quæ in plerisque vetustis comparet libris.

Lingua exserta avido sit data vulturio.

Exsertam nempe linguam dicit exprobrans ei oris obscœnitatem. Quamvis enim irrisionis proprie sit indicium exserere linguam, quia tamen hoc ipsum membrum turpioribus quoque inservit usibus; non male ut opinor locum hunc de impuritate oris accipias. Nec aliter intelligendum scomma illud Crassi oratoris, cui cum testis compellatus instaret; *Dic ergo, Crasse, qualem me veris? Talem inquit, ostendens in tabula pictum inficetissime Gallum exserentem linguam.* Plinius lib. xxxv. cap. 4.

Atro gutture corvus] *Atro gurgite corvus.* Sic libri antiquiores. *Atro*, id est, infausto & obscæno.

Cætera membra lupi] *Extera membra lupi.* Hæc est veterum librorum scriptura, & sic quoque infra, *extera sunt maria.*

AD LESBIAM.

Jucundum, mea vita, mihi proponis amorem
Hunc noſtrum inter nos, perpetuumque fore.
Dii magni, facite, ut vere promittere poſſit:
Atque id ſincere dicat, & ex animo,
Ut liceat nobis tota perducere vita
Æternum hoc ſanctæ fœdus amicitiæ.

Tota perducere vita] *Producere* habent libri nonnulli, & mox, *Æternum hoc ſanctæ munus amicitiæ*, melius niſi fallor. Alternum enim non recte dixeris de mutuis & iis quæ ſimul contingunt. Scio quidem adduci cum alia, tum præcipue Senecæ locum lib. VII. cap. XII. de reb. Nat. *Nempe ſic, quemadmodum rubicunda fit nubes ſolis incurſu, quemadmodum veſpertina ac matutina flaveſcunt, quemadmodum alternè arcus ſolis viſitur.* Sed vero vacillat ſcriptura. Optimæ membranæ legunt, *Quemadmodum arcus alter niſi ſole vincitur*, unde veram erues lectionem ſcribendo, *quemadmodum arcus ac terni ſoles viſuntur.* Qui locum & rem perpendat, fatebitur, niſi fallor non potuiſſe aliter ſcribere Senecam.

AD AUFILENVM.

Aufilena, bonæ ſemper laudantur amicæ.
Accipiunt precium, quæ facere inſtituunt.
Tu quod promiſti mihi, quod mentita inimica es,
Quod nec das, & fers ſæpe, facis facinus.
Aut facere ingenuæ aut non promiſſe pudicæ,
Aufilena, fuit. Sed data corripere
Fraudando, effeſti pluſquam meretricis avaræ,
Quæ ſeſe toto corpore proſtituit.

Bonæ ſemper laudantur amicæ] Malam faciendo diſtinctionem, male quoque hæc interpretatur Muretus.

Aut facere ingenua eſt] *Aut facere ingenua, aut non promiſſe pudica*

Aufilena fuit. Sic omnino ſcripſerat Catullus. Sic quoque ῥέξαι apud Græcos accipitur pro μιγῆναι, uti apud Homerum.

Fraudando efficitur plus quam meretricis avara] Sic repoſuerunt viri docti, pro eo quod in veteribus legitur libris *effecit* vel *effexit*. Noli dubitare, quin ſic ſcriptum reliquerat Catullus.

Fraudando effexti plus quam meretricis avara.

Subaudi *rem*, ut ſæpe. Laudat hoc loco Catullus bonas amicas, quæ cum mercedem accipiunt, ſui quoque faciunt copiam. Vituperat vero Aufilenam, quod cum pretium voluptatis perciperet, ſæpe tamen fruſtretur amantes. Debere itaque eam ſi ingenua ſit, aut non accipere, aut etiam juſta perſolvere. Sed vero illam dona corripiendo & fraudando amatores, nec quidquam permittendo, turpius quid committere, quam faciant illæ meretrices, quæ plus præſtent quam promiſerint, quæque non legitima tantum partes, ſed & totum corpus & ipſum quoque caput proſtituant.

AD AUFILENAM.

Aufilena, viro contentas vivere ſolo
  Nuptarum laus è laudibus eximiis.
Sed cuivis cuivis potius ſuccumbere fas eſt,
  Quam matrem fratres efficere ex patruo.

Sed cuivis quamvis potius ſuccumbere fas eſt] Libri veteres habent;

Sed cuivis potius ſuccumbere par eſt.

Proculdubio ſcripſerat Veronenſis noſter;

Sed cuivis cuivis potius ſuccumbere par eſt.

Multus homo eſt, Naſo, neque ſecum multus homo qui
  Deſcendit? Naſo, multus es & pathicus?

Mul-

Multus homo es Naso, neque tecum multus homo qui] In hoc epigrammate corrigendo & explicando mirifice cæcutiunt interpretes. Frigida sunt quæ Scaliger ad hunc locum annotavit, nec meliora multo quæ Salmasius ad Historiam Augustam contulit. Scripturam quod attinet, ea istiusmodi in libris veteribus comparet.

Multus homo es Naso neque cecum multus homo qui

Descendit.

Indubitanter affirmare audeo sic scripsisse Catullum;

Multus homo es Naso. Neque secum multus homo qui

Descendit. Naso multus es & pathicus.

Explicemus singula. *Multum* interpretatur Salmasius φορτικὸν, non satis bene. Quamvis id vocabulum absolute positum varias videatur habere significationes, eodem tamen omnes redeunt. Multus enim dicitur in quacunque re aliquis est nimius, qui sit omnia solus & ter unus ut Martialis loquitur, vel qui turbam reddit in uno ut Manilius. Ita quoque Græci accipiunt πολὺν ἄνθρωπον, quod Eustathius explicat, οὐ μέγαν τινὰ ἢ σοφὸν, ἀλλὰ χυδαῖον & temere loquacem. Talem Cicero primo de legibus vocat Acrum Historicum. *Nam quid Acrum numerem? cujus loquacitas habet aliquid argutiarum (nec id tamen ex illa erudita Græcorum copia, sed ex librariolis Latinis) in orationibus autem multus & ineptus. Datio summa impudentia.* Sic è vetustissimis nostris membranis reformavimus locum Ciceronis, qui pessime, & sine ullo sensu vulgo legitur.

Neque secum multus homo qui Descendit] *Descendere in sese* licet probo sensu accipiatur, pro seipsum cognoscere, hic tamen obscœnitatem notat. Idem nempe crimen Nasoni exprobrat quod supra Mamurræ. Vide quæ monuimus ad illum versum, *Non si dimisso se ipse voret capite.*

Multus es & pathicus] Tu quidem Naso multus homo es inquit Catullus, attamen qui seipsum demisso capite vorat, non multus est, sed solus. Concludit itaque, multus es & pathicus. Multus cui aliquid superest, pathicus cui quid deest, aut aliqua in re laborat.

AD CINNAM.

Consule Pompeio primum duo, Cinna, solebant
Mœchi. illi ah facto consule nunc iterum
Manserunt duo. sed creverunt millia in unum
Singulum. fœcundum semen adulterio.

Mœchi illi ah facto consule nunc iterum] Et hic quoque in tenebris temere oberrant interpretes, nec se expedire possunt. In compluribus scriptum inveni *Mechilia*, unde demum variæ istæ prodierunt conjecturæ. Sed vero bene se habet scriptura optimi exemplaris;

Consule Pompejo primum duo, Cinna, solebant.
Cæcilio facto consule nunc iterum
Manserunt duo.

Pompejus primum consul anno urbis DCLXXXIV. una cum Licinio Crasso. Sequens vero annus consules habuit Cæcilium Metellum Creticum & Q. Hortensium. Clarum itaque quid velit Catullus. Hujus Cæcilii supra quoque meminit in Epigrammate ad Januam. Plures autem fuisse illo tempore Quintos Cæcilios Metellos testatur Asconius Pædianus in præfatione orationis pro Cornelio. Quem autem præcipue perstringit Catullus, is videtur fuisse Q. Cæcilius Metellus Nepos, quem malum fuisse civem & Ciceronis inimicum, idem docet Asconius.

IN MENTULAM.

Firmano saltu non falso, Mentula, dives
Fertur. qui quot res in se habet egregias?
Aucupia omne genus, piscis, prata, arva, ferasque.
Nequicquam. fructus sumtibus exuperet.
Quare concedo sit dives, dum omnia desint.
Saltum laudemus, dum modo ipse egeat.

Firma-

Firmano ſaltu non falſo M. dives] Neſcio quid viros doctos moverit, ut pro Firmano ſaltu Formianum ſubſtituerint, invitis omnibus antiquis libris. Nam quod Formianus fuerit Mamurra, id nihil ad rem facit, cum ſupra Mamurram liberalitate Cæſaris conſecutum fuiſſe dixerit quidquid Gallia & Britannia uncti haberet, ut opus non ſit divitias ejus natali tantum includere ſolo. Firmanus autem tractus, ſiquis alius, frequens ſaltibus; utpote in Piceno ſitus, in quo omnia hæc, quæ Catullus memorat, copioſe reperias. Recte vero Mamurram divitem vocat propter ſaltum Firmanum. Nota enim parœmia de valde felicibus, cum dicuntur ſaltus poſſidere. Notum quoque illud Juvenalis, *unde igitur tot Quintilianus habet ſaltus*? Sed & à Græcis ἀλσινδεῖν dicuntur, qui admodum ſunt divites.

Nequidquam: fructus ſumtibus exuperet] Hæc eſt omnium, quos vidi, librorum ſcriptura, quæ mutanda non fuerat, eſt enim ellipſis *ſi* vel *cum*.

IN EUNDEM.

Mentula habet inſtar triginta jugera prati,
Quadraginta arvi. cætera ſunt maria.
Qur non divitiis Crœſum ſuperare potis ſit,
Uno qui in ſaltu totmoda poſſideat?
Prata arva, ingentis ſilvas, ſaltuſque, paludeſque
Uſque ad Typerboreos, & mare ad Oceanum.
Omnia magna hæc ſunt. tamē ipſe & maximus, ultro,
Non homo, ſed vere mentula magna, minax.

Mentula habet juſta triginta jugera prati] Sic quidem Scaliger, ſed hanc lectionem non ſuccedere & *inſtar* recte ſe habere jam aliis obſervatum. Quod enim Græcis eſt ὡς, ὥσπερ, & ὅσον, id Latinis eſt *inſtar* vel *iſter*, nam & ſic quoque veteres adverbium hoc extuliſſe docent optimæ gloſſæ, in quibus ſic ſcriptum invenias; *Iſter* ἔθος, συνήθεια, τύπος, τρόπος. A Græcis & hanc quoque accepere vocem Latini. Ab ἴσος enim fit ἰσόω ἰσῶ unde ἴσσω vel εἴσσω. inde ἰστὴρ idem qui δεικελιστὴς, ὁμοιωτὴς, qui ſcilicet quaslibet

libet res & perſonas, vultu & geſtibus exprimere & reddere norit. Nec dubito, quin hinc quoque arceſſendum ſit hiſtrionum vocabuum. Nam ab Hiſtris ſeu Iſtrianis barbaris & inficetis omnino gentibus, Græcos & Romanos hiſtrioniam accepiſſe, minime eſt veriſimile.

Cætera ſunt maria] *Maria* pro infinitis opibus, ut θάλασσα χρυσοῦ. vel etiam pro qualibet re magna, ut apud Callimachum;

Οὐκ ἄγαμαι τὸν ἀοιδὸν ὃς οὐχ ὅσα πόντος ἀείδει.

Ponto nempe comparabat Apollonius Rhodius magnum poema, quale volebat credi ſuum quod ſcripſerat Argonauticon, alludens ſimul ad nomen Ponti Euxini, qui velut operis argumentum conſtituit. Sic quoque pelagus malorum legas apud Manilium lib. v.

Et quod erat regnum pelagus fuit una malorum.

Attamen ſequentia efficiunt ut locum mendoſum eſſe exiſtimem, & ſic refingendum;

Et quod erat regnum, pelagus fuit. Una malorum
Non exſtincta lues, ſemperque recentia flammans.

Manifeſte alludit ad nomen Ponti, quod & regnum, & ſimul pelagus. *Flammans* pro *inflammans*. Sed neque hoc prætermittendum locum hunc Catulli in quibuſdam libris ſic concipi; *Extera ſunt maria.*

Saltumque paludeſque] Saltus in ſaltu ſitos memorat, ſimulque ingentes ſilvas, quæ omnia melius Firmanæ, quam Formianæ conveniunt coloniæ.

Tamen ipſe eſt maximus luſtro] Ita quidem Scaliger, ſed non perſuadet. Longe melior ſenſus efficietur, ſi pro *ultor*, quod eſt in omnibus libris antiquis, legas *ultro.*

Omnia magna hæc ſunt, tamen ipſe & maximus, ultro
Non homo, ſed vere m. magna, minax.

Ultro hic ponitur pro *ultra*, vel *inſuper*, ut paſſim. Dicit magnas quidem iſtas eſſe opes, tamen Mamurram eſſe longe majorem ſive maximum ultro, non quidem maximum hominem, ſed maximam mentulam, cujus prodigalitas major ſit, omnibus iſtis quantumvis magnis proventibus.

Sæpe tibi ſtudioſo animo venanda requirens
  Carmina uti poſſem mittere Battiadæ,
Queis te lenirem nobis, neu conarere
  Telis infeſto mi icere muſca caput:
Hunc video mihi nunc fruſtra ſumptum eſſe laborem,
  Gelli, nec noſtras hinc valuiſſe preces.
Contra nos tela iſta tua evitamus amictu.
  At fixus noſtris tu dabi ſupplicium.

Infeſtum telis icere muſca caput] In veteri libro ſic ſcriptum inveni;

Infeſta in noſtrum mittere tela caput.

Verum ut neque huic adquieſcam lectioni, facit liber Mediolanenſis, in quo nihil de hoc verſu adparet, niſi hoc tantum principium & ipſum quoque vitioſum;

Hati infeſta ———

Reliquæ ſcripturæ ab otioſis niſi fallor propagatæ hominibus; quibusvis pro ſuo captu iſtam cupientibus reſarcire lacunam.

Contra nos tela iſta tua evitabimus amica] Hæc eſt fere meliorum librorum ſcriptura, unde docti homines fecerunt *evitamus amictu*, quod explicat Lipſius de iis, qui veſte aut ſinu tela eludunt. Sed vide num melior fiat lectio, ſi ſic ſcribamus;

Contra nos tela iſta tua evitabimus: hamis
  At fixus noſtris tu dabis ſupplicium.

LECTORI

S. P.

Duo sequentia epigrammata, quæ Muretus & alii carmini ad Coloniam subjunxere, seorsim exhibere maluimus. Deprompta vero sunt ex lusibus in Priapum, sive Catalectis Virgilianis ut vulgo appellantur, quam recte non sat scio. Cum Mediolani versarer vidi librum qui istos lusus contineret cum hac epigraphe;

Cata dicta veterum poetarum in Priapum.

Varro *cata dicta* interpretatur *acuta dicta*. Esse autem Catulli sequens epigramma, de eo minime dubitandum esse existimo, cum constet ludicri hoc genus metri præcipue eum frequentasse. Terentianus Maurus postquam istos quatuor Catulli recensuit versus;

Hunc lucum tibi dedico consecroque Priape,
Qua domus tua Lampsaci est, quaque silva Priape:
Nam te præcipue in suis urbibus colit ora
Hellespontia, cæteris ostreosior oris.

Addit;

Et similes plures sic conscripsisse Catullum
Scimus.

A Græcis, ut omnia, ita hoc quoque carminis genus accepere Latini. Apud Hephæstionem in enchiridio isti occurrunt versus;

Ἠρίστησα μὲν ἰτρίου λεπτοῦ μικρὸν ἀποκλάς.
Οἴνου δ' ἐξέπιον κάδον, νῦν δ' ἁβρῶς ἐρόεσσαν
Ψάλλω πηκτίδα τῇ φίλῃ κωμάζων πάϊδ' ἁβρῇ.

Sic enim levi mutatione constituendi sunt isti versus, qui nulla in re differunt à Catullianis, nisi quod in prima sede spondeum habeant

pro

pro trochæo, unde neceſſario fit, ut propius ad heroicos accedant, à quibus non aliter diſcrepant, niſi quod in tertia ſede Creticus pro dactylo aut ſpondeo occurrat. Archilochum primum fuiſſe qui majeſtatem Heroici carminis tam ludicro motu enervarit ſcribit Plutarchus. Quod autem Muretus ex male intellecto Terentiani loco etiam Virgilium in hoc carminis genus aliquando incidiſſe exiſtimat; in eo omnino fugit illum ratio. Nam plerique, qui ab eo adducuntur verſus, puri ſunt heroici, abeſt ubique Creticus, qui tamen ſolus formam immutat carminis, & concinnum quidem & elegantem, ſed tamen jocoſum minimeque ſerium inducit motum. Propter obicem in medio verſu occurrentem anaſpaſticis metris hoc carminis genus accenſet Hephæſtio. Itaque ſuaviſſimos hos Sapphonis ſubjungit verſus;

Γλυκεῖα μᾶτερ οὐ τοῖ δύναμαι κρέκειν τὸν ἱςόν
Πόθῳ δαμεῖσα παῖδος βραδινὰν δι' Ἀφροδίταν.

Imitatus eſt Horatius in illis;

Tibi qualum Cythereæ puer ales,
Tibi telas operoſæque Minervæ
Studium aufert, Neobule, liparei nitor Hebri.

Sed ut ſupra monuimus Catullum in reddenda Sapphonis oda non ſibi ſatisfeciſſe, & velut indignantem in medio conatu ſubſiſtere & quaſi abrumpere; ita neque Horatium valde ſibi placuiſſe puto, utpote cujus verſus licet hoc in loco rapidi ſint & præclari, nihilo tamen feliciores ſunt Catullianis, cum neuter ad elegantiam muſæ aſſurgat Lesbiæ. In concitatis vero iſtis Sapphonis numeris medius antiſpaſtus, pes nempe refractarius, ſauciam amore puellam & ingratas procul à ſe rejicientem telas, adeo pulcre exprimit, ut quæ non ſunt, ea tamen te videre exiſtimes, acriuſque animum tuum feriant non viſa, quam ſi ea coram contemplere. Sed veniamus ad jocoſum Catulli carmen, quo hortorum præſidem ita loquentem inducit.

PRIAPVS.

Hunc ego juvenes locum, villulamque paluſtrem,
Tectam vimine junceo, cariciſque maniplis,
Quercus arida ruſtica fomitata ſecuri
Nutrio magis & magis ut beata quotannis.
Hujus nam domini colunt me deumque ſalutant,
Pauperis tuguri pater, filiuſque tenellus.
Alter aſſidua colens diligentia, ut herba
Dumoſa aſperaque, à meo ſit remota ſacello:
Alter parva ferens manu ſemper munera larga.
Florido mihi ponitur picta vere corolla
Primitu, & tenera virens ſpica mollis ariſta:
Luteæ violæ mihi, luteumque papaver,
Pallenteſque cucurbitæ, & ſuave olentia mala,
Uva pampinea rubens educata ſub umbra.
Sanguine hæc etiam mihi, ſed tacebitis, arma
Barbatus linit hirculus cornipeſque capella.
Pro queis omnia honoribus hæc neceſſe Priapo
Præſtare, & domini hortulum vineamque tueri.
Quare hinc ô pueri malas abſtinete rapinas.
Vicinus pro dives eſt negligenſque Priapus;
Inde ſumite, ſemita hæc deinde vos feret ipſa.

Quercus arida ruſtica conformata ſecuri] Sic vulgo legebatur, unde vir magnus faciebat *confomata*. Fomites proprie dicuntur τὰ ἀποπελεκίσματα, minuta nempe ligni ramenta igni accendendo idonea. Hinc *defomare* ἀποπελεκίζειν, ſive fomites facere. Huic contrarium, dummodo Latinum ſit, *confomare*, pro, fomites conferre, quod huic minime aptum eſt loco. Cum in omnibus antiquis quos vidi libris ſcriptum invenerimus *formidata*, non dubitavimus repo-

nere

nere *fomitata.* Feſtus; *Defomitatum, à fomitibus ſuccifum, quibus confoveri erat ſolitum.* Mollior quoque hac ratione fit verſus, qui non libenter in illa ſede ſpondeum pro trochæo admittit.

Sanguine hanc etiam mihi, ſed tacebitis, aram] Sic vulgo, ſed nos librorum veterum ſcripturam reduximus. Non enim ara, ſed palus, qui ab inguine propendebat, ſanguine linebatur. Quænam ſint arma Priapi, opus minime fuerit explicare. Sic quoque Propertius; *Oſculaque admota ſumere & arma manu.* Non recte & hæc quoque ſollicitant viri docti.

PRIAPVS.

Ego hæc ego arte fabricata ruſtica,
Ego arida, ô viator, ecce populus
Agellulum hunc ſiniſtra tute quem vides
Herique villulam, hortulumque pauperis
Tuor, malaſque furis arceo manus.
Mihi corolla picta vere ponitur,
Mihi rubens ariſta ſole fervido,
Mihi virente dulcis uva pampino,
Mihi glauca duro oliva cocta frigore.
Meis capella delicata paſcuis
In urbem adulta lacte portat ubera.
Meiſque pinguis agnus ex ovilibus
Gravem domum remittit ære dexteram
Teneraque matre mugiente vaccula
Deum profundit ante templa ſanguinem.
Proin viator hunc deum vereberis,
Manumque ſorſum habebis: hoc tibi expedit.
Parata namque trux ſine arte mentula.
Velim pol, inquis: at pol ecce villicus
Venit; valente cui revulſa brachio
Fit iſta mentula apta clava dexteræ.

 Mihi-

Mihique glauca duro oliva frigore] E libris repoſuimus, *Mihi glauca duro oliva cocta frigore.* Notum vero eſt olivas frigore coqui, cum hyeme matureſcant. Nec offendere quemquam debet primus pes, cum is & tribrachyn & anapæſtum admittat, ſicque ſoleat etiam puros jambos interpolare Catullus.

Parata nam crux ſine arte m.] Legendum *Trux ſine arte m.* quemadmodum & in veteribus invenimus libris.

FINIS.

I N-

INDEX SCRIPTORUM,

Qui in his Obſervationibus illuſtrantur, explicantur aut emendantur.

En-

E.

F.

G.

H.

I.

emen-

FINIS.

INDEX RERUM ET VERBORUM.

Ἄλ-

Cæci-

C.

Cur-

D.

E.

F.

Ganni-

G.

H.

I.

K.

Κάρ-

N.

O.

P.

Q.

R.

S.

Sile-

The-

V.

X.

Z.

FINIS.

Errata ſic corrigenda.

Pag. 6 vers 1. laudo. Ibid. v. 17. ſalis. Pag. 12. v. 3. Pamphylium. Ibid. v. 10. πόδεσσι. Ibid. v. 23. ὑπέραν. Ibid v. 29 ἐκπεζάσκοι. Ibid. v. 33. ναυλικωζίτῃ. Pag. 21. v. 14. γέρον. Ibid. γέροντα. Pag. 23. v. 7. Ὦπις. Pag. 25. v. 30. φέρετρον. Pag. 32. v. 19. fuiſſe. Ibid. 21. *poſt* conatus ſit *tolle comma*. Pag. 37. v. 21. παρεμφερὲς. Pag. 46. v. 32. v. ult. γεφυραίους. Pag. 47. v. 25. Veronenſi. v. 28. inſcriptionibus. Pag. 48. v. 9. diffindantur. Ibid. v. 15. χαλκόποδας. Ibid. v. 19. ἠχητικὸν. Pag. 53. v. 15. δερματικαί. Pag 62. v. 14. ΠΛΕΥΣΑΣ. Pag. 64. v. ult. Compareant. Pro. Pag. 72. v. 27. *columbus*. Pag, 73. v. 20. pentaſyllabum. Pag. 125. v. 11. Quirites. Pag. 127. v. 19. *Nemees*. Pag. 141. v. 15. Pomponio in Macco. Pag. 143. v. 33. loripedes. Ibid. v. ult. *poſt* ſuffraginati, *adde*, qui talibus innituntur fulcris. Pag. 155. v. 18. Bacchylidis. Pag. 155. v. 2. locis. Ibid. 27. ἀμπελουργία. Pag. 163. v. 4. *Poſt* ridiculum, *adde*, Sic quoque Etymologici magni auctor in βαβάκτης, qui Cratini verſus eſſe docet. Pag. 168. v. 10. *Ut quidquid*. Pag. 169. v. 6. Æoles & Lacones. Ibid. v. 13. Τοιαύτη γὰρ. Pag. 171. v. 1. Εὐδαλεγῖνες. Ibid. v. 2. εὕδειν. Pag. 204. v. 16. ἀπέπαυε. Pag. 278. v. 5. γυναικοκοχλίας. Ibid. v. 7. quæ domum ſervant. Pag. 308. v. 17. *Adriaticum*. Pag. 322. v. 12. fluvius notiſſimus. Ibid. 13. Ἀδούας. Ibid. v. 16. Caſſiodorus. Pag. 324. v. penult. in ciſio. Pag. 325. v. 8. gloſſ. antiquæ interpretantur vehiculum. Ibid. v. 15. Æoles. Ibid. 21. παρουλίδας & ἐπουλίδας. Pag. 327. v. 30. τραχέα καὶ ποιμενικά. Pag. 331. v. 4. Fέρα. Ibid. ἐνFερον. Ibid. v. 8. Fέρα. Sunt & alia, ſed quæ benevolus lector ſponte ſua facile corrigat.